

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super I Epistolam B. Pauli ad Corinthios lectura

a prooemio ad caput VII versiculum X

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[86233] Super I Cor., pr. *Non abscondam a vobis sacramenta Dei*, etc., Sap. VI, 24. Sacramenti nomen dupliciter accipi consuevit. Nam quandoque sacramentum dicitur quodcumque secretum, et praecipue de rebus sacris; quandoque sacramentum dicitur sacrae rei signum, ita quod et eius imaginem gerat, et causa existat, secundum quod nos dicimus septem sacramenta Ecclesiae, scilicet Baptismus, confirmatio, Eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo et matrimonium. In qua quidem significatione sacramenti etiam prima significatio continetur; nam in his Ecclesiae sacramentis, divina virtus secretius operatur salutem, ut Augustinus dicit. Haec igitur sacramenta Dei praelatus, seu doctor Ecclesiae, fidelibus Christi non debet abscondere sed manifestare, propter tria. Primo quidem, quia hoc pertinet ad honorem Dei, secundum illud Tob. XII, 7: *sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est*. Secundo, quia hoc pertinet ad salutem hominum, qui per horum ignorantiam in desperationem labi possent, sicut de quibusdam dicitur Sap. II, 22 quod *nescierunt sacramenta Dei, nec speraverunt mercedem iustitiae*, quia per sacramenta homines purificantur, ut sint praeparati ad recipiendum mercedem iustitiae. Tertio quia hoc pertinet ad debitum officium praelati vel doctoris, secundum illud Eph. III, 8: *mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, illuminare omnes quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo*. Sic ergo praedicta verba demonstrant nobis materiam huius epistolae, in qua apostolus agit de sacramentis Ecclesiae. Cum enim in epistola ad Romanos gratiam Dei commendasset, quae in sacramentis Ecclesiae operatur: hic, scilicet in prima epistola ad Corinthios, de ipsis Ecclesiae sacramentis agit; in secunda vero de ministris sacramentorum. Videamus ergo primo textum.

Caput 1

Lectio 1

[86234] Super I Cor., cap. 1 l. 1 Dividitur ergo haec epistola in partes duas. In prima parte ponit epistolarem salutationem; in secunda prosequitur suam intentionem, ibi *gratias ago Deo meo*. Circa primum tria facit. Primo ponit personas salutantes; secundo, personas salutatas *Ecclesiae Dei*, etc.; tertio bona salutifera optat, ibi *gratia vobis et pax*. Circa primum duo facit. Primo ponit personam principalem quam describit ex nomine, dicens *Paulus*, de quo quidem nomine satis dictum est in epistola ad Romanos. Hic autem sufficiat dicere quod hoc nomen praemittit in signum humilitatis; nam Paulus idem est quod modicus, quod ad humilitatem pertinet. I Reg. c. XV, 17: *cum esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es*. Matth. XI, v. 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Consequenter describit eam a dignitate. Et primo

ponit modum adipiscendae dignitatis, cum dicit *vocatus*, secundum illud Hebr. V, 4: *nemo sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*. Secundo ponit ipsam dignitatem, dicens *apostolus Iesu Christi*, quae quidem est prima dignitas in Ecclesia, et interpretatur missus, quia fuerunt missi a Deo, ut vice eius fungerentur in terris. Unde dicitur Lc. c. VI, 13, *quod elegit duodecim, quos et apostolos nominavit*, et infra XII, 28: *Deus posuit in Ecclesia quosdam, primum quidem apostolos*, et cetera. Tertio ponit originem sive causam huius dignitatis, cum dicit *per voluntatem Dei*. Quod est intelligendum de voluntate beneplaciti, ex qua perficiuntur illi qui multipliciter praesunt Ecclesiis. Eccli. X, 4: *in manibus Dei potestas terrae, et utilem rectorem in tempore suscitabit super illam*. Et de praedicta voluntate sub figura nobis dicitur, Iob XXXVII, 12, *quod lustrant cuncta per circuitum quocumque voluntas gubernantis perduxerit*. Dimittit autem Deus aliquos praefici propter subditorum peccata, secundum illud Iob XXXIV, 30: *regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*. Talis autem rector non dicitur esse secundum voluntatem Dei, sed secundum eius indignationem, secundum illud Osee XIII, 11: *dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea*. Secundo ponit personam adiunctam, cum dicit *et Sosthenes frater*, quem sibi salutando adiungit, quia ad apostolum detulerat contentiones et alios Corinthiorum defectus, ne hoc videretur ex odio fecisse; et ideo nominat eum fratrem, ut ostendat quod ex zelo charitatis hoc fecerat. Prov. IX, 8: *argue sapientem, et diliget te*. Deinde ponit personas salutatas, cum dicit *Ecclesiae Dei quae est Corinthi*. Et, primo, ponit principales personas, quas describit tripliciter. Primo quidem ex loco, cum dicit *Ecclesiae Dei quae est Corinthi*, id est, fidelibus Christi Corinthi congregatis. Ps. XXXIV, 18: *confitebor tibi in Ecclesia magna*. Secundo ex munere gratiae, cum dicit *sanctificatis in Christo Iesu*, id est, in fide, passione et sacramento Christi Iesu. Infra VI, 11: *sed abluti estis, sed sanctificati estis*. Hebr. ult.: *Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*. Tertio ponit originem gratiae, cum dicit *vocatis sanctis*; quia scilicet ad sanctitatem per gratiam vocationis pervenerunt. Rom. VIII, 30: *quos praedestinavit, hos et vocavit*. I Petr. II, 9: *de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum*. Secundo ponit personas secundarias, fideles scilicet, quae non erant in ipsa civitate sed habitabant in dioecesi civitatis vel districtu. Unde subdit vobis, inquam, qui estis Corinthi scribo, *cum omnibus qui invocant nomen domini nostri Iesu Christi*, scilicet per veram fidei confessionem. Ioel. c. II, 32: *omnis qui invocaverit nomen domini salvus erit*. Et hoc *in omni loco ipsorum*, id est eorum iurisdictioni subiecto, *et nostro*, quia per hoc quod subiiciebantur episcopo civitatis, non eximebantur a potestate apostoli, quinimo magis erant ipsi apostolo subiecti, quam his quibus ipse eos subiecerat. Ps. CII, 22: *in omni loco dominationis eius, benedic, anima mea, domino*. Ultimo autem in salutatione ponit bona salutifera quae eis optat, quorum primum est *gratia*, per quam iustificamur a peccatis, Rom. III, 24: *iustificati gratis per gratiam ipsius*; ultimum autem est *pax*, quae perficitur in felicitate aeterna. Ps. CXLVII, 14: *qui posuit fines tuos pacem*. Is. XXXII, 18: *sedebit populus meus in pulchritudine pacis*. Per haec autem duo, omnia alia includit. Unde dicit *gratia et pax*. Causam eorum ostendit, subdens *a Deo patre nostro*, secundum illud Iac. I, 17: *omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum*. Addit autem *et domino Iesu Christo, per quem*, ut dicitur II Petr. I, 4, *maxima et pretiosa promissa donavit nobis Deus*. Io. I, v. 17: *gratia et veritas per Iesum Christum facta est*. Quod autem dicit *a Deo patre nostro*. Potest intelligi de tota Trinitate, a qua creati sumus et in filios adoptati. Additur autem *et domino Iesu Christo*, non quia sit persona alia vel hypostasis praeter tres personas, sed propter aliam naturam. Vel quod dicitur *Deo patre nostro*, per quamdam appropriationem accipitur pro persona patris, sicut Io. XX, 17: *ascendo ad patrem meum, Deum meum et Deum vestrum*. In hoc autem quod subdit *et domino Iesu Christo*, manifestatur persona filii. Tacetur autem de spiritu sancto, quia est nexus patris et filii, et intellectus ex ambobus, vel quia est donum utriusque, intelligitur in donis, de quibus dicit *gratia et pax*, quae per spiritum sanctum dantur. Infra XII, v. 11: *haec omnia operatur unus atque idem spiritus*. Deinde cum dicit *gratias ago Deo meo*, incipit epistolarem tractatum. Et primo gratias agit de bonis eorum, ut correctionem suorum defectuum tolerabilius ferant; secundo ponit eorum instructionem, ibi *obsecro vos autem, fratres*. Circa primum duo facit. Primo gratias agit de bonis quae iam acceperant; secundo de bonis quae in futurum expectabant, ibi *expectantibus revelationem*. Circa primum duo facit. Primo ponit gratiarum actionem, cum dicit *gratias ago Deo meo*, qui scilicet etsi sit Deus omnium per creationem et gubernationem, tamen est eius et cuiuslibet iusti per fidem et devotionem. Ps. CXVII, 28: *Deus meus es tu, et confitebor tibi*. Ostendit etiam quando gratias agit, cum dicit *semper*, quia haec gratiarum actio ex charitatis affectu procedit, qui in eius corde assiduus erat. Prov. XVII, 17: *omni tempore diligit qui amicus est*. Et quamvis omni tempore eos diligeret, et pro eorum bonis gratias ageret actualiter, tamen etiam pro eis gratias agebat omnibus horis quas habebat orationi

deputatas. Ostendit etiam pro quibus gratias agit, cum dicit *pro vobis*, de quorum scilicet bonis propter charitatis unionem gaudebat, sicut de suis. III Io. v. 4: *maiolem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare*. Secundo ostendit materiam gratiarum actionis, et primo in generali, cum dicit *in gratia Dei*, id est, per gratiam Dei, *quae data est vobis in Christo Iesu*, id est per Christum Iesum. Io. I, 16: *de plenitudine eius omnes nos accepimus gratiam pro gratia*. Secundo in speciali, ubi primo ostendit gratiae abundantiam cum dicit *quia in omnibus*, scilicet quae pertinent ad salutem, *divites*, id est abundantes, *facti estis in illo*, id est per Christum, secundum illud II Cor. VIII, 9: *propter vos egenus factus est, ut illius inopia divites essetis*. Et exponit in quibus sint divites facti, cum dicit *in omni verbo*, vel quia omnibus generibus linguarum loquebantur, vel quia in verbo doctrinae abundabant. Verbum autem non proferretur ordinate, nisi ex scientia procederet, et ideo subdit *in omni scientia*, id est, intelligentia omnium Scripturarum, et universaliter omnium quae pertinent ad salutem. Sap. X, 10: *dedit illi scientiam sanctorum*. Hoc autem quod dicit apostolus referendum est ad eos qui erant in Ecclesia perfectiores, in quibus etiam alii minores has divitias possidebant, sicut Augustinus dicit super Ioannem: *si amas unitatem cui haeres, habes quicquid in illa alter habet: tolle invidiam, et tuum est quod alius habet; quos enim cupiditas et invidia separat, charitas iungit*. Secundo ostendit rectitudinem, dicens *sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis*; non esset rectum verbum doctrinae, neque recta scientia, si a testimonio Christi discordaret, vel si etiam Christi testimonium non firmiter per fidem cordibus inhaereret; quia, ut dicitur Iac. I, 6: *qui haesitat similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur*. Testimonium autem Christi dicit, vel quia de ipso prophetae praenuntiaverunt, secundum illud Act. X, 43: *huic omnes prophetae testimonium perhibent*; vel quia ipse Christus testimonium perhibuit, secundum illud Io. c. VIII, 14: *si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum*; vel etiam quia apostolus in sua praedicatione Christo testimonium dedit. Act. XXII, 18: *non recipient testimonium tuum de me*. Tertio tangit gratiae perfectionem, cum dicit *ita ut nihil vobis desit in ulla gratia*, quia scilicet in diversis personis omnes gratias gratis datas habebant. Ad divinam enim providentiam pertinet, ut absque defectu necessaria largiatur. Ps. XXXIII, 10: *nihil deest timentibus eum*; et iterum: *inquirentes autem dominum non minuentur omni bono*. Deinde ponit bona in futurum expectanda. Et circa hoc tria facit. Primo ponit futuri boni expectationem, dicens *vobis*, inquam, non solum habentibus gratiam in praesenti, sed etiam *expectantibus*, in futurum, *revelationem domini nostri Iesu Christi*, qua scilicet sanctis suis revelabitur, non solum per gloriam humanitatis, secundum illud Is. XXXIII, 17: *regem in decore suo videbunt*, sed etiam per gloriam divinitatis, secundum illud Is. XL, 5: *revelabitur gloria domini*; quae quidem revelatio homines beatos facit. I Io. III, 2: *cum autem apparuerit, similes ei erimus: et videbimus eum sicuti est*. Et in hoc vita aeterna consistit, secundum illud Io. XVII, 3: *haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum*. Sicut autem illi quibus Christus revelatur, sunt beati in re, ita illi qui hoc expectant, sunt beati in spe. Is. XXX, 18: *beati omnes qui expectant eum*. Et ideo de ipsa expectatione gratias agit. Secundo ostendit quod haec expectatio non est vana ex auxilio divinae gratiae. Unde subdit: *qui*, scilicet Christus, qui spem dedit vobis huiusmodi revelationis, etiam *confirmabit vos in gratia accepta*. I Petr. ult.: *modicum passos ipse perficiet, confirmabit solidabitque*. Et hoc *usque in finem*, scilicet vitae vestrae. Matth. c. X, 22: *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Non autem ut sitis sine peccato: quia, *si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est*, ut dicitur I Io. I, 8, sed ut sitis *sine crimine*, id est, sine peccato mortali. I Tim. III, 10: *ministrent nullum crimen habentes*. Et hoc, inquam, erit *in die adventus domini nostri Iesu Christi*, quia scilicet qui sine crimine invenitur in die mortis, sine crimine perveniet ad diem iudicii, secundum illud Eccle. XI, 3: *si ceciderit lignum ad Austrum, sive ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit*. Nisi autem sine crimine nunc inveniatur, frustra illam revelationem expectaret. Tertio rationem suae promissionis assignat, dicens quod Deus vos confirmabit, quod debetis sperare, quia *Deus est fidelis* (Deut. XXXII, 4: *Deus fidelis et absque ulla iniquitate*), *per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi domini nostri*, ut scilicet habeatis societatem ad Christum, et in praesenti per similitudinem gratiae, secundum illud I Io. I, 7: *si in luce ambulamus, sicut et ipse in luce est, societatem habemus cum eo ad invicem*, et in futuro per participationem gloriae, Rom. VIII, 17: *si compatimur, ut et simul glorificemur*. Non autem videretur esse fidelis Deus, si nos vocaret ad societatem filii et nobis denegaret, quantum in ipso est, ea, per quae pervenire ad eum possemus. Unde Iosue I, v. 5 dicit: *non te deseram, neque derelinquam*.

Lectio 2

[86235] Super I Cor., cap. 1 l. 2 Praemissa salutatione et gratiarum actione, hic incipit eos instruere. Et primo ponitur instructio de his quae ad omnes communiter pertinent, scilicet de his quae pertinent ad ecclesiastica sacramenta. Secundo instruit eos de his quae ad quosdam pertinebant, XVI cap. *de collectis autem quae fiunt in sanctos*, et cetera. In sacramentis autem tria sunt consideranda. Primo quidem ipsum sacramentum, sicut Baptismus; secundo id quod est res significata et contenta, scilicet gratia; tertio id quod est res significata et non contenta, scilicet gloria resurrectionis. Primo ergo agit de ipsis sacramentis; secundo de ipsis gratiis, XII cap. *de spiritualibus autem nolo vos*, etc., tertio, de gloria resurrectionis, infra XV *notum autem vobis facio*. Circa primum tria facit. Primo determinat ea quae pertinent ad sacramentum Baptismi; secundo ea quae pertinent ad sacramentum matrimonii, V cap., ibi *omnino auditur inter vos*, etc.; tertio ea quae pertinent ad sacramentum Eucharistiae, VIII cap., ibi *de his autem quae idolis sacrificantur*. Dominus autem, Matth. ult., discipulis praeceptum dedit de doctrina simul et Baptismo, dicens *euntes docete omnes gentes, baptizantes*, et cetera. Et ideo apostolus in prima parte simul cum Baptismo agit de doctrina. Est autem sciendum quod inter Corinthios fideles erat quaedam dissensio propter baptistas et doctores; illi enim qui erant instructi contemnebant alios, quasi qui meliorem doctrinam acceperint, et meliorem Baptismum. Unde circa primum duo facit. Primo removet contentionem; secundo contentionis causam quae erat in hoc, quod gloriabantur de quibusdam, et alios Christi ministros contemnebant, infra III capite *et ego, fratres, non potui vobis loqui*. Circa primum tria facit. Primo proponit admonitionem; secundo admonitionis necessitatem ostendit, ibi *significatum est enim mihi*, etc.; tertio rationem admonitionis assignat, ibi *divisus est Christus?* et cetera. Circa primum duo consideranda sunt. Primum quidem quod eos inducit ad admonitionem servandam. Uno modo per propriam humilitatem, cum dicit *obsecro autem vos*, et cetera. Prov. XVIII, 23: *cum obsecrationibus loquitur pauper*. Alio modo per fraternam charitatem, cum dicit *fratres*, quia scilicet ex affectu fraternae charitatis hoc dicebat. Prov. XVIII, 19: *frater qui iuvatur a fratre, quasi civitas firma*. Tertio per reverentiam Christi, cum dicit *per nomen domini nostri Iesu Christi*, quod est ab omnibus honorandum, et cui oportet omnes esse subiectos. Phil. II, 10: *in nomine Iesu omne genu flectatur*. Secundo considerandum est quod inducit eos ad tria. Primo quidem ad concordiam, cum dicit *ut idipsum dicatis omnes*, id est, omnes eandem fidem confiteamini, et eandem sententiam proferatis de his quae sunt communiter agenda. Rom. XV, 6: *ut unanimes uno ore honorificetis Deum*. Secundo prohibet vitium contrarium virtuti, cum dicit *et non sint in vobis schismata*, quia unitas ecclesiastica dividi non debet, in cuius signum milites de tunica inconsutili, Io. XIX, 24 dixerunt: *non scindamus eam, sed sortiamur de ea cuius sit*. Sunt autem proprie schismata, quando, vel propter diversam fidei confessionem, vel propter diversas sententias de agendis, homines unius collegii in diversas separantur partes. Is. XXII, v. 9: *scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatae sunt*. Tertio inducit eos ad id per quod possunt schismata vitare, scilicet ad perfectionem. Est enim divisionis causa, dum unusquisque partiale bonum quaerit, praetermisso perfecto bono, quod est bonum totius. Et ideo dicit *sitis autem perfecti in eodem sensu*, scilicet quo iudicatur de agendis, *et in eadem scientia*, qua iudicatur de cognoscendis, quasi dicat: per haec perfecti esse poteritis, si in unitate persistatis. Col. III, 14: *super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*. Matth. V, 48: *estote perfecti sicut pater vester caelestis perfectus est*. Deinde, cum dicit *significatum est mihi*, ostendit necessitatem praedictae admonitionis, quia scilicet contentionis vitio laborabant, quasi dicat: ideo necesse est vos ad hoc inducere, quia *significatum est mihi, fratres mei, ab his qui sunt Cloes*, id est, in quadam villa Corinthiorum iurisdictioni subiecta, vel Cloes potest esse nomen matronae, in cuius domo erant multi fideles congregati, *quia contentiones sunt inter vos*, contra id quod dicitur Prov. XX, 3: *honor est homini qui separat se a contentionibus*. Et modum contentionis exponit, subdens *hoc autem dico*, id est, contentionem nomino, *quod unusquisque vestrum* nominat se ab eo a quo est baptizatus et instructus, et dicit: *ego quidem sum Pauli*, quia erat a Paulo baptizatus et instructus; alius *ego autem Apollo*, qui scilicet Corinthiis praedicaverat, ut habetur Act. XIX, 1; alius *ego vero Cephae*, scilicet Petri, cui dictum est Io. I, v. 42: *tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Quod quidem ideo dicebant, quod putabant a meliori baptista meliorem Baptismum dari, quasi virtus baptistae in baptizatis operaretur. Et de hoc pseudoapostoli gloriabantur, secundum illud Ps. XLVIII, 12: *vocaverunt nomina sua in terris suis*. Alius autem dicit *ego autem sum Christi*, qui solus benedixit, quia solius Christi virtus operatur in Baptismo Christi. Io. I, 33: *super quem videris spiritum descendere et manere, ipse est qui baptizat*. Et ideo baptizati a solo Christo denominantur Christiani, non autem a Paulo Paulini. Is. IV, 1: *tantummodo invocetur nomen tuum super nos*. Ad huius autem erroris vitiationem, dicuntur Graeci hac forma in

baptizando uti *baptizetur servus Christi Nicolaus in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*, ut detur intelligi quod homo non baptizat interius, sed baptizatur a Christo. Quia tamen etiam homo baptizat ministerio, ut membrum et minister Christi, ideo Ecclesia utitur hac forma in baptizando *ego te baptizo in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*, quod quidem est expressius secundum formam a Christo traditam, qui dixit discipulis: *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*, etc., ubi ipsos apostolos dicit baptizantes, secundum quem modum sacramenti minister dicit: *ego te baptizo*. Deinde cum dicit *divisus est Christus?* etc., ponit rationem praedictae admonitionis, quare inter eos scissurae et contentiones esse non debebant, et primo ex parte Baptismi; secundo ex parte doctrinae, ibi *non in sapientia verbi*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit inconueniens quod ex praedicta contentione sequitur; secundo manifestat quare illud inconueniens sequatur, ibi *numquid Paulus crucifixus est*, etc.; tertio excludit quamdam falsam suspicionem, ibi *gratias ago Deo meo*, et cetera. Dicit ergo primo: dixi quod unusquisque vestrum dicit *ego sum Pauli, ego Apollo*, et ex hoc sequitur quod Christus est divisus. Nec refert utrum interrogative vel remissive legatur. Hoc autem potest intelligi, uno modo, quasi diceret: per hoc quod inter vos contenditur, Christus est divisus a vobis, qui non nisi in pace habitat, secundum illud Ps. LXXV, 3: *in pace factus est locus eius*. Is. LIX, 2: *iniquitates vestrae dividerunt inter vos et Deum vestrum*. Sed melius aliter hoc potest intelligi, ut sit sensus: per hoc quod creditis Baptismum esse meliorem, qui a meliori baptista datur, sequitur quod Christus, qui principaliter et interius baptizat, sit divisus, id est, differens in sua virtute et effectu, secundum differentiam ministrorum: quod patet esse falsum per id quod dicitur Eph. IV, 5: *unus dominus, una fides, unum Baptisma*. Sed adhuc melius hoc intelligitur quod apostolus dicit: ex hoc quod ea quae sunt propria Christi aliis attribuitis, quodammodo Christum dividitis, plures christos facientes, contra id quod dicitur Matth. XXIII, 10: *magister vester unus est Christus*. Is. XLV, v. 22: *convertimini ad me, et salvi eritis, omnes fines terrae, quia ego dominus, et non est alius*. Est autem sciendum quod Christus in sacramento Baptismi duplicem habet virtutem sibi propriam. Unam quidem divinam, qua simul cum patre et spiritu sancto interius mundat a peccato, et hoc nulli creaturae potuit communicari. Alia autem est propria virtus secundum humanam naturam, quae est potestas excellentiae in sacramentis, et consistit in quatuor. Quorum unum est, quod ipse sacramenta instituit; secundum est quod potuit effectum sacramentorum sine sacramento conferre; tertium est quod meritum passionis eius operatur in Baptismo et aliis sacramentis; quartum est quod ad invocationem nominis eius sacramenta conferuntur. Hanc autem potestatem excellentiae, et maxime quantum ad ultimum, conferre potuit ministris Baptismi, ut scilicet eorum nominibus consecraretur Baptismus, sed noluit, ne schisma ex hoc in Ecclesia feret, dum tot reputarentur Baptismi, quot essent baptistae. Et hoc est quod, secundum expositionem Augustini, Ioannes Baptista de Christo nescisse fatetur, utrum scilicet hanc potestatem sibi retineret. Deinde, cum dicit *numquid Paulus*, etc., ostendit praedictum inconueniens sequi ex eorum errore quod diversum Baptisma esse aestimabant secundum differentiam baptistarum; hoc enim esset, si a baptistis Baptismus efficaciam haberet, quod quidem solius est Christi. Hoc autem ostendit dupliciter. Primo quidem ex parte passionis Christi, in cuius virtute Baptismus operatur, secundum illud Rom. VI, 3: *quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*. Et ideo dicit *numquid Paulus crucifixus est pro vobis?* Quasi dicat: numquid passio Pauli causa est nostrae salutis, ut secundum ipsum Baptismus habeat virtutem salvandi? Quasi dicat: non. Hoc enim proprium est Christo, ut sua passione et morte nostram salutem operatus fuerit. Io. XI, 50: *expedit ut unus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat*. II Cor. c. V, 14: *unus pro omnibus mortuus est*. Sed contra videtur esse quod apostolus dicit Col. I, 24: *gaudeo in passionibus meis pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia*. Sed dicendum quod passio Christi fuit nobis salutifera non solum per modum exempli, secundum illud I Petr. II, 21: *Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius*, sed etiam per modum meriti, et per modum efficaciae, in quantum eius sanguine redempti et iustificati sumus, secundum illud Hebr. ultimo: *ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*. Sed passio aliorum nobis est salutifera solum per modum exempli, secundum illud II Cor. I, 6: *sive tribulamur, pro vestra exhortatione et salute*. Secundo ostendit idem ex virtute nominis Christi, qui in Baptismo invocatur. Unde subdit *aut in nomine Pauli baptizati estis?* Quasi dicat: non. Ut enim dicitur Act. IV, 12, *non est aliud nomen datum hominibus, per quod oporteat nos salvos fieri*. Unde et Is. XXVI, 8 dicitur: *nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animae*. Sed videtur quod in nomine Christi homines non baptizentur. Dicit enim Matth. ult.: *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. Dicendum est autem quod in primitiva Ecclesia, quia nomen Christi multum erat

odiosum, ut venerabile redderetur, apostoli in nomine Christi baptizabant ex speciali ordinatione spiritus sancti. Unde dicitur Act. c. VIII, 12, quod *in nomine Christi baptizati sunt viri et mulieres*. Et tamen, ut Ambrosius dicit *in nomine Christi tota Trinitas intelligitur*. Christus enim interpretatur unctus, in quo intelligitur non solum ille qui ungitur, qui est filius Dei, sed etiam ipsa unctio, quae est spiritus sanctus, et ipse ungens, qui est pater, secundum Ps. XLIV, 8: *unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis*. Nunc autem quia nomen Christi iam est *magnum in gentibus ab ortu solis usque ad occasum*, ut dicitur Mal. I, 11, Ecclesia utitur forma prius instituta a Christo, baptizans *in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. Et tamen quicumque in hac forma baptizantur, in nomine eius, qui est vere filius Dei, baptizantur, secundum illud I Io. c. ult.: *ut simus in vero filio eius, Iesu Christo*. Baptizantur etiam omnes fideles in nomine Christi, id est, fide et confessione nominis Christi, secundum illud Ioel. c. II, 32: *omnis quicumque invocaverit nomen domini, salvus erit*. Unde baptizati a Christo Christiani nominantur, quia, ut dicitur Gal. III, 27: *quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis*. Sic ergo, si solius Christi passio, si solius Christi nomen virtutem confert Baptismo ad salvandum, verum est proprium esse Christo, ut ex eo Baptismus habeat sanctificandi virtutem. Unde qui hoc aliis attribuit, dividit Christum in plures. Deinde, cum dicit *gratias ago Deo meo*, excludit quamdam suspensionem. Quia ibi dixerat: *numquid enim Paulus crucifixus est pro vobis?* Posset aliquis credere quod et si non auctoritate, ministerio tamen plures baptizaverit. Et circa hoc tria facit. Primo gratias agit de hoc quod paucos baptizavit; secundo, quibusdam paucis nominatis, quosdam alios addit, ibi *baptizavi autem*; tertio assignat rationem quare non multos baptizaverit, ibi *non enim misit me Deus*. Dicit ergo primo *gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum*, de quo Act. XVIII, 8: *Crispus archisynagogus credidit domino cum omni domo sua, et Caium*, ad quem scribitur tertia canonica Ioannis. Et quia gratiarum actio locum non habet, nisi in beneficiis perceptis, consequenter apostolus ostendit qualiter de hoc gratias agat, cum subdit *ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis*. Est enim optabile sanctis viris, ne ex bonis quae ipsi faciunt, alii sumant occasionem erroris sui, sive peccati. Et quia Corinthii in eum errorem devenerant, ut se a suis baptistis nominarent, dicentes ego sum Pauli et Apollo, ac si in eorum nominibus essent baptizati, ideo gratias agit de hoc quod de suo ministerio talis error consecutus non fuerit. Et ideo signanter dicit se baptizasse illos qui ab hoc errore immunes erant. Deinde, cum dicit *baptizavi autem*, etc., ponit quosdam alios a se baptizatos, ne in eius verbis aliquid veritatis minus appareret. Unde dicit *baptizavi et domum*, id est familiam, *Stephanae*, scilicet cuiusdam matronae. Et quia circa particularia facta memoria hominum labilis est, subdit *caeterum nescio*, id est in memoria non habeo, *si quem alium baptizaverim*, in propria persona. Deinde, cum dicit *non enim misit*, etc., assignat rationem quare paucos baptizaverit, dicens *non enim misit me Deus baptizare, sed evangelizare*. Contra quod videtur esse quod dicitur Matth. ult.: *euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. Sed dicendum est quod Christus apostolos misit ad utrumque, ita tamen quod ipsi per seipsos praedicarent, secundum quod ipsi dicebant Act. VI, 2: *non est aequum relinquere nos verbum Dei, et ministrare mensis*. Baptizarent autem per inferiores ministros, et hoc ideo quia in Baptismo nihil operatur industria vel virtus baptizantis: nam indifferens est utrum per maiorem vel minorem ministrum detur Baptismus, sed in praedicatione Evangelii multum operatur sapientia et virtus praedicantis, et ideo praedicationis officium per seipsos apostoli tamquam maiores ministri exercebant, sicut et de ipso Christo dicitur Io. IV, 2 quod ipse non baptizabat, sed discipuli eius, qui tamen de seipso dicit Lc. IV, 43: *quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum*. Is. LXI, 1: *ad annuntiandum mansuetis misit me*.

Lectio 3

[86236] Super I Cor., cap. 1 l. 3 Postquam apostolus improbavit Corinthiorum contentionem, ratione sumpta ex parte Baptismi, hic excludit eorum contentionem, ratione sumpta ex parte doctrinae. Quidam enim eorum gloriabantur de doctrina pseudo-apostolorum, qui ornatis verbis et humanae sapientiae rationibus veritatem fidei corrumpebant. Et ideo apostolus primo ostendit hunc modum convenientem non esse doctrinae fidei; secundo ostendit hoc modo docendi se usum apud eos non fuisse, II cap., ibi *et ego, cum venissem ad et cetera*. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi *ut non evacuetur*. Dicit ergo primo: dixi quod misit me Christus evangelizare, non tamen ita quod ego *in sapientia verbi* evangelizem, id est, in sapientia mundana, quae verbosos facit, inquantum per eam multis vanis rationibus homines utuntur. Eccle. VI, 11: *ubi verba sunt plurima, multam in disputando habentia vanitatem*. Prov. XIV, 23: *ubi verba sunt*

plurima, ibi frequenter egestas. Vel sapientiam verbi nominat rhetoricam, quae docet ornate loqui, ex quo alliciuntur interdum homines ad assentiendum erroribus et falsitatibus. Unde Rom. XVI, 18: *per dulces sermones seducunt corda innocentium.* Et de meretrice dicitur Prov. II, 16, in figura haereticae doctrinae: *ut eruaris a muliere aliena et extranea, quae mollit sermones suos.* Sed contra dicitur Is. XXXIII, 19: *populum impudentem non videbis, scilicet in Catholica Ecclesia, et populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia.* Sed quia in Graeco ponitur *logos*, quod rationem et sermonem significat, posset convenientius intelligi sapientia verbi, id est humanae rationis, quia illa quae sunt fidei, humanam rationem excedunt, secundum illud Eccli. III, 25: *plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.* Sed contra hoc videtur esse quod multi doctores Ecclesiae in doctrina fidei sapientia et rationibus humanis et ornatu verborum sunt usi. Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum oratorem urbis Romae, quod omnes doctores fidei in ornatu philosophiae doctrinis atque scientiis suos refererunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem saeculi, an scientiam Scripturarum. Et Augustinus dicit in quarto de doctrina Christiana: *sunt viri ecclesiastici qui divina eloquia non solum sapienter, sed etiam suaviter tractaverunt.* Dicendum est ergo quod aliud est docere in sapientia verbi quocumque modo intelligatur, et aliud uti sapientia verbi in docendo. Ille in sapientia verbi docet qui sapientiam verbi accipit pro principali radice suae doctrinae, ita scilicet quod ea solum approbet, quae verbi sapientiam continent: reprobet autem ea quae sapientiam verbi non habent, et hoc fidei est corruptivum. Utitur autem sapientia verbi, qui suppositis verae fidei fundamentis, si qua vera in doctrinis philosophorum inveniatur, in obsequium fidei assumit. Unde Augustinus dicit in secundo de doctrina Christiana, quod *si qua philosophi dixerunt fidei nostrae accommodata, non solum formidanda non sunt, sed ab eis tamquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vindicanda.* Et in IV de doctrina Christiana dicit: *cum posita sit in medio facultas eloquii, quae ad persuadendum seu prava seu recta valent pluribus, cur non bonorum studio comparetur ut militet veritati, si eam mali in usum iniquitatis et erroris usurpant.* Deinde, cum dicit *ut non evacuetur crux Christi*, probat quod dixerat, et primo quidem ex parte materiae, secundo ex parte ipsorum docentium, ibi *videte enim vocationem vestram*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ostendit modum docendi qui est in sapientia verbi, non esse congruum fidei Christianae; secundo probat quod supposuerat, ibi *verbum enim crucis*; tertio probationem manifestat, ibi *quoniam Iudaei signa petunt.* Circa primum considerandum est, quod etiam in philosophicis doctrinis non est idem modus conveniens cuilibet doctrinae. Unde sermones secundum materiam sunt accipiendi, ut dicitur in primo Ethicorum. Tunc autem maxime modus aliquis docendi est materiae incongruus, quando per talem modum destruitur id quod est principale in materia illa, puta si quis in rebus intellectualibus velit metaphoricis demonstrationibus uti, quae non transcendunt res imaginatas, ad quas non oportet intelligentem adduci, ut Boetius ostendit in libro de Trinitate. Principale autem in doctrina fidei Christianae est salus per crucem Christi facta. Unde, cap. II, 2, dicit *non iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum.* Qui autem principaliter innititur in docendo sapientiam verbi, quantum in se est, evacuat crucem Christi. Ergo docere in sapientia verbi non est modus conveniens fidei Christianae. Hoc est ergo quod dicit *ut non evacuetur crux Christi*, id est, ne si in sapientia verbi praedicare voluero, tollatur fides de virtute crucis Christi. Gal. V, 11: *ergo evacuatum est scandalum crucis.* Ps. CXXXVI, v. 7: *qui dicunt, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Deinde, cum dicit *verbum crucis*, etc., probat quod per doctrinam, quae est in sapientia verbi, crux Christi evacuetur. Et circa hoc duo facit primo inducit probationem; secundo assignat causam dictorum, ibi *scriptum est enim*, et cetera. Dicit ergo primo: ideo dixi quod si per sapientiam verbi doctrina fidei proponeretur, evacuetur crux Christi, *verbum enim crucis*, id est Annuntiatio crucis Christi, *stultitia est*, id est stultum aliquid videtur, *pereuntibus quidem*, id est, infidelibus qui se secundum mundum existimant sapientes, eo quod praedicatio crucis Christi aliquid continet, quod secundum humanam sapientiam impossibile videtur, puta quod Deus moriatur, quod omnipotens violentorum manibus subiiciatur. Continet etiam quaedam quae prudentiae huius mundi contraria videntur, puta quod aliquis non refugiat confusiones, cum possit, et aliqua huiusmodi. Et ideo Paulo huiusmodi annuntianti dixit Festus, ut legitur Act. XXVI, 24: *insanis, Paule, multae litterae ad insaniam te adducunt.* Et ipse Paulus dicit infra IV, 10: *nos stulti propter Christum.* Et ne credatur revera verbum crucis stultitiam continere, subdit *his autem qui salvi fiunt, id est nobis*, scilicet Christi fidelibus qui ab eo salvamur, secundum illud Matth. c. I, 21: *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum, virtus Dei est*, quia ipsi in cruce Christi mortem Dei cognoscunt, qua Diabolum vicit et mundum. Apoc. V, 5: *ecce vicit leo de tribu Iuda.* Item virtutem quam in seipsis experiuntur, dum simul cum Christo vitiis et concupiscentiis moriuntur,

secundum illud Gal. V, 24: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*. Unde in Ps. CIX, 2 dicitur *virgam virtutis tuae emittit dominus ex Sion*. Lc. VI, 19: *virtus de illo exibat et sanabat omnes*. Deinde cum dicit *scriptum est enim*, ostendit praedictorum causam, et ponit primo quare verbum crucis sit hominibus stultitia; secundo ostendit quare ista stultitia sit virtus Dei his, qui salvantur, ibi *nam quia in Dei sapientia*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo inducit auctoritatem praenuntiantem quod quaeritur; secundo ostendit hoc esse impletum, ibi *ubi sapiens?* Circa primum considerandum quod id quod est in se bonum, non potest alicui stultum videri, nisi propter defectum sapientiae. Haec est ergo causa quare verbum crucis quod est saluiferum credentibus, quibusdam videtur stultitia, quia sunt ipsi sapientia privati. Et hoc est quod dicit *scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo*. Potest autem hoc sumi ex duobus locis. Nam in Abdia dicitur: *perdam sapientiam de Idumaea, et prudentiam de monte Esau*. Expressius autem habetur Is. XXIX, v. 14: *peribit sapientia a sapientibus, et intellectus prudentium eius abscondetur*. Differunt autem sapientia et prudentia. Nam sapientia est cognitio divinarum rerum; unde pertinet ad contemplationem, Iob XXVIII, v. 28: *timor Dei ipsa est sapientia*; prudentia vero proprie est cognitio rerum humanarum, unde dicitur Prov. X, 23: *sapientia est viro prudentia*, quia scilicet scientia humanarum rerum prudentia dicitur. Unde et philosophus VI Ethicorum dicit quod prudentia est recta ratio agibilium, et sic prudentia ad rationem pertinet. Est autem considerandum quod homines quantumcumque mali non totaliter donis Dei privantur, nec in eis dona Dei reprobantur, sed in eis reprobatur et perditur quod ex eorum malitia procedit. Et ideo non dicit simpliciter *perdam sapientiam*, quia omnis sapientia a domino Deo est, ut dicitur Is. XXIX, 14 ss., sed *perdam sapientiam sapientium*, id est, quam sapientes huius mundi adinvenerunt sibi contra veram sapientiam Dei, quia, ut dicitur Iac. III, 15, *non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica*. Similiter non dicit *reprobabo prudentiam*, nam veram prudentiam sapientia Dei docet, sed dicit *prudentiam prudentium*, id est, quam illi qui se prudentes aestimant in rebus mundanis prudentiam reputant ut scilicet bonis huius mundi inhaereant. Vel quia, ut dicitur Rom. VIII, v. 6, *prudentia carnis mors est*. Et sic propter defectum sapientiae reputant impossibile Deum hominem fieri, mortem pati secundum humanam naturam; propter defectum autem prudentiae reputant inconueniens fuisse quod homo sustineret crucem, confusione contempta, ut dicitur Hebr. XII, 2. Deinde cum dicit *ubi sapiens*, etc., ostendit esse impletum quod de reprobatione humanae sapientiae et prudentiae fuerat probatum. Et primo ponit medium sub interrogatione; secundo conclusionem infert, ibi *nonne stultam Deus fecit sapientiam huius mundi*, et cetera. Dicit ergo primo *ubi sapiens?* Quasi diceret: non invenitur in congregatione fidelium qui salvatur. Per sapientem intelligit illum qui secretas naturae causas scrutatur. Is. XIX, 11: *quomodo dicetis Pharaoni: filius sapientium ego?* Et hoc refertur ad gentiles, qui huius mundi sapientiae studebant. *Ubi Scriba?* Id est peritus in lege, et hoc refertur ad Iudaeos; quasi diceret: non est in coetu fidelium. Io. VII, 48: *numquid ex principibus aliquis credidit in eum?* *Ubi inquisitor huius saeculi?* Qui scilicet per prudentiam exquirat quae sit convenientia vitae humanae in rebus huius saeculi; quasi dicat: non invenitur inter fideles, et hoc refertur ad utrosque, scilicet Iudaeos et gentiles. Baruch c. III, 23: *filiis Agar, qui exquisierunt prudentiam quae de terra est*. Videtur autem apostolus hanc interrogationem sumere ab eo, quod dicitur Is. XXXIII, v. 18: *ubi est litteratus?* Pro quo ponit *sapientem*. *Ubi est verba legis ponderans?* Pro quo ponit *Scribam*. *Ubi est doctor parvulorum?* Pro quo ponit *inquisitorem huius saeculi*, quia parvuli maxime solent instrui de his, quae pertinent ad disciplinam moralis vitae. Deinde cum dicit *nonne stultam fecit*, etc., infert conclusionem sub interrogatione, quasi dicat: cum illi qui sapientes mundi reputantur a via salutis defecerint, *nonne Deus sapientiam huius mundi fecit stultam?* Id est, demonstravit esse stultam, dum illi qui hac sapientia pollebant tam stulti inventi sunt ut viam salutis non acciperent. Ier. X, 14 et LI, 17: *stultus factus est omnis homo a scientia sua*. Is. XLVII, 10: *sapientia tua et scientia tua haec decepit te*. Potest autem et aliter intelligi quod dictum est, ac si diceret: *perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo*, id est eligam eam in primis meis praedicatoribus, secundum illud Prov. XXX, 1: *visio quam locutus est vir cum quo est Deus*; et infra: *stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est mecum*. *Ubi sapiens?* Quasi dicat: inter praedicatores fidei non invenitur. Matth. XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. *Nonne Deus stultam fecit*, id est demonstravit, *sapientiam huius mundi?* Faciendo quod ipsis impossibile reputabatur, scilicet dictum esse hominem mortuum resurgere, et alia huiusmodi. Deinde cum dicit *nam quia in Dei sapientia*, etc., assignat rationem quare per praedicationis stultitiam salventur fideles. Et hoc est quod dictum est, quod verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, virtus vero salvationis credentibus; *nam placuit Deo per stultitiam praedicationis*, id est per praedicationem,

quam humana sapientia stultam reputat, *salvos facere credentes*; et hoc ideo, quia mundus, id est mundani, non cognoverunt Deum per sapientiam ex rebus mundi acceptam, et hoc in Dei sapientia. Divina enim sapientia faciens mundum, sua iudicia in rebus mundi instruit, secundum illud Eccli. I, 10: *effudit illam super omnia opera sua*; ita quod ipsae creaturae, per sapientiam Dei factae, se habent ad Dei sapientiam, cuius iudicia gerunt, sicut verba hominis ad sapientiam eius quam significant. Et sicut discipulus pervenit ad cognoscendum magistri sapientiam per verba quae ab ipso audit, ita homo poterat ad cognoscendum Dei sapientiam per creaturas ab ipso factas inspiciendo pervenire, secundum illud Rom. c. I, 20: *invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sed homo propter sui cordis vanitatem a rectitudine divinae cognitionis deviavit. Unde dicitur Io. I, 10: *in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit*. Et ideo Deus per quaedam alia ad sui cognitionem salutiferam fideles adduxit, quae in ipsis rationibus creaturarum non inveniuntur, propter quod a mundanis hominibus, qui solas humanarum rerum considerant rationes, reputantur stulta. Et huiusmodi sunt fidei documenta. Et est simile, sicut si aliquis magister considerans sensum suum ab auditoribus non accipi, per verba quae protulit, studet aliis verbis uti, per quae possit manifestare quae habet in corde. Deinde cum dicit *quoniam et Iudaei*, etc., manifestat probationem praemissorum, et primo quantum ad id, quod dixerat: *verbum crucis pereuntibus stultitia est*. Secundo quantum ad id quod dixerat: *his qui salvi fiunt, virtus Dei est ipsis autem vocatis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit pereuntium differens studium et intentionem; secundo ex hoc rationem assignat eius quod dixerat, *ibi nos autem praedicamus Christum*. Pereuntium autem, id est infidelium, quidam erant Iudaei, quidam gentiles. Dicit ergo: dictum est quod verbum crucis pereuntibus est stultitia, et hoc ideo *quoniam Iudaei signa petunt*. Erant enim Iudaei consueti divinitus instrui, secundum illud Deut. c. VIII, 5: *erudivit eum et docuit*. Quae quidem doctrina cum esset a Deo per multa mirabilia manifestata, secundum illud Ps. LXXVII, 12: *fecit mirabilia in terra Aegypti*, et ideo ab afferentibus quamcumque doctrinam signa quaerebant, secundum illud Matth. c. XII, 38: *magister, volumus a te signum aliquod videre*. Et in Ps. LXXIII, 9 dicitur: *signa nostra non vidimus*. Sed Graeci sapientiam quaerunt, utpote in studio sapientiae exercitati, sapientiam dico quae per rationes rerum mundanarum accipitur, de qua dicitur Ier. IX, 23: *non gloriatur sapiens in sapientia*. Per Graecos autem omnes gentiles dat intelligere qui a Graecis mundanam sapientiam acceperunt. Quaerebant igitur sapientiam, volentes omnem doctrinam eis propositam secundum regulam humanae sapientiae iudicare. Deinde concludit quare verbum crucis sit eis stultitia, dicens *nos autem praedicamus Christum crucifixum*, secundum illud infra cap. XI, 26: *mortem domini annuntiabitis donec veniat. Iudaeis scandalum*, quia scilicet desiderabant virtutem miracula facientem et videbant infirmitatem crucem patientem; nam, ut dicitur II Cor. ultimo: *crucifixus est ex infirmitate. Gentibus autem stultitiam*, quia contra rationem humanae sapientiae videtur quod Deus moriatur et quod homo iustus et sapiens se voluntarie turpissimae morti exponat. Deinde, cum dicit *ipsis autem vocatis*, manifestat quod dixerat: *his autem qui salvi fiunt, virtus Dei est*. Et primo manifestat hoc; secundo rationem assignat; *ibi quia quod stultum*, et cetera. Dicit ergo primo: dictum est quod praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis scandalum et gentibus stultitiam, sed praedicamus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam *ipsis vocatis Iudaeis et Graecis*, id est his qui ex Iudaeis et gentibus ad fidem Christi vocati sunt, qui in cruce Christi recognoscunt Dei virtutem, per quam et Daemones superantur et peccata remittuntur et homines salvantur. Ps. XX, 14: *exaltare, domine, in virtute tua*. Et hoc dicit contra scandalum Iudaeorum, qui de infirmitate Christi scandalizabantur et recognoscunt in cruce Dei sapientiam, in quantum per crucem convenientissimo modo humanum genus liberat. Sap. IX, 19: *per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi a principio*. Dicitur autem Dei virtus et Dei sapientia per quamdam appropriationem. Virtus quidem, in quantum per eum pater omnia operatur, Io. I, 3: *omnia per ipsum facta sunt*, sapientia vero, in quantum ipsum verbum, quod est filius, nihil est aliud quam sapientia genita vel concepta. Eccli. c. XXIV, 5: *ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam*. Non autem sic est intelligendum, quod Deus pater sit fortis et sapiens virtute aut sapientia genita, quia, ut Augustinus probat VI de Trinitate, sequeretur, quod pater haberet esse a filio, quia hoc est Deo esse, quod fortem et sapientem esse. Deinde cum dicit *quia quod stultum est Dei*, assignat rationem eius quod dixerat, dicens quomodo id, quod est infirmum et stultum possit esse virtus vel sapientia Dei, quia *quod stultum est Dei sapientius est hominibus*, quasi dicat: iam aliquod divinum videtur esse stultum, non quia deficiat a sapientia, sed quia superexcedit sapientiam humanam. Homines enim quidam consueverunt stultum reputare quod eorum sensum excedit. Eccli. III, 25: *plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi. Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*, quia scilicet non dicitur aliquid infirmum in Deo per defectum virtutis, sed per excessum humanae virtutis, sicut etiam

dicitur invisibilis, in quantum excedit sensum humanum. Sap. XII, 17: *virtutem ostendis tu qui non crederis esse in virtute consummatus*. Quamvis hoc possit referri ad incarnationis mysterium: quia id quod reputatur stultum et infirmum in Deo ex parte naturae assumptae, transcendit omnem sapientiam et virtutem. Ex. XV, 11: *quis similis tui in fortibus, domine?*

Lectio 4

[86237] Super I Cor., cap. 1 l. 4 Supra ostendit apostolus quod modus docendi, qui est in sapientia verbi, non convenit doctrinae Christianae, ratione materiae quae est ipsa crux Christi, hic ostendit quod praedictus docendi modus non convenit doctrinae Christianae, ratione doctorum, secundum illud Prov. XXVI, 7: *in derisum est in ore stulti parabola*; et Eccli. c. XX, 22: *ex ore fatui reprobabitur parabola*. Quia igitur primi doctores fidei non fuerunt sapientes sapientia carnali, non erat eis conveniens ut in sapientia verbi docerent. Circa hoc ergo duo facit. Primo ostendit quomodo primi doctores fidei non fuerunt sapientes sapientia carnali et in rebus humanis defectum patiebantur; secundo ostendit quomodo talis defectus est in eis per Christum suppletus, ibi *ex ipso autem vos estis*. Circa primum tria facit. Primo excludit a fidei primis doctoribus excellentiam saecularem; secundo astruit eorum subiectionem quantum ad saeculum, ibi *sed quae stulta sunt mundi*; tertio rationem assignat, ibi *ut non gloriatur*. Dicit ergo primo: dictum est *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus*, et hoc considerare potestis in ipsa vestra conversione. *Videte enim*, id est diligenter considerate, *vocationem vestram*, quomodo scilicet vocati estis: non enim per vos ipsos accessistis, sed ab eo vocati estis. Rom. VIII, v. 30: *quos praedestinavit, hos et vocavit*. I Petr. II, 9: *de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum*. Inducit autem eos ut considerent modum suae vocationis, quantum ad eos per quos vocati sunt, sicut Is. LI, 2 dicitur: *attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram quae genuit vos*. A quibus vocationis ministris primo excludit sapientiam, cum dicit *quia non multi*, eorum per quos vocati estis, *sapientes secundum carnem*, id est in carnali sapientia et terrena. Iac. III, 15: *non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica*. Baruch III, 23: *filiis Agar exquisierunt sapientiam, quae de terra est*. Dicit *non multi*, quia aliqui pauci erant etiam in sapientia mundana instructi, sicut ipse, et ut Barnabas, vel Moyses in veteri testamento, de quo dicitur Act. VII, 22, quod *eruditus erat Moyses in omni sapientia Aegyptiorum*. Secundo excludit saecularem potentiam, cum dicit *non multi potentes*, scilicet secundum saeculum. Unde et Io. VII, 48 dicitur: *numquid aliquis ex principibus credidit in eum?* Et Bar. III, 16 dicitur: *ubi sunt principes gentium? Exterminati sunt, et ad Inferos descenderunt*. Tertio excludit excellentiam generis, cum dicit *non multi nobiles*. Et aliqui inter eos nobiles fuerunt, sicut ipse Paulus, qui in civitate Romana se natum dicit, Act. XXII, 25, et Rom. ult. de quibusdam dicit *qui sunt nobiles in apostolis*. Deinde, cum dicit *sed quae stulta sunt*, etc., ponit e converso eorum abiectioem quantum ad mundum, et primo defectum contrarium sapientiae, cum dicit *quae stulta sunt mundi*, id est, eos qui secundum mundum stulti videbantur, *elegit Deus* ad praedicationis officium, scilicet piscatores illiteratos, secundum illud Act. IV, 13: *comperto quod homines essent sine litteris et idiotae, admirabantur*. Is. XXXIII, 18: *ubi est litteratus, ubi verba legis ponderans?* Et hoc *ut confundat sapientes*, id est eos qui de sapientia mundi confidunt, dum ipsi non cognoverunt quae sunt simplicibus revelata. Matth. XI, 25: *abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Is. XIX, 12: *ubi sunt nunc sapientes tui? Annuntient tibi*. Secundo ponit defectum contrarium potentiae, dicens *et infirma mundi*, id est homines impotentes secundum mundum, puta rusticos et plebeios, *elegit Deus* ad praedicationis officium. In cuius figura dicitur III Reg. XX, 14: *ego tradens eos in manu tua per pedissequos principum provinciarum*; et Prov. IX, 3 dicitur quod sapientia *misit ancillas ut vocarent ad arcem*. In utrisque autem primorum praedicatorum infirmitas designatur. Et hoc ideo *ut confundat fortia*, id est potentes huius mundi. Is. II, 17: *incurvabitur omnis sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum*. Tertio ponit defectum contrarium nobilitati, in quo possunt tria considerari. Primo quidem claritas generis, quam ipsum nomen nobilitatis designat. Et contra hoc dicit *et ignobilia mundi*, id est qui secundum mundum sunt ignobiles. Infra IV, 10: *vos nobiles, nos autem ignobiles*. Secundo, circa nobilitatem considerantur honor et reverentia quae talibus exhibentur, et contra hoc dicit *et contemptibilia*, id est homines contemptibiles in hoc mundo *elegit Deus* ad praedicationis officium, secundum illud Ps. LXXVIII, 4: *facti sumus opprobrium vicinis nostris, et his qui in circuitu nostro sunt*. Tertio, in nobilitate consideratur magna opinio quam homines de eis habent. Et contra hoc dicit *et ea quae non sunt*, id est quae non videntur esse in saeculo, *elegit Deus* ad praedicationis officium. Iob XXX, 2: *quorum virtus manuum*

erat mihi pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni. Et hoc ideo ut destrueret ea quae sunt, id est eos qui in hoc mundo aliquid esse videntur. Is. XXIII, v. 9: dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriae, et ad ignominiam deduceret universos inclytos terrae. Deinde assignat causam dictorum dicens: ideo non elegit in saeculo excellentes sed abiectos, ut non gloriatur omnis caro, etc., id est ut nullus pro quacumque carnis excellentia gloriatur per comparisonem ad dominum. Ier. IX, 23: non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua et non gloriatur dives in divitiis suis. Ex hoc enim quod Deus mundum suae fidei subiecit, non per sublimes in mundo, sive in saeculo, sed per abiectos, non potest gloriari homo quod per aliquam carnalem excellentiam salvatus sit mundus. Videretur autem non esse a Deo excellentia mundana, si Deus ea non uteretur ad suum obsequium. Et ideo in principio quidem paucos, postremo vero plures saeculariter excellentes Deus elegit ad praedicationis officium. Unde in Glossa dicitur, quod nisi fideliter praecederet piscator, non humiliter sequeretur orator. Et etiam ad gloriam Dei pertinet, dum per abiectos sublimes in saeculo ad se trahit. Deinde cum dicit ex ipso autem vos estis, ne praedicatores fidei tamquam non excellentes, sed abiecti in saeculo contemnerentur, ostendit quomodo Deus praedictum defectum in eis supplet. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit cui sit attribuenda salus mundi, quae praedicatorum ministerio facta est, dicens: dictum est quod vocati estis non per excellentes sed per abiectos in saeculo, ex quo patet quod vestra conversio non est homini attribuenda sed Deo. Et hoc est quod dicit ex ipso autem, id est ex virtute Dei, vocati estis in Christo Iesu, id est ei iuncti et incorporati per gratiam. Eph. II, v. 10: ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Deinde ostendit quomodo Deus praedictos defectus in praedicatoribus suis supplet per Christum. Et primo quantum ad defectum sapientiae, cum dicit qui, scilicet Christus, factus est nobis praedicantibus fidem, et, per nos, omnibus fidelibus, sapientia, quia ei inhaerendo, qui est Dei sapientia, et participando ipsum per gratiam, sapientes facti sumus. Et hoc a Deo, qui nobis Christum dedit et nos ad ipsum traxit, secundum illud Io. VI, 44: nemo potest venire ad me, nisi pater, qui me misit, traxerit eum. Deut. c. IV, 6: haec est vestra sapientia et intellectus coram populis. Secundo quantum ad defectum potentiae, dicit et iustitia, quae propter sui fortitudinem thoraci comparatur Sap. V, 19: induet pro thorace iustitiam. Dicitur autem Christus nobis factus iustitia, in quantum per eius fidem iustificamur, secundum illud Rom. III, v. 22: iustitia autem Dei per fidem Christi Iesu. Tertio quantum ad defectum nobilitatis subdit et sanctificatio, et redemptio. Sanctificamur enim per Christum, in quantum per eum Deo coniungimur, in quo consistit vera nobilitas, secundum illud I Reg. II, 30: quicumque honorificaverit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Unde dicitur Hebr. ult.: Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Factus est autem nobis redemptio, in quantum per ipsum redempti sumus de servitute peccati, in quo vere ignobilitas consistit. Unde in Ps. XXX, 6 dicitur: redemisti me, Deus veritatis. Tertio assignat dictorum causam, cum dicit ut quemadmodum scriptum est, Ier. IX, 23 s., qui autem gloriatur, in domino gloriatur; ubi nostra littera habet: in hoc gloriatur scire et nosse me. Dicit enim: si salus hominis non provenit ex aliqua excellentia humana, sed ex sola virtute divina, non debetur homini gloria, sed Deo, secundum illud Ps. CXIII, 1: non nobis, domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Eccli. ult.: danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

Caput 2

Lectio 1

[86238] Super I Cor., cap. 2 l. 1 Postquam apostolus ostendit quis sit conveniens modus doctrinae Christianae, hic ostendit se illum modum observasse. Et circa hoc tria facit: primo ostendit se non fuisse usum apud eos aliqua excellentia saeculari; secundo ostendit apud quos excellentia spirituali utatur, ibi *sapientiam autem loquimur inter perfectos*, etc., tertio rationem assignat, ibi *quae etiam loquimur*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo dicit quod non ostendit apud eos excellentiam saecularis sapientiae; secundo quod non praetendit excellentiam potentiae saecularis, ibi *et ego in infirmitate*; tertio non praetendit excellentiam eloquentiae, ibi *et sermo meus*. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi *non enim iudicavi*. Dicit ergo primo: quia dictum est quod Christus misit me evangelizare non in sapientia verbi, et quod non sunt multi sapientes, *et ego, fratres*, quamvis sapientiam saecularem habeam, secundum illud II Cor. XI, 6: *et si imperitus sermone, sed non scientia, cum venissem ad vos*, convertendos ad Christum, ut habetur Act. XVIII, 1, *veni annuntians vobis testimonium Christi*, secundum illud Act. IV, 33: *virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis domini nostri Iesu Christi*, et hoc non in sublimitate sermonis aut

sapientiae. Attenditur autem sublimitas sapientiae in consideratione aliquorum sublimium et elevatorum supra rationem et sensum hominum. Eccli. XXIV, 7: *ego in altissimis habitavi*. Sublimitas autem sermonis potest referri vel ad verba significantia sapientiae conceptiones, secundum illud Eccle. ult.: *verba sapientium quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi*, vel ad modum ratiocinandi per aliquas subtiles vias. Nam in Graeco habetur logos, quod et verbum et rationem significat, ut Hieronymus dicit. Hoc autem dicit apostolus, quia fidem Christi per huiusmodi sublimitates sermonis aut sapientiae confirmare nolebat. I Reg. II, 3: *nolite multiplicare sublimia*. Deinde huius rationem assignat, dicens *non enim iudicavi me scire aliquid, nisi Christum Iesum*. Non enim ad hoc opus erat ut sapientiam ostentaret sed ut demonstraret virtutem, secundum illud II Cor. IV, 5: *non enim praedicamus nosmetipsos, sed Iesum Christum*. Et ideo solum utebatur his quae ad demonstrandam virtutem Christi pertinebant, existimans se ac si nihil sciret quam Iesum Christum. Ier. IX, 24: *in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me*. In Christo autem Iesu, ut dicitur Col. II, 3, sunt *omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei absconditi*, et quantum ad plenitudinem deitatis et quantum ad plenitudinem sapientiae et gratiae, et etiam quantum ad profundas incarnationis rationes, quae tamen apostolus eis non annuntiavit sed solum ea quae erant manifestiora et inferiora in Christo Iesu. Et ideo subdit *et hunc crucifixum*, quasi dicat: sic vobis me exhibui ac si nihil aliud scirem quam crucem Christi. Unde Gal. ult. dicit: *mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi*. Quia igitur per sapientiam verbi evacuatur crux Christi, ut dictum est ideo ipse apostolus non venerat in sublimitate sermonis aut sapientiae. Deinde cum dicit *et ego in infirmitate*, etc., ostendit quod non praetenderit apud eos potentiam, sed potius contrarium et foris et intus. Unde quantum ad id quod foris est dicit *et ego fui apud vos in infirmitate*, id est tribulationes apud vos patiens. Gal. IV, 11: *scitis quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis iampridem*. Ps. XV, 4: *multiplicatae sunt infirmitates eorum*. Quantum vero ad id quod intus est, dicit *et timore*, scilicet de malis imminentibus, *et tremore*, in quantum scilicet timor interior redundat ad corpus. II Cor. VII, 5: *foris pugnae, intus timores*. Deinde cum dicit *et sermo meus*, ostendit quod non praetenderit apud eos excellentiam eloquentiae: et circa hoc tria facit. Primo excludit indebitum modum praedicandi, dicens *et sermo meus*, quo scilicet privatim et singulariter aliquos instruebam, Eph. IV, v. 29: *omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus est ad aedificationem fidei; et praedicatio mea*, qua scilicet publice docebam, *non fuit in verbis persuasibilibus humanae sapientiae*, id est per rhetoricam, quae componit ad persuadendum. Ut scilicet supra dixit quod non fuit intentionis quod sua praedicatio niteretur philosophicis rationibus, ita nunc dicit non fuisse suae intentionis niti rhetoricis persuasionibus. Is. c. XXXIII, 19: *populum impudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia*. Secundo ostendit debitum modum quo usus fuit in praedicando, dicens: sermo meus fuit *in ostensione spiritus et virtutis*, quod quidem potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad hoc quod credentibus praedicationi eius dabatur spiritus sanctus, secundum illud Act. X, 44: *adhuc loquente Petro verba haec, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum*. Similiter etiam suam praedicationem confirmabat, faciendo virtutes, id est miracula, secundum illud Marc. c. ultimo: *sermonem confirmante sequentibus signis*. Unde Gal. III, 5: *qui tribuit vobis spiritum, et operatur in vobis*. Alio modo potest intelligi quantum ad hoc quod ipse per spiritum loquebatur, quod sublimitas et affluentia doctrinae ostendit. II Reg. c. XXIII, 2: *spiritus domini locutus est per me*. Et II Cor. IV, 13: *habentes eundem spiritum fidei credimus, propter quod et loquimur*. Confirmat etiam suam praedicationem, ostendendo in sua conversatione multa opera virtuosa. I Thess. II, 10: *vos enim testes estis, et Deus, quam sancte et iuste sine querela vobis qui credidistis, affuimus*. Tertio assignat rationem dictionum, dicens *ut fides vestra non sit in sapientia hominum*, id est non innitatur sapientiae humanae, quae plerumque decipit homines, secundum illud Is. XLVII, 10: *sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Sed in virtute Dei*, ut scilicet virtuti divinae fides innitatur, et sic non possit deficere. Rom. I, 16: *non erubescio Evangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. Deinde cum dicit *sapientiam loquimur*, etc., ostendit apud quos excellentia spiritualis sapientiae utatur. Et primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi *sapientiam vero*. Dicit ergo: apud vos solum Christum crucifixum praedicavi, *sapientiam autem*, id est profundam doctrinam, *loquimur inter perfectos*. Dicuntur autem aliqui perfecti dupliciter: uno modo, secundum intellectum; alio modo secundum voluntatem. Haec enim inter potentias animae sunt propria hominis, et ideo secundum eas oportet hominis perfectionem considerari. Dicuntur autem perfecti intellectu illi, quorum mens elevata est super omnia carnalia et sensibilia, qui spiritualia et intelligibilia capere possunt, de quibus dicitur Hebr. c. V, 14: *perfectorum est solidus cibus, eorum qui per consuetudinem exercitatos habent sensus ad discretionem mali et boni*. Perfecti autem

secundum voluntatem sunt, quorum voluntas super omnia temporalia elevata soli Deo inhaeret et eius praeceptis. Unde Matth. V, 48, praepositis dilectionis mandatis, subditur: *estote perfecti sicut et pater vester caelestis perfectus est*. Quia igitur doctrina fidei ad hoc ordinatur, ut fides per dilectionem operetur, ut habetur Gal. V, 6, necesse est eum qui in doctrina fidei instruitur, non solum secundum intellectum bene disponi ad capiendum et credendum sed etiam secundum voluntatem et affectum bene disponi ad diligendum et operandum. Deinde cum dicit *sapientiam vero*, etc., exponit qualis sit sapientia de qua mentionem fecit. Et primo ponit expositionem; secundo rationem expositionis confirmat, ibi *quam nemo principum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo exponit qualis sit ista sapientia per comparisonem ad infideles; secundo, per comparisonem ad fideles, ibi *sed loquimur Dei sapientiam*, et cetera. Dicit ergo primo: dictum est quod sapientiam loquimur inter perfectos. *Sapientiam vero dico, non huius saeculi*, id est de rebus saecularibus, vel quae est per rationes humanas; *neque eam principum huius saeculi*. Et sic separat eam a sapientia mundana, et quantum ad modum et materiam inquirendi, et quantum ad auctores, qui sunt principes huius saeculi; quod potest intelligi de triplici genere principum, secundum triplicem sapientiam humanam. Primo possunt dici principes huius saeculi reges et potentes saeculares, secundum illud Ps. II, 2: *principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus Christum eius*. A quibus principibus venit sapientia humanarum legum, per quas res huius mundi in vita humana dispensantur. Secundo possunt dici principes Daemones. Io. XIV, 30: *venit princeps mundi huius, et in me non habet quicquam*, et cetera. Et ab his principibus venit sapientia culturae Daemonum, scilicet necromantia, et magicae artes, et huiusmodi. Tertio possunt intelligi principes huius saeculi philosophi, qui quasi principes se exhibuerunt hominibus in docendo, de quibus dicitur Is. XIX, v. 11: *stulti principes Thaneos, sapientes consilarii Pharaonis*. Et ab his principibus processit tota humana philosophia. Horum autem principum homines destruuntur per mortem et per amissionem potestatis et auctoritatis: Daemones vero non per mortem, sed per amissionem potestatis et auctoritatis, secundum illud Io. XII, 31: *nunc princeps huius mundi eicietur foras*; de hominibus autem dicitur Bar. III, 16: *ubi sunt principes gentium?* Et postea subdit: *exterminati sunt et ad Inferos descenderunt*. Sicut ipsi non sunt stabiles, ita et eorum sapientia non potest esse firma: et ideo non ei innitendum est. Deinde cum dicit *sed loquimur*, etc., exponit qualis sit sapientia per comparisonem ad fideles. Et primo describit eam quantum ad materiam vel auctoritatem, cum dicit *sed loquimur Dei sapientiam*, id est quae est Deus et a Deo. Quamvis enim omnis sapientia a Deo sit, ut dicitur Eccli. I, 1, tamen speciali quodam modo haec sapientia, quae est de Deo, est etiam a Deo per revelationem, secundum illud Sap. IX, 17: *sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam et miseris spiritum tuum de altissimis?* Secundo ostendit qualitatem eius, dicens *in mysterio, quae abscondita est*; haec enim sapientia abscondita est ab hominibus, inquantum hominis intellectum excedit, secundum illud Eccli. III, 25: *plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi*. Unde dicitur Iob c. XXVIII, 21: *abscondita est ab oculis omnium viventium*. Et quia modus docendi et doctrinae debet esse conveniens, ideo dicitur quod loquitur eam *in mysterio*, id est in aliquo occulto, vel verbo vel signo. Infra XIV, 2: *spiritus loquitur mysteria*. Tertio ostendit fructum huius sapientiae, dicens *quam Deus praedestinavit*, id est praeparavit, *in gloriam nostram*, id est praedicatorum fidei, quibus ex praedicatione tam altae sapientiae gloria magna debetur, et apud Deum, et apud homines. Prov. III, 35: *gloriam sapientes possidebunt*. Et quod dicit *in gloriam nostram*, exponendum est omnium fidelium, quorum gloria haec est ut in plena luce cognoscant ea quae nunc in mysterio praedicantur, secundum illud Io. c. XVII, 3: *haec est vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum*.

Lectio 2

[86239] Super I Cor., cap. 2 l. 2 Posita expositione de sapientia quam apostolus loquitur inter perfectos, hic rationem assignat expositionis praedictae, et primo quantum ad hoc, quod eam descriperat per comparisonem ad infideles; secundo, quantum ad hoc quod eam descriperat per comparisonem ad fideles, ibi *nobis autem revelavit Deus*. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit; secundo probat propositum, ibi *si enim cognovissent*. Dicit ergo primo: dictum est quod sapientia quam loquimur non est *principum huius saeculi*, haec enim sapientia est, *quam nemo principum huius saeculi cognovit*, quod verum est, de quibuscumque principibus intelligatur. Saeculares enim principes hanc sapientiam non cognoverunt, quia excedit rationem humani regiminis. Iob XII, 24: *qui immutat cor principum populi terrae, et decipit eos, ut frustra incedant per invium*. Philosophi etiam eam non cognoverunt, quia excedit rationem humanam. Unde dicitur Bar. c. III, 23:

exquisite prudentiae et scientiae viam sapientiae nescierunt. Daemones etiam eam non cognoscunt, quia excedit omnem creatam sapientiam. Unde dicitur Job XXVIII, 21: volucres caeli quoque latent. Perditio et mors dixerunt: auribus nostris audivimus famam eius. Deinde cum dicit si enim cognovissent, etc., probat quod dixerat, et primo quidem probat per signum quod non cognoverunt principes Dei sapientiam, secundum quod est in se abscondita. Secundo probat per auctoritatem, quod non cognoverunt eam, secundum quod praeparata est in gloriam nostram, ibi sicut scriptum est. Dicit ergo primo: recte dico, quod principes huius saeculi Dei sapientiam non cognoverunt, si enim cognovissent Dei sapientiam, cognovissent utique Christum esse Deum, qui in hac sapientia continetur, quo cognito, numquam crucifixissent Deum gloriae, id est, ipsum Christum dominum dantem gloriam suis, secundum illud Ps. XXIII, v. 10: dominus virtutum ipse est rex gloriae; et Hebr. II, 10: qui multos filios in gloriam adduxerat. Cum enim creaturae rationali sit naturaliter appetibilis gloria, non potest in voluntatem humanam cadere, quod auctorem gloriae interimat. Quod autem principes crucifixerunt Iesum Christum, certum est, si intelligatur de principibus qui potestatem habent inter homines. Dicitur enim in Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus dominum, et adversus Christum eius, quod Act. IV, 27 exponitur de Herode et Pilato, et principibus Iudaeorum qui consenserunt in mortem Christi. Sed etiam Daemones operati sunt in mortem Christi, persuadendo, secundum illud Io. XIII, 2: cum Diabolus iam misisset in cor ut eum traderet, et cetera. Sed et Pharisei, et Scribae in lege periti, qui studium sapientiae dabant, operati sunt ad mortem Christi instigando et approbando. Sed circa hoc duplex oritur dubitatio, quarum prima est de hoc quod dicit Deum gloriae crucifixum. Non enim divinitas Christi aliquid pati potuit, secundum quam dicitur Christus dominus gloriae. Sed dicendum quod Christus est una persona et hypostasis in utraque natura consistens, divina scilicet et humana. Unde potest utriusque naturae nomine designari, et quocumque nomine significetur, potest praedicari de eo id quod est utriusque naturae, quia utrique non supponitur nisi una hypostasis. Et per hunc modum possumus dicere quod homo creavit stellas, et quod dominus gloriae est crucifixus, et tamen non creavit stellas secundum quod homo, sed secundum quod Deus, nec est crucifixus secundum quod est Deus, sed in quantum homo. Unde ex hoc verbo destruitur error Nestorii, qui dixerat unam naturam esse in Christo, Dei et hominis, quia secundum hoc nullo modo posset verificari quod dominus gloriae sit crucifixus. Secunda dubitatio est de hoc quod videtur supponere, quod principes Iudaeorum vel Daemones non cognoverunt Christum esse Deum. Et quidem, quantum ad principes Iudaeorum, videtur hoc astrui per hoc quod dicit Petrus, Act. III, 17: scio quia per ignorantiam hoc feceritis, sicut et principes vestri. Videtur autem esse contrarium quod dicitur Matth. XXI, 38: agricolae videntes filium, dixerunt intra se: hic est haeres, venite, occidamus eum; quod exponens Chrysostomus dicit: manifeste dominus probat his verbis Iudaeorum principes non per ignorantiam, sed per invidiam Dei filium crucifixisse. Solvitur in Glossa quod sciebant, principes Iudaeorum, eum esse qui promissus erat in lege, non tamen mysterium eius quod filius Dei erat, neque sciebant sacramentum incarnationis et redemptionis. Sed contra hoc esse videtur quod Chrysostomus dicit quod cognoverunt eum esse filium Dei. Dicendum est ergo quod principes Iudaeorum pro certo sciebant eum esse Christum promissum in lege, quod populus ignorabat. Ipsum autem esse verum filium Dei non pro certo sciebant, sed aliquantulum coniecturabant; sed haec coniecturalis cognitio obscurabatur in eis ex invidia et ex cupiditate propriae gloriae, quam per excellentiam Christi minui videbant. Similiter etiam videtur esse de Daemonibus dubitatio. Dicitur enim Mc. I, 23 ss. et Lc. IV, 34, quod Daemonium clamavit, dicens: scio quod sis sanctus Dei. Et ne hoc praesumptioni Daemonum ascribatur, qui se iactabant scire quod nesciebant, eorum notitia quam habebant de Christo per ipsos Evangelistas asseritur. In Marco quidem sic scribitur: non sinebat ea loqui, scilicet Daemonia, quoniam sciebant eum Christum esse. Et Lucas dicit: increpans non sinebat ea loqui quia sciebant eum esse Christum. Et ad hoc respondetur in libro de quaestionibus novi et veteris testamenti, quod Daemonia sciebant ipsum esse, qui per legem fuit repromissus, quia omnia signa videbant in eo quae dixerunt prophetae, mysterium autem divinitatis eius ignorabant. Sed contra hoc videtur esse quod Athanasius dicit, quod Daemonia dicebant Christum esse sanctum Dei, quasi singulariter sanctum: ipse enim naturaliter est sanctus cuius participatione omnes alii sancti vocantur. Dicendum est autem quod, sicut Chrysostomus dicit, non habebant adventus Dei firmam et certam notitiam, sed quasdam coniecturas. Unde Augustinus dicit in IX de civitate Dei quod innotuit Daemonibus, non per id quod est vita aeterna, sed per quaedam temporalia sua virtute effecta. Deinde cum dicit sed sicut scriptum est, probat per auctoritatem quod principes huius saeculi Dei sapientiam non cognoverunt, quantum ad hoc quod praedestinata est in gloriam fidelium, dicens: sed sicut scriptum est Is. LXIV, 4, ubi littera nostra habet: oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti his qui

diligunt te. Ostenditur autem illa gloria visionis aperte ab hominibus ignorari dupliciter. Primo quidem quod non subiacet humanis sensibus, a quibus omnis humana cognitio initium sumit. Et ponit duos sensus. Primo visionis quae deservit inventioni, cum dicit quod *oculus non vidit*, Iob XXVIII, 7: *semitam eius ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis*. Et hoc ideo, quia non est aliquid coloratum et visibile. Secundo ponit sensum auditus, qui deservit disciplinae, dicens *nec auris audivit*, scilicet ipsam gloriam, quia non est sonus aut vox sensibilis. Io. V, v. 37: *neque speciem eius vidistis, neque vocem eius audistis*. Deinde excludit notitiam eius intellectualem, cum dicit *neque in cor hominis ascendit*. Quod quidem potest intelligi: uno modo ut ascendere in cor hominis dicatur quidquid quocumque modo cognoscitur ab homine, secundum illud Ier. II, v. 50: *Ierusalem ascendat super cor vestrum*: et sic oporteat, quod cor hominis accipiatur pro corde hominis carnalis, secundum illud quod dicitur infra III, 3: *cum sint inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Est ergo sensus quod illa gloria non solum sensu non percipitur, sed nec corde hominis carnalis, secundum illud Io. XIV, 17: *quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum*. Alio modo potest exponi secundum quod proprie dicitur in cor hominis ascendere id quod ab inferiori pervenit ad hominis intellectum, puta a sensibilibus, de quibus prius fecerat mentionem. Res enim sunt in intellectu secundum modum eius; res igitur inferiores sunt in intellectu altiori modo quam in seipsis. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo in cor ascendunt. Unde dicitur Is. LXV, 17: *non erunt in memoria priora, nec ascendent super cor*. Illa vero quae sunt in intellectu superiora, altiori modo sunt in seipsis quam in intellectu. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo descendunt. Iac. I, v. 17: *omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum*. Quia igitur illius gloriae notitia non accipitur a sensibilibus, sed ex revelatione divina, ideo signanter dicit *nec in cor hominis ascendit*, sed descendit, id scilicet quod *praeparavit Deus*, id est, praedestinavit, *diligentibus se*, quia essentielle praemium aeternae gloriae charitati debetur, secundum illud Io. c. XIV, 21: *si quis diligit me diligitur a patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum*, in quo perfectio aeternae gloriae consistit; et Iob XXXVI, 33: *annuntiat de ea*, id est de luce gloriae, *amico suo quod possessio eius sit*. Caeterae autem virtutes accipiunt efficaciam merendi vitam aeternam, inquantum informantur charitate. Deinde cum dicit *nobis autem*, etc., probat praedictam expositionem de sapientia divina per comparisonem ad fideles. Et primo proponit quod intendit; secundo probat propositum, ibi *spiritus enim*. Dicit ergo primo: dictum est quod sapientiam Dei nemo principum huius saeculi cognovit, *nobis autem Deus revelavit per spiritum suum*, quem scilicet nobis misit, secundum illud Io. XIV, 26: *Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia*, Iob c. XXXII, 8: *inspiratio omnipotentis dat intelligentiam*. Quia enim spiritus sanctus est spiritus veritatis, utpote a filio procedens, qui est veritas patris, his quibus mittitur inspirat veritatem, sicut et filius a patre missus notificat patrem, secundum illud Matth. XI, 27: *nemo novit patrem nisi filius, et cui voluerit filius revelare*. Deinde cum dicit *spiritus enim*, probat quod dixerat, scilicet quod per spiritum sanctum sit sapientia fidelibus revelata. Et primo ostendit quod spiritus sanctus ad hoc sit efficax; secundo probat quod hoc in discipulis Christi fecerat, ibi *nos autem*. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi *quis enim scit hominum*, et cetera. Dicit ergo primo: dictum est quod per spiritum sanctum revelavit nobis Deus suam sapientiam, et hoc fieri potuit: *spiritus enim sanctus omnia scrutatur*. Quod non est sic intelligendum, quasi inquirendo quomodo fiant, sed quia perfecte et etiam intima quarumlibet rerum novit, sicut homo quod aliquando diligenter scrutatur. Unde dicitur Sap. VII, 22 s. quod *spiritus intelligentiae sanctus est, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus intelligibiles, mundos, subtiles*, et non solum res creatas, sed *etiam profunda Dei* perfecte cognoscit. Dicuntur autem profunda ea quae in ipso latent, et non ea quae de ipso per creaturas cognoscuntur, quae quasi superficie tenus videntur esse, secundum illud Sap. XIII, 5: *a magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit creator eorum videri*. Deinde, cum dicit *quis enim scit hominum*, probat quod dixerat de spiritu Dei per similitudinem humani spiritus, dicens *quis enim scit hominum ea quae sunt hominis*, id est, ea quae latent in corde, *nisi spiritus hominis, qui in eo est*, id est, intellectus? Et ideo quae interius latent, videri non possunt. Signanter autem dicit *quis hominum*, ne ab horum cognitione etiam Deus videatur excludi; dicitur enim Ier. XVII, 9: *pravum est cor hominis, et quis cognoscet illud? Ego Deus probans corda et scrutans renes*, quia scilicet secretorum cordis solus Deus est cognitor. Manifesta autem est ratio quare homo ea quae in corde alterius latent scire non potest, quia cognitio hominis a sensu accipitur, et ideo ea quae sunt in corde alterius, homo cognoscere non potest, nisi quatenus per signa sensibilia manifestantur, secundum illud I Reg. XVI, 7: *homo videt quae foris patent, Deus autem intuetur cor*. Sed nec Angelus bonus, nec malus ea quae in corde hominis latent scire potest, nisi inquantum per aliquos

effectus manifestantur, cuius ratio accipi potest ex ipso verbo apostoli, qui dicit ea ratione spiritum hominis cognoscere quae in corde hominis latent quia in ipso homine est; Angelus autem, neque bonus neque malus, illabitur menti humanae, ut in ipso corde hominis sit et intrinsecus operetur, sed hoc solius Dei proprium est. Unde solus Deus est conscius secretorum cordis hominis, secundum illud Iob XVI, 20: *ecce in caelo testis meus, et in excelsis conscius meus*. Secundo similitudinem adaptat ad spiritum Dei, dicens *ita et quae Dei sunt*, id est, quae in ipso Deo latent, *nemo cognoscit, nisi spiritus Dei*, secundum illud Iob c. XXXVI, 26: *ecce Deus magnus vincens scientiam nostram*. Sed sicut ea quae sunt in corde unius hominis alteri manifestantur per sensibilia signa, ita ea quae sunt Dei possunt esse nota homini per sensibiles effectus, secundum illud Sap. XIII, 5: *a magnitudine speciei et creaturae*, et cetera. Sed spiritus sanctus, qui est in ipso Deo, utpote patri et filio consubstantialis, secreta divinitatis per seipsum videt, secundum illud Sap. VII, 22: *est enim in illa*, scilicet Dei sapientia, *et spiritus intelligentiae sanctus*, omnem habens virtutem, omnia prospiciens. Deinde, cum dicit *nos autem*, etc., ostendit quomodo cognitio spiritus sancti percipiatur, dicens: licet nullus hominum per se possit scire quae sunt Dei, *nos autem*, spiritu sancto scilicet repleti, *non accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum qui a Deo est*. Nomine autem spiritus vis quaedam vitalis et cognitiva et motiva intelligitur. Spiritus ergo huius mundi potest dici sapientia huius mundi, et amor mundi, quo impellitur homo ad agendum ea quae mundi sunt; hunc autem spiritum sancti apostoli non receperunt, mundum abiicientes et contemnentes, sed receperunt spiritum sanctum, quo corda eorum illuminata sunt et inflammata ad amorem Dei, secundum illud Io. XIV, 26: *Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo*, etc., et Num. XIV, 24: *servum meum Caleb, qui plenus est alio spiritu, et secutus est me, introducam in terram hanc*. Spiritus autem huius mundi errare facit, secundum illud Is. XIX, 3: *dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, et consilium eius praecipitabo*. Ex divino autem spiritu eius consecuti sumus, *ut sciamus quae a Deo data sunt nobis*, ut sciamus de rebus divinis quantum unicuique Deus donavit: quia, sicut dicitur Eph. IV, 7, *unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi*. Vel potest intelligi spiritum Dei donatum sanctis, ut dona spiritualia cognoscant, quae, non habentes, eundem spiritum ignorant, secundum illud Apoc. II, 17: *vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit*. Ex hoc autem accipi potest, quod sicut *nemo novit patrem nisi filius, et cui voluerit filius revelare*, ut dicitur Matth. XI, 27: ita nemo novit quae sunt Dei patris et filii, nisi spiritus sanctus et qui ipsum acceperunt: et hoc ideo, quia sicut filius consubstantialis est patri, ita spiritus sanctus patri et filio.

Lectio 3

[86240] Super I Cor., cap. 2 l. 3 Dixerat supra apostolus *sapientiam loquimur inter perfectos*. Postquam ergo manifestavit qualis sit haec sapientia, quia mundanis hominibus incognita, cognita autem sanctis, hic manifestat qua ratione hanc sapientiam sancti inter perfectos loquuntur. Et primo proponit quod intendit; secundo assignat rationem, ibi *animalis autem homo*, et cetera. Circa primum, primo proponit revelatorum manifestationem, dicens: dictum est quod spiritum Dei accepimus, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis, *quae* scilicet nobis per spiritum revelata sunt, *loquimur*. Sunt enim eis revelata ad utilitatem. Unde et Act. II, 4: *repleti sunt omnes spiritu sancto, et coeperunt loqui*. Secundo tangit modum enarrandi, excludens modum inconvenientem, dicens *non in doctis humanae sapientiae verbis*, id est, non nitimur ad probandam nostram doctrinam per verba composita ex humana sapientia, sive quantum ad ornatum verborum, sive quantum ad subtilitatem rationum. Is. XXXIII, v. 19: *populum alti sermonis non videbis*. Astruit enim modum convenientem, cum dicit *sed in doctrina spiritus*, id est, prout spiritus sanctus nos loquentes interius docet, et auditorum corda ad capiendum illustrat. Io. XVI, 13: *cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Tertio determinat auditores, dicens *spiritualibus spiritualia comparantes*, quasi dicat: recta comparatione spiritualia documenta tradimus spiritualibus viris, quibus sunt convenientia. II Tim. II, 2: *haec commenda fidelibus viris, qui idonei erunt et alios docere*. Eisdem autem hic nominat spirituales, quos supra perfectos, quia per spiritum sanctum homines perficiuntur in virtute, secundum illud Ps. XXXII, 6: *spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Deinde, cum dicit *animalis*, etc., assignat rationem dictorum, et primo ostendit quare spiritualia non sunt tradenda animalibus hominibus; secundo quare sunt tradenda spiritualibus, ibi *spiritualis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem; secundo manifestat eam, ibi *stultitia enim*, et cetera. Ratio ergo talis est: nulli sunt tradenda documenta quae capere non potest, sed homines animales non possunt capere spiritualia documenta;

ergo non sunt eis tradenda. Hoc est ergo quod dicit *animalis homo*, et cetera. Et ideo recta ratione non possunt tradi eis. Ubi primo considerandum est quis homo dicatur animalis. Est ergo considerandum quod anima est forma corporis. Unde propriae animae intelliguntur illae vires quae sunt actus corporalium organorum, scilicet vires sensitivae. Dicuntur ergo homines animales qui huiusmodi vires sequuntur, inter quas est vis apprehensiva, et appetitiva, et ideo potest dici homo dupliciter animalis. Uno modo quantum ad vim apprehensivam, et hic dicitur animalis sensu, qui, sicut dicitur in Glossa, de Deo iuxta corporum phantasiam vel legis litteram, vel rationem philosophicam iudicat, quae secundum vires sensitivas accipiuntur. Alio modo dicitur quis animalis quantum ad vim appetitivam, qui scilicet afficitur solum ad ea quae sunt secundum appetitum sensitivum, et talis dicitur animalis vita, qui, sicut dicitur in Glossa, sequitur dissolutam lasciviam animae suae, quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet. Unde dicitur in canonica Iudae v. 19: *hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes*. Secundo autem videndum quare tales *non possunt percipere ea quae sunt spiritus Dei*: quod quidem manifestum est, et quantum ad animale sensum, et quantum ad animale vitam. Ea enim de quibus spiritus sanctus illustrat mentem, sunt supra sensum et rationem humanam, secundum illud Eccli. III, 25: *plura supra sensum hominis ostensa sunt tibi*, et ideo ab eo capi non possunt, qui soli cognitioni sensitivae innititur. Spiritus etiam sanctus accendit affectum ad diligendum spiritualia bona, sensibilibus bonis contemptis, et ideo ille qui est animalis vitae, non potest capere huiusmodi spiritualia bona, quia philosophus dicit in IV Ethic. quod qualis unusquisque est, talis finis videtur ei. Prov. XVIII, 2: *non recipit stultus verba prudentiae, nisi ei dixeris quae versantur in corde eius*. Eccli. XXII, 9: *cum dormiente loquitur, qui narrat sapientiam stulto*. Deinde, cum dicit *stultitia enim*, etc., manifestat quod dixerat per signum; cum enim aliquis aliqua sapienter dicta reprobatur quasi stulta, signum est quod ea non capiat. Quia igitur animalis homo ea quae sunt spiritus Dei reputat stulta, ex hoc manifestatur quod ea non capit. Et hoc est quod dicit *stultitia enim est illi*, scilicet animali. Iudicat enim esse stulta quae secundum spiritum Dei aguntur. Eccli. X, 3: *in via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos aestimat*. Quod autem homini animali quae secundum spiritum sunt videantur stulta, non procedit ex rectitudine sensus: sicut sapientes aliqua iudicant esse stulta quae stultis videntur sapientia propter defectum intellectus; quia homo sensui deditus non potest intelligere ea quae supra sensum sunt, et homo carnalibus affectus non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundum carnem. Et hoc est quod sequitur *et non potest intelligere*, Ps. LXXXI, 5: *nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulans*. Quare autem non possit intelligere, ostendit subdens *quia spiritualiter examinatur*, id est, spiritualium examinatio fit spiritualiter. Numquam enim inferior potest examinare et iudicare ea quae sunt superioris, sicut sensus non potest examinare ea quae sunt intellectus. Et similiter, neque sensus, neque ratio humana potest iudicare ea quae sunt spiritus Dei. Et ita relinquatur quod huiusmodi solo spiritu sancto examinantur, secundum illud Ps. XVII, 31: *eloquia domini igne examinata*, probata scilicet a spiritu sancto. Quia ergo animalis homo caret spiritu sancto, non potest spiritualia examinare, et per consequens nec ea intelligere. Deinde, cum dicit *spiritualis autem iudicat omnia*, etc., assignat rationem quare spiritualibus spiritualia tradantur, et primo ponit rationem; secundo manifestat causam, ibi *quis enim novit*. Assignat autem talem rationem: illi tradenda sunt spiritualia qui potest iudicare, secundum illud Iob XII, 11: *auris verba diiudicat*; sed spiritualis est huiusmodi, ergo ei spiritualia sunt tradenda. Et hoc est quod dicit *spiritualis autem diiudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur*. Ubi primo videndum est quis homo dicatur spiritualis. Est autem notandum quod spiritus nominare consuevimus substantias incorporeas; quia igitur aliqua pars animae est quae non est alicuius organi corporei actus, scilicet pars intellectiva comprehendens intellectum et voluntatem, huiusmodi pars animae spiritus hominis dicitur, quae tamen a spiritu Dei et illuminatur secundum intellectum, et inflammatur secundum affectum et voluntatem. Dupliciter ergo dicitur homo spiritualis. Uno modo ex parte intellectus, spiritu Dei illustrante. Et secundum hoc in Glossa dicitur quod homo spiritualis est, qui, spiritui Dei subiectus, certissime ac fideliter spiritualia cognoscit. Alio modo ex parte voluntatis, spiritu Dei inflammante: et hoc modo dicitur in Glossa quod spiritualis vita est, qua spiritum Dei habens rectorem animam regit, id est animales vires. Gal. ult.: *vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi*, et cetera. Secundo considerandum est quare spiritualis diiudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur. Ubi notandum est quod in omnibus ille qui recte se habet, rectum iudicium habet circa singula. Ille autem qui in se rectitudinis defectum patitur, deficit etiam in iudicando: vigilans enim recte iudicat et se vigilare et alium dormire; sed dormiens non habet rectum iudicium de se, nec de vigilante. Unde non sunt res tales quales videntur dormienti, sed quales videntur vigilanti. Et eadem ratio est de sano et infirmo circa iudicium saporum, et de debili et forti circa iudicium ponderum, et virtuoso et

vitioso circa agibilia. Unde et philosophus dicit in V Ethicorum quod virtuosus est regula et mensura omnium humanorum, quia scilicet in rebus humanis talia sunt singularia, qualia virtuosus iudicat ea esse. Et secundum hunc modum apostolus hic dicit quod *spiritualis iudicat omnia*, quia scilicet homo habens intellectum illustratum et affectum ordinatum per spiritum sanctum, de singulis quae pertinent ad salutem, rectum iudicium habet. Ille autem qui non est spiritualis habet etiam intellectum obscuratum et affectum inordinatum circa spiritualia bona, et ideo ab homine non spirituali, spiritualis homo iudicari non potest, sicut nec vigilans a dormiente. Quantum ergo ad primum horum dicitur Sap. III, 8 quod *iudicabunt iusti nationes*. Quantum ad secundum dicitur infra IV, 3: *mihi pro minimo est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die*. Deinde cum dicit *quis enim novit*, etc., manifestat rationem inductam. Et primo inducit auctoritatem; secundo adaptat ad propositum, ibi *nos autem*, et cetera. Est autem considerandum quod ad hoc quod aliquis possit de aliquo homine iudicare, duo requiruntur. Primo ut iudicans cognoscat ea quae sunt iudicati, quia, ut dicitur I Ethic.: *unusquisque bene iudicat quae cognoscit, et horum est optimus iudex*. Ex quo patet quod sensum, id est sapientiam Dei omnia iudicantem, nullus possit diiudicare. Ideo dicit *quis enim novit sensum domini?* Quasi dicat: nullus: quia sapientia Dei excedit omnem cupiditatem hominis. Eccli. I, 3: *sapientiam Dei praecedentem omnia quis investigavit?* Sap. IX, 17: *sensum autem tuum quis scire poterit, nisi tu dederis sapientiam?* Secundo requiritur quod iudicans sit superior iudicato. Unde dominus habet iudicium de servo, magister de discipulo. Ex quo etiam patet quod nullus potest sensum Dei iudicare. Propter quod sequitur *aut quis instruxit eum?* Quasi dicat: nullus. Non enim habet scientiam ab aliquo acceptam, sed potius fontem omnis scientiae. Iob XXVI, 3: *cui dedisti consilium? Forsitan ei qui non habet sapientiam?* Videntur autem verba haec assumpta ex eo quod dicitur Is. XL, 13: *quis adiuvit spiritum domini, aut quis consiliarius eius fuit et ostendit illi? Cum quo inivit consilium et instruxit eum?* Deinde adaptat quod dixerat ad propositum, dicens *nos autem*, scilicet spirituales viri, *sensum Christi habemus*, id est, recipimus in nobis sapientiam Christi ad iudicandum. Eccli. XVII, 6: *creavit illis scientiam spiritus, sensu adimplevit corda illorum*. Lc. ult. dicitur quod aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et ita, quia sensus Christi diiudicari non potest, conveniens est quod spiritualis, qui sensum Christi habet, a nemine iudicetur.

Caput 3

Lectio 1

[86241] Super I Cor., cap. 3 l. 1. 1 Supra apostolus ostenderat contentionem et divisionem Corinthiorum, qui propter ministros Christi, a quibus baptizati et docti erant, ad invicem disceptabant; hic incipit eorum iudicium quod habebant de ministris improbare, ex quo iudicio contentiones in eis procedebant. Et circa hoc duo facit. Primo improbat eorum iudicium quantum ad hoc quod quibusdam ministrorum, de quibus gloriabantur, plus attribuebant quam deberent; secundo, quantum ad hoc quod alios Christi ministros contemnebant, IV cap., ibi *sic nos existimet homo*. Circa primum duo facit. Primo ostendit detrimentum quod patiebantur propter contentiones ex perverso iudicio provenientes; secundo improbat eorum perversum iudicium, ibi *quid igitur est Apollo?* Circa primum duo facit. Primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum; secundo ostendit quod adhuc idem patiuntur, ibi *sed nec nunc quidem*. Circa primum tria facit. Primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum. Dixerat enim supra quod apostoli quidem spiritualia documenta spiritualibus tradebant, quae animales homines percipere non poterant: quod eis adaptat, dicens *et ego, fratres*, qui scilicet inter alios apostolos spiritualibus spiritualia loquor, *non potui*, scilicet convenienter, *vobis loqui quasi spiritualibus*, ut scilicet traderem vobis spiritualia documenta, *sed quasi carnalibus*, scilicet locutus sum vobis. Eisdem enim carnales dicit quos supra animales, quibus oportet tradi ea quae sunt infirmitati eorum accommodata. Is. XXVIII, 9: *quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus*, id est, carnali conversatione et sensu. Secundo adhibet similitudinem, dicens *tamquam parvulis in Christo*, id est, parum adhuc introductis in perfectam doctrinam fidei, quae spiritualibus debetur. Hebr. c. V, 13: *omnis qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiae; parvulus enim est: perfectorum autem est solidus cibus*. Tertio rationem assignat, ne credatur ex invidia eis spirituales doctrinas subtraxisse, contra quod dicitur Sap. VII, 13: *quam sine fictione didici, et sine invidia communico*. Unde subditur *nondum enim poteratis*, quasi dicat: non subtraxi vobis escam propter meam invidiam, sed propter vestram impotentiam, quia verba spiritualia *nondum bene poteratis* capere, secundum illud Io. XVI, v. 12: *adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Deinde, cum dicit *sed nec nunc quidem potestis*, ostendit quod adhuc idem detrimentum

patiuntur. Et primo quidem ponit impotentiam cui adhuc subiacebant, dicens *sed nec nunc quidem potestis*, quasi dicat: quod a principio perfectam doctrinam capere non poteratis, non mirum fuit, quia hoc nescire vestrae novitati competebat, secundum illud I Petr. c. II, 2: *sicut modo geniti infantes lac concupiscite*. Sed hoc videtur esse culpabile, quod post tantum tempus in quo proficere debuistis, eandem impotentiam retinetis, secundum illud Hebr. V, 12: *cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis doceri, quae sunt elementa sermonum Dei*. Secundo assignat praedictae impotentiae rationem, dicens *adhuc enim carnales estis*, scilicet vita et sensu. Et ideo ea quae sunt spiritus capere non potestis, sed sapitis ea quae sunt carnis, secundum illud Rom. VIII, 5: *qui secundum carnem sunt, quae carnis sunt sapiunt*. Tertio ponit rationem probationis inductae, dicens *cum enim inter vos sit zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?* Ubi considerandum est quod recte coniungit zelum et contentionem, quia zelus, id est invidia, est contentionis materia. Invidus enim tristatur de bono alterius, quod ille nititur promovere, et ex hoc sequitur contentio. Unde Iac. III, 16: *ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravam*. Et similiter e converso charitas, per quam quis diligit bonum alterius, est materia pacis. Secundo considerandum est quod zelus et contentio non habent locum nisi in carnalibus hominibus, quia ipsi circa bona corporalia afficiuntur, quae simul a pluribus integre possideri non possunt. Et ideo, propter hoc quod aliquis aliquod bonum corporale possidet, alius impeditur a plena possessione illius, et ex hoc sequitur invidia, et per consequens contentio. Sed spiritualia bona, quibus spirituales afficiuntur, simul a pluribus possideri possunt, et ideo bonum unius non est alterius impedimentum, et propter hoc in talibus nec invidia, nec contentio locum habet. Unde Sap. VII, 13: *sine invidia communico*. Tertio considerandum est quare homines carnales dicit secundum hominem ambulare, cum tamen homo ex spiritu et carne componatur, quia naturae humanae consonum est, ut spiritus cognitionem a sensibus carnis accipiat. Unde consequenter affectus rationis humanae secundum ea quae sunt carnis movetur, nisi spiritus hominis per spiritum Dei supra hominem elevetur. Unde dicitur Eccli. XXXIV, 6: *sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio*. Est ergo sensus *secundum hominem*, id est, secundum naturam humanam sibi a Dei spiritu derelictam, sicut et in Ps. IV, 3 dicitur: *fili hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem et quaeritis mendacium?* Quarto manifestat probationem inductam, dicens *cum enim quis*, id est, aliquis vestrum, *dicat: ego quidem sum Pauli*, quia a Paulo baptizatus et doctus, *alius autem: ego Apollo* (genitivi casus), per quod denotatur in vobis esse zelus et contentio, *nonne homines estis*, scilicet carnales et non spirituales, utpote zelum et contentionem habentes pro rebus humanis? Qualis enim homo est, talibus rebus afficitur et per affectum inhaeret, secundum illud Osee IX, 10: *facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt*. Deinde, cum dicit *quid igitur est Apollo?* Improbat eorum iudicium, quantum ad hoc quod plus ministris attribuebant quam deberent. Et primo ostendit veritatem; secundo excludit errorem, ibi *nemo vos seducat*; tertio infert conclusionem intentam, ibi *itaque nemo gloriatur in hominibus*. Circa primum duo facit. Primo ostendit conditionem ministrorum; secundo agit de eorum mercede, ibi *unusquisque propriam mercedem*. Circa primum tria facit. Primo ponit ministrorum conditionem; secundo ponit similitudinem, ibi *ego plantavi, Apollo rigavit*; tertio ostendit intentum, ibi *itaque neque qui plantat*. Circa conditionem autem ministrorum duo tangit. Primo quod non sunt domini, sed ministri, dicens: vos de Paulo et Apollo gloriamini, igitur quaero a vobis: *quid est Apollo, et quid Paulus?* Id est, cuius dignitatis vel potestatis, ut digne de eis gloriari possitis? Et respondet: *ministri eius*, scilicet Dei sunt. Quasi dicat: quod agunt in Baptismo et in doctrina, non principaliter agunt sicut domini, sed sicut ministri eius, secundum illud Is. LXI, 6: *ministri Dei, dicitur vobis*. Posset autem alicui videri magnum esse, ministerium Dei esse, et gloriandum esse in hominibus de ministeriis Dei. Et vere esset, si sine hominibus non pateret accessus ad Deum, sicut illi qui solent gloriari de ministris regis, sine quibus non patet aditus ad regem. Sed hoc hic locum non habet, quia fideles Christi per fidem habent accessum ad Deum, secundum illud Rom. V, 2: *per quem accessum habemus ad Deum per fidem et gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei*. Ideo signanter addit *cui credidistis*, quasi dicat: per fidem iam estis coniuncti Deo, non hominibus. Unde supra II, 5 dictum est: *ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Et ideo primo de Deo est vobis gaudendum, quam de hominibus. Contingit autem quod ministri hominum, vel dominorum, vel artificum primo habeant a seipsis aliquam dignitatem, vel virtutem, ex qua idonei ad ministerium fiunt, sed hoc non est de ministris Dei. Et ideo, secundo, ostendit quod tota dignitas et virtus ministrorum est a Deo, dicens *et unicuique sicut Deus divisit*, quasi dicat: in tantum aliquis, et unusquisque nostrum habet de virtute ministrandi, in quantum ei Deus dedit, unde nec sic nobis est gloriandum. II Cor. c. III, 5 s.: *sufficiencia nostra a Deo, qui idoneos nos fecit ministros novi testamenti*.

Deinde, cum dicit *ego plantavi*, ponit similitudinem ministrorum ex similitudine agricolarum, ubi duplex differentia operationum intelligitur. Una, operationis unius ministri ad operationem alterius. Et quantum ad hoc dicit *ego plantavi*, id est, in praedicatione ad modum plantantis me habui, quia scilicet primo vobis praedicavi fidem, Is. LI, v. 16: *posui verba mea in ore tuo, ut plantes caelos; Apollo rigavit*, id est, ad modum rigantis se habuit, qui aquam plantis exhibet ad hoc ut nutriantur et crescant. Et similiter legitur Act. XVIII, 1 s. quod, cum Paulus multos Corinthiorum convertisset, supervenit Apollo, qui multum contulit his qui crediderunt, publice ostendens per Scripturam esse Iesum Christum. Eccli. c. XXIV, 42 dicitur: *rigabo hortum meum plantationum*. Secunda differentia est operationis ministrorum, qui exterius operantur plantando et rigando, ad operationem Dei, qui interius operatur. Unde subdit *sed Deus incrementum dedit*, interius scilicet operando. II Cor. IX, 10: *augebit incrementa frugum iustitiae vestrae*. Sic etiam in rebus corporalibus plantantes et rigantes exterius operantur, sed Deus operatur interius per operationem naturae ad incrementa plantarum. Deinde cum dicit *itaque neque qui plantat, neque qui rigat*, etc., infert ex praemissis duas conclusiones, quarum prima infertur secundum comparisonem ministrorum ad Deum, dicens: ex quo Paulus plantavit, et Apollo rigavit, non sunt nisi ministri Dei, et non habent aliquid nisi a Deo, et non operantur nisi exterius, Deo interius operante. *Itaque neque qui plantat est aliquid*, scilicet principaliter et magnum de quo sit gloriandum, *neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*. Ipse enim per se est aliquid principale et magnum, de quo est gloriandum. Actio enim non attribuitur instrumento, cui comparatur minister, sed principali agenti. Unde Is. XL, v. 17 dicitur: *omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo*. Secundam conclusionem infert pertinentem ad comparisonem ministrorum ad invicem, dicens *qui plantat autem, et qui rigat*, cum sint ministri Dei, et nihil nisi a Deo habentes, et solum exterius operantes, *unum sunt*, ex conditione naturae et ministerii ratione: quare scilicet non potest unus alteri praeferri, nisi secundum donum Dei, et ita quantum in seipsis est, unum sunt. Et quia, consequenter, in intentione ministrandi Deo unum sunt per concordiam voluntatis, ideo stultum est de his qui unum sunt, dissentire. Ps. CXXXII, 1: *ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum*. Rom. XII, 5: *multi unum corpus sumus in Christo*.

Lectio 2

[86242] Super I Cor., cap. 3 l. 2. Supra apostolus ostendit qualis sit conditio ministrorum, hic agit de remuneratione eorum. Et primo ponit de mercede bonorum ministrorum; secundo agit de punitione malorum, ibi *nescitis quia templum Dei estis*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo promittit ministris mercedem propriam; secundo assignat rationem, ibi *Dei enim sumus*; tertio agit de diversitate mercedis, ibi *secundum gratiam Dei*. Dicit ergo primo: dictum est, quod neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, non tamen inutiliter plantat vel rigat, sed *unusquisque suam propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem*. Quamvis enim qui incrementum dat, sit Deus, et ipse solus interius operetur, exterius tamen laborantibus mercedem tribuit, secundum illud Ier. XXXI, 16: *quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis; quia merces est operi tuo*. Quae quidem merces est ipse Deus, secundum illud Gen. XV, 1: *ego protector tuus sum, et merces tua multa nimis*. Pro qua mercede laborantes mercenarii laudantur, secundum illud Lc. XV, 17: *quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus?* Alioquin si pro alia mercede in opere Dei aliquis laboret, laudandus non est, secundum illud Io. X, 12: *mercenarius autem, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et fugit*. Haec autem merces et communis est omnibus, et propria singulorum: communis quidem, quia idem est quod omnes videbunt, et quo omnes fruuntur, scilicet Deus, secundum illud Iob XXII, 26: *super omnipotentem deliciis afflues, et levabis ad Deum faciem tuam*; Is. XXVIII, 5: *in illa die erit dominus exercituum corona gloriae et sertum exultationis populo suo*. Et ideo Matth. c. XX, 9 s. omnibus laborantibus in vinea datur unus denarius. Propria vero merces erit singulorum: quia unus alio clarius videbit, et plenius fruatur secundum determinatam sibi mensuram. Unde et Dan. XII, 3 illi qui docti sunt, comparantur splendori firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt plurimos quasi stellae. Hinc est quod Io. XIV, 2 dicitur: *in domo patris mei mansiones multae sunt*, propter quod etiam hic dicitur *unusquisque propriam mercedem accipiet*. Ostendit autem secundum quid attendatur mensura propriae mercedis, cum subdit *secundum suum laborem*. Unde et in Ps. CXXVII, 2 dicitur: *labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es et bene tibi erit*. Non tamen propter hoc designatur aequalitas secundum quantitatem laboris ad mercedem, quia, ut dicitur II Cor. IV, 17: *quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operabitur*

in nobis. Sed aequalitatem designat proportionis, ut scilicet ubi est potior labor, ibi sit potior merces. Potest autem intelligi labor esse potior tripliciter. Primo quidem secundum formam charitatis, cui respondet merces essentialis praemii, scilicet fruitionis et visionis divinae. Unde dicitur Io. XIV, 21: *qui diligit me, diligetur a patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum*. Unde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborem patiat, plus de praemio essentiali accipiet. Secundo ex specie operis; sicut enim in rebus humanis ille magis praemiatur qui in digniori opere laborat, sicut architector quam artifex manualis, licet minus laboret corporaliter: ita etiam in rebus divinis ille qui in nobiliori opere occupatur, maius praemium accipiet quantum ad aliquam praerogativam praemii accidentalis, licet forte minus corporaliter laboret. Unde aureola datur doctoribus, virginibus et martyribus. Tertio ex quantitate laboris, quod quidem contingit dupliciter. Nam quandoque maior labor maiorem mercedem meretur, praecipue quantum ad remissionem poenae, puta quod diutius ieiunat vel longius peregrinatur, et etiam quantum ad gaudium quod percipiet de maiori labore. Unde Sap. X, 17 dicitur: *reddidit, Deus scilicet, iustis mercedem laborum suorum*. Quandoque vero est maior labor ex defectu voluntatis. In his enim quae propria voluntate facimus, minorem laborem sentimus. Et talis magnitudo laboris non augebit, sed minuet mercedem. Unde dicitur Is. XL, 31: *assument pennas ut aquilae, current et non laborabunt, volabunt et non deficient*; et ibi praemittitur: *deficient pueri et laborabunt*. Deinde, cum dicit *Dei enim sumus*, assignat rationem eius quod dixerat. Et primo ponit rationem; secundo adhibet similitudinem, ibi *Dei agricultura estis*. Dicit ergo primo: recte quilibet nostrum mercedem accipiet, *Dei enim sumus adiutores*, scilicet secundum nostros labores. Contra quod videtur esse quod dicitur Iob c. XXVI, 2: *cuius adiutor es, numquid imbecillis?* Et Is. XL, 13: *quis adiuvit spiritum domini?* Dicendum est autem, quod dupliciter aliquis alium adiuvat. Uno modo augendo eius virtutem, et sic nullus potest esse Dei adiutor. Unde et post praemissa verba Iob subditur: *et sustentas brachium eius qui non est fortis*. Alio modo obsequendo operationi alterius, sicut si minister dicatur domini adiutor, in quantum exequitur opus eius aut ministerium artificis, et hoc modo ministri Dei sunt eius adiutores, secundum illud II Cor. VI, 1: *adiuvantes autem exhortamur*. Sicut ergo ministri hominum exequentes eorum opera, mercedem ab eis accipiunt secundum suum laborem, ita et minister Dei. Secundo adhibet similitudinem simplicis operis, scilicet agriculturae et aedificationis. Populus quidem fidelis ager est a Deo cultus, in quantum per operationem divinam fructum boni operis Deo acceptum producit, secundum illud Rom. VII, 4: *sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificetis Deo*, et Io. XV, 1 dicitur: *pater meus agricola est*. Et hoc est quod primo dicitur *Dei agricultura estis*, id est, quasi ager a Deo cultus, et fructum ferens eius opere, et populus fidelis est quasi domus a Deo aedificata, in quantum scilicet Deus in eis habitat, secundum illud Eph. II, 22: *et vos coaedificamini in habitaculum Dei*. Et ideo secundo dicitur *Dei aedificatio estis*, id est aedificium a Deo constructum, secundum illud Ps. CXXVI, 1: *nisi dominus aedificaverit domum*, et cetera. Sic igitur ministri Dei sunt adiutores, in quantum laborant in agricultura et aedificatione fidelis populi. Deinde, cum dicit *secundum gratiam Dei*, etc., agit de diversitate mercedis, et quia merces distinguitur secundum distinctionem laboris, ut dictum est, ideo primo agit de diversitate laboris; secundo de diversitate mercedis, ibi *si quis supraaedificat*. Circa primum duo facit. Primo ponit distinctionem laborum; secundo subiungit admonitionem, ibi *unusquisque autem videat*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo, relicta similitudine agriculturae quam supra prosecutus fuerat, sub similitudine aedificationis suum proprium laborem describit, dicens *secundum gratiam Dei quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui*. Ubi considerandum est quod architectus dicitur principalis artifex, et maxime aedificii, ad quem pertinet comprehendere summam dispositionem totius operis, quae perficitur per operationem manualium artificum. Et ideo dicitur sapiens in aedificio, quia simpliciter sapiens est qui summam causam cognoscit, scilicet Deum, et alios secundum Deum ordinat. Ita sapiens in aedificio dicitur qui principalem causam aedificii, scilicet finem, considerat, et ordinat inferioribus artificibus quid sit propter finem agendum. Manifestum est autem quod tota structura aedificii ex fundamento dependet, et ideo ad sapientem architectum pertinet idoneum fundamentum collocare. Ipse autem Paulus fundamentum spiritualis aedificii collocavit Corinthiis, unde supra dixit: *ego plantavi*. Sicut enim se habet fundamentum in aedificio, sic plantatio in plantis. Per utrumque enim significatur spiritualiter prima praedicatio fidei. Unde et ipse dicit Rom. XV, 20: *sic autem praedicavi Evangelium, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem*, et ideo se comparat sapienti architecto. Hoc autem non suae virtuti attribuit, sed gratiae Dei. Et hoc est quod dicit *secundum gratiam Dei quae data est mihi*, qui scilicet me aptum et idoneum ad hoc ministerium fecit. Infra XV, 10: *abundantius omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Secundo describit laborem aliorum, dicens *alius autem*, id est,

quicumque inter vos laborat, *superaedificat*, fundamento a me posito. Quod quidem potest ad duo referri. Uno quidem modo in quantum aliquis *superaedificat* fidei in seipso fundatae profectum charitatis et bonorum operum. I Petr. II, 5: *et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini*. Alio modo ad doctrinam, per quam quis fundatam fidem in aliis perfectius manifestat. Unde Ier. I, 10 dicitur: *ut aedifices et plantes*. Et secundum hoc idem significat haec *superaedificatio*, quod supra rigatio. Deinde, cum dicit *unusquisque autem*, etc., subiungit monitionem, dicens: dictum est quod ad alios pertinet *superaedificare*, *unusquisque autem videat*, id est, diligenter attendat, *quomodo superaedificet*, id est, qualem doctrinam fidei fundatam in aliis superaddat, vel qualia opera fidei in se fundatae habeat. Prov. IV, 25: *oculi tui videant recta, et palpebrae tuae praecedant gressus tuos*. Secundo respondet tacite quaestioni, quare scilicet admoneat alios de *superaedificatione* et non de *fundatione*, vel potius assignat rationem quare dixerit quod ad alios pertinet *superaedificare*, dicens *fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est*, scilicet a me, *quod est Iesus Christus*, qui habitat in cordibus vestris per fidem, ut dicitur Eph. III, 17. Et de fundamento dicitur Is. XXVIII, 16: *ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem, probatum, pretiosum*, id est, in fundamento fundatum. Sed contra videtur esse quod dicitur Apoc. XXI, 14: *murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina apostolorum*. Non ergo solus Christus est fundamentum. Dicendum est autem, quod duplex est fundamentum. Unum quidem quod per se habet soliditatem, sicut rupes aliqua supra quam aedificium construitur, et huic fundamento Christus comparatur. Ipse enim est petra de qua dicitur Matth. VII, 25: *fundata enim erat supra firmam petram*. Aliud est fundamentum, quod habet soliditatem non ex se, sed ex alio solido subiecto, sicut lapides qui primo supponuntur petrae solidae. Et hoc modo dicuntur apostoli esse fundamentum Ecclesiae, quia ipsi primo *superaedificati* sunt Christo per fidem et charitatem. Unde dicitur Eph. II, 20: *superaedificati supra fundamentum apostolorum*. Deinde cum dicit *si quis superaedificat*, etc., agit de mercedis differentia quantum ad hoc, quod quidam eam accipiunt sine detrimento, quidam cum detrimento. Et circa hoc tria facit. Primo docet quod diversitas operationum manifestatur ex retributione; secundo ostendit quando manifestatur, ibi *dies enim domini*; tertio ostendit quomodo manifestatur, ibi *si cuius opus*, et cetera. Circa primum considerandum est quod apostolus intendens ostendere diversitatem *superaedificationis*, sex ponit, videlicet tria contra tria. Ex una quidem parte aurum, argentum, et lapides pretiosos; et ex alia parte lignum, foenum et stipulam, quorum tria, scilicet aurum, argentum, et lapides pretiosi habent quamdam inclytam claritatem simul et inconsumptibilitatem et pretiositatem. Alia vero tria obscura sunt, et facile ab igne consumuntur, et vilia sunt. Unde per aurum, argentum et lapides pretiosos intelligitur aliquid praeclarum et stabile; per lignum vero, foenum et stipulam aliquid materiale et transitorium. Dictum est autem supra quod *superaedificatio* potest intelligi, et quantum ad opera quae unusquisque *superaedificat* fidei fundamento, et quantum ad doctrinam quam aliquis doctor vel praedicator *superaedificat* in fundamento fidei ab apostolis fundatae. Unde ista diversitas quam hic apostolus tangit, ad utramque *superaedificationem* referri potest. Quidam ergo referentes haec ad *superaedificationem* operum, dixerunt quod per aurum, et argentum, et lapides pretiosos intelliguntur bona, quae quis fidei superaddit. Sed per lignum, foenum, et stipulam debent intelligi peccata mortalia quae quis facit post fidem susceptam. Sed ista expositio penitus stare non potest. Primo quidem quia peccata mortalia sunt opera mortua, secundum illud Hebr. IX, 14: *mundabit conscientias nostras ab operibus mortuis*. In hoc autem aedificio nihil aedificatur nisi vivum, secundum illud I Petr. II, v. 5: *et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini*. Unde qui cum fide habet peccata mortalia, non *superaedificat*, sed magis destruit vel violat, contra quem dicitur infra: *si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Secundo, quia peccata mortalia magis comparantur ferro, vel plumbo, vel lapidi, tum propter gravitatem, tum quia etiam non renovantur per ignem, sed semper in eo manent in quo sunt: peccata vero venialia comparantur ligno, foeno et stipulae, tum propter levitatem, tum etiam quia ab eis aliquis de facili expurgatur per ignem. Tertio, quia secundum hanc expositionem videtur sequi, quod ille qui moritur in peccato mortali, dummodo fidem retineat, finaliter salutem consequatur, licet primo aliquas poenas sustineat. Sic enim sequitur: *si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Quod quidem contrariatur manifeste sententiae apostoli qua dicitur infra VI, 9 s.: *neque fornicarii, neque idolis servientes, etc. regnum Dei possidebunt*; et Gal. V, 21: *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*. Non est autem alicuius salus nisi in regno Dei. Nam qui ab eo excluduntur, mittuntur in ignem aeternum, ut dicitur Matth. XXV, 41. Quarto quia fides non potest dici fundamentum, nisi quia per eam Christus habitat in nobis, cum supra dictum sit quod fundamentum est ipse Christus Iesus. Non enim habitat Christus in nobis per fidem informem, alioquin habitaret in Daemonibus, de

quibus scriptum est Iac. II, 19: *et Daemones credunt et contremiscunt*. Unde quod dicitur Eph. III, 17, habitare Christum per fidem in cordibus nostris, oportet intelligi de fide per charitatem formata, cum scriptum sit I Io. IV, 16: *qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo*. Haec est fides quae per dilectionem operatur, ut dicitur infra XIII, 4: *charitas non agit perperam*. Unde manifestum est quod illi qui operantur peccata mortalia, non habent fidem formatam, et ita non habent fundamentum. Oportet ergo intelligere quod tam ille qui superaedificat fundamento aurum, argentum, lapides pretiosos, quam etiam ille qui superaedificat lignum, foenum, stipulam, vitet peccata mortalia. Ad horum ergo distinctionem intelligendum est, quod actus humani ex obiectis speciem habent. Duplex est autem obiectum humani actus, scilicet res spiritualis et res corporalis, quae quidem obiecta differunt tripliciter. Primo quidem quantum ad hoc quod res spirituales sunt perpetuae, res autem corporales sunt transitoriae. Unde II Cor. IV, 18: *quae videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna*. Secundo, quantum ad hoc quod res spirituales in seipsis claritatem habent, secundum illud Sap. VI, 13: *clara est et quae numquam marcescit sapientia*. Res corporales obscuritatem habent ex materia. Unde dicitur Sap. II, 5: *umbrae transitus est tempus nostrum*. Tertio, quantum ad hoc quod res spirituales sunt pretiosiores et nobiliores rebus corporalibus; unde Prov. III, 15 dicitur de sapientia: *pretiosior est cunctis opibus*; et Sap. VII, 9: *omne aurum in comparationem illius, arena est exigua, et tamquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius*. Et ideo opera quibus homo innititur rebus spiritualibus et divinis comparantur auro, argento et lapidi pretioso, quae sunt solida, clara et pretiosa. Ita tamen quod per aurum designentur ea quibus homo tendit in ipsum Deum per contemplationem et amorem; unde dicitur Cant. V, 11: *caput eius aurum optimum*. Caput enim Christi est Deus, ut dicitur I Cor. XI, 3. De quo auro dicitur Apoc. III, 18: *suadeo tibi emere a me aurum ignitum*, id est sapientiam cum charitate. Per argentum significantur actus, quibus homo adhaeret spiritualibus credendis, et amandis, et contemplandis; unde in Glossa refertur argentum ad dilectionem proximi, propter quod et in Psalmo LXVII, 14 pennae columbae describuntur deargentatae, cuius superior pars, id est, posteriora describuntur esse in pallore auri. Sed per lapides pretiosos designantur opera diversarum virtutum, quibus anima humana ornatur; unde dicitur Eccli. 1, 10: *quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso*. Vel etiam mandata legis Dei, secundum illud Ps. CXVIII, 127: *dilexi mandata tua super aurum et topazion*. Opera vero humana quibus homo intendit rebus corporalibus procurandis, comparantur stipulae, quae vilia sunt, namque fulgent et facile comburuntur; habent tamen quosdam gradus, prout quaedam sunt aliis stabiliora, quaedam vero facilius consumptibilia; nam ipsi homines inter creaturas carnales et digniores sunt, et per successionem conservantur. Unde comparantur lignis, secundum illud Iudic. IX, 8: *ierunt ligna sylvarum ut eligerent super se regem*. Caro autem hominis facilius corrumpitur per infirmitatem et mortem; unde comparatur foeno, secundum illud Is. XL, 6: *omnis caro foenum*. Ea vero quae pertinent ad gloriam huius mundi facillime transeunt, unde stipulae comparantur; unde in Ps. LXXXII, 14 sequitur: *pone illos ut rotam et ut stipulam ante faciem venti*. Sic ergo superaedificare aurum, et argentum et lapides pretiosos, est superaedificare fidei fundamento ea quae pertinent ad contemplationem sapientiae divinorum, et amorem Dei, et devotionem sanctorum, et obsequium proximorum, et ad exercitium virtutum. Superaedificare vero lignum, foenum et stipulam, est superaddere fidei fundamento ea quae pertinent ad dispositionem humanarum rerum, et ad curam carnis, et ad exteriorem gloriam. Sciendum tamen quod contingit aliquem hominem id intendere tripliciter. Uno modo ita quod in his finem constituat; et cum hoc sit peccatum mortale, per hoc homo non superaedificat sed, everso fundamento, aliud fundamentum collocat. Nam finis est fundamentum in rebus appetibilibus quae quaeruntur propter finem. Alio modo aliquis intendit uti praedictis rebus totaliter ordinans eas in Dei gloriam; et quia opera specificantur ex fine intento, hoc iam non erit aedificare lignum, foenum et stipulam, sed aurum, argentum et lapides pretiosos. Tertio modo aliquis licet in his finem non constituat, nec vellet propter ista contra Deum facere, afficitur tamen istis magis quam deberet, ita quod per haec retardatur ab his quae Dei sunt, quod est peccare venialiter: et hoc proprie est superaedificare lignum, foenum, stipulam, non quia ipsa superaedificentur proprie loquendo, sed quia opera ad temporalium curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehementiorem affectum ad ipsa, quae quidem affectio, secundum quod magis et minus inhaeret, ligno, foeno et stipulae comparatur. Et dupliciter potest distingui. Uno modo secundum permanentiam rerum spiritualium, ut prius dictum est, alio modo secundum vehementiam adhaesionis. Sciendum tamen quod et illi qui spiritualibus rebus intendunt, non omnino possunt absolvi a cura rerum temporalium, nec etiam qui in charitate rebus temporalibus intendunt, sunt omnino a rebus spiritualibus vacui, sed studio diversificantur. Nam quidam studium vitae suae ordinant ad spiritualia, temporalibus vero non intendunt, nisi in quantum requirit necessitas corporalis vitae. Quidam vero studium vitae

suae applicant ad temporalia procuranda, utuntur tamen spiritualibus rebus ad directionem vitae suae. Primi igitur supraedificant aurum, argentum et lapides pretiosos; secundi vero supraedificant foenum, lignum et stipulam. Ex quo patet, quod illi qui supraedificant aurum, argentum et lapides pretiosos, habent aliquid de peccatis venialibus, sed non in quantitate notabili, propter hoc quod modicum attingunt de cura temporalium rerum. Illi etiam qui supraedificant lignum, foenum, stipulam, habent aliquid stabile, pretiosum et praeclarum, sed in minori quantitate, scilicet in quantum diriguntur per bona spiritualia. Potest autem et haec diversitas referri ad supraedificationem doctrinae. Nam illi qui fidei ab apostolis fundatae per suam doctrinam supraedificant solidam veritatem et claram, sive manifestam, et ad ornamentum Ecclesiae pertinentem, supraedificant aurum, argentum, lapides pretiosos. Unde Prov. X, 20: *argentum electum labia iusti*. Illi vero qui fidei ab apostolis fundatae superaddunt in doctrina sua aliqua inutilia, et quae non sunt manifesta, nec veritatis ratione firmantur, sed sunt vana et inania, supraedificant lignum, foenum, stipulam. Unde dicitur Ier. XXIII, 28: *qui habet somnium, narret somnium, et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum?* Qui vero falsitatem doceret, non supraedificaret, sed magis subverteret fundamentum. Dicit ergo *si quis supraedificat*, vel operando, vel docendo, *super fundamentum hoc*, id est, super fidem formatam in corde, vel super fidem fundatam ab apostolis et praedicatam, *aurum, argentum aut lapides pretiosos*, id est spiritualia opera vel praeclaram doctrinam, *vel lignum, foenum, stipulam*, id est corporalia opera, vel frivolam doctrinam, *uniuscuiusque opus manifestum erit*, scilicet in divino iudicio, *quale sit*. Non enim latet per humanam ignorantiam. Nam quidam videntur supraedificare aurum, argentum, lapidem pretiosum, qui tamen supraedificant lignum, foenum, stipulam, in rebus spiritualibus corporalia meditantés, puta lucrum vel favorem humanum; quidam vero videntur supraedificare lignum, foenum, stipulam, qui tamen aedificant aurum, argentum et lapidem pretiosum, quia in administratione temporalium nihil nisi spiritualia cogitant. Unde et Sophon. I, 12 dicitur: *scrutabor Ierusalem in lucernis*, et Lc. XII, v. 2: *nihil opertum quod non reveletur*. Deinde, cum dicit *dies enim domini*, ostendit quando haec manifestatur. Et primo ponit tempus manifestationis, cum dicit *dies enim domini declarabit*. Circa quod sciendum est quod tunc dicitur esse tempus et dies alicuius rei, quando est in optimo statu et maximo sui posse. Unde Eccl. III, 1 dicitur: *omnia tempus habent*. Quando ergo homo suam voluntatem implet, etiam contra Deum, tunc est dies hominis. Unde dicitur Ier. XVII, 16: *diem hominis non desideravi, tu scis*. Dies vero domini dicitur quando voluntas domini completur de hominibus, qui per eius iustitiam vel praemiabuntur vel damnabuntur, secundum illud Ps. LXXIV, 3: *cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo*. Unde secundum triplex Dei iudicium tripliciter potest intelligi dies domini. Erit nempe quoddam iudicium generale omnium, secundum illud Matth. XII, v. 41: *virii Ninivitae surgent in iudicio*. Et secundum hoc dies domini dicitur novissimus dies iudicii, de quo II Thess. II, 2: *non terreamini quasi instet dies domini*. Et secundum hoc intelligitur *dies domini declarabit*, quia in die iudicii manifestabitur differentia humanorum meritorum. Rom. II, 16: *in die quando iudicabit dominus occulta hominum*. Aliud autem est particulare iudicium quod fit de unoquoque in morte ipsius, de quo habetur Lc. XVI, 23: *mortuus est dives, et sepultus est in Inferno, mortuus est autem mendicus, et portatus est ab Angelis in sinum Abrahae*. Et secundum hoc dies domini potest intelligi dies mortis, secundum illud I Thess. V, 2: *dies domini sicut fur in nocte veniet*. Sic ergo *dies domini declarabit*, quia in morte uniuscuiusque eius merita patent. Unde dicitur Prov. XI, 7: *mortuo homine impio, nulla erit ultra spes*; et eiusdem XIV, v. 32: *sperat autem iustus in morte sua*. Tertium autem est iudicium in hac vita, in quantum Deus per tribulationes huius vitae interdum homines probat. Unde dicitur infra XI, 32: *cum iudicamur, a domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Et secundum hoc dicitur dies domini, dies temporalis tribulationis, de quo dicitur Sophon. I, 14: *vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis*. Dies ergo domini declarabit, quia in tempore tribulationis affectus hominis probatur. Eccli. XXVII, 6: *vasa figuli probat fornax, et homines iustos tentatio tribulationis*. Secundo ostendit per quod fiet ista declaratio, quia per ignem, unde sequitur *quia in igne revelabitur*, scilicet dies domini. Nam dies iudicii revelabitur in igne, qui praecedet faciem iudicis, exurens faciem mundi, et involvens reprobos, et iustos purgans: de quo dicitur in Ps. XCVI, 3: *ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos eius*. Dies autem domini, qui est dies mortis, revelabitur in igne Purgatorii, per quem purgabitur si quid in elementis invenietur purgandum, de quo potest intelligi quod dicitur Iob XXIII, 10: *probabit me quasi aurum quod per ignem transit*. Dies vero qui est dies tribulationis divino iudicio permissae, revelabitur in igne tribulationis, de quo dicitur Eccli. II, 5: *in igne probatur aurum et argentum, homines vero acceptabiles in camino tribulationis*. Tertio ponit effectum manifestationis, cum subdit *et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit*, quia scilicet

per quemlibet ignium praedictorum probantur merita hominis vel demerita: unde in Ps. XVI, 3 dicitur: *igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas*. In his tribus quae hic apostolus ponit, primum est conclusio duorum sequentium. Si enim dies domini revelatur in igne, et ignis probat quale sit uniuscuiusque opus, consequens est quod dies domini declaret differentiam operum humanorum. Deinde cum dicit *si cuius opus*, ostendit modum praedictae manifestationis. Et primo quantum ad bona opera, cum dicit *si cuius*, id est, alicuius *opus*, quod ipse supraedificavit, *manserit*, scilicet in igne, ille, scilicet qui supraedificavit, *mercedem accipiet*. Ier. XXXI, 16: *est merces operi tuo*. Et Is. XL, 10: *ecce merces eius cum eo*. Dicitur autem aliquod opus in igne permanere illaesum dupliciter. Uno modo ex parte ipsius operantis, quia scilicet ille qui hoc facit opus, scilicet bonae doctrinae, vel quodcumque bonorum operum, propter huiusmodi opus non punitur, in quantum scilicet nec torquebitur igne Purgatorii, nec igne qui praecedet faciem iudicis, nec etiam aestuat igne tribulationis. Qui enim non immoderate temporalia dilexit, consequens est quod non nimis doleat de eorum amissione. Dolor enim causatur ex amore rei quae amittitur. Unde superfluum amor superfluum generat dolorem. Alio modo potest intelligi ex parte ipsius operis: quolibet enim praedictorum iudiciorum superveniente homini, permanet et opus bonae doctrinae, vel quodcumque aliud bonum opus. Nam igne tribulationis superveniente, non cessat homo neque a vera doctrina, neque a bono opere virtutis; utrumque autem horum permanet homini quantum ad meritum et in igne Purgatorii et in igne qui praecedet faciem iudicis. Secundo ostendit diem quantum ad mala opera, dicens *si cuius*, id est, alicuius, *opus arserit*, scilicet per aliquem ignium praedictorum, *detrimentum patietur*, scilicet qui hoc operatus est, non tamen usque ad damnationem. Unde subdit: *ipse autem salvus erit*, scilicet salute aeterna, secundum illud Is. XLV, 17: *salvatus est Israel in domino salute aeterna*. Sic tamen *quasi per ignem*, quem scilicet prius sustinuit, vel in hac vita, vel in fine huius vitae, vel in fine mundi. Unde dicitur in Ps. LXV, 12: *transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*. Et Is. XLIII, 2 s.: *cum transieris per ignem, non combureris, et flamma non comburet te, quia ego dominus Deus salvator tuus*. Dicitur autem opus alicuius ardere dupliciter. Uno modo ex parte operantis, in quantum scilicet aliquis affigitur igne tribulationis propter immoderatum affectum quo superflue terrena diligit, et punitur igne Purgatorii, vel igne qui praecedet faciem iudicis propter peccata venialia, quae circa curam temporalium commisit, sive etiam per frivola et vana quae docuit. Alio modo ardet opus in igne ex parte ipsius operis, quia scilicet tribulatione superveniente, homo non potest vacare nec doctrinae vanae, nec terrenis operibus, secundum illud Ps. CXLV, 4: *in illa die peribunt omnes cogitationes eorum*. Nec etiam igne Purgatorii vel praecedente faciem iudicis remanebit ei aliquid praedictorum vel ad remedium vel ad meritum. Et similiter dupliciter patitur detrimentum, vel in quantum ipse punitur, vel in quantum perdit id quod fecit, et quantum ad hoc dicitur Eccli. XIV, 20 s.: *omne opus corruptibile in fine deficiet, et qui operatur illud ibit cum illo, et omne opus electum in fine iustificabitur, et qui operatur illud honorificabitur in illo*. Quorum primum pertinet ad eum qui supraedificat lignum, foenum et stipulam, quod est opus in igne ardens; secundum autem pertinet ad eum qui supraedificat aurum, argentum et lapides pretiosos, quod est opus manens in igne absque detrimento.

Lectio 3

[86243] Super I Cor., cap. 3 l. 3 Supra ostendit apostolus, quae sit merces bene laborantium, hic agit de poena male laborantium sive destruentium. Et circa hoc duo facit. Primo demonstrat poenam; secundo excludit errorem contrarium, ibi *nemo vos seducat*. Ostendit autem poenam operantium ad destructionem, prosequens similitudinem aedificii spiritualis, et circa hoc tria facit. Primo ostendit dignitatem spiritualis aedificii; secundo determinat poenam destruentium, ibi *si quis*; tertio assignat rationem poenae, ibi *templum enim Dei*, et cetera. Dicit ergo primo: dictum est quod ille qui supraedificat, mercedem salutis accipiet, vel sine detrimento vel cum detrimento; sed ut possitis agnoscere, quae sit poena male in vobis laborantium, oportet vos vestram dignitatem agnoscere; quam primo ponit, dicens: an vos *nescitis quia*, vos fideles Christi, *estis templum Dei*? Eph. c. II, 21 s.: *in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei*. Secundo probat quod fideles sint templum Dei. Est enim de ratione templi quod sit habitaculum Dei, secundum illud Ps. X, 5: *Deus in templo sancto suo*. Unde omne illud in quo Deus habitat, potest dici templum. Habitat autem Deus principaliter in seipso, quia ipse solus se comprehendit. Unde et ipse Deus templum Dei dicitur Apoc. XXI, 22: *dominus Deus omnipotens templum illius est*. Habitat etiam Deus in domo sacrata per spiritualem cultum, qui in ea sibi exhibetur; et ideo domus sacrata dicitur templum, secundum

illud Ps. V, 8: *adorabo ad templum sanctum tuum*, et cetera. Habitat etiam Deus in hominibus per fidem, quae per dilectionem operatur, secundum illud Eph. III, 17: *habitare Christum per fidem in cordibus vestris*. Unde et ad probandum quod fideles sint templum Dei, subiungit quod inhabitantur a Deo, cum dicit *et spiritus Dei habitat in vobis*. Et Rom. VIII, 11 dictum est: *spiritus, qui suscitavit Iesum Christum habitabit in vobis*. Ez. XXXVI, 27: *spiritum meum ponam in medio vestri*. Ex quo patet quod spiritus sanctus est Deus, per cuius inhabitationem fideles dicuntur templum Dei. Sola enim inhabitatio Dei templum Dei facit, ut dictum est. Est autem considerandum quod Deus est in omnibus creaturis, in quibus est per essentiam, potentiam et praesentiam, implens omnia bonitatibus suis, secundum illud Ier. XXIII, 24: *caelum et terram ego impleo*. Sed spiritualiter dicitur Deus inhabitare tamquam in familiari domo in sanctis, quorum mens capax est Dei per cognitionem et amorem, etiam si ipsi in actu non cognoscant et diligant, dummodo habeant per gratiam habitum fidei et charitatis, sicut patet de pueris baptizatis. Et cognitio sine dilectione non sufficit ad inhabitationem Dei, secundum illud I Io. IV, 16: *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Inde est quod multi cognoscunt Deum, vel per naturalem cognitionem, vel per fidem informem, quos tamen non inhabitat spiritus Dei. Deinde cum dicit *si quis autem templum*, etc., subiungit poenam male operantium secundum convenientiam praedictorum, dicens *si quis autem*, et cetera. Violatur autem templum Dei dupliciter. Uno modo per falsam doctrinam, quae non superaedificatur fundamento, sed magis subruit fundamentum et destruit aedificium. Unde dicitur Ez. XIII, 19 de falsis prophetis: *violabant me ac populum meum propter pugillum hordei et fragmentum panis*. Alio modo violat aliquis templum Dei per peccatum mortale, per quod aliquis vel seipsum corrumpit vel alium, opere vel exemplo. Unde dicitur Malac. II, 11: *contaminavit Iudas sanctificationem domini quam dilexit*. Sic autem dignum est, ut disperdatur ille a Deo per damnationem aeternam qui violat spirituale templum Dei, vel qualitercumque polluit. Unde dicitur Malac. II, 12: *disperdet dominus virum qui fecerit hoc, magistrum et discipulum*. Et in Ps. XI, 4: *disperdet dominus universa labia dolosa*, et cetera. Deinde cum dicit *templum Dei*, etc., assignat rationem eius quod dixerat de sanctitate templi. Qui enim aliquam rem sacram violat, sacrilegium committit, unde dignum est ut disperdatur. *Templum enim Dei sanctum est quod estis vos*, sicut supra dictum est, et in Ps. LXIV, 5 dicitur: *sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate*; et alibi *domum tuam, domine, decet sanctitudo*. Et quidem in materiali templo est quaedam sacramentalis sanctitas, prout templum divino cultui dedicatur, sed in fidelibus Christi est sanctitas gratiae, quam consecuti sunt per Baptismum, secundum illud infra IV, 11: *abluti estis, sanctificati estis*. Deinde cum dicit *nemo vos seducat*, excludit errorem contrarium. Et primo monet fideles ut sibi caveant a seductione errorum; secundo docet modum cavendi, ibi *si quis inter vos*; tertio assignat rationem, ibi *sapientia enim huius mundi*, et cetera. Circa primum sciendum quod quidam dixerunt quod Deus neque punit, neque remunerat hominum facta; ex quorum persona dicitur Sophon. I, 12: *qui dicunt in cordibus suis: non faciet bene dominus, et non faciet male*. Et Thren. III, 37 s.: *quis est iste qui dixit, ut fieret, domino non iubente? Ex ore altissimi non egredietur bonum neque malum*. Ad hunc ergo errorem excludendum dicit *nemo vos seducat*, asserens scilicet quod ille qui templum Dei violat, non disperdatur a Deo, sicut Eph. V, 6 dicitur: *nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiae*. Deinde cum dicit *si quis inter vos*, etc., docet modum cavendi huiusmodi seductionem. Ubi sciendum est quod quidam dixerunt Deum non punire peccata hominum, innitentes rationibus humanae sapientiae, puta quod Deus non cognoscat singularia, quae fiunt hic, ex quorum persona dicitur Iob XXII, v. 14: *circa cardines caeli perambulatur, nec nostra considerat*. Ad hoc ergo vitandum dicit *si quis inter vos videtur esse sapiens in hoc saeculo*, id est, sapientia saeculari, quae in eo quod contrariatur veritati fidei, non est sapientia, licet videatur esse, *stultus fiat*, abiiciendo istam sapientiam apparentem, *ut sit sapiens*, scilicet secundum sapientiam divinam, quae est vera sapientia. Et hoc etiam observandum est non solum in his in quibus saecularis sapientia contrariatur veritati fidei, sed etiam in omnibus in quibus contrariatur honestati morum. Unde Prov. XXX, 1 dicitur: *Deo secum morante confortatus est*, et cetera. Deinde cum dicit *sapientia huius mundi*, etc., assignat rationem eius quod dixerat. Et primo ponit rationem. Videbatur enim ineptam monitionem fecisse, ut aliquis fieret stultus, et vere inepta esset si stultitia illa, de qua loquebatur, esset per abnegationem verae sapientiae, sed non est ita. *Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum*. Dicitur autem sapientia huius mundi, quae principaliter mundo innititur. Nam illa, quae per res huius mundi ad Deum attingit, non est sapientia mundi, sed sapientia Dei, secundum illud Rom. I, 19 s.: *Deus enim illis revelavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sapientia ergo mundi, quae sic rebus intendit, ut ad divinam veritatem non pertingat, *stultitia est apud Deum*, id est, stultitia reputatur secundum divinum iudicium. Is. XIX,

11: *stulti principes Thaneos, sapientes consilii Pharaonis dederunt consilium insipiens.* Secundo probat quod dixerat per duas auctoritates, quarum prima scribitur Iob V, 13. Unde dicit *scriptum est: comprehendam sapientes in astutia eorum.* Comprehendit autem sapientes dominus in astutia eorum, quia per hoc ipsum quod astute cogitant contra Deum, impedit Deus eorum conatum, et implet suum propositum; sicut per malitiam fratrum Ioseph volentium impedire eius principatum, impletum est per divinam ordinationem, quod Ioseph in Aegypto venditus principaretur. Unde et ante praemissa verba dicit Iob: *qui dissipat cogitationes eorum, scilicet malignorum, ne possint implere manus eorum, quod coeperant;* quia, ut dicitur Prov. XXI, 30, *non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra dominum.* Secunda auctoritas sumitur ex Ps., unde dicit *et iterum scriptum est: dominus novit cogitationes sapientium, id est, secundum sapientiam mundi, quoniam vanae sunt;* quia scilicet non pertingunt ad finem cognitionis humanae, quae est cognitio veritatis divinae. Unde dicitur Sap. XIII, v. 1: *vani sunt homines, in quibus non subest sapientia Dei.* Deinde cum dicit *itaque nemo gloriatur in hominibus,* infert conclusionem principaliter intentam, scilicet quod non debeant gloriari de ministris Dei. Et primo concludit propositum ex praedictis dicens *itaque,* ex quo ministri nihil sunt, sed laborant pro mercede, *nemo gloriatur in hominibus;* sicut et in Ps. CXLV, 2 s. dicitur: *nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.* Et Ier. XVII, 5: *maledictus vir qui confidit in homine, et cetera.* Secundo rationem assignat ex dignitate fidelium Christi, assignans ordinem fidelium in rebus. Et primo ponit ordinem rerum ad fideles Christi, dicens *omnia vestra sunt,* quasi dicat: sicut homo non gloriatur de rebus sibi subiectis, ita et vos gloriari non debetis de rebus huius mundi, quae omnia sunt vobis data a Deo, secundum illud Ps. VIII, 8: *omnia subiecisti sub pedibus eius.* Exponit autem, quae *omnia,* inter quae primo ponit ministros Christi, qui sunt divinitus ordinati ad ministerium fidelium, secundum illud II Cor. IV, 5: *nos autem servos vestros per Iesum.* Et hoc est, quod dicit *sive Paulus,* qui plantavit, *sive Apollo,* qui rigavit, *sive Cephas,* id est, Petrus, qui est universalis pastor ovium Christi, ut dicitur Io. ult. Post haec ponit res exteriores, cum dicit *sive mundus,* qui est continentia omnium creaturarum, qui quidem est fidelium Christi, eo quod homo per res huius mundi iuvatur, vel quantum ad necessitatem corporalem, vel quantum ad cognitionem Dei, secundum illud Sap. XIII, 5: *a magnitudine speciei et creaturae,* et cetera. Consequenter ponit ea quae pertinent ad ipsam hominis dispositionem, dicens *sive vita, sive mors,* quia scilicet fidelibus Christi et vita est utilis in qua merentur, et mors per quam ad praemia perveniunt, secundum illud Rom. XIV, 8: *sive vivimus, sive morimur,* et cetera. Et Phil. I, 21: *mihi vivere Christus est, et mori lucrum.* Ad haec autem duo reducuntur omnia bona vel mala huius mundi, quia per bona conservatur vita, per mala pervenitur ad mortem. Ultimo ponit quae pertinent ad statum hominis praesentem vel futurum, dicens *sive praesentia,* id est, res huius vitae, quibus iuvamur ad merendum; *sive futura,* quae nobis reservantur ad praemium. Non enim habemus hic civitatem permanentem, sed futuram inquirimus, ut dicitur Hebr. ult. *Omnia, inquit, vestra sunt, id est, vestrae utilitati deservientia, secundum illud Rom. VIII, 28: diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Sic ergo primus ordo est rerum Christi ad fideles; secundus vero fidelium Christi ad Christum, quos ponit subdens *vos autem Christi estis,* quia scilicet sua morte vos redemit. Rom. XIV, 8: *sive vivimus, sive morimur, domini sumus.* Tertius ordo est Christi, secundum quod homo ad Deum; ideo addit *Christus autem,* secundum quod homo, *Dei est.* Unde eum Deum et dominum in Ps. VII, 2 nominat, dicens: *domine Deus meus, in te speravi,* ut nomine Dei tota Trinitas intelligatur. Quia ergo nullus debet gloriari de eo quod infra ipsum est, sed de eo quod est supra ipsum, ideo non debent fideles Christi gloriari de ministris, sed magis ministri de ipsis. II Cor. VII, 4: *multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis.* Sed fideles Christi debent gloriari de Christo, secundum illud Gal. ult.: *mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi,* sicut Christus de patre, secundum illud Sap. II, 16: *gloriatur se patrem habere Deum.*

Caput 4

Lectio 1

[86244] Super I Cor., cap. 4 l. 1 Superius redarguit apostolus Corinthios de hoc, quod de quibusdam ministris gloriabantur, hic autem arguit eos quod alios ministros contemnebant. Et circa hoc duo facit. Primo arguit eorum culpam; secundo instat ad eorum correctionem, ibi *non ut confundam vos.* Circa primum duo facit. Primo arguit eorum temeritatem, qua male de ministris iudicabant; secundo arguit eorum elationem, qua Christi ministros contemnebant, ibi *hoc autem, fratres.* Circa primum duo facit. Primo ostendit, quid sit de ministris Christi

firmiter sentiendum; secundo quod non sit de eis temere iudicandum, ibi *hic iam quaeritur inter dispensatores*. Dicit ergo primo: dixi quod nullus vestrum debet gloriari de hominibus, tamen quilibet vestrum debet cognoscere auctoritatem officii nostri, ad quod pertinet quod sumus mediatores inter Christum cui servimus, ad quos pertinet quod dicit *sic nos existimet homo ut ministros Christi*, Is. LXI, v. 6: *sacerdotes Dei vocabimini ministri Dei nostri, dicetur vobis*, et inter membra eius, quae sunt fideles Ecclesiae, quibus dona Christi dispensant, ad quos pertinet quod subditur *et dispensatores mysteriorum Dei*, id est, secretorum eius, quae quidem sunt spiritualia eius documenta, secundum illud infra XIV, 2: *spiritus est, qui loquitur mysteria*; vel etiam ecclesiastica sacramenta, in quibus divina virtus secretius operatur salutem. Unde et in forma consecrationis Eucharistiae dicitur: *mysterium fidei*. Pertinet ergo ad officium praelatorum Ecclesiae, quod in gubernatione subditorum soli Christo servire desiderent, cuius amore oves eius pascunt, secundum illud Io. ult.: *si diligis me, pasce oves meas*. Pertinet etiam ad eos, ut divina populo dispensent, secundum illud infra IX, 17: *dispensatio mihi credita est*, et secundum hoc sunt mediatores inter Christum et populum, secundum illud Deut. V, 5: *ego sequester fui, et medius illo tempore inter Deum et vos*. Haec autem aestimatio de praelatis Ecclesiae necessaria est ad salutem fidelium; nisi enim eos recognoscerent ministros Christi, non eis obedirent, tamquam Christo, secundum illud Gal. IV, 14: *sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Iesum Christum*. Rursum, si eos non cognoscerent dispensatores, recusarent ab eis dona recipere, contra illud quod idem apostolus dicit II Cor. II, 10: *quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi donavi*. Deinde cum dicit *hic iam quaeritur inter dispensatores*, ostendit circa ministros Christi, temere iudicari non debere. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit quoddam per quod iudicare satagunt de fidelitate ministrorum; secundo, ostendit de hoc iudicio se non curare, sed Deo reservare, ibi *mihi autem pro minimo est*; tertio, concludit prohibitionem temerarii iudicii, ibi *itaque nolite*. Circa primum considerandum est, quod ministrorum et dispensatorum Christi, quidam sunt fideles, quidam infideles. Infideles dispensatores sunt, qui in dispensandis divinis ministeriis non intendunt utilitatem populi, et honorem Christi, et utilitatem membrorum eius, secundum illud Lc. XVI, v. 11: *in iniquo mammona fideles non fuistis*. Fideles autem, qui in omnibus intendunt honorem Dei, et utilitatem membrorum eius, secundum illud Lc. XII, 42: *quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit dominus super familiam suam?* Qui autem sunt fideles divino iudicio manifestabuntur in futuro. Sed Corinthii temere volebant discutere, qui dispensatores essent fideles vel infideles. Et hoc est quod dicit *hic*, hoc est, inter vos, *iam*, id est, praesenti tempore, *quaeritur*, id est, discutitur, *ut quis*, id est aliquis, *inter dispensatores fidelis inveniatur*. Iudicabant enim plures esse infideles, vix aliquem virum putantes esse fidelem, secundum illud Prov. XX, 6: *multi viri misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet?* Deinde cum dicit *mihi autem pro minimo est*, ostendit se hoc iudicium reputare nihil, et circa hoc tria facit. Primo ponit, quod non curat circa hoc ab aliis iudicari, dicens *mihi autem*, qui sum minimus inter dispensatores, *pro minimo est*, id est, minima bona reputo, *ut a vobis iudicer*, scilicet esse fidelis, vel infidelis. Et ne putarent ab apostolo haec dici in eorum contemptum, ac si eorum iudicium despiceret, quasi vilium personarum, subiungit *aut ab humano intellectu*, qui est dies hominis, secundum illud Io. XI, 9: *qui ambulat in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt*. Vel ad litteram *aut ab humano die*, id est, ab intellectu in hoc tempore iudicantibus, quasi dicat: vestrum, vel quorumcumque hominum iudicium parum curo. Ier. XVII, 16: *diem hominis non desideravi, tu scis*. Est autem sciendum, quod de iudicio hominum dupliciter debet curari. Uno modo, quantum ad alios, qui ex eorum bono, vel aedificantur, vel scandalizantur, et sic sancti non pro minimo, sed pro magno habent ab hominibus iudicari, cum dominus dicat Matth. V, 16: *videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est*. Alio modo quantum ad seipsos, et sic non curant multum, quia nec gloriam humanam concupiscunt, secundum illud I Thess. II, 6: *neque gloriam ab hominibus quaerentes, neque aliquid a vobis, neque ab aliis*. Neque opprobrium hominis timent, secundum illud Is. LI, 7: *nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne timeatis*. Unde apostolus signanter dicit *mihi autem*, etc., id est, quantum ad me pertinet, non autem id pro nullo est, sed pro minimo, quia bona temporalia, inter quae bona fama computatur, non sunt nulla bona, sed minima, ut Augustinus dicit in libro de libero arbitrio. Unde et Sap. VII, 9: *omne aurum in comparatione illius arena est exigua*. Secundo ostendit, quod neque seipsum iudicare praesumit, dicens *sed neque me ipsum iudico*. Videtur autem hoc esse contra id quod infra XI, 31 dicitur: *si nosmetipsos diiudicavimus, non utique iudicavimus*. Debet ergo quilibet iudicare seipsum. Sed sciendum est, quod iudicio discussionis, de quo apostolus hic loquitur, quilibet debet iudicare seipsum, secundum illud Ps. LXXVI, 7: *exercitabar et scopebam spiritum meum*, et similiter iudicio condemnationis et reprehensionis in manifestis malis, secundum illud Iob XIII, 15:

arguam coram eo vias meas; sed iudicio absolutionis non debet aliquis praesumere se iudicare ut innocentem; unde dicitur Iob IX, 20: *si iustificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem considero, pravum me comprobabit*. Cuius rationem assignat, dicens *nihil mihi conscius sum*, id est, non habeo alicuius peccati mortalis conscientiam, secundum illud Iob XXVII, 6: *neque reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sed non in hoc iustificatus sum*, id est, non sufficit ad hoc, quod me iustum pronunciem, quia possunt aliqua peccata in me latere, quae ignoro, secundum illud Ps.: *delicta quis intelligit?* Et Iob c. IX, 21 dicitur: *et si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*. Tertio concludit cui hoc iudicium reservetur, dicens *qui autem iudicat me dominus est*, id est, ad solum Deum pertinet iudicare utrum sim fidelis minister an non; hoc enim pertinet ad intentionem cordis, quam solus Deus ponderare potest, secundum illud Prov. XVI, 2: *spirituum ponderator est dominus*. Et Ier. XVII, 9: *pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscat illud? Ego dominus probans renes et scrutans corda*. Deinde cum dicit *itaque nolite*, etc., concludit prohibitionem temerarii iudicii, et circa hoc tria facit. Primo prohibet praevenire divinum iudicium, dicens: itaque exemplo meo qui neque meipsum iudico, neque ab aliis iudicari curo, sed iudicium meum Deo reservo, *nolite ante tempus iudicare*, quia, ut dicitur Eccle. c. VIII, 6, *omni negotio tempus est et opportunitas. Quoadusque veniat dominus*, scilicet ad iudicandum, secundum illud Is. III, v. 14: *dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui*. Unde et dominus dixit Matth. VII, 1: *nolite iudicare*. Sed hoc intelligendum est de occultis; de manifestis autem iudicare commissum est a Deo hominibus, secundum illud Deut. I, 16: *audite illos, et quod iustum est iudicate*. Sunt enim aliqua manifesta non solum per evidentiam facti, sicut notoria, sed et propter confessionem, aut testium probationem. Occulta vero Deus suo reservat iudicio. Sunt autem occulta nobis, quae latent in corde, vel etiam in abscondito fiunt, et de his dicitur in Ps. IV, 5: *quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini*. Unde homo quidem de his est temerarius iudex, sicut iudex delegatus, qui excedit formam mandati iudicii de causa non sibi commissa. Est ergo temerarium iudicium, quando aliquis de dubiis iudicat. Perversum autem, quando falsum iudicium profert. Et quamvis non sit iudicandum circa personas, puta ut aliquis iudicet malum hominem, qui bonus est, tamen multo gravius est, ut iudicium pervertatur de rebus ipsis, puta si quis diceret virginitatem esse malam, et fornicationem bonam. Contra quod dicitur Is. V, 20: *vae qui dicitis bonum malum, et malum bonum*. Secundo describit perfectionem futuri divini iudicii, dicens *qui*, scilicet dominus ad iudicandum veniens, *illuminabit abscondita tenebrarum*, id est faciet esse lucida et manifesta ea quae occulte in tenebris facta sunt. *Et manifestabit consilia cordium*, id est omnia cordis occulta, secundum illud Iob XII, 22: *qui revelat occulta de tenebris, et producit in lucem umbram mortis*. Et Sophon. I, 12: *scrutabor Ierusalem in lucernis*. Quod quidem est intelligendum tam de bonis, quam de malis, quae non sunt per poenitentiam tecta, secundum illud Ps. XXXI, v. 1: *beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata*. Tertio ponit fructum, quem boni reportabunt de divino iudicio, dicens *et tunc laus erit unicuique*, scilicet bonorum a Deo. Quae quidem laus vera erit, quia Deus nec decipi, nec decipere potest. Rom. II, 29: *cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est*. II Cor. X, 18: *non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat*.

Lectio 2

[86245] Super I Cor., cap. 4 l. 2 Postquam apostolus reprehendit in Corinthiis temeritatem, qua ministros Christi iudicabant, hic arguit eorum elationem, qua ministros Christi contemnebant. Et circa hoc tria facit. Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi *quis enim te discernit?* Tertio eorum contemptum ironice loquens irridet, ibi *iam saturati estis*. Circa primum considerandum est, quod apostolus supra volens reprimere contentiones Corinthiorum, quas habebant ratione ministrorum, usus fuerat nominibus bonorum ministrorum Christi, sicut supra I, 12 dixit: *unusquisque vestrum dicit: ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephae*; et supra III, 22 ubi dixit: *sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas*, et tamen non gloriabantur de bonis ministris Christi, nec propter eos dissidebant, sed propter pseudo-apostolos, quos nominare noluit, ne videretur ex odio, vel invidia contra eos loqui; sed loco eorum posuerat nomen suum et aliorum bonorum praedicatorum, et hoc est quod dicit *haec autem, fratres*, scilicet quae dixi de ministris, de quibus gloriamini, et pro quibus contenditis, *transfiguravi* id est, figuratim loquens, transtuli, *in me et Apollo*. Dicit enim Prov. I, 6: *animadvertent parabolam et interpretationem verba sapientium et aenigmata eorum*. Et hoc *propter vos*, id est, vestram utilitatem, II Cor. IV, 15: *omnia propter vos; ut in vobis discatis, ne unus vestrum infletur*, id est, superbiat, *adversus alium proximum suum, pro alio*, scilicet pro quocumque ministro Christi, *ne supra quam*

scriptum est, id est, ultra formam vobis in praemissis descriptam. Dicitur enim Sap. IV, v. 19: *dirumpens illos inflatos sine voce*. Deinde cum dicit *quis enim te discernit?* Assignat rationem quare unus non debeat contra alium inflari. Et primo ponit rationem, dicens *quis enim te discernit?* Quod potest intelligi dupliciter: uno modo sic: quis enim te discernit a massa perditorum? Tu teipsum discernere non potes: unde non habes in te unde contra alium superbias. Et de hac discretione dicitur in Ps. XLII, 1: *iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta*. Alio modo potest intelligi *quis te discernit*, scilicet superiorem faciens proximo tuo? Hoc quod tu facere non potes, unde contra eum superbire non debes. Et de hac discretione dicitur Eccli. XXXIII, 11: *in multitudine disciplinae domini separavit eos, et immutavit vias illorum*. Sed inter homines, in quantum sunt fideles Christi, non est discretio, quia, ut dicitur Rom. XII, 5, *multi unum corpus sumus in Christo*. Et dicit Petrus: *nihil discernit inter nos et illos, fide purificans corda eorum*. Secundo excludit quamdam rationem. Posset enim aliquis discerni a bonis vel a malis, melior eis existens, propter bona quae habet, puta fidem, sapientiam, et huiusmodi. Sed hoc excludit apostolus, dicens *quid autem habes, quod non accepisti?* Quasi dicat: nihil. Omnia enim bona sunt a Deo, secundum illud Ps. CIII, 28: *aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate*; et Par. XXIX, 14: *tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Et ex hoc concludit propositum, dicens *si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Ille igitur gloriatur quasi non accipiens, qui de seipso gloriatur, et non de Deo, sicut de quibusdam dicitur in Ps. XLVIII, v. 7: *qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur*. Et ad hoc pertinet prima species superbiae, qua scilicet aliquis superbiendo, quod habet, dicit a seipso habere, iuxta illud Ps. XI, 5: *labia nostra a nobis sunt, quis noster dominus est?* Ille autem gloriatur quasi accipiens, qui omnia Deo adscribens, gloriatur de ipso, sicut supra dictum est: *qui gloriatur, in domino gloriatur*. Sic autem gloriari non est superbire, sed humiliari sub Deo, cui homo dat gloriam, secundum illud Eccli. ult.: *danti mihi sapientiam, dabo gloriam*. Deinde, cum dicit *iam saturati estis*, irridet eorum superbiam, qui apostolos Christi contemnebant. Et primo in generali, secundo in speciali, ibi *nos stulti sumus*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo irridet in eis quod de se nimis praesumebant; secundo deridet in eis, quod apostolos contemnebant, ibi *puto enim quod Deus*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo irridet eos de praesumptione, qua sibi attribuebant quod non habebant; secundo irridet eos de hoc, quod sibi singulariter attribuebant, quod singulariter non habebant, ibi *sine nobis regnatis*. Attribuebant autem sibi abundantiam bonorum, quorum quaedam sunt interiora; et quantum ad hoc dicit *iam saturati estis*, id est, vobis videtur quod saturati estis, id est, abundanter refecti spirituali dulcedine, de qua dicitur in Ps. XVI, 15: *satiabor dum manifestabitur gloria tua*. Poterat autem eis secundum veritatem dici, quod iam saturati estis, non plenitudine, sed fastidio, secundum illud Prov. XXVII, 7: *anima satiata calcabit favum*. Quaedam vero sunt bona exteriora, et quantum ad hoc dicit *iam divites facti estis*, sicut vobis videtur, scilicet divitiis spiritualibus, de quibus dicitur Is. c. XXXIII, 6: *divitiae salutis sapientia et scientia*. Simile est, quod dicitur Apoc. III, v. 17: *dicis, quia dives sum, et locuples valde, et nullius egeo*. Sed contra hoc videtur illud quod supra dixit in principio, dicens quia *in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia*, et cetera. Sed dicendum est, quod supra dixit quantum ad bonos, qui inter eos erant; hic autem dicit quantum ad praesumptuosos, qui superbiebant de eo quod non habebant. Potest et aliter distingui satietas et divitiae, ut saturitas referatur ad usum gratiae, quo quis spiritualibus fruitur; divitiae autem ad ipsos habitus gratiarum. Secundo cum dicit *sine nobis regnatis*, irridet eos, quod sibi singulariter attribuebant quod non habebant. Unde dicit *sine nobis regnatis*, id est, ita vobis videtur, quod regnum ad vos pertineat, non ad nos. Sic enim erant decepti a pseudo-apostolis, ut crederent se solos habere fidei veritatem, quae in regno Dei consistit, apostolum autem et sequaces eius errare. Contra quos dicitur Is. V, 8: *numquid habitabitis vos soli in medio terrae?* Et ne videatur apostolus ex invidia hoc dicere, subiungit *utinam regnetis*. Optat enim ut veram fidem habeant, secundum illud Act. XXVI, 29: *opto omnes qui audiunt, tales fieri, qualis et ego sum, exceptis vinculis his*. Et ut eis exempla humilitatis praebeat, subiungit *ut et nos regnemus vobiscum*, quasi dicat: si aliquam excellentiam habetis, non dedignamur vos sequi, sicut vos dedignamini sequi nos, contra illud quod dicitur Gal. IV, v. 18: *quod bonum est, aemulamini in bono semper*. Et est advertendum, quod apostolus hic quatuor species superbiae tangit, quarum prima est, quando aliquis reputat se non habere a Deo quod habet, quam tangit dicens *quid gloriaris quasi non acceperis?* Et hoc etiam potest reduci ad secundam speciem qua aliquis existimat propriis meritis accepisse. Tertia species est, qua quis iactat se habere quod non habet, et quantum ad hoc dicit *iam saturati estis, iam divites facti estis*. Quarta species, quando aliquis, despectis caeteris, singulariter vult videri, et quantum ad hoc pertinet quod dicit *sine nobis regnatis*. Deinde, cum dicit *puto quod Deus*, etc.,

irridet eos de hoc quod apostolos Christi contemnebant, et primo irrisorie ponit contemptum; secundo causam contemptus, ibi *quia spectaculum facti sumus*. Dicit ergo primo: prius dixi, quod *sine nobis regnatis, puto enim*, id est, vos putare videmini, *quod Deus nos apostolos ostendit novissimos*, cum tamen infra c. XII, 28 dicatur, quod Deus in Ecclesia posuit primum apostolos. Sic enim impletur quod dicitur Matth. XX, 16: *erunt primi novissimi, et novissimi primi*. Et ponit exemplum: *tamquam morti destinatos*. Illi enim, qui sunt condemnati ad mortem, novissimi habentur inter homines, utpote quos indignum sit vivere, et tales apostoli reputantur a mundanis hominibus, secundum illud Ps. XLIII, 22: *aestimati sumus sicut oves occisionis*. Deinde, cum dicit *quia spectaculum*, assignat causam contemptus. Circa quod considerandum est, quod quando aliqui sunt condemnati ad mortem, convocantur homines ad eorum occisionem, quasi ad spectaculum, et hoc maxime fiebat circa eos, qui damnabantur ad bestias. Quia apostoli erant quasi morti destinati, subiungit *quia spectaculum facti sumus mundo*, quasi totus mundus concurrat ad spectandum nostram occisionem, secundum illud Ps. XLIII, v. 14: *posuisti nos opprobrium vicinis nostris*. Exponit autem quid nomine mundi intelligat, cum subdit *et Angelis, et hominibus*, scilicet bonis et malis. Concurrerant enim ad eorum spectaculum boni Angeli ad confortandum, mali autem ad impugnandum; boni homines ad compatiendum, et exemplum patientiae sumendum, mali homines ad persequendum, et irridendum. Deinde cum dicit *nos stulti*, etc., irridet eos in speciali, quod apostolos contemnebant. Et circa hoc duo facit. Primo ponit contemptum; secundo causam contemptus, ibi *usque in hanc horam*, et cetera. Circa primum irridet eorum contemptum quantum ad hoc, quod sibi excellentiam, apostolis defectum attribuebant. Et primo quantum ad perfectionem intellectus. Et quantum ad hoc dicit *nos stulti sumus propter Christum*, id est stulti reputamur, quia crucem Christi praedicamus, supra I, 18: *verbum crucis pereuntibus stultitia est*, et etiam quia propter Christum opprobria et contentiones sustinemus, secundum illud Sap. V, 4: *nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam*. Item, ut legitur Act. c. XXVI, 24, Festus dixit Paulo: *insanis, Paule, multae te litterae ad insaniam adducunt*. Vos, secundum vestram reputationem, estis *prudentes in Christo*, quia scilicet nec crucem eius publice confiteri audetis, nec persecutionem pro eo sustinetis. Prov. XXVI, 16: *sapientior sibi videtur piger septem viris sequentibus sententias*. Secundo quantum ad potestatem actionis, cum dicit *nos infirmi*, reputamur scilicet in exterioribus, propter afflictiones quas sustinemus. II Cor. XII, 9: *libenter gloriabor in infirmitatibus meis*. Vos autem, scilicet secundum vestram reputationem, estis *fortes*, scilicet in rebus corporalibus, quia secure vivitis sine tribulatione. Is. V, 22: *vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem*. Vos *nobiles*, scilicet estis, secundum vestram aestimationem, id est, honore digni, qui exterius contumelias non patimini. Is. XIX, 11: *filius sapientium, ego filius regum antiquorum*. Nos autem *ignobiles* sumus, secundum vestram et aliorum reputationem, quia contemptibiles habemur. Supra I, 27: *quae contemptibilia sunt mundi et ignobilia elegit Deus*. Et tamen secundum rei veritatem est e converso. Soli enim contemptibiles illi sunt, qui Deum contemnunt, secundum illud I Reg. c. II, 30: *qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Deinde, cum dicit *usque in hanc horam*, etc., assignat causam contemptus. Et primo ponit pro causa defectum bonorum temporalium; secundo mala quae in eis intelligebantur, ibi *maledicimur et benedicimus*; tertio concludit intentum, ibi *tamquam purgamenta*. Circa primum duo facit. Primo ponit defectum quem patiebantur in rebus necessariis. Unde quantum ad ea, quae pertinent ad victum, dicit *usque in hanc horam*, id est, continue a conversione nostra usque in praesens tempus, *esurimus et sitimus*. II Cor. XI, 27: *in fame et siti*. Quantum vero ad vestitum, subdit *et nudi sumus*, id est, propter vestimentorum inopiam, quia etiam interdum expoliabantur. Iob XXIV, 7: *nudos dimittunt homines vestimenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore*. Sed contra est quod dicitur in Ps. XXXVI, v. 25: *non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem*. Sed dicendum est, quod ita patiebantur apostoli, quod non derelinquebantur, quia divina providentia moderabatur in eis et abundantiam et inopiam, quantum eis expediebat ad virtutis exercitium. Unde et apostolus Phil. IV, 11 ss.: *ubique et in omnibus institutus sum, et saturari, et esurire, et abundare, et penuriam pati; omnia possum in eo, qui me confortat*. Secundo ponit defectum eorum, quae pertinent ad bene esse humanae vitae, quorum primum est reverentia ab hominibus exhibita, contra quod dicit *et colaphis caedimur*, quod quidem fit magis ad opprobrium, quam ad poenam. Unde de Christo legimus Matth. XXVI, 67 quod *expuerunt in faciem suam, et colaphis eum caeciderunt*. Secundo requiritur quies in loco, contra quod dicitur *et instabiles sumus*, tum quia expellebantur a persecutoribus de loco in locum, secundum illud Matth. X, 23: *si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, tum etiam quia pro executione sui officii discurrebant ubique, secundum illud Io. c. XV, 16: *posui vos ut eatis*. Tertio requiritur ministrantium auxilium, contra quod dicitur *et laboramus operantes manibus nostris*, tum

quia aliquando nullus dabat eis unde possent sustentari; tum etiam, quia labore manuum suarum victum acquirebant vel ad vitandum fidelium gravamen, vel ad repellendum pseudo-apostolos, qui propter quaestum praedicabant, ut habetur II Cor. XII, 16 ss.; tum etiam, ut darent otiosis laborandi exemplum, ut habetur II Thess. III, 9. Unde dicit Paulus Act. XX, v. 34: *ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae*. Deinde, cum dicit *maledicimur*, etc., ponit mala quae apostoli patiebantur. Et primo in verbis, cum dicit *maledicimur*, id est, male de nobis dicunt homines, vel ad detrahendum, vel ad contumelias inferendum, vel etiam mala imprecando. Ier. XV, v. 10: *omnes maledicunt mihi. Et benedicimus*, id est, reddimus bonum pro malo, secundum illud I Petr. III, 9: *non reddentes maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes*. Secundo in factis, et quantum ad hoc dicit *persecutionem patimur*, non solum quantum ad hoc, quod fugamur de loco ad locum, quod proprie persecutio dicitur, sed quantum ad hoc quod multipliciter tribulamur, secundum illud Ps. CXVIII, 157: *multi qui persequuntur me, et tribulant me. Et sustinemus*, in Christo scilicet omnia patienter. Eccli. I, 29: *usque ad tempus sustinebit patiens*. Tertio tangit causam utriusque, cum dicit *blasphemamur*, id est, blasphemia imponuntur nobis, dum dicimur magi vel malefici, et reputamur Dei inimici, secundum illud Io. c. XVI, 2: *venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo*; et Rom. III, 8: *sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere, faciamus mala, ut veniant bona*. Tamen, *obsecramus* Deum pro his qui nos persequuntur et blasphemant, secundum illud Matth. V, 44: *orate pro persequentibus et calumniantibus vos*. Deinde cum dicit *tamquam purgamenta*, etc., concludit ex omnibus praemissis eorum contemptum, dicens: et propter omnia praedicta *facti sumus tamquam purgamenta huius mundi*, id est, reputati sumus et a Iudaeis et a gentilibus, ut per nos mundus inquinetur: et propter nostram occisionem mundus purgetur, et tamquam simus *peripsema omnium*. Dicitur peripsema quodcumque purgamentum, puta vel pomi, vel ferri, vel cuiuscumque alterius rei. Et hoc, *usque adhuc*, quia scilicet continue hoc patimur. Sed quandoque deficiet, secundum illud Sap. V, 3, ubi ex ore impiorum dicitur: *hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii*. Et postea subditur: *quomodo ergo computati sunt inter filios Dei?*

Lectio 3

[86246] Super I Cor., cap. 4 l. 3 Postquam, apostolus reprehendit Corinthios de hoc quod apostolos temere iudicabant, et praesumptuose contemnebant, hic instat ad eorum correctionem, et primo admonitionis verbo; secundo, exemplo, ibi *rogo ergo vos, fratres*, etc.; tertio, correctionis flagello, ibi *tamquam non venturus sim*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit admonitionis modum, dicens *haec*, scilicet quae in serie epistolae hucusque vobis dixi, *scribo non ut confundam vos*, scilicet mala confusione, quae in desperationem mittit, quamvis velim vos confundi confusione, quae peccatum vitat, secundum illud Eccli. IV, 25: *est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gratiam et gloriam*. Sed praedicta moneo vos, *ut filios*. Eccle. VII, 25: *filii tibi sunt? Erudi illos, et cura illos a pueritia eorum*. Secundo ostendit debitum admonendi modum, dicens *nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres*. Ubi considerandum est quod pater est qui primo generat: paedagogus autem est qui iam natum nutrit et erudit. Gal. III, 24: *lex paedagogus noster fuit in Christo*. Dicit ergo apostolus se patrem eorum in Christo, quia eis primo Evangelium praedicavit. Unde, assignans rationem eius quod dixerat, subdit *nam in Christo Iesu per Evangelium vos genui*. Est autem generatio processus ad vitam, homo autem vivit in Christo per fidem. Gal. II, 20: *quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei*. Fides autem, ut dicitur Rom. X, 17, est ex auditu, auditus autem per verbum. Unde verbum Dei est semen, quo apostolus eos genuit in Christo. Unde Iac. I, 18: *voluntarie nos genuit verbo veritatis*. Alios autem dicit paedagogos, quia postquam fidem receperant, eos adiuvarunt: ut intelligatur esse eadem comparatio, quantum ad praedicationem Evangelii, paedagogi ad patrem, quae supra III, 6 ss. posita est, rigatoris ad plantatorem, et superaedificatoris ad fundatorem. Deinde, cum dicit *rogo ergo vos, fratres*, instat ad corrigendum eos suo exemplo. Et primo hortatur eos ad imitandum suum exemplum, dicens: ergo ex quo estis filii, cum bonorum filiorum sit imitari patres, *rogo vos, imitatores mei estote*, scilicet ut non temere iudicetis, sicut nec ego, quia neque meipsum iudicare praesumo, et de vobis humilia sentiatis, et de aliis maiora. Unde non sine causa tali modo loquendi usus est: *nos infirmi, vos fortes*. II Thess. c. III, 9: *ut formam nosmetipsos daremus vobis ad imitandum*. Advertendum est autem quod eosdem, quos supra filios nominavit, nunc nominat fratres. Dixerat autem suos filios in Christo, quia eos non sibi, sed Christo genuerat, et quia ipse genitus erat a

Christo, ex consequenti eos habebat ut fratres et filios. Intantum ergo debebant eum imitari ut patrem, inquantum et ipse Christum imitabatur, qui est omnium principalis pater. Et per hoc subtrahitur subditis occasio de adhaerendo malis exemplis praelatorum. Unde in hoc subditi solum praelatos imitari debent, in quo ipsi Christum imitantur, qui est infallibilis regula veritatis; unde seipsum apostolis in exemplum posuit. Io. XIII, 15: *exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, et cetera*. Quod quidem exemplum Paulus sequebatur, secundum illud Iob XXIII, 11: *vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ab ea*. Secundo removet excusationem ignorantiae, dicens *ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in domino*, secundum illud Phil. II, v. 20, de Timotheo loquens: *neminem habeo ita unanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Qui vos commonefaciat vias meas*, id est, qui vos doceat meos processus, id est, omnia opera, et moneat vos ad ea sequendum, secundum illud Ier. c. VI, 16: *interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea. Quae quidem viae sunt in Christo*, et ideo non debetis dedignari eas sequi, secundum illud Ps. XXIV, 4: *vias tuas, domine, demonstra mihi*. Et non videatur vobis hoc onerosum, quia hoc communiter omnibus impono. Unde subdit *sicut ubique in Ecclesia doceo*. Col. I, 5 s.: *audistis veritatis Evangelium, quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo*. Vel hoc quod dicit *vias meas*, referendum est ad opera, quod vero dicit *sicut et ubique*, ad documenta. Ad hoc enim missus erat Timotheus, ut induceret eos ad imitanda opera, et tenenda apostoli documenta. Deinde, cum dicit *tamquam non venturus sim ad vos*, comminatur eis correctionis flagellum. Et primo ostendit eos esse dignos correctionis flagello, dicens *tamquam non venturus sim ad vos, inflati sunt quidam*, scilicet vestrum, quasi non timentes per me de sua superbia convinci, et tamen digni sunt flagellis: nam humiles solis verbis corriguntur, superbi flagellis indigent, secundum illud Iob c. XL, 7: *respice cunctos superbos, et confunde eos*. Secundo praenuntiat eis suum adventum quo veniet ad iudicandum, ubi primo praenuntiat adventum, dicens *veniam autem cito ad vos*. Et quia dicitur Prov. XVI, v. 9: *cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius*, ideo subdit *si dominus voluerit*. Iac. IV, 15: *si dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc aut illud*. Secundo praenuntiat eis suam iudiciariam cognitionem, cum dicit *et cognoscam*, scilicet ordine iudiciario, secundum illud Iob c. XXIX, 16: *causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam. Non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem*, quasi dicat: non propter haec ex mea examinatione approbabuntur, qui abundant in verbis, sed si abundarent in virtute; quia, ut dicitur Prov. XIV, 23, *ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas*. Tertio rationem assignat, dicens *non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute*, id est, non ideo aliqui pertinent ad regnum Dei, qui abundant in sermone, secundum illud Matth. VII, 21: *non omnis qui dicit mihi: domine, domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem patris mei*. Ultimo comminatur eis correctionem, reservans tamen correctionem arbitrio eorum, dicens *quid vultis? In virga*, scilicet disciplinae, *veniam ad vos*, scilicet castigandos, *an in charitate*, id est, ostensione amoris, *et in spiritu mansuetudinis* ut scilicet nihil durius vobiscum agam? Hoc enim pendet ex vobis; nam si vos in via stultitiae permanetis, oportet me ad vos cum virga venire, secundum illud Prov. XXII, 15: *stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam*. Si vero vos correxeritis, ostendam vobis charitatem et mansuetudinem, Gal. ult.: *vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis*. Hoc autem non dicit quin si in virga veniens, non cum charitate veniret, cum scriptum sit Prov. c. XIII, 24: *qui parcit virgae, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit*, sed quia ille qui castigatur virga, non sentit interdum dulcedinem charitatis, sicut illi quos blande consolatur.

Caput 5

Lectio 1

[86247] Super I Cor., cap. 5 l. 1 Postquam apostolus prosecutus est ea, quae pertinent ad Baptismi sacramentum, hic incipit prosequi ea quae pertinent ad matrimonium. Et primo arguit peccatum contrarium matrimonio, scilicet fornicationem; secundo agit de ipso matrimonio, c. VII, ibi *de quibus autem scripsistis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit culpam; secundo redarguit eam, ibi *non est bona gloriatio*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit culpam cuiusdam fornicarii; secundo culpam aliorum, qui peccatum fornicarii tolerabant, ibi *et vos inflati estis*, et cetera. Circa primum, primo ponit tria, quae pertinent ad culpae gravitatem. Primo namque ostendit peccatum esse notorium, dicens: non sine causa quaesivi, an velitis quod in virga veniam ad vos. Est enim in vobis aliquid dignum virga disciplinae, quia *fornicatio auditur inter vos omnino*, secundum publicam formam; contra quod dicitur Eph. V, 3: *fornicatio autem nec nominetur in vobis*;

Is. III, 9: *peccatum suum quasi Sodoma praedicaverunt, nec absconderunt*. Secundo aggravat peccatum ex comparatione, cum dicit *et talis fornicatio, qualis nec inter gentes* licita reputatur vel invenitur. Apud gentiles enim simplex fornicatio non reputabatur peccatum. Unde apostoli Act. XV, 20, ad hunc errorem excludendum, gentilibus ad fidem conversis imposuerant, quod abstineant se a fornicatione. Erat tamen quaedam fornicationis species, quae et apud gentiles illicita habebatur. Et ideo dicit *ita ut uxorem patris aliquis habeat*, sicut dicitur Gen. XLIX, 4: *effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum eius*. Hoc autem erat horribile etiam apud gentiles, utpote contrarium naturali rationi existens. Per naturalem enim reverentiam filii ad parentes secundum omnem statum et legem pater et mater a matrimonio excluditur. Ut sic etiam possit intelligi, quod habetur Gen. II, 24: *propter hoc relinquet homo patrem et matrem, scilicet in contractu matrimonii, et adhaerebit uxori suae*. Sicut autem ibi subditur: *vir et mulier erunt duo in carne una*. Et ideo uxor patris repellitur a matrimonio: sicut persona patris vel matris, secundum illud Lev. XVIII, 8: *turpitudinem uxoris patris tui ne discooperias, turpitudine enim patris tui est*. Deinde, cum dicit *vos inflati estis*, ponit culpam eorum qui hoc peccatum tolerabant. Et primo reprehendit eorum tolerantiam; secundo supplet quod illi negligebant ibi *ego quidem*, et cetera. Circa primum notat in eis tria vitia. Primo superbiam, cum dicit *et vos inflati estis*, scilicet vento superbiae, reputantes vos innocentes ex comparatione peccatoris, sicut, Lc. XVIII, 11, Pharisaeus dicebat: *non sum sicut caeteri hominum, velut etiam hic publicanus*. Sap. IV, 19: *disrumpam illos inflatos sine voce*. Secundo tangit eorum iniustitiam, cum dicit *et non magis luctum habuistis*, scilicet patiendo causam peccatoris, sicut Ier. IX, 1 dicitur: *quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, ut plorem die ac nocte interfectos filiae populi mei? Vera enim iustitia, ut dicit Gregorius, compassionem habet, non dedignationem*. Tertio tangit eorum iudicii negligentiam *ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit*. Talis enim compassio viri iusti ad peccatorem vulnerat et liberat, secundum illud Prov. XXIII, 14: *tu virga percutis eum, et animam eius de Inferno liberabis*. Per hoc etiam alii corriguntur, secundum illud Prov. c. XIX, 25: *pestilente flagellato, stultus sapientior erit*. Unde Eccle. VIII, 11: *quia non profertur cito contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala*. Debet autem ad correctionem aliorum interdum peccator separari, ubi de contagione timetur, secundum illud Prov. XXII, 10: *eiice derisorem, et exhibit cum eo iurgium, cessabuntque causae et contumeliae*. Deinde, cum dicit *ego quidem absens corpore*, etc., supplet eorum negligentiam, sententiam proferens contra peccatorem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit auctoritatem iudicantis; secundo modum iudicandi, ibi *congregatis vobis*, etc.; tertio sententiam iudicis, ibi *tradere huiusmodi*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit auctoritatem ministri, scilicet sui ipsius. Videbatur autem contra iudicarium ordinem, ut condemnaret absentem, secundum illud Act. XXV, 16: *non est consuetudo Romanis condemnare aliquem, priusquam is qui accusatur, praesentes habeat accusatores*; sed hoc apostolus excusat, dicens *ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu*, id est, affectu et sollicitudine mentis, secundum illud Col. II, 5: *et si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens et videns ordinem vestrum*. Vel *praesens spiritu*, quia per spiritum cognoscebat ea quae apud ipsos agebantur, ac si praesens esset, sicut et Eliseus dixit IV Reg. V, 26: *nonne cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de cursu suo?* Et quia sum spiritu praesens, *iam iudicavi*, id est, sententiam condemnationis ordinavi in eum, qui sic operatus est. Secundo ponit auctoritatem principalis domini, dicens *in nomine domini nostri Iesu Christi*, id est, vice et auctoritate, seu cum virtute et invocatione nominis eius, secundum illud Col. III, 17: *omne quodcumque facitis verbo aut opere, in nomine domini nostri Iesu Christi facite*. Deinde, cum dicit *congregatis vobis in unum*, ostendit modum iudicandi, ubi tria tangit: primo fidelium congregationem, cum dicit *congregatis vobis*. Ea enim, quae gravia sunt, multorum concordia deliberatione punienda sunt. Unde et antiquitus iudices sedebant in portis, ubi populus congregabatur, secundum illud Deut. XVI, 18: *iudices constitues in omnibus portis tuis*. Unde dicitur in Ps. CX, 1: *in consilio iustorum et congregatione magna opera domini*. Et Matth. XVIII, 20: *ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio*. Secundo adhibet suum assensum, cum dicit *et meo spiritu*, id est, mea voluntate et auctoritate, secundum illud quod dixerat: *praesens autem spiritu*. Tertio adhibet auctoritatem principalis domini, scilicet Christi, dicens *cum virtute domini nostri Iesu Christi*, ex qua iudicium Ecclesiae habet robor firmitatis, secundum illud Matth. XVIII, 18: *quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis*. Deinde, cum dicit *tradere huiusmodi*, etc., ponit condemnationis sententiam, circa quam tria ponit. Primo poenam, cum dicit *tradere huiusmodi Satanae* supple: *iudicavi*. Quod potest dupliciter intelligi. Primo quod, sicut dicitur Matth. X, 8, dominus dedit apostolis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos, et per eandem potestatem poterant imperare spiritibus immundis, ut vexarent

corporaliter quos hac poena iudicabant dignos. Mandavit ergo apostolus Corinthiis in eius auctoritate tradere praedictum fornicarium Satanae corporaliter vexandum. Unde ponit, secundo, huius sententiae effectum, cum dicit *in interitum carnis*, id est, ad vexationem carnis et afflictionem in qua peccavit, secundum illud Sap. XI, 17: *per quae peccat quis, per haec et torquetur*. Tertio ponit fructum, cum dicit *ut spiritus salvus sit in die domini nostri Iesu Christi*, id est, ut salutem consequatur in die mortis, vel in die iudicii, sicut supra tertio expositum est et sic impletur quod ibi subditur: *ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, poenae scilicet temporalis. Non enim apostolus Satanae tradidit peccatorem, ut eius potestati perpetuo subiaceret, sed ut carnis vexatione ad poenitentiam convertatur, secundum illud Is. XXVIII, 19: *sola vexatio intellectum dat auditui*. Est autem haec sententia apostoli, quam dominus servavit Iob II, 6, ubi Satanae dixit: *ecce in manu tua est*, scilicet caro eius, *verumtamen animam illius serva*, scilicet illaesam. Alio modo intelligi potest quod dicitur tradere huiusmodi Satanae, scilicet per excommunicationis sententiam, per quam aliquis separatur a communione fidelium, et a participatione sacramentorum, et privatur Ecclesiae suffragiis, quibus homo munitur contra impugnationem Satanae, propter quod de Ecclesia dicitur Cant. IV, 9: *terribilis ut castrorum acies ordinata*, scilicet Daemonibus. Quod autem subditur *in interitum carnis*, intelligitur, ut scilicet ab Ecclesia separatus, et tentationibus Satanae expositus liberius ruat in peccatum, secundum illud Apoc. ult.: *qui in sordibus est, sordescat adhuc*. Vocat autem peccata mortalia *carnis interitum*, quia, ut dicitur Gal. ult., *qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem*. Subdit autem *ut spiritus salvus sit*, ut scilicet peccatorum turpitudinem cognoscens confundatur et poeniteat, et sic sanetur, secundum illud Ier. XXXI, 19: *confusus sum et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae*. Potest etiam intelligi, ut spiritus eius, scilicet Ecclesiae, id est spiritus sanctus Ecclesiae salvus sit fidelibus in diem iudicii, ne scilicet perdant eum per contagium peccatoris, quia, ut dicitur Sap. I, 5. *Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum*, et cetera.

Lectio 2

[86248] Super I Cor., cap. 5 l. 2 Supra apostolus memoravit duplicem culpam, scilicet Corinthii fornicatoris, et aliorum qui eius peccatum tolerabant, hic utramque culpam redarguit. Primo culpam tolerantium eius peccatum; secundo culpam fornicatoris, ibi *corpus autem non fornicationi*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo redarguit in Corinthiis negligentiam iudicii; secundo redarguit in eis quaedam alia vitia circa iudicium, VI cap. *audet aliquis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo redarguit eos qui fornicatorem a se non separaverunt; secundo reprobatur falsum intellectum quem ex verbis suis conceperant, ibi *scripsi vobis in epistola*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo reprehendit quod fecerant; secundo ostendit quid faciendum sit, ibi *expurgate vetus fermentum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo reprehendit culpam praeteritam quantum ad suam radicem. Dixerat enim supra quod ex inflatione sequitur in eis incompassio, et ex incompassione correctionis negligentia. Arguit ergo primo Corinthiorum elationem, dicens *non est bona gloriatio vestra*, qua scilicet defectibus aliorum gloriamini, quasi vos sitis innocentes. Debet enim unusquisque in domino gloriari de bonis sibi divinitus datis, non de aliis, secundum illud Gal. VI, 4: *opus autem suum unusquisque probet, et sic in semetipso gloriam habebit, et non in alio*. Praecipue autem malum est de malis aliorum gloriari. Dicitur enim in Ps. LI, 3: *quid gloriaris in malitia?* Secundo assignat rationem eius quod dixerat, dicens *an nescitis quod modicum fermentum totam massam corrumpit?* Quasi dicat: hoc ignorare non potestis. Est autem sciendum quod in fermento duo possunt considerari. Primo sapor quem tribuit pani, et secundum hoc per fermentum significatur sapientia Dei, per quam omnia quae sunt hominis sapida redduntur, et secundum hoc dicitur Matth. XIII, 33: *simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum*. Secundo, in fermento potest considerari corruptio, et secundum hoc per fermentum potest intelligi uno modo peccatum, quia scilicet per unum hominis peccatum omnia opera eius corrupta redduntur, puta per peccatum simulationis, quod comparatur fermento. Lc. XII, 1: *attendite a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis*. Alio modo per fermentum potest intelligi homo peccator, et ad hoc inducitur haec similitudo. Sicut enim per modicum fermentum tota massa pastae corrumpitur, ita per unum peccatorem tota societas inquinatur. Unde Eccli. XI, 34: *ab una scintilla augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis*. Et hoc quidem contingit, dum per peccatum unius alii provocantur aliquantulum ad peccandum. Vel etiam dum peccanti consentiunt, saltem non corrigendo, dum possunt corrigere, secundum illud Rom. I, 32: *digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Et ideo Corinthiis non erat gloriandum de peccato

unius, sed magis cavendum, ne peccato unius omnes inquinarentur ex eius consortio, secundum illud Cant. II, 2: *sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias*, ubi dicit Glossa: *non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit*. Deinde, cum dicit *expurgate vetus fermentum*, ostendit quid de caetero sit faciendum. Et primo ponit documentum; secundo rationem assignat, ibi *Pascha nostrum*, et cetera. Dicit ergo primo *quia modicum fermentum totam massam corrumpit*, ideo *expurgate vetus fermentum*, id est, expurgate vos, abiiciendo a vobis vetus fermentum, id est fornicarium, qui peccando rediit in vetustatem corruptionis antiquae, secundum illud Baruch III, 11: *inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis*. Quod quidem dicit, quia per separationem unius peccatoris tota societas expurgatur. Unde et, egresso Iuda, dominus dixit Io. XIII, 31: *nunc clarificatus est filius hominis*. Potest etiam per vetus fermentum intelligi antiquus error, secundum illud Is. XXVI, 3: *vetus error abiit*, vel etiam corruptio originalis peccati, secundum illud Rom. VI, 6: *vetus homo noster simul crucifixus est*, vel etiam quodcumque peccatum actuale, secundum illud Col. III, 9: *expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis*: horum enim admonitione homo expurgatur. Ponit autem consequenter purgationis effectum, dicens *ut sitis nova conspersio*. Dicitur autem conspersio commixtio aquae et farinae novae, antequam admisceatur fermentum. Remoto ergo fermento a fidelibus, id est peccatore, vel peccato, remanent sicut nova conspersio, id est, in puritate suae novitatis, secundum illud Ps. CII, 5: *renovabitur ut aquilae iuventus tua*; Eph. IV, v. 23: *renovamini spiritu mentis vestrae*. Deinde ponit modum debitum expurgationis cum dicit *sicut estis azymi*, id est, sine fermento peccati. Dicitur enim ab a, quod est sine, et zyma, quod est fermentum. Unde dominus Matth. XVI, 6 dicit discipulis *cavete a fermento Phariseorum et Sadducaeorum*. Deinde, cum dicit *etenim Pascha nostrum*, assignat rationem eius quod dixerat, scilicet quare fideles debent esse azymi, quae quidem ratio sumitur ex mysterio passionis Christi. Unde primo proponit ipsum mysterium; secundo concludit propositum, ibi *itaque epulemur*, et cetera. Circa primum considerandum est quod inter caetera sacramenta legalia celeberrimum erat agnus paschalis, qui, ut praecipitur Ex. XII, 1 ss., immolabatur ab universa multitudine filiorum Israel in memoriam illius beneficii, quo Angelus percutiens primogenita Aegypti pertransivit domos Iudaeorum, quorum fores linitae essent sanguine agni. Unde nomen Paschae sumitur, secundum quod ibi dicitur *est enim phase, id est, transitus domini*, et ultimo virtute huius beneficii transivit populus mare rubrum, ut dicitur Ex. XIV, 15 ss. Ille enim agnus figura fuit Christi innocentis, de quo dicitur Io. I, 29: *ecce agnus Dei*. Sicut ergo ille agnus figuralis immolabatur a filiis Israel, ut populus Dei liberaretur ab Angelo percutiente, et ut transirent mare rubrum, liberati de servitute Aegypti, ita Christus est occisus a filiis Israel, per cuius sanguinem populus Dei liberatur a Diaboli impugnatione et servitute peccati per Baptismum quasi per mare rubrum. Ille autem agnus figuralis Pascha Iudaeorum dicebatur, quia in signum transitus immolabatur. Unde dicitur Matth. XXVI, 17: *ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Id est, agnum paschalem. Dicit ergo apostolus: ideo debetis esse azymi, *etenim*, id est, quia, sicut figurale Pascha veteris populi est agnus immolatus, ita *Pascha nostrum*, id est, novi populi, *est Christus immolatus*, cuius etiam immolationi convenit nomen Paschae, tum significatione linguae Hebraeae, quod significat transitum, Ex. XII, 11: *est enim phase, id est, transitus*, tum significatione linguae Graecae, prout nomen Paschae significat passionem. Christus enim per passionem, qua fuit immolatus, transivit ex hoc mundo ad patrem, ut dicitur Io. XIII, 1. Deinde, cum dicit *itaque epulemur*, concludit propositum. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod, sicut legitur Ex. XII, 8, agnus paschalis post immolationem manducabatur cum azymis panibus. Sicut ergo agnus figuralis fuit figura nostri Paschae immolati, ita figuralis observantia paschalis debet conformari observantiae novi Paschae. Ergo quia Christus immolatus est Pascha nostrum, *itaque epulemur*, scilicet manducantes Christum, non solum sacramentaliter, secundum illud Io. VI, v. 54: *nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, sed spiritualiter fruendo sapientia eius, secundum illud Eccli. XXIV, v. 29: *qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient*, et sic cum gaudio spirituali, secundum illud Ps. XLI, 5: *in voce exultationis et confessionis, sonus epulantis*. Deinde determinat modum epulandi secundum conformitatem veritatis ad figuram, dicens *non in fermento veteri, neque in fermento malitiae, et nequitiae*. Mandabatur enim Ex. XII, 15, quod omne fermentum non inveniretur in domibus manducantium agnum paschalem. Fermentum autem habet et vetustatem et corruptionem. Unde per remotionem fermenti, primo quidem potest intelligi amotio observantiae praeceptorum veteris legis, quae per passionem Christi est mortificata, secundum illud Lev. c. XXVI, 10: *vetera, novis supervenientibus, proiicietis*. Secundo, per remotionem fermenti potest intelligi remotio corruptionis peccati, sicut supra dictum est, quod *modicum fermentum totam corrumpit massam*. Et quantum ad hoc subdit *neque in fermento malitiae et nequitiae*, ut

malitia referatur ad perversitatem operis, secundum illud Iac. I, v. 21: *abiicientes omnem immunditiam et abundantiam malitiae*. Per nequitiam vero intelligitur fraudulenta machinatio. Prov. XXVI, v. 25: *quando sumpserit vocem suam, non credideris ei, quoniam septem nequitiae sunt in corde eius*. Vel secundum Glossam cum dicit *non in fermento veteri*, removet vetustatem peccati in communi. Quod autem subdit *neque in fermento malitiae et nequitiae*, explicat peccatum per partes; ut malitia dicatur peccatum quod committitur in seipsum, nequitia peccatum quod committitur in alium. Excluso ergo modo indebito epulandi, determinat modum convenientem, subdens *sed in azymis sinceritatis et veritatis*, id est, sinceritate et veritate, quae significantur per azyma. Ponitur autem sinceritas contra corruptionem peccati, quod significavit, cum dixit *non in fermento malitiae et nequitiae*. Nam sincerum dicitur quod est sine corruptione. Unde II Cor. II, 17 dicitur: *non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate in Christo loquimur*. Veritas vero ponitur contra figuras veteris legis, sicut Io. I, v. 17 dicitur *veritas et gratia per Iesum Christum facta est*, quia scilicet verum Pascha cum veritate et non cum figuris celebrare debemus. Unde secundum Glossam per sinceritatem intelligitur innocentia a vitiis, seu novitas vitae: per veritatem autem iustitia bonorum operum, vel rectitudo, quae fraudem excludit.

Lectio 3

[86249] Super I Cor., cap. 5 l. 3 Induxerat supra apostolus Corinthios ad hoc, quod a seipsis peccatorem separarent, quod quidem praetermiserant propter falsum intellectum cuiusdam verbi, quod continebatur in epistola quadam, quam eis prius miserat. Et ideo pravum sensum, quem ex verbis conceperant, nunc excludit. Unde circa hoc tria facit. Primo resumit verbum prioris epistolae; secundo excludit falsum intellectum, ibi: *non utique fornicariis*; tertio exponit verum intellectum, ibi: *nunc autem scripsi vobis*. Dicit ergo primo: dixi vobis in epistola quadam alia, quae in canone non habetur, *ne commisceamini fornicariis*, id est, non habeatis cum eis societatem, vel communionem, secundum illud Prov. I, 15: *fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum*; Eccli. IX, 6: *non des fornicariis animam tuam in ullo*. Deinde, cum dicit *non utique fornicariis*, excludit falsum intellectum praedicti verbi. Et primo proponit quod intendit; secundo concludit propositum, ibi *alioquin debueratis*, et cetera. Circa primum considerandum est, quod in praedicto verbo apostoli dupliciter falsum intellectum conceperant Corinthii. Primo quantum ad hoc, quod intelligebant illud esse dictum de fornicariis infidelibus. Sed illud excludit apostolus, dicens *non utique* intendo dicere quod non commisceamini *fornicariis huius mundi*. Vocat autem infideles nomine mundi, secundum quod dicitur Io. I, 10: *mundus eum non cognovit*; supra c. I, 21: *non cognovit mundus per sapientiam Deum*. Secundo conceperant falsum intellectum quantum ad hoc, quod putabant prohibuisse apostolum solum de fornicariis, non autem de aliis peccatoribus. Et ideo ad hoc excludendum subdit *aut avaris*, qui scilicet iniuste detinent aliena. Eph. V, 5: *avaritia, quae est idolorum servitus, non habet haereditatem in regno Christi et Dei. Aut rapacibus*, qui scilicet violenter diripiunt aliena. Infra eodem: *neque rapaces regnum Dei possidebunt. Aut idolis servientibus*, contra quos dicitur Sap. XIV, 27: *nefandorum enim idolorum cultura omnis malitiae causa est, initium et finis*. Et est sensus: non solum vobis prohibui societatem fornicatorum, sed etiam omnium aliorum peccatorum. Et est advertendum, quod per fornicationem quis peccat contra seipsum, per avaritiam autem et rapacitatem contra proximum, per idolorum autem culturam contra Deum; et in his, quae ponit, omne peccati genus intelligitur. Deinde cum dicit *alioquin*, etc., assignat rationem propositi, dicens *alioquin*, si scilicet sit intelligendum verbum praedictum de fornicariis huius mundi, *debueratis de hoc mundo exisse*, quia scilicet totus mundus talibus plenus est. Unde non possetis tales fornicarios vitare, nisi de hoc mundo exeundo. Dicitur enim I Io. V, 19: *totus mundus in maligno positus est*. Vel aliter: debueratis de hoc mundo exisse, quasi dicat: a tempore conversionis vestrae debueratis ab infidelibus mundi separari. Unde non oportet vos super hoc moneri; dicitur enim Io. XV, 16: *ego elegi vos de mundo*. Vel aliter: debueratis de hoc mundo exisse, scilicet per mortem. Melius est enim hominibus mori, quam peccatoribus in peccatis consentire. Unde dicitur infra IX, 15: *melius est enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet*. Deinde, cum dicit *nunc autem scripsi vobis*, exponit eis verum intellectum et primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi: *quid enim mihi est?*; Tertio infert conclusionem intentam, ibi *auferte malum*, et cetera. Dicit ergo primo: *nunc autem* sic expono, quod olim *scripsi vobis: non commisceamini*, scilicet fornicariis et aliis peccatoribus. *Si is qui*, inter vos, *frater nominatur*, eo modo quo dominus dicit, Matth. c. XXIII, 8: *omnes vos fratres estis*. Non tamen dicit: si is qui frater est, sed:

si is, qui frater nominatur, quia per peccatum mortale aliquis a charitate recedit, quae est spiritualis fraternitatis causa. Unde Hebr. ult. dicitur *charitas fraternitatis maneat in vobis*. Nominatur ergo frater propter fidei veritatem, non autem est vere frater, propter charitatis defectum, qui est ex peccato. Unde subditur *aut fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut rapax, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere*, scilicet debetis, secundum illud Io. II Canon.: *si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo vestra, nec ave dixeritis ei*; quasi dicat: per hoc quod dixi non debere vos misceri peccatoribus, intellexi de fidelibus qui nominantur fratres, et sunt inter vos. Non autem per hoc intelligendum est, sicut dicit Augustinus in libro contra Parmenianum, et habetur in Glossa hic, quod aliquis extraordinario iudicio debeat a communione aliorum separari, quia frequenter posset errare, sed potius hoc debet fieri secundum ordinem Ecclesiae, quando aliquis a communione repellitur, ut convictus, vel sponte confessus. Et ideo signanter dicit *si is qui nominatur*, ut eam nominationem intelligamus, quae fit per sententiam Ecclesiae ordine iudiciario contra aliquem prolatam. Illi autem qui sic a communione pelluntur, sunt vitandi quantum ad mensam, sicut hic dicitur, et quantum ad salutationem, ut dicitur in praedicta auctoritate Ioannis, et ulterius quantum ad sacram communionem. Unde in versu dicitur: *os, orare, vale, communio, mensa negatur*, scilicet excommunicato. Sed notandum quod apostolus supra non numeravit nisi peccata mortalia, in signum, quod pro solo peccato mortali debet aliquis excommunicari. Et de aliis quidem quae ponit manifestum est; sed de ebrietate potest esse dubium, quae non semper videtur esse peccatum mortale. Dicit enim Augustinus in sermone de Purgatorio, quod ebrietas, nisi sit frequens, non est peccatum mortale. Quod credo ideo esse, quia ebrietas ex suo genere est peccatum mortale. Quod enim aliquis propter delectationem vini velit perdere usum rationis, exponens se periculo multa alia peccata perpetrandi, videtur esse contrarius charitati. Contingit tamen per accidens ebrietatem non esse peccatum mortale propter ignorantiam vini fortitudinis, vel debilitatis proprii capitis, quae tamen excusatio tollitur per frequentem experientiam: et ideo apostolus signanter non dicit ebrius sed *ebriosus*. Addit autem duo peccata his quae supra posuerat, scilicet ebriosum et maledicum. Refertur autem ebrietas ad genus peccati quod committitur contra seipsum, sub quo continetur non solum luxuria, sed etiam gula; maledicus autem refertur ad genus peccati quod committitur contra proximum, cui nocet aliquis non solum facto, sed etiam verbo, mala imprecando, vel male diffamando: quod pertinet ad detractionem, vel mala in faciem dicendo: quod pertinet ad contumeliam, et hoc totum pertinet ad rationem maledici, ut supra dictum est. Deinde, cum dicit *quid enim mihi est*, etc., assignat rationem eius quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo assignat rationem, dicens: dixi hoc esse intelligendum de fratribus, et non de infidelibus. *Quid enim mihi est*, id est, quid ad me pertinet, *iudicare*, id est, sententiam condemnationis ferre, *de his qui foris sunt?* Id est, de infidelibus, qui sunt omnino extra Ecclesiam? Praelati enim Ecclesiarum accipiunt spiritualem potestatem super eos tantum, qui se fidei subdiderunt, secundum illud II Cor. X, 6: *in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia*. Indirecte tamen praelati Ecclesiarum habent potestatem super eos qui foris sunt, in quantum propter eorum culpam prohibent fideles, ne illis communicent. Secundo adhibet similitudinem, dicens *nonne de his qui intus sunt vos iudicatis?* Quasi dicat: eadem auctoritate vos iudicatis, qua et ego. Unde nec vos non iudicatis nisi de vestris, ita et ego. Dicitur Eccli. X, 1: *iudex sapiens iudicabit populum suum*. Tertio respondet tacitae dubitationi. Posset enim videri, quod infideles essent meliores, qui propter peccata praedicta non condemnantur; sed hoc excludit, dicens: ideo nihil mihi de his qui foris sunt iudicare, *nam eos qui foris sunt*, id est, infideles, *iudicabit Deus*, scilicet iudicio condemnationis, non examinationis; quia, ut Gregorius dicit in moralibus, infideles damnabuntur sine iudicio discussionis et examinationis. Et quantum ad hoc dicitur Io. III, 18: *qui non credit, iam iudicatus est*, id est, manifestam in se habet causam condemnationis, et hoc gravius reservatur Dei iudicio, secundum illud Hebr. X, 31: *horrendum est incidere in manus Dei viventis*. Deinde, cum dicit *auferte malum*, etc., infert conclusionem principaliter intentam, dicens: ex quo hoc quod dixi *non commisceamini fornicariis*, intelligendum est de fidelibus, non de his qui foris sunt. Ergo *auferte malum*, scilicet hominem, *ex vobis ipsis*, id est, de vestra societate eiicite, secundum illud Deut. XIII, 5: *auferes malum de medio tui*. Est ergo considerandum ex praemissis apostoli verbis, quod non prohibemur communicare infidelibus, qui numquam fidem receperunt propter eorum poenam. Est tamen hoc cavendum aliquibus, scilicet infirmis, propter eorum cautelam, ne seducantur. Illi vero qui sunt firmi in fide, possunt eis licite communicare, et dare operam conversioni eorum, ut dicitur infra X, 27: *si quis infidelium vocat vos ad caenam et vultis ire, omne quod appositum fuerit manducate*. Infidelibus autem qui aliquando fideles fuerunt, vel sacramentum fidei receperunt, sicut haereticis et apostatantibus a fide, subtrahitur omnino communio fidelium, et hoc in eorum

poenam, sicut et caeteris peccatoribus qui adhuc subduntur potestati Ecclesiae.

Caput 6

Lectio 1

[86250] Super I Cor., cap. 6 l. 1. 1. Supra apostolus reprehenderat Corinthios de negligentia iudicii, hic reprehendit in eis quaedam alia peccata circa iudicia. Et primo quantum ad iudices eorum coram quibus litigabant; secundo quantum ad ipsa iudicia, ibi *iam quidem omnino*. Circa primum tria facit. Primo arguit eos de inordinatione; secundo rationem reprehensionis assignat, ibi *an nescitis*; tertio remedium adhibet, ibi *saecularia igitur iudicia*. Dicit ergo primo: ita negligitis in iudicando vestros, sed tamen praesumptuosi estis subire infidelium iudicia, et hoc est quod dicit *audet*, id est, praesumit, *aliquis vestrum habens negotium*, scilicet saeculare, *adversus alium, iudicari apud iniquos*, id est, subire iudicium infidelium, *et non apud sanctos*, id est, apud fideles, qui sunt sacramentis fidei sanctificati. Hoc enim est inordinatum multipliciter. Primo quidem, quia per hoc derogatur auctoritati fidelium; secundo, quia derogatur dignitati fidelium quantum ad hoc quod infidelium iudicia subeunt; tertio quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus contemnendi fideles, quos dissentire vident; quarto, quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus calumniandi et opprimendi fideles, quos odio habent propter fidem et ritus diversitatem. Et ideo dicitur Deut. I, v. 15 s.: *tuli de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, praecepique eis, dicens: audite illos, et quod iustum est iudicate*. Et eod. XVII, 15: *non poteris alterius gentis facere regem, qui non sit frater tuus*. Sed videtur esse contra id quod dicitur I Petr. II, 13: *subditi estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi tamquam praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis*: pertinet enim ad auctoritatem principis iudicare de subditis. Est ergo contra ius divinum prohibere quod eius iudicio non stetur, si sit infidelis. Sed dicendum quod apostolus non prohibet, quin fideles, sub infidelibus principibus constituti, eorum iudicio compareant, si vocentur, hoc enim esset contra subiectionem, quae debetur principibus; sed prohibet quod fideles non eligant voluntarie infidelium iudicium. Deinde cum dicit *an nescitis*, etc., assignat rationem contra id, quod illi faciebant, sumptam ex hoc, quod derogabant auctoritati sanctorum. Et primo quantum ad auctoritatem quam habent super res mundanas; secundo quantum ad auctoritatem quam habent ad res supermundanas, id est, super Angelos, ibi *an nescitis, quoniam Angelos iudicabimus?* Dicit ergo primo: inordinatum est iudicium apud infideles, quia fideles habent auctoritatem iudicandi, *an nescitis, quia sancti de hoc mundo iudicabunt*, id est, de hominibus mundanis huius mundi? Quod quidem impletur tripliciter. Primo quidem secundum comparisonem, scilicet secundum quod non solum boni iudicabunt malos, et sancti mundanos; sed etiam secundum quod boni iudicabuntur a melioribus, et mali iudicabunt peiores, secundum illud Matth. c. XII, 41: *virii Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam*. Secundo iudicabunt approbando sententiam iudicis, scilicet Christi, et hoc erit proprie iustorum, secundum illud Ps.: *laetabitur iustus cum viderit vindictam*. Unde Sap. III, 8 dicitur: *iudicabunt sancti nationes*. Tertio modo per sententiae prolationem. Et hoc erit apostolorum et similium, qui contemptis rebus mundi, solis spiritualibus inhaeserunt. Spiritualis enim iudicat omnia, ut dictum est supra II, 15. Unde et Matth. c. XIX, 28 dicitur: *vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel*. Et in Ps. CXLIX, 6 s. dicitur: *gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus*. Intelligitur autem ista prolatio sententiae non vocalis, sed spiritualis, in quantum per superiores sanctos inferiores vel etiam peccatores spirituali quadam illuminatione illuminabuntur, quales poenae, et qualia praemia eis debeantur: sicut etiam nunc homines illuminantur ab Angelis, vel etiam inferiores Angeli a superioribus. Secundo ex hoc, quod dictum est, argumentatur ad propositum, dicens *et si in vobis*, id est, per vos, *iudicabitur mundus*, id est, mundani homines, numquid *indigni estis, qui iudicetis de minimis*, scilicet de negotiis saecularibus, Lc. XVI, 10: *qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus erit*. Deinde cum dicit *nescitis*, etc., argumentatur ad idem ex auctoritate sanctorum super Angelos. Et primo ponit eam, dicens *an nescitis, quoniam nos, scilicet fideles Christi, iudicabimus Angelos?* Quod quidem potest intelligi de malis Angelis, qui condemnabuntur a sanctis, quorum virtute sunt victi. Unde dominus, Lc. X, 19, dicit: *ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et super omnem virtutem inimici*. Et in Ps. XC, 13: *super aspidem et basiliscum ambulabis*. Potest etiam hoc intelligi de bonis Angelis, quorum plurimi in comparatione quadam inveniuntur Paulo et similibus sibi inferiores. Unde signanter non dicit: *iudicabitis*, sed *iudicabimus*. Quamvis etiam dici possit, quod ex consequenti, si sancti iudicabunt homines bonos et malos, erit iudicium de bonis Angelis, quorum accidentale praemium augetur ex

praemio sanctorum per Angelos illuminatorum, et etiam de malis Angelis, quorum poena augetur ex poena hominum per eos seductorum. Secundo argumentatur ad propositum, dicens *quanto magis saecularia*, scilicet iudicia, idonei erimus iudicare: qui enim est idoneus ad maiora, multo magis est idoneus ad minora. Unde et dominus, cui commiserat quinque talenta, postmodum commisit unum, ut habetur Matth. XXV, 28. Deinde cum dicit *saecularia igitur iudicia*, adhibet remedium contra culpam eorum. Et primo ponit remedium; secundo exponit, ibi *ad verecundiam vestram dico*. Dicit ergo primo: ergo ex quo sancti de hoc mundo iudicabunt, si habueritis inter vos saecularia iudicia, quae tamen habere non debetis, illos qui sunt contemptibiles in Ecclesia constituite ad iudicandum, potius scilicet quam iudicemini apud infideles. Unde et in Ps. CXL, 5 dicitur: *corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*. Et Eccle. IX, 4 dicitur: *melius est canis vivus leone mortuo*. Deinde cum dicit *ad verecundiam vestram dico*, exponit quo sensu praedicta dixit. Posset enim aliquis credere, quod ad litteram essent eligendi contemptibiliores ad iudicandum; sed hoc excludit, dicens *ad verecundiam vestram dico*. Quasi dicat: non hoc dixi ut ita fiat, sed ut vos faciam verecundari, illa scilicet confusione, quae adducit gratiam et gloriam, ut dicitur Eccli. IV, 25. Contemptibiles enim in Ecclesia essent eligendi ad iudicandum, si non invenirentur inter vos sapientes, quod esset vobis verecundum. Unde subdit *sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem et fratrem, sed frater cum fratre in iudicio contendit, et hoc apud infideles?* Potius autem quam hoc faceretis, deberetis constituere contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, ad iudicandum et supplendum defectum sapientum, qui tamen non est apud vos, secundum illud quod supra primo, dixerat: *divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia*. Vel aliter ab illo loco *saecularia*, et cetera. Dixerat enim, quod sancti idonei sunt ad iudicandum saecularia, et ideo vult ostendere per quos iudicia saecularia debeant exerceri, scilicet per contemptibiles qui sunt in Ecclesia. Vocat autem contemptibiles illos, qui sunt sapientes in rebus mundanis, per comparisonem ad illos, qui sunt sapientes in rebus divinis, quibus est reverentia exhibenda, qui in rebus temporalibus non occupantur, ut solis spiritualibus vacent. Et hoc est quod subditur *ad verecundiam vestram dico*; secundum aliam litteram: *ad reverentiam vestram*. Unde et apostoli dixerunt Act. c. VI, 2: *non est aequum relinquere nos verbum Dei, et ministrare mensis*. Postmodum autem redit ad id quod supra reprehenderat, scilicet quod Corinthii sub infidelibus iudicibus litigabant, dicens *sic non est inter vos sapiens quisquam*, scilicet in rebus temporalibus, quem supra contemptibilem dixit. Unde alia non mutantur a prima expositione, quae tamen videtur esse magis litteralis.

Lectio 2

[86251] Super I Cor., cap. 6 l. 2 Postquam apostolus reprehendit Corinthios de hoc quod coram infidelibus iudicibus litigabant, hic reprehendit eos quantum ad ipsa iudicia. Et circa hoc duo facit. Primo ponit in quo peccabant circa iudicia; secundo manifestat quod dixerat, ibi *an nescitis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo reprehendit in eis circa iudicia id quod est licitum, sed non expediens; secundo id quod est penitus illicitum, ibi *sed et vos*, et cetera. Circa primum duo facit: primo ponit reprehensionem; secundo removet excusationem, ibi *quare non magis*, et cetera. Dicit ergo primo: dictum est, quod frater cum fratre in iudicio contendit, quod non solum malum est quod apud infideles contenditis, sed *iam quidem*, post conversionem vestram, *omnino delictum est in vobis*, id est, ad delictum vobis reputatur, *quod iudicia habetis inter vos*, inter quos scilicet debet esse pax: quia, ut dicitur II Tim. II, 24, *servum domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes*. Apparet autem ex hoc, ut dicit hic Glossa Augustini, quod *peccatum est iudicium habere contra aliquem*, sed hoc videtur esse falsum: quia si peccatum est iudicium habere, videtur sequi quod etiam peccatum sit iudices constituere, cum hoc sit occasionem dare iudicium habentibus, cum tamen dicatur Deut. I, 16: *audite illos, et quod iustum est iudicate*, et postea subditur, *quia Dei iudicium est*. Solvitur enim in Glossa quod infirmis permittitur in iudicio sua repetere, non autem perfectis: quibus licet sua repetere, sed non in iudicio. Est autem sciendum hic, quod aliquid est perfectis illicitum, aliquid autem omnibus. Perfecti quidem proprium non habent, secundum illud Matth. XIX, 21: *si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me*; et ideo non licet eis in iudicio repetere quasi propria, cum eis non liceat habere proprium, licet tamen eis in iudicio repetere ea quae sunt communia. Non enim hoc faciendo peccant, sed magis merentur. Est enim opus charitatis defendere vel recuperare res pauperum, secundum illud Ps. LXXXI, 4: *eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate*. Sed iudicium adversus aliquem est illicitum omnibus quantum ad tria.

Primo quidem quantum ad causam ex qua aliquis iudicium habet, puta ex cupiditate et avaritia. Unde, Lc. XII, 13, cum quidam de turba domino dixisset: *dic fratri meo ut dividat mecum haereditatem*, dominus dixit: *quis me constituit iudicem ad dividendum inter vos?* Postea subdit: *videte et cavete ab omni avaritia*. Secundo quantum ad modum iudicii, quia scilicet cum contentione et detrimento pacis iudicium prosequuntur; ut enim dicitur Iac. c. III, 16, *ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum*. Et hoc videtur apostolus in eis reprehendere, ut patet ex hoc quod supra dixit: *frater cum fratre in iudicio contendit*. Tertio ex perversitate iudicii, puta cum aliquis iniuste et fraudulenter in iudicio procedit, secundum illud Is. X, 2: *ut opprimerent pauperem, et vim facerent causae humilium populi mei*. Et hoc etiam apostolus in eis reprehendit, ut patet per id quod subdit: *sed vos iniuriam facitis*. Quarto propter scandalum quod sequitur. Unde et dominus mandat, Matth. V, 40: *qui vult tecum in iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium*. Ex charitate vero, sua in iudicio repetere licitum est. Unde Gregorius dicit in moralibus: *cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum ea repetunt, solummodo sunt tolerandi: quidam vero servata charitate sunt prohibendi, scilicet ne rapientes non sua, semetipsos perdant*. Deinde cum dicit *quare non magis*, etc., tollit excusationem. Possent enim dicere: necessitas nos inducit ad iudicia habenda, ut scilicet resistamus iniuriis et fraudibus aliorum; sed hoc excludit, subdens, quantum ad primum, *quare non magis iniuriam*, scilicet manifestam, *accipitis*, scilicet patienter sustinendo, secundum illud quod dominus dicit, Matth. V, 39: *si quis te percusserit in maxillam, praebe ei et alteram*. Quantum vero ad secundum subdit *quare non magis fraudem patimini*, id est, dolosam seductionem, secundum illud Matth. V, 41: *si quis te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo*. Sed, sicut Augustinus dicit in libro de sermone domini in monte, haec praecepta domini non sunt semper observanda in executione operis, sed semper sunt habenda in praeparatione animi, ut scilicet simus parati hoc facere vel sustinere potius, quam aliquid agere contra charitatem fraternam. Deinde cum dicit *sed vos*, etc., reprehendit in eis id quod est omnino illicitum. Et primo arguit in eis manifestam iniustitiam, cum dicit *sed vos iniuriam facitis*, scilicet manifeste loquendo contra iustitiam aliorum, vel in iudicio, vel extra iudicium. Eccli. IX, 17: *non placeat tibi iniuria iniustorum*. Secundo dolosam deceptionem, cum subdit *et fraudatis*, Prov. XII, 5: *consilia impiorum fraudulenta*. Tertio aggravat utrumque, cum subdit *et hoc fratribus*, id est, fidelibus, ad quos debemus bonum maxime operari, secundum illud Gal. ult.: *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes; maxime autem ad domesticos fidei*. Et ideo contra quosdam dicitur Ier. IX, 4: *omnis frater supplantans, supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet*. Deinde, cum dicit *an nescitis*, etc., manifestat quod dixerat. Et primo, quantum ad id quod est omnino illicitum; secundo, quantum ad id quod est licitum, sed non expediens, ibi *omnia mihi licent*. Circa primum duo facit. Primo movet quaestionem; secundo determinat eam, ibi *nolite errare*, et cetera. Dicit ergo primo: dixi quod vos iniuriam facitis, et defraudatis, quod est iniquitatem committere, sed *an nescitis quod iniqui regnum Dei non possidebunt?* Quasi dicat: videmini haec nescire, dum ab iniquitate non receditis, cum tamen in Ps. VI, 9 et Matth. VII, 23 dicatur: *discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem*. Deinde, cum dicit *nolite errare*, etc., determinat veritatem. Et primo ostendit periculum quod imminet iniquis; secundo ostendit quomodo ipsi hoc periculum evaserunt, ut timeant iterum in ipsum incidere, ibi *et hoc quidem aliquando fuistis*, et cetera. Dicit ergo primo: *nolite errare*, quod signanter dicit, quia circa impunitatem peccatorum aliqui multipliciter errabant, secundum illud Sap. II, 21: *et cogitaverunt, et erraverunt*. Quidam enim philosophi erraverunt credentes Deum non habere curam rerum humanarum, secundum illud Soph. I, 12: *non faciet dominus bene, et non faciet dominus male*. Quidam vero credentes solam fidem sufficientem esse ad salutem, secundum illud Io. XI, 26: *qui credit in me, non morietur in aeternum*. Quidam vero credentes per sola Christi sacramenta salvari, propter id quod dicitur Mc. ult.: *qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*, et Io. c. VI, 55: *qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*. Quidam vero propter sola opera misericordiae se impune peccare arbitrantur, propter illud quod dicitur Lc. XI, 41: *date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*. Nec intelligunt quod haec omnia sine charitate non prosunt, secundum illud quod dicitur infra XIII, 2 s.: *si habuero omnem fidem, et distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et ideo subdit quod peccata contraria charitati a regno Dei excludunt, in quod sola charitas introducit, dicens *neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri* (de quibus dicitur Hebr. ult.: *fornicatores et adulteros iudicabit Deus*), *neque molles*, id est, mares muliebria patientes, *neque masculorum concubitores*, quantum ad agentes in illo vitio, de quibus dicitur Gen. XIII, 13: *homines Sodomitae pessimi erant et peccatores coram domino nimis, neque avari, neque fures* (de quibus dicitur Zach. V, 3: *omnis fur, sicut scriptum est, iudicabitur*), *neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces*

regnum Dei possidebunt. Dicitur enim Is. XXXV, 8: *via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus.* Et Apoc. XXI, 27: *non intrabit in illam aliquid coinquinatum, faciens abominationem.* Et est advertendum quod hic enumerat eadem vitia quae in praecedenti capitulo posuerat. Addit autem quaedam in genere luxuriae, scilicet adulterium et vitium contra naturam, in genere autem iniustitiae, furtum. Deinde, cum dicit *et haec quidem, etc.*, ostendit quomodo praedictum periculum evaserunt. Et primo commemorat statum praeteritum, dicens *et quidem aliquando fuistis*, scilicet fornicarii et idolis servientes, etc., et ideo specialiter haec vitia commemorat, quia in eis abundaverunt, secundum illud Eph. V, 8: *eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino.* Secundo ostendit quomodo ab his intus fuerunt liberati, dicens *sed abluti estis*, scilicet virtute sanguinis Christi in Baptismo, secundum illud Apoc. I, 5: *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Sed sanctificati estis* virtute sanguinis Christi per gratiam consecrati, secundum illud Hebr. ult.: *Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Sed iustificati estis*, ad statum iustitiae et virtutis, secundum illud Rom. VIII, 30: *quos vocavit, hos et iustificavit.* Subditur autem horum beneficiorum causa. Et primo ex parte humanitatis, Christi, cum dicit *in nomine domini nostri Iesu Christi*, id est, in fide et invocatione nominis Christi, secundum illud Act. IV, 12: *non est aliud nomen datum sub caelo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Secundo ex parte divinitatis, cum subdit *et in spiritu Dei nostri*, secundum illud Ez. XXXVII, v. 5: *ecce ego mittam in vos spiritum, et vivetis.* Quia igitur tam potenti virtute liberati estis, ad eadem redire non debetis. Deinde, cum dicit *omnia mihi licent, etc.*, manifestat id quod dixerat de prohibitione iudicii, ostendens quo sensu id reprehenderit, quia scilicet non reprehendit illud quasi omnino illicitum, sed quasi non expediens et nocivum. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi *esca ventri, et cetera.* Circa primum duo facit. Primo proponit quod reprehenderat esse licitum, sed non expediens, dicens *omnia mihi licent.* Dicuntur autem illa licita quae homo facere non prohibetur; est autem duplex prohibitio, una coactionis, alia praecepti, et secundum hoc quidam intellexerunt illa licere a quibus non prohibetur aliqua necessitate cogente; et ideo, quia arbitrium hominis naturaliter liberum est a coactione, intellexerunt apostolum eo sensu dicere: *omnia mihi licent*, quia scilicet libero arbitrio hominis subiacent, sive sint bona, sive sint mala, secundum illud Eccli. XV, 18: *ante hominem bonum et malum, vita et mors, quodcumque voluerit, dabitur ei.* Sed hic modus loquendi alienus est a Scriptura sacra, in qua dicitur non licere ea quae divina lege prohibentur, secundum illud Matth. XIV, 4: *non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Et ideo quod hic apostolus dicit *omnia mihi licent*, non potest absolute intelligi, sed ut sit accomoda distributio sub hoc sensu: *omnia mihi licent*, quae scilicet divina lege non prohibentur. Et potest hoc ad tria referri, primo quidem ad id quod dixerat de iudiciis, quia scilicet unicuique licet omnia sua iudicio repetere, cum non sit lege divina prohibitum. Alio modo potest referri ad id quod infra VIII, 8 dicturus est de indifferenti usu ciborum, ut sit sensus: *licitum est mihi omnes cibos comedere*, secundum illud Tit. I, v. 15: *omnia munda mundis.* Tertio potest referri ad id quod dicturus est infra IX, 4 ss., de sumptibus accipiendis, ut sit sensus: *omnia mihi licent*, scilicet accipere ad necessitatem vitae, sicut coapostolis meis. Subdit autem *sed non omnia expediunt.* Dicitur autem illud expedire, quod est sine impedimento finem consequendi. Contingit autem quod aliquid non totaliter excludit finem, sed impedimentum aliquod affert, sicut matrimonium non excludit hominem a regno Dei, impedimentum tamen affert, quia scilicet, ut infra VII, 34 dicit *quae sub viro est mulier, cogitat quomodo placeat viro.* Unde, Matth. XIX, 10, discipuli dicunt: *si ita est causa hominis cum uxore sua, non expedit nubere.* Sic ergo fornicari nec licet, nec expedit, quia totaliter excludit finem, qui est vita aeterna; matrimonium autem est licitum, sed non expediens. Secundum igitur hunc modum, sua in iudicio repetere, indifferenter omnibus cibus uti, sumptus accipere ab his quibus praedicatur, est quidem licitum, quia non est contra iustitiam, nec aliqua prohibetur lege; non tamen est expediens, vel quia impeditur pax ad proximum, vel infirmis scandalum aliquod generatur, vel aliqua maledicendi occasio praebetur; unde Eccli. XXXVII, 31: *non omnia omnibus expediunt.* Alio modo potest intelligi non absolute, sed sub conditione, ut sit sensus: dixi quod *neque fornicarii, etc., regnum Dei possidebunt*, et ideo non licent, quia finem excludunt; sed si omnia licerent mihi, *non omnia expediunt*, quia per ea praestatur impedimentum vitae humanae. Unde in persona impiorum dicitur Sap. V, 7: *lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles.* Secundo ostendit esse nocivum id quod supra reprehendit, dicens *omnia mihi licent*, ut supra expositum est, *sed tamen ego sub nullius redigar potestate*, scilicet hominis. Ille enim qui utitur eo quod non expedit, sive licitum, sive illicitum, quodammodo redigitur sub potestate rei alicuius, vel hominis. Rei quidem, quia qui nimis rem aliquam amat, quodammodo servus illius rei efficitur, secundum illud Rom. ult.: *huiusmodi non Christo domino serviunt, sed suo ventri.* Hominis autem, quia dum aliquis facit quod non expedit, quodammodo subiicitur

iudicio aliorum, et specialiter ille qui sua in iudicio repetit, subiicitur potestati iudicis. Infra X, 29: *ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia?* Deinde, cum dicit *esca ventri*, etc., assignat rationem eius quod dixerat. Et primo quare omnia licent, dicens *esca ventri*, scilicet debetur, ut scilicet in ventre decocta in nutrimentum totius corporis cedat. *Et venter escis*, scilicet recipiendis et decoquendis deservit. Quia igitur ex Dei ordinatione venter est sollicitus ad escas recipiendas, et escae ad hoc deputatae sunt, quod in ventre ponantur, secundum illud Gen. I, v. 29 s.: *ecce dedi vobis omnem escam et cunctis animantibus, ut habeant ad vescendum*, non est illicitum quod homo res suas repetat, vel praedicator stipendia accipiat propter necessitatem escarum, vel ut etiam homo omnibus escis utatur. Secundo ibi *Deus autem*, etc., assignat rationem quare omnia non expediunt. Non enim expedit, quod homo patiatur aliquod detrimentum in eo quod numquam corrumpitur, scilicet in regno caelesti, propter id quod corrumpitur; et hoc accidit de esca et de ventre. Cessabit enim post hanc vitam escarum usus et ventris, quia corpora resurgentium conservabuntur absque cibo, Deo id faciente. Et hoc est quod dicit *Deus autem destruet*, id est, cessare faciet, *hunc*, scilicet ventrem, non quidem quantum ad essentiam, sed quantum ad effectum, quem nunc habet; *et has*, scilicet escas, quantum pertinent ad usum hominis, quia in resurrectione homines erunt sicut Angeli in caelo, ut dicitur Matth. XXII, 30.

Lectio 3

[86252] Super I Cor., cap. 6 l. 3 Supra apostolus tripliciter reprehendit Corinthios circa iudicia, nunc autem redit ad reprehendum peccatum fornicarii, cuius supra V, 1 mentionem fecerat, et in cuius iudicio Corinthii negligentes erant; improbat autem fornicationem quatuor rationibus, quarum prima sumitur ex divina ordinatione; secunda ex unione ad Christum, ibi *an nescitis quoniam corpora*, etc.; tertia ex corporis iniquatione, ibi *fugite fornicationem*; quarta ex gratiae dignitate, ibi *an nescitis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit divinam ordinationem; secundo ordinationis finem, ibi *Deus enim*, et cetera. Circa primum considerandum est quod aliqui argumentum suae lasciviae sumunt ex ordinatione Dei. Qui enim fornicantur, utuntur suo corpore ad usum a Deo institutum. Sed hoc excludit, dicens quod esca est ordinata ad ventrem, et venter ad escas, *corpus autem hominis non fornicationi*, id est, non est ordinatum ad fornicandum, *sed domino*, id est, ad hoc est ordinatum, ut sit domini nostri Iesu Christi, *et dominus corpori*, id est, dominus Iesus Christus ad hoc datus est hominibus, ut humana corpora suae gloriae conformet, secundum illud Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae*. Sed contra hoc videtur esse quod sicut venter ordinatus est a Deo ad usum ciborum; ita quaedam membra humani corporis sunt ordinata a Deo ad usum generationis, quibus fornicatio exercetur. Sed attendenda est differentia quantum ad duo. Primo quidem quod apostolus supra locutus est de uno corporis membro, scilicet de ventre, hic autem loquitur de toto corpore, quod sicut non est ordinatum ad fornicandum, ita nec ad escas sumendum; sed potius usus escarum est propter corpus, corpus autem propter animam, a qua percipit vitam secundum eius conditionem. Et quia omnia ordinantur in Deum sicut in finem, ideo corpus debet esse subiectum domino et ei dedicatum. Et quia supra locutus est de usu escarum in communi absque inordinatione, fornicatio autem est usus inordinatus ex membro fornicatoris. Unde nec ipsa membra sunt propter fornicationem, sed propter usum generationis ordinata ratione, cui omnia membra corporis deservire debent, sicut etiam venter non propter crapulam et ebrietatem, sed propter convenientem usum ciborum. Deinde, cum dicit *Deus vero*, etc., ponit finem ordinationis praedictae. Et primo ponit quid Deus circa dominum fecerit, dicens *Deus vero et dominum*, scilicet dominum Iesum Christum, *suscitavit* a mortuis, a quo ipse Christus petit in Ps. XL, v. 11: *tu autem, domine, miserere mei, et resuscita me*. Deus autem est et pater, et filius, et spiritus sanctus, unde et ipse Christus, qui est filius Dei, se suscitavit, et sua virtute resurrexit, secundum illud Ps. III, 6: *ego dormivi, et soporatus sum, et exsurrexi, quia dominus suscepit me*; et II Cor. ult.: *si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei*. Secundo ponit quid circa nos facturus sit, dicens quod *nos suscitabit Deus per virtutem suam*, per quam scilicet Christum suscitavit, secundum illud Rom. VIII, 11: *qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra*. Et est advertendum, quod supra de escis et ventre loquens, quae pertinent ad usum animalis vitae, dixit eas a Deo destruendas; nunc autem loquens de corpore et domino, facit mentionem de resurrectione, quia scilicet animali vita cessante natura corporis in melius reformabitur. Unde patet quod non est utendum corpore ad fornicationem, quae impedit futuram incorruptionem, secundum illud Gal. ult.: *qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem*. Deinde, cum dicit *nescitis*, etc., ponit secundam rationem, quae sumitur ex affinitate humani

corporis ad Christum, quae talis est: membra hominis fornicantis sunt membra meretricis; sed membra hominis sunt membra Christi; ergo per fornicationem fiunt membra Christi membra meretricis, quod est inconueniens. Circa quod quatuor facit. Primo ponit maiorem, dicens *an nescitis quoniam corpora vestra sunt membra Christi?* Quasi dicat: hoc non debetis nescire, quia quicumque estis regenerati in Christo, membra Christi estis effecti, secundum illud infra XII, 27: *vos estis corpus Christi, et membra de membro*. Et hoc non solum quantum ad animas quae ab eo iustificantur, sed etiam quantum ad corpora quae ab eo resuscitabuntur, ut dictum est. Secundo ponit conclusionem, dicens *tollens ergo membra Christi*, id est, iuste subtrahens seruitio Christi, cui debent deputari (secundum illud Rom. VI, 13: *exhibeatis membra vestra, arma iustitiae, Deo*), *faciam*, scilicet eadem, *membra meretricis* esse fornicando? *Absit*: hoc enim est horrendum sacrilegium. Unde dicitur Mal. II, v. 11: *contaminavit Iudas sanctificationem domini quam dilexit, et habuit filiam Dei alieni*. Tertio ponit minorem, dicens *an nescitis quia qui adhaeret meretrici*, scilicet fornicando, *unum corpus efficitur?* Scilicet per immundam commixtionem. Et ad hoc probandum, inducit auctoritatem Genesis, dicens: *inquit*, enim Scriptura, scilicet Gen. II, 24: *erunt duo*, scilicet vir et mulier, *in carne una*, id est, per mixtionem carnalem una caro efficiuntur, et sic membra unius fiunt membra alterius. Sunt enim haec verba Adae de viro et uxore loquentis, quae apostolus hic etiam ad fornicationem refert, quia secundum speciem naturae non differunt utriusque actus. Est autem intelligendum, quod, sicut dicit philosophus in libro de generatione animalium, in masculo est principium activum generationis, in foemina est passivum. Et sicut in planta, cuius vita principaliter ordinatur ad generationem, semper est unum corpus, in quo utrumque principium unitur; ita in animalibus quae ordinantur ad altiores actus vitae, non semper est unum corpus habens haec duo principia, sed ex duobus fit unum in actu generationis. Quod quidem non est tantum viri, quia, sicut infra cap. VII, 4 dicitur, *vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier*. Quarto probat minorem, dicens *qui autem adhaeret domino*, etc., scilicet per fidem et charitatem, *est unus spiritus cum illo*, quia scilicet unitur ei unitate spirituali, non corporali. Unde et Rom. VIII, 9 dicitur: *si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius*; et Io. XVII, 21 s.: *ut sint unum in nobis, sicut nos unum sumus*, scilicet per connexionem spiritus: et quia corpus deservit spiritui, consequens est ut etiam corpora nostra, membra eius sint, cui per spiritum unimur, non quidem carnali coniunctione, sed spirituali. Potest autem ex praemissis duabus rationibus una ratio conflari, ut scilicet quia corpus nostrum non est deputatum fornicationi, sed domino, hoc scilicet modo quod membra nostra sunt membra Christi, ut postmodum exponit, non faciamus ea membra meretricis fornicando. Deinde, cum dicit *fugite fornicationem*, etc., ponit tertiam rationem, quae sumitur ex corporis iniquatione. Primo ponit conclusionem intentam, dicens *fugite fornicationem*. Ubi notandum quod caetera vitia vincuntur resistendo, quia quanto magis homo particularia considerat et tractat, tanto minus in eis invenit unde delectetur, sed magis anxietur: sed vitium fornicationis non vincitur resistendo, quia quanto magis ibi homo cogitat particulare, magis incenditur; sed vincitur fugiendo, id est, totaliter vitando cogitationes immundas, et quaslibet occasiones, ut dicitur Zach. II, 6: *fugite de terra Aquilonis, dicit dominus*. Secundo assignat rationem, dicens *omne peccatum aliud quodcumque fecerit homo*, et cetera. Ad cuius evidentiam sciendum quod quaedam peccata non consummantur in carnali delectatione, sed in sola spirituali, ideo spiritualia vitia dicuntur, sicut superbia, avaritia, acedia; fornicatio autem completur maxime in carnali delectatione, et secundum hoc posset intelligi quod hic dicitur *omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est*, quia scilicet completur praeter sui corporis delectationem. *Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*, quia scilicet eius peccatum in carne consummat. Sed huic expositioni contrarium videtur esse, quod etiam peccatum gulae consummat in delectatione corporis. Ad quod posset dici quod peccatum gulae sub luxuria continetur, in quantum ad ipsam ordinatur, secundum illud Eph. V, 18: *nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. Sed melius potest dici, quod apostolus non dicit *qui fornicatur corpore suo peccat*, quod congrueret primae expositioni; sed *peccat in corpus suum*, id est, contra corpus suum, corrumpendo et inquinando illud praeter usum rationis. Unde et Apoc. III, 4: *habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua*, id est, corpus; et Apoc. XIX, 4: *hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati*. Vel aliter secundum Augustinum, hic in Glossa, qui fornicatur, in corpus suum peccat, quia anima eius totaliter carni in illo actu subiicitur, ita quod non possit aliud ibi cogitare. Unde in Ps. XXXI, 9 dicitur: *nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*. Vel aliter: in corpus suum peccat, id est, contra uxorem suam, quae dicitur corpus viri, contra quam non ita directe sunt alia peccata, sicut viri fornicatio. Unde et I Thess. c. IV, 4 dicitur: *ut sciat unusquisque vestrum possidere vas suum in sanctificatione*, id est, uxorem suam. Vel secundum Augustinum potest intelligi de fornicatione spirituali, per quam anima adhaeret per amorem mundo, et recedit a

Deo, secundum illud Ps. LXXII, 27: *perdes omnes qui fornicantur abs te*. Est ergo sensus *qui fornicatur*, recedens a Deo propter amorem mundi, *in corpus suum peccat*, id est, per corporalem concupiscentiam. Omne autem aliud peccatum, puta quod homo committit ex oblivione, vel ex ignorantia, seu negligentia, *est extra corpus*, id est, corporalem concupiscentiam. Deinde, cum dicit *an nescitis*, etc., ponit quartam rationem, quae sumitur ex dignitate gratiae, quae quidem ex duobus consurgit, scilicet ex gratia spiritus sancti, et ex redemptione sanguinis Christi. Circa hoc igitur tria facit. Primo proponit dignitatem corporis nostri, quam habet ex gratia spiritus sancti, dicens *an nescitis*, quasi dicat, ignorare non debetis, *quoniam membra vestra*, scilicet corporalia, *templum sunt spiritus sancti*? Sicut supra III, 16 dictum est: *nescitis quia templum Dei estis*. Et huius rationem assignat subdens *qui in vobis est*. Dicitur autem templum, domus Dei; quia igitur spiritus sanctus Deus est, conveniens est, quod in quocumque est spiritus sanctus, templum Dei dicatur. Est autem spiritus sanctus principaliter quidem in cordibus hominum, in quibus charitas Dei diffunditur per spiritum sanctum, ut dicitur Rom. V, 5. Sed secundario etiam est in membris corporalibus, in quantum exequentur opera charitatis. Unde in Ps. LXXXIII, 3 dicitur: *cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Et ne hanc dignitatem sibi ascriberent, subdit *quem habetis a Deo*, non ex vobis. Unde Ioel. II, 28: *effundam de spiritu meo super omnem carnem*; et Act. V, 23: *spiritum suum dedit obedientibus sibi*. Secundo ponit dignitatem, quam habent corpora nostra ex redemptione sanguinis Christi, dicens *et non estis vestri* sed Iesu Christi, secundum illud Rom. XIV, 8: *sive vivimus, sive morimur, domini sumus*; II Cor. V, 15: *qui vivit, iam non sibi vivat*. Rationem huius assignat, dicens *empti estis pretio magno*, et ideo servi estis eius, qui vos redemit de servitute peccati. Unde infra VII, 22 dicitur: *qui liber vocatus est, servus est Christi; pretio enim empti estis*; et in Ps. XXX, 6: *redemisti me, domine Deus veritatis*. Dicitur autem pretium redemptionis magnum, quia non est corruptibile, sed aeternam habens virtutem, cum sit sanguis ipsius Dei aeterni. Unde I Petr. I, 18 s.: *redempti estis de vana vestra conversatione, non corruptibilibus auro vel argento, sed sanguine agni immaculati et incontaminati, Iesu Christi*. Tertio infert conclusionem intentam, dicens *glorificate ergo et portate Deum in corpore vestro*. Quia enim membra vestra sunt templum Dei, in corpore vestro nihil debet apparere, nisi quod ad gloriam Dei pertinet, et hoc est glorificare Deum in corpore vestro, quia in Ps. XXVIII, 9 dicitur: *in templo eius omnes dicent gloriam*. Ex. ult. dicitur: *operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria domini implevit illud*. Quia vero non estis vestri, sed estis servi Dei, debet corpus vestrum portare Deum, sicut equus vel aliud animal portat dominum suum. Unde in Ps. LXXII, 23 dicitur: *ut iumentum factus sum apud te*. Portat autem corpus nostrum dominum, in quantum divino ministerio deputatur. Sic ergo homo debet vitare, ne in corpus suum peccet fornicando, quod est contra gloriam Dei, et contra ministerium quod corpus nostrum debet Deo.

Caput 7

Lectio 1

[86253] Super I Cor., cap. 7 l. 1 Postquam apostolus reprehendit fornicarium et sustinentes eum, hic accedit ad tractandum de matrimonio. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de coniugatis et matrimonio iunctis; secundo, de virginibus, ibi *de virginibus autem*, etc.; tertio, de viduis, ibi *mulier alligata est*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo instruit eos qui non sunt matrimonio iuncti, utrum scilicet debeant matrimonium contrahere; secundo manifestat quod dixerat, ibi *hoc autem dico*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo manifestat quid circa hoc sit per se bonum; secundo, quid necessarium, ibi *propter fornicationem autem*, et cetera. Circa primum considerandum quod in detestationem fornicationis, contra quam locutus iam fuerat, aliqui non habentes zelum Dei secundum scientiam, intantum procedebant, quod etiam matrimonium condemnabant, secundum illud I Tim. IV, 2 s.: *in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere*. Et quia hoc durum Corinthiis videbatur fidelibus, super hoc apostolo scripserunt, eius sententiam requirentes, et ideo apostolus eis respondet: ita reprehendi ea quae facitis. *De quibus autem scripsistis mihi*, respondeo, quantum ad matrimonium, *bonum est homini mulierem non tangere*. Circa quod notandum quod mulier data est viro ad adiutorium generationis: et in hoc differt vis generativa a nutritiva, quia vis nutritiva deservit homini ad conservationem individui; unde bonum est homini nutrimento uti, quia per hoc eius vita conservatur; generativa autem non deservit homini ad conservationem individui, sed ad conservationem speciei. Unde non potest dici quod *bonum est homini*, ad suum individuum, *mulierem tangere*, primo quidem quantum ad animam, quia, ut Augustinus dicit in Soliloquiis, *nihil sic deiicit animam ab arce virtutis suae, sicut contactus ille corporum, sine quo uxor haberi*

non potest; et ideo Ex. XIX, 15 dicitur populo accepturo legem Dei: *estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoris vestris*. I Reg. XXI, 4 dixit Abimelech ad David: *si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus, manducant panem sanctum*. Secundo quantum ad corpus, quod vir subiicit per matrimonium potestati uxoris, se ex libero servum constituens. Servitus autem haec prae omnibus aliis est amara. Unde et Eccle. VII, 27 dicitur: *inveni amariorem morte mulierem*. Tertio quantum ad res exteriores, quarum occupatione necesse est hominem implicari, qui habet uxorem et filios nutriendos, cum tamen dicatur II Tim. II, 4: *nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat cui se probavit*. Deinde cum dicit *propter fornicationem*, etc., ostendit quid circa hoc sit necessarium. Primo quantum ad contractum matrimonii; secundo quantum ad actum matrimonii iam contracti, ibi *uxori vir debitum*, et cetera. Circa primum considerandum est, quod actus generativae virtutis ordinatur ad conservationem speciei per generationem filiorum, et quia mulier data est viro in adiutorium generationis, prima necessitas tangendi mulierem est propter procreationem filiorum. Unde Gen. I, 27 s. dicitur: *masculum et foeminam creavit eos, et benedixit eis Deus, et ait: crescite et multiplicamini, et replete terram*. Sed haec necessitas fuit circa institutionem humani generis, quamdiu oportuit multiplicari populum Dei per successionem carnis. Sed apostolus, considerans humanum genus iam multiplicatum et populum Dei iam esse augmentatum, non propagatione carnis, sed generatione quae est ex aqua et spiritu sancto, ut dicitur Io. III, 5, praetermisit hanc necessitatem, qua scilicet primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturae, et proponit secundam necessitatem secundum quam institutum est in remedium culpae. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post Baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat homines maxime ad actus venereos propter vehementiam delectationis. Et quia maioris virtutis est totaliter hanc concupiscentiam superare, quam possit hominibus convenire, secundum illud Matth. XIX, v. 11: *non omnes capiunt verbum hoc*, necessarium est quod in parte concupiscentiae cedatur, et in parte superetur; quod quidem fit dum actus generationis ratione ordinatur, et non totaliter homo concupiscentia ducitur, sed magis concupiscentia subditur rationi. Habet autem hoc ratio naturalis, quod homo utatur generationis actu, secundum quod convenit generationi et educationi filiorum. Hoc autem in brutis animalibus invenitur, quod in quibuscumque speciebus animalium sola foemina non sufficit ad educationem prolis, masculus simul nutrit prolem cum foemina; et ad hoc exigitur, quod masculus cognoscat propriam prolem. Et ideo in omnibus talibus animalibus, ut patet in columbis, turturibus et huiusmodi, naturaliter indita est sollicitudo de educatione prolis. Et propter hoc in huiusmodi non sunt vagi et indifferentes concubitus, ex quibus sequeretur incertitudo prolis; sed masculus determinatus determinatae foeminae coniungitur, non indifferenter quaelibet cuilibet, sicut accidit in canibus et aliis huiusmodi animalibus, in quibus sola foemina nutrit prolem. Maxime autem in specie humana masculus requiritur ad prolis educationem, quae non solum attenditur secundum corporis nutrimentum, sed magis secundum nutrimentum animae, secundum illud Hebr. XII, 9: *patres quidem carnis nostrae habuimus eruditores et reverebamur eos*; et ideo ratio naturalis dictat quod in specie humana non sint vagi et incerti concubitus, quales sunt concubitus fornicarii, sed sint determinati viri ad determinatam foeminam, quae quidem determinatio fit per legem matrimonii. Sic igitur triplex bonum habet matrimonium, primum quidem quod est in officium naturae, prout scilicet ordinatur ad generationem et educationem prolis, et hoc bonum est bonum prolis. Secundum bonum habet prout est in remedium concupiscentiae, quae scilicet coarctatur ad determinatam personam, et hoc bonum dicitur fides, quam scilicet vir servat uxori suae, non accedens ad aliam, et similiter uxor viro. Tertium bonum habet, prout in fide contrahitur Christi, quod quidem bonum dicitur sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi et Ecclesiae, secundum illud Eph. V, 32: *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et Ecclesia*. Hoc est ergo quod dicit: dictum est quod *bonum est homini mulierem non tangere*, sed quia ad hoc bonum non sunt omnes homines idonei, *unusquisque vir, propter fornicationem*, scilicet vitandam, *suam uxorem habeat*, id est, sibi determinatam, ut tollantur vagi et incerti concubitus, quod pertinet ad fornicationem. Unde et Prov. V, 18: *laetare cum muliere adolescentiae tuae*, et postea subditur: *quare seduceris, fili mi, ab aliena?* Deinde cum dicit *uxori vir debitum reddat*, etc., agit de usu matrimonii contracti. Et primo agit de debito reddendo; secundo de debiti intermissione, ibi *nolite fraudare*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, dicens: dictum est quod vir habeat uxorem, et uxor virum; habendi autem haec est ratio, ut *vir reddat debitum uxori*, scilicet de suo corpore per carnalem commixtionem, *similiter autem et uxor viro*, quia quantum ad hoc ad paria iudicantur. Unde mulier non est formata de pedibus viri tamquam ancilla, nec de capite tamquam domina, sed de latere tamquam socia, ut legitur Gen. II, 21. Unde et mutuo debent sibi debitum reddere, secundum illud Rom. XIII, 7: *reddite omnibus*

debita. Secundo assignat debiti rationem, dicens *mulier non habet potestatem sui corporis*, scilicet ad actum generationis, ut scilicet possit proprio arbitrio vel continere, scilicet vel alteri se tradere; *sed vir*, scilicet habet potestatem sui corporis, quantum scilicet ad usum carnalis copulae, et ideo uxor debet viro proprii corporis officium offerre. *Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*, et cetera. Unde et ipse debet sui corporis officium offerre uxori, legitimo impedimento cessante. Unde et Gen. c. II, 24 dicitur: *adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*. Deinde cum dicit *nolite fraudare invicem*, etc., agit de intermissione debiti reddendi. Et primo ostendit qualiter intermittere debeat actus coniugalis. Circa quod docet unum esse cavendum, ne scilicet hoc per fraudem fiat, dicens *nolite fraudare invicem*, ut scilicet velit vir continere, invita uxore, aut etiam e converso. Quod apostolus fraudem nominat, quia unus subtrahit alteri quod ei debetur, quod ad fraudem pertinet, non minus in actu matrimonii, quam in aliis rebus. Unde et Prov. c. XII, 27 dicitur: *non inveniet fraudulentus lucrum*, quia scilicet ille, qui tali fraude continentiam Deo offert, non lucratur meritum vitae aeternae. Sicut enim dicit Augustinus non vult Deus tale lucrum tali damno compensari, ut dum unus coniugum continet, altero invito, ille incidat in damnabiles corruptelas. Tria autem docet observanda in tali intermissione: quorum primum est ut fiat ex communi consensu. Unde dicit *nisi forte ex consensu*. Unde dicitur Eccli. XXV, 1 s.: *in tribus beneplacitum est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo et hominibus: concordia fratrum, et amor proximorum, vir et mulier bene sibi consentientes*. Secundum est, ut sit ad certum tempus. Unde subdit *nisi forte ad tempus*, secundum illud Eccli. c. III, 5: *tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus*. Tertium est, ut hoc fiat propter debitum finem, scilicet causa spiritualium actuum, ad quos continentia reddit magis aptos. Unde subdit *ut vacetis orationi*, secundum illud Ioel. II, 14: *sacrificium et libamen domino Deo nostro*, et postea subdit: *egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo*. Secundo agit de reiteratione coniugalis actus; et primo ponit documentum, dicens *iterum revertimini in idipsum*, ut scilicet vobis invicem debitum reddatis, finito tempore orationis. Unde et III Reg. VIII, 66 dicitur, quod celebratis dedicationis solemniis, *perfecti sunt in tabernacula sua laetantes*. Secundo assignat rationem documenti. Non enim hoc dicit, quasi sit necessarium ad salutem, sed ad periculum vitandum. Unde subdit *ne tentet vos Satanas*, id est, ne sua tentatione vos prosternat; sicut etiam dicitur I Thess. III, 5: *ne forte vos tentaverit is qui tentat, et inanis sit labor noster*. Tentatio autem Satanae non est fortibus timenda, de quibus dicitur I Io. II, 14: *scribo vobis, iuvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum*. Est autem timenda debilibus, unde subdit *propter incontinentiam vestram*, id est, propter pronitatem ad incontinentiam, ex quo contingit, quod Diabolus hominem tentando prosternit, et provocatur ad tentandum, secundum illud I Petr. ult.: *circuit quaerens quem devoret*. Deinde cum dicit *hoc autem dico*, etc., manifestat quo sensu praedicta sunt accipienda, et primo facit quod dictum est; secundo, rationem assignat, ibi *volo autem*, etc.; tertio, exponit quod dixerat, ibi *dico autem*, et cetera. Dicit ergo primo: dixi, quod unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque mulier virum suum, et iterum quod post continentiam determinati temporis, iterum revertamini in idipsum. *Hoc autem dico secundum indulgentiam*, id est, parcens infirmitati vestrae, *non secundum imperium*, quasi scilicet vobis necessarium ad salutem. Subditis enim sunt quaedam eorum infirmitati indulgenda, et non ad bona imperio cogendi. Unde contra quosdam praelatos dicitur Ez. XXXIV, 4 s.: *cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia, et dispersi sunt greges mei*. Sed videtur apostolus inconvenienter loqui; indulgentia enim non est nisi de peccato. Per hoc ergo quod apostolus, secundum indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Uno modo ut indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio: una quidem de minus malo, sicut dicitur Matth. c. XIX, 8, quod *Moyses permisit Iudaeis dare libellum repudii propter duritiam cordis eorum*, scilicet ad vitandum uxoricidium, ad quod erant proni. Talis enim permissio non fit in novo testamento propter sui perfectionem, secundum illud Hebr. VI, 1: *ad perfectum feramur*. Alia autem est permissio de minus bono, cum scilicet homo praecepto non cogitur ad maius bonum; et hoc modo apostolus hic indulget, id est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quam virginitas, quae non praecipitur, quae est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, secundum illud Is. XXVI, 15: *indulsisti, domine, indulsisti genti*. Et secundum hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem secundum quod habet annexam culpam venialem, tamen propter bona matrimonii sine quibus esset mortalis. Unde considerandum est quod actus coniugalis quandoque quidem est meritorius, et absque omni culpa mortali vel veniali, puta cum ordinatur ad bonum prolis procreandae et educandae ad cultum Dei: sic enim est actus religionis; vel cum fit causa reddendi debitum: sic enim est actus iustitiae. Omnis autem actus virtutis est

meritorius, si sit cum charitate. Quandoque vero est cum culpa veniali, scilicet cum quis ad actum matrimonialem ex concupiscentia excitatur, quae tamen infra limites matrimonii sistit, ut scilicet cum sola uxore sit contentus. Quandoque vero est culpa mortalis, puta cum concupiscentia fertur extra limites matrimonii, scilicet cum aliquis accedit ad uxorem, aequè libenter vel libentius ad aliam accessurus. Primo ergo modo actus matrimonii non requirit indulgentiam; secundo modo habet indulgentiam in quantum aliquis consentiens concupiscentiae in uxorem, non fit reus peccati mortalis; tertio modo omnino indulgentiam non habet. Deinde cum dicit *volo autem* etc., assignat rationem eius quod dixerat, et primo quare non loquatur secundum imperium; secundo quare loquatur secundum indulgentiam, ibi *sed unusquisque*, et cetera. Circa primum considerandum est quod nullus sapiens praecipit illud cuius contrarium magis vult fieri. Ideo apostolus non praecipit quod homines matrimonium contrahant, vel matrimonio contracto utantur, quia magis vult quod homines contineant. Et hoc est quod dicit *volo autem omnes*, homines, *esse sicut meipsum*, ut scilicet contineant, sicut ego contineo. Et similiter dicit Act. XXVI, 29: *opto apud Deum omnes qui audiunt, fieri tales qualis ego sum*. Sed contra hoc videtur esse, quia si omnes homines continerent, sicut apostolus continebat, cessasset generatio, et sic non fuisset impletus numerus electorum, quod erat contra dispositionem divinam. Dicunt quidam quod apostolo revelatum erat, quod si omnes homines salvarentur in continentia viventes, sicut ipse vivebat, sufficiebat ad implendum numerum electorum. Sed hoc nulla auctoritate fulcitur; et ideo potest dici, quod apostolus volebat omnes esse continentes, quia scilicet volebat hoc de singulis, non tamen volebat quod omnes simul continerent. Vel potest dici, et melius, quod volebat omnes homines esse continentes voluntate antecedente, sicut ipse dicit I Tim. II, 4, quod *Deus vult omnes homines salvos fieri*, non autem voluntate consequente, qua Deus vult quosdam salvare, scilicet praedestinos, et quosdam damnare, scilicet reprobos, secundum illud Mal. I, 2 s.: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui*. Est autem voluntas antecedens de eo, quod absolute consideratum est melius, sicut omnes homines esse salvos, vel continentes: voluntas autem consequens est de eo, quod est melius, consideratis circumstantiis personarum et negotiorum, et secundum hoc Deus vult quosdam damnare, et apostolus quosdam matrimonio iungi. Deinde cum dicit *sed unusquisque*, assignat rationem quare secundum indulgentiam matrimonium permiserit, quia scilicet non quilibet tantae virtutis donum accepit a Deo, ut scilicet possit totaliter continere, sicut et dominus dixit Matth. XIX, 11: *non omnes capiunt verbum hoc, sed qui capere potest, capiat*. Et hoc est quod dicit: *vellem quidem omnes esse continentes, sed unusquisque proprium*, id est, secundum certam mensuram, *habet donum ex Deo, alius quidem sic*, puta ut in virginitate Deo serviat, *alius vero sic*, id est, ut Deo serviat in matrimonio, secundum illud Matth. XXV, v. 15: *uni dedit quinque talenta, alii vero duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem*. Et Sap. VIII, 21: *scivi quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiae scire cuius esset hoc donum*. Deinde cum dicit *dico autem*, etc., exponit quod obscure dixerat. Et primo quantum ad hoc quod dixerat: *volo omnes homines esse sicut meipsum*, quia scilicet hoc est absolute melius. Unde dicit *dico autem*, scilicet exponendo, *non nuptis*, id est, virginibus, *et viduis: bonum est illis si sic permanserint*, scilicet continentes, *sicut ego*, secundum illud Sap. c. IV, 1: *quam pulchra est casta generatio cum claritate*. Secundo quantum ad hoc quod dixerat: *sed unusquisque*, etc., quasi dicat: quia non quilibet hoc donum accepit a Deo ut contineat. Unde dicit *quod si non continent*, id est, si donum continendi non acceperunt, *nubant*, id est, matrimonio iungantur, secundum illud I Tim. V, 14: *volo iuvenes nubere*. Et assignat rationem, subdens *melius est enim nubere, quam uri*, id est, concupiscentia superari. Concupiscentia enim est calor quidam noxius; qui ergo concupiscentia impugnatur, calescit quidem, sed non uritur, nisi humorem gratiae perdat a concupiscentia superatus. Unde Iob XXXI, 12 dicitur: *ignis est usque ad consummationem devorans, et universa eradicans germina*. Est autem hic attendendum quod apostolus utitur abusiva comparatione; nam nubere bonum est, licet minus, uri autem est malum. Melius est ergo, id est magis tolerandum, quod homo minus bonum habeat, quam quod incurrat incontinentiae malum; et hoc est quod supra dixit *propter fornicationem*, scilicet vitandam, *unusquisque suam uxorem habeat*, etc., et postmodum: *ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*.

Lectio 2

[86254] Super I Cor., cap. 7 l. 2 Supra apostolus posuit documenta de contractu matrimonii, hic instruit eos qui iam matrimonium contraxerunt de matrimonio non dissolvendo: et primo docet eos qui sunt in matrimonio iuncti, ut in matrimonio maneat; secundo ponit utilem doctrinam quantum ad omnes status vel conditiones

hominum, ibi *unumquemque sicut vocavit Deus*, et cetera. Circa primum duo facit: primo agit de indissolubilitate matrimonii quantum ad eos qui sunt unius cultus; secundo quantum ad eos qui sunt in dispari cultu, ibi *nam caeteris ego dico*, et cetera. Circa primum duo facit: primo ponit praeceptum de indissolubilitate matrimonii; secundo docet quid sit servandum quando matrimonium quodammodo separatur, ibi *quod si discesserit*, et cetera. Dicit ergo primo: dixi non nuptis, id est, virginibus et viduis, quod melius est eis si sic permanserint, *his autem qui matrimonio sunt iuncti non patet eadem conditio: his enim praecipio non ego*, scilicet indicta mihi auctoritate, *sed dominus*, hoc praecepit.

© 2006 *Fundación Tomás de Aquino quoad hanc editionem*
Iura omnia asservantur
OCLC nr. [49644264](#)

CORPUS THOMISTICUM

Sancti Thomae de Aquino

Super II Epistolam B. Pauli ad Corinthios lectura

Reportatio vulgata

Textum Taurini 1953 editum

ac automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas

denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit

Prooemium

[87692] Super II Cor., pr. *Ministri Dei nostri, dicetur vobis*, Is. LXI, v. 6. In his verbis congrue tangitur materia huius secundae epistolae ad Corinthios. Nam in prima epistola agit apostolus de ipsis sacramentis, sed in hac secunda agit de ministris ipsorum sacramentorum, tam bonis, quam malis. Ratio autem hanc epistolam scribendi fuit, quod Corinthii, post praedicationem eius, admiserant pseudo-apostolos, quos apostolo praeferabant. Propter hoc scribit eis hanc epistolam, in qua commendat apostolos et ostendit verorum apostolorum dignitatem; ostendit etiam et vituperat falsorum apostolorum falsitatem. Commendat autem verorum apostolorum dignitatem, ex hoc quod sunt ministri Dei. *Ministri*, inquit, *Dei, dicetur vobis*, scilicet apostolis, qui quidem dicuntur ministri quantum ad tria. Primo quantum ad dispensationem sacramentorum. I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo, ut ministros*, et cetera. Christus enim institutor est sacramentorum, sed apostoli et eorum successores ea dispensant, et ideo subditur in praedicta auctoritate *et dispensatores mysteriorum Dei*. Secundo quantum ad gubernationem, scilicet in quantum gubernant populum Dei. Sap. c. VI, 5: *cum essetis ministri, non recte iudicastis*, et cetera. Deus enim gubernat omnia per prudentiam. Unde quicumque aliquid gubernat, dicitur minister Dei. Tertio quantum ad humanae salutis operationem, in quantum scilicet eorum ministerio et praedicatione, homines ad salutem conversi sunt: cuius salutis solus Deus est auctor, quia ipse est qui venit salvum facere quod perierat, apostoli vero ministri. I Cor. III, v. 4 s.: *quid ergo est Apollo? Quid Paulus? Ministri eius, cui credidistis*, et cetera.

Caput 1

Lectio 1

[87693] Super II Cor., cap. 1 l. 1 De istis ergo ministris tractat hic apostolus, ostendens in hac epistola eorum dignitatem etiam scribens Corinthiis. In qua quaedam praemittit. Primo salutationem; secundo prosequitur epistolam, ibi *benedictus Deus*, et cetera. In salutatione autem tria ponit: primo enim describit personas salutantes; secundo personas salutatas, ibi *Ecclesiae quae est*, etc.; tertio bona optata, ibi *gratia vobis*, et cetera. Circa primum primo describitur persona salutans principalis, quia *Paulus*; secundo persona adiuncta, quia *Timotheus*. Persona salutans describitur ab humilitate, quia Paulus, qui Latine dicitur modicus. Iste est ille modicus, de quo Is. LX, 22: *minimus erit in mille*, et cetera. Vel a doctrina, quia Paulus dicitur os tubae. Ista est illa tuba de qua Zach. IX, 14: *dominus in tuba canet*, et cetera. Et competit quod dicitur Is. LVIII, 1: *quasi tuba exalta vocem tuam*, et cetera. A dignitatis auctoritate, quia apostolus, et cetera. Ubi tria ponuntur. Primo quod sit legatus, unde dicitur *apostolus*, id est principaliter missus. Soli enim duodecim apostoli electi missi sunt a Christo. Lc. VI, 13: *elegit duodecim, quos et apostolos*, et cetera. Alii autem discipuli non missi sunt principaliter, sed secundo. Et inde est quod apostolis succedunt episcopi, qui habent specialem curam gregis

domini. Alii autem sacerdotes succedunt septuaginta duobus discipulis, qui gerunt vices commissas sibi ab episcopis. Est ergo eius dignitas quia *apostolus*. I Cor. IX, 2: *si aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum*, et cetera. Gal. II, 8: *qui operatus est Petro*, et cetera. Sed quare vocat se hic apostolum, dicens *Paulus apostolus*, cum in epistola ad Romanos scribit se servum? Ratio huius est, quia Romanos reprehendit de dissensione et superbia, quae est mater dissensionis, quia *inter superbos semper iurgia sunt*. Unde ut eos revocet a dissensione, inducit eos ad humilitatem, vocando se servum. Corinthii vero erant pertinaces et rebelles, et ideo, ut reprimat eorum proterviam, usus est hic nomine dignitatis, dicens se apostolum. Secundo ponitur cuius sit legatus, quia *Iesu Christi*. Infra V, 20: *pro Christo legatione fungimur*. Tertio ponitur modus quo adeptus est legationem, quia non iniecit se ut pseudo. Ier. c. XXIII, 21: *non mittebam eos, et ipsi currebant*. Non est datus populo ex divino furore, iuxta illud Iob XXXIV, 30: *qui facit regnare hypocritam*, et cetera. Osee XIII, 11: *dabo tibi regem, sed in furore meo*. Est adeptus apostolatum ex voluntate Dei et beneplacito. Act. IX, 15: *vas electionis est mihi iste*. Et ideo dicit *per voluntatem Dei*. Persona autem adiuncta est Timotheus. Unde dicit *et Timotheus frater*. Frater, inquam, propter fidem, Matth. XXIII, 8: *omnes vos fratres estis*, etc., et propter dignitatem, quia episcopus: et inde est quod Papa vocat omnes episcopos fratres. Connumerat autem sibi Timotheum, quia cum ipse transisset per eos, sicut dixit in I Epist., ult. cap., possent credere quod malitiose retulisset apostolo ea de quibus ipse scribit ad eos. Consequenter ponuntur personae salutatae, et primo principales, secundo adiunctae principalibus, in hoc quod dicit *Ecclesiae Dei*, quae est totus populus fidelis, tam clerici quam laici. I Tim. III, 15: *ut scias quomodo oporteat te conversari. Quae est Corinthi*, quia Corinthus erat metropolis Achaiae. Sed adiunctae personae sunt omnes sancti, qui sunt unius spiritus sancti gratia renati. I Cor. VI, 11: *sed abluti estis, sed sanctificati*, et cetera. *Qui sunt in Achaia*, cuius metropolis est Corinthus. Istis autem personis salutatis optat apostolus bona. Unde dicit *gratia vobis*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit ipsa bona; secundo ipsorum auctorem, ibi *a Deo patre*, et cetera. Ponit autem ista duo extrema bona, ut in eis intelligantur media. Primum enim bonum est gratia, quae est principium omnium bonorum. Nam ante gratiam nihil est nisi diminutum in nobis. Ultimum autem omnium bonorum est pax, quia pax est generalis finis mentis. Nam qualitercumque pax accipiatur, habet rationem finis; et in gloria aeterna et in regimine et in conversatione, finis est pax. Ps. CXLVII, 3: *qui posuit fines tuos pacem*. Quis autem sit auctor horum bonorum ostendit, subdens *a Deo patre*, et cetera. Et haec duo possunt dupliciter distingui, quia cum dicit *a Deo patre*, potest intelligi pro tota Trinitate. Nam, licet persona patris dicatur pater Christi per naturam, tamen tota Trinitas est pater noster per creationem et gubernationem. Is. LXIII, 16: *et nunc, domine, pater noster es tu*. Ier. III, 19: *patrem vocabis me*. A Deo ergo patre nostro, id est a tota Trinitate proveniunt bona. Matth. VII, 11: *si vos cum sitis mali*, et cetera. Sed si Deus pater noster accipiatur pro tota Trinitate, quare additur persona filii, cum dicit *et domino Iesu Christo*? Numquid est alia persona a Trinitate? Dicendum quod additur non propter aliam personam sed propter aliam naturam, scilicet humanitatis assumptae a filio in personam divinam: quam quidem Trinitati connumerat, quia omnia bona proveniunt nobis a Trinitate per incarnationem Christi; et primo gratia, Io. I, 17: *gratia et veritas*, etc., secundo pax, Eph. II, 14: *ipse est pax nostra*, et cetera. Item cum dicit *a Deo patre nostro*, potest intelligi persona patris solum; et, licet tota Trinitas sit pater noster, ut dictum est, tamen persona patris est pater noster per appropriationem; et sic hoc quod dicit *et domino Iesu Christo*, intelligitur de persona filii. De persona autem spiritus sancti non fit hic mentio, quia, sicut dicit Augustinus, cum sit nexus patris et filii, ubicumque ponitur persona patris et persona filii, intelligitur persona spiritus sancti.

Lectio 2

[87694] Super II Cor., cap. 1 l. 2 Hic incipit epistola in qua apostolus duo facit. Primo enim excusat se de eo quod non iverat ad eos, sicut promiserat; secundo prosequitur intentionem suam, cap. III, ibi *incipimus iterum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit excusationem de mora; secundo morae assignat causam, secundo cap., ibi *statui autem*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo enim reddit eos benevolos; secundo excusationem ponit, ibi *et hac confidentia*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo captat eorum benevolentiam, recitando quaedam in generali; secundo quaedam in speciali, ibi *non enim*, et cetera. Benevolentiam autem eorum captat apostolus ostendendo quod quidquid facit, totum facit ad eorum utilitatem. Et circa hoc duo facit. Primo praemittit utilitatem quae ex ipso aliis provenit; secundo rationem eorum assignat, ibi *quoniam sicut abundant*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo enim ponitur gratiarum actio; secundo actionis gratiarum modus, ibi *qui*

consolatur, etc.; tertio causa, ibi *ut possimus et ipsi consolari*. Agit ergo gratias toti Trinitati, a qua provenit omne bonum. Et ideo dicit *benedictus Deus*, id est tota Trinitas. Item personae patris, cum dicit *et pater domini nostri Iesu Christi*, per quem, scilicet Christum, pater nobis omnia donavit. Sed sciendum quod nos benedicimus Deum, et Deus benedicit nobis, sed aliter et aliter. Nam dicere Dei, est facere. Ps. XXXII, 9: *dixit et facta sunt*. Unde benedicere Dei est bonum facere, et bonum infundere, et sic habet rationem causalitatis. Gen. I, 28, et XXII, v. 17: *benedicens benedicam tibi*, et cetera. Dicere autem nostrum non est causale, sed recognoscitivum seu expressivum. Unde benedicere nostrum idem est quod bonum recognoscere. Cum ergo gratias agimus Deo, benedicimus sibi, id est recognoscimus eum bonum et datorem omnium bonorum. Tob. XII, v. 6: *benedicite Deum caeli*, et cetera. Dan. III, v. 57: *benedicite, omnia opera*, et cetera. Recte ergo gratias agit patri, quia misericors est, unde dicit *pater misericordiarum*, et quia consolator, unde dicit *et Deus totius consolationis*. Et agit gratias de duobus, quibus homines maxime indigent. Primo enim indigent, ut auferantur ab eis mala, et hoc facit misericordia, quae aufert miseriam; et misereri est proprium patri. Ps. CII, 13: *quomodo miseretur pater filiorum*, et cetera. Secundo indigent ut sustententur in malis quae adveniunt. Et illud est proprie consolari, quia nisi homo haberet aliquid in quo quiesceret cor eius, quando superveniunt mala, non subsisteret. Tunc ergo aliquis consolatur aliquem, quando affert ei aliquod refrigerium, in quo quiescat in malis. Et licet in aliquibus malis homo possit in aliquo consolari et quiescere et sustentari, tamen solus Deus est, qui nos consolatur in omnibus malis. Et ideo dicit *Deus totius consolationis*; quia si peccas, consolatur te Deus, quia ipse misericors est. Si affligeris, consolatur te, vel eruendo ab afflictione per potentiam suam, vel iudicando per iustitiam. Si laboras, consolatur te remunerando, Gen. XV, 1: *ego merces tua*, et cetera. Et ideo dicitur Matth. V, 5: *beati qui lugent*, et cetera. Materiam autem gratiarum actionis subdit dicens *qui consolatur*, et cetera. Quasi dicat: ideo benedictus, quia *consolatur nos in omni tribulatione*. Infra VII, 6: *qui consolatur*, et cetera. Causam autem huius ponit, cum dicit *ut possimus et ipsi consolari*. Ubi notandum est, quod in donis divinis est ordo. Ad hoc enim Deus dat aliquibus specialia dona, ut ipsi effundant illa in utilitatem aliorum. Non enim dat lumen soli, ut sibi soli luceat sed ut toti mundo. Unde vult quod de omnibus bonis nostris, sive sint divitiae, sive potentia, sive scientia, sive sapientia, accrescat aliqua utilitas aliis. I Petr. c. IV, 10: *unusquisque gratiam quam accepit*, et cetera. Hoc est ergo quod apostolus dicit *consolatur nos in omni tribulatione*. Sed quare? Non ut solum nobis hoc sit ad bonum, sed etiam ut aliis prosit. Unde dicit *ut possimus et ipsi consolari eos*, et cetera. Possumus enim consolari alios per exemplum consolationis nostrae. Qui enim non est consolatus, nescit consolari. Eccli. XXXIV, v. 11: *qui non est tentatus, qualia scit? Qui sunt in omni*, id est in qualibet *pressura*. Is. c. LXI, 1 s.: *spiritus domini misit me*, etc., *ut consolarer omnes lugentes*, etc., Eccli. c. XLVIII, 27: *consolatus est lugentes*, et cetera. Possumus, dico, consolari *per exhortationem* ad tolerantiam passionum, promittendo praemia aeterna, *qua scilicet exhortamur* vos per Scripturas et internas inspirationes, ut patienter sustineamus, et alios exhortemur exemplo nostro, et per ipsas Scripturas. I Cor. c. XI, 23: *ego enim accepi a domino*, et cetera. Is. XXI, 10: *quae audivi a domino*, et cetera. Posita utilitate quae ex apostolis aliis provenit, dictorum consequenter rationem assignat, dicens *quoniam sicut abundant*, et cetera. Et quia duo dixerat, scilicet quod Deus *consolatur nos in omni tribulatione*, et quod *possimus et ipsi*, etc., hic rationem horum duorum exponit, et primo ostendit quomodo Deus consolatur nos in omni tribulatione; secundo quomodo consolatio nostra convertitur in consolationem aliorum, ibi *sive autem tribulamur*, et cetera. Dicit ergo: recte dico quod consolatur nos in omni tribulatione nostra, quia secundum quod *abundant passiones Christi in nobis*, et cetera. Dicit *Christi*, id est inchoatae a Christo. Ez. IX, 6: *a sanctuario meo incipite*. In Christo enim inceperunt passiones pro peccatis nostris, quia *ipse peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum*, I Petr. II, v. 24, deinde per apostolos, qui dicebant *mortificamur tota die*, Ps. XLIII, 22 etc., deinde per martyres *qui secti sunt, tentati sunt*, etc., Hebr. XI, 37; ultimo ipsi peccatores pro suis peccatis patienter iram domini portabunt, quia peccaverunt ei. Vel *passiones Christi*, id est quas sustinemus propter Christum: Act. V, 41: *ibant apostoli gaudentes*, et cetera. Et Ps. XLIII, 22: *propter te mortificamur*, et cetera. Sicut, inquam, huiusmodi *passiones abundant*, sic *abundat per Christum consolatio nostra*. Ps. XCIII, v. 19: *secundum multitudinem dolorum*, et cetera.

Lectio 3

[87695] Super II Cor., cap. 1 l. 3 Postquam apostolus ostendit quod Deus consolatur servos suos in tribulationibus, scilicet ministros fidei et praedicatores, hic consequenter manifestat, quod eorum consolatio cedit

ad bonum aliorum. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat qualiter eorum consolatio sit ad aliorum utilitatem et salutem; secundo ordinem huius consolationis et salutis insinuat, ibi *quae operatur tolerantiam*, et cetera. Circa primum advertendum est, quod tria dicit apostolus se recepisse: tribulationem, cum dicit: *in omni tribulatione nostra*, consolationem, cum dicit: *qui consolatur nos*, exhortationem, cum subdit: *ut possimus et ipsi*, et cetera. Accipiendo ergo haec tria passive, dicimus, quod apostoli consolantur, tribulantur et exhortantur. Unde et tria ostendit apostolus cedere ad consolationem aliorum, et hoc in quodam ordine. Et primo eorum tribulationem, cum dicit *sive*, inquit, *tribulamur*, et cetera. Quasi dicat: vere quidquid recipimus est in bonum vestrum, quia *sive tribulamur, pro vestra exhortatione et salute*, quia scilicet nostro exemplo monet vos Deus ad passionum tolerantiam, unde provenit vobis salus aeterna. Unde I Machab. VI, 34 legitur, quod ostenderunt elephantis sanguinem uvae, et mororum, ut acuerent eos ad bellum. Quod fit, quando tepidis et pigris adhibentur passiones sanctorum in exemplum. Secundo ostendit, quod eorum consolatio in aliorum utilitatem cedit, cum dicit *sive consolamur*. Quasi dicat: ipsa nostra consolatio, qua nos spe praemii consolamur, est ad consolationem vestram, in quantum exemplo nostro vos etiam eandem spem praemii habentes, gaudetis. Tertio ostendit quod eorum exhortatio passiva est ad bonum aliorum, dicens *sive exhortamur*, per internam inspirationem vel per flagella, hoc est *pro vestra exhortatione*, scilicet ut vos ad maiora animemini, et salutem speretis. Unde dicitur II Mach. ult., quod *exhortati sermonibus Iudae*, et cetera. *Adiuvantibus autem vobis*, et cetera. Huius autem consolationis et salutis ordinem insinuat, cum subdit *quae operatur tolerantiam*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit patientiam habitam in adversis; secundo manifestat fructum, qui ex patientia provenit, ibi *ut spes firma*, et cetera. Dicit ergo: dico quod haec ad vestram salutem cedunt, quae salus est vobis in hoc, in quantum exemplo nostri estis fortes ad tolerantiam passionum, et ut patienter sustineatis passiones quas et nos patimur. Lc. XXI, 19: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Iac. V, 10: *exemplum accipite, fratres mei*, et cetera. Ex qua quidem patientia provenit vobis fructus, quia ex hoc *spes nostra firma est pro vobis*, quod vos efficiamini haeredes vitae aeternae. Rom. V, 3 s.: *tribulatio patientiam operatur, patientia vero spem*. Gregorius: *tanto spes in Deum solidior surgit, quanto quis graviora pro nomine eius pertulerit. Nam ex passionibus quas sustinent sancti Dei pro Christo, consurgit eis spes vitae aeternae*. Et causa spei huius est, quia sumus *scientes*, quia *sicut estis socii nostri in passionibus, eritis socii et consolationis*, id est vitae aeternae. II Tim. II, 11: *fidelis sermo, nam si commortui sumus, et convivemus*, et cetera. I Petr. IV, 13: *communicantes Christi passionibus gaudete*, et cetera. Consequenter cum dicit *non enim volumus vos*, captat eorum benevolentiam, recitando quaedam in speciali. Et circa hoc tria facit. Primo enim describit persecutionem quam passus est in Asia; secundo specialem ei consolationem collatam, ibi *qui de tantis*, etc.; tertio subdit consolationis causam, ibi *nam gloria*, et cetera. Dicit ergo primum: non solum ea quae dicta sunt de tribulationibus in generali, bonum est vos scire, sed non volumus vos ignorare, quia scire est utile vobis, in quantum exemplo nostri patientiores estis. *Nolumus*, inquam, *vos ignorare de tribulatione nostra*, et cetera. Thren. III, 19: *recordare paupertatis meae*, et cetera. Haec est illa persecutio, de qua legitur Act. XIX, 23 ss., quae facta est apostolo ab Asiano quodam argentario concitante plebem contra eum, quam quidem apostolus exaggerat a tribus. Ex loco, quia in Asia, et hoc est quod dicit *quae*, scilicet tribulatio, *facta est in Asia*, id est, apud Ephesum, quae est in Asia, ubi debuisset magis honorari et consolari. Ex acerbitate, quia supra consuetudinem humanarum passionum, et ideo dicit *quoniam supra modum sumus*, et cetera. Item supra posse, et ideo dicit *supra virtutem*. Sed contra I Cor. X, 13: *fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra*, et cetera. Respondeo. Dicendum quod pati supra virtutem potest intelligi dupliciter. Vel supra virtutem naturalem, et de hac loquitur hic, supra quam Deus aliquando permittit sanctos tentari; vel supra virtutem gratiae, et de hac intelligitur illud I Cor. X, 13: *fidelis Deus*, etc., supra quam non permittit aliquem Deus tentari. Et quod apostolus loquatur hic de virtute naturali, ostendit consequenter cum dicit *ita ut taederet nos vivere*. Constat enim quod inter alia vivere magis desideratur. Quando ergo est tanta persecutio, ut et ipsa vita reddatur taediosa, manifestum est quod est supra virtutem naturae. Et hoc est quod dicit *ita ut*, etc.; quasi dicat: sic erat gravis persecutio, ut vita esset nobis taediosa. Iob X, 1: *taedet animam meam vitae meae*. Contra Iac. I, 2: *omne gaudium existimate, fratres mei*, et cetera. Respondeo. Dicendum quod tribulatio potest considerari dupliciter. Vel secundum se, et sic est taediosa; vel in comparatione ad finem, et sic est iucunda, in quantum propter Deum et spem vitae aeternae sustinetur. Et non solum erat nobis taediosa vita, sed eramus certi de morte. Unde dicit *sed ipsi in nobis responsum mortis*, id est certitudinem mortis, *habuimus*; quasi dicat: opinio mea dictabat mihi hoc, quod deberem mori. Vel aliter, *responsum mortis*, id est ipsa ratio diceret et eligeret mori propter taedium vitae. Exaggerat etiam tribulationem ex causa, unde dicit *ut non simus in nobis*,

etc., scilicet ut reprimatur humana superbia. Ier. XVI, 19: *domine, fortitudo mea et robur*, et cetera. Sed in omnibus confidamus de Deo. Ier. XVII, 7: *benedictus qui confidit in domino*, et cetera. Et ideo dicit *sed in Deo qui suscitatur*, et cetera. I Reg. II, 6: *dominus mortificat et vivificat*. Sed quia dominus non derelinquit sperantes in se, ideo subdit apostolus consolationem ei factam a domino, dicens *qui de tantis periculis*, et cetera. Et circa hoc tria facit. Primo describit consolationem praesentem contra mala praeterita; secundo consolationem futuram; tertio causam spei. Dicit ergo: consolati sumus a Deo, *qui eripuit nos in praeterito de tantis periculis, et eruit in praesenti*, quia non cessat liberare, Is. XLIII, 2: *cum transieris per aquas*, etc., *in quem speramus, quoniam eripiet*, et adiecit in futuro, Eccli. II, 9: *qui timetis dominum, sperate in illum*. Huius autem spei causam nobis praebent orationes vestrae. Unde dicit *adiuvantibus vobis nos in orationibus*, quas pro nobis facitis. Prov. XVIII, 19: *frater qui iuvatur a fratre*, et cetera. Rom. XV, 30: *obsecro vos, fratres, per dominum Iesum Christum, et per charitatem sancti spiritus, ut adiuvetis me in orationibus vestris*, et cetera. Quae quidem orationes necessariae sunt, quia Deus multa bona confert uni ad preces multorum. Cuius ratio est, quia Deus de bonis quae confert, vult exhiberi sibi gratias et quod multi ex hoc teneantur ad gratiarum actiones, hoc autem fit quando ex eo quod dat uni ad preces multorum, obligat sibi omnes, ad quorum preces confert bonum aliquod, ut sic non solum ille cui confert, sed etiam ipsi rogantes, gratias referant Deo. Et hoc est quod dicit *ut ex multarum personis*. Et dicit *ex multarum facierum*, vel quantum ad aetatem, vel quantum ad conditionem, vel quantum ad diversitatem gentium vel morum. *Eius quae in nobis est donationis*, id est pro illa donatione, scilicet fidei, quae in nobis est, *per multos agantur gratiae Deo pro nobis*. Eph. V, 20: *gratias agentes Deo et patri*. Vel aliter: *ut ex multarum personis facierum*, id est conditionum personis. Dico *eius donationis, quae est in nobis*, id est, quae habent idem donum, scilicet fidei vel charitatis, id est ex multis personis illorum qui sunt in fide Christi, *agantur*, et cetera. Et sic secundum hanc expositionem per diversas facies intelliguntur diversae virtutes, ut facies unius dicatur illa virtus in qua praeeminet: sicut facies Iob, patientia; facies David, humilitas, et sic de aliis.

Lectio 4

[87696] Super II Cor., cap. 1 l. 4 Posita consolatione apostolo a Deo facta post persecutionem, hic consequenter consolationis causam assignat, quae est de spe divini auxilii. Et circa hoc duo facit. Primo proponit causam spei; secundo adducit ad hoc testimonium eorum quibus scribit, ibi *non enim alia*, et cetera. Dicit ergo: dico quod speramus adhuc eripi a domino et consolari, *nam gloria*, etc., quasi dicat: causa huius est bona conscientia nostra. Spes enim est expectatio futurorum ex gratia et meritis proveniens. Unde et circa hoc tria facit. Primo ostendit gloriam quam habet de testimonio purae conscientiae; secundo causam huius gloriae insinuat, ibi *quod in simplicitate*; tertio manifestat unde proveniat haec causa, ibi *et non in sapientia carnali*. Dicit ergo: ideo spero et confido de Deo, quia *gloria nostra*, id est, gloriator ex testimonio et puritate conscientiae nostrae, ex quibus secure potest confidere de Deo. I Io. III, 20: *si cor nostrum nos reprehenderit*, et cetera. Rom. VIII, 16: *ipse spiritus testimonium*, et cetera. Notandum autem quod conscientiae testimonium verum est, quia non decipit. Multi enim exterius videntur boni, qui in conscientia sua non sunt boni. Et semper durat. Sed non dicit conscientiae aliorum sed *nostrae*, quia semper homo plus debet stare testimonio conscientiae suae de se, quam testimonio aliorum; quod non faciunt illi qui reputant se bonos ex hoc quod alii sunt mali, non ex hoc quod ipsi in veritate boni sint; et illi qui gloriantur de bonitate alicuius boni viri, qui eis aliqua affinitate coniungitur. Causam autem huius gloriae insinuat, dicens, *quod in simplicitate*, etc.; quae consistit in duobus. In duobus enim consistit puritas conscientiae, ut scilicet ea quae facit sint bona, et quod intentio facientis sit recta, et ista dicit apostolus de se. Primo quod habet intentionem rectam ad Deum in operibus suis, et ideo dicit *quod in simplicitate*, id est in rectitudine intentionis. Sap. I, 1: *in simplicitate cordis*, et cetera. Prov. XI, 3: *simplicitas iustorum*, et cetera. Secundo quod ea quae facit sunt bona, et ideo dicit *et sinceritate operationis*, Phil. I, v. 10: *ut sitis sinceri et sine offensa*. Unde autem proveniat huius gloriae causa, manifestat subdens *sed non in sapientia carnalis*. Hoc potest dupliciter legi. Primo ut referatur ad hoc quod immediate praecedit, scilicet *Dei*; et tunc est insinuativum, unde veniat ei sinceritas et simplicitas; quasi dicat: multi antiqui fuerunt sapientes in sapientia terrena, sicut philosophi, et multi Iudaei pure vixerunt confidentes in iustitia legis, sed nos non in sapientia carnali, quae secundum naturas rerum, vel desideria carnis est, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo. Rom. VIII, 6: *prudentia carnis mors est*, et cetera. I Cor. II, 4: *non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis*, et cetera. I Cor. XV, v. 10: *gratia Dei sum id quod sum*. Vel etiam secundum hunc modum

non in sapientia, etc., id est, quasi innixus humanae sapientiae, sed gratiae Dei. Prov. III, 5: *ne innitaris prudentiae tuae*. Alio modo potest exponi, ut hoc quod dicit *in simplicitate*, etc., referatur ad puritatem vitae; hoc vero quod dicit *non in sapientia*, etc., referatur ad veritatem doctrinae, quasi dicat: sicut vita nostra est in simplicitate et sinceritate Dei, sic doctrina non est in sapientia carnali, sed in gratia Dei. Sed tamen duae primae magis valent. Et licet sic bene conversati simus in mundo isto, tamen *abundantius quantum ad vos*, quia scilicet ab aliis Ecclesiis receperat sumptus, ab eis non. Infra XI, 8: *alias Ecclesias expoliavi*. Et ratio huius potest esse, quia avari erant, unde, ne contristaret eos, noluit ab eis recipere sumptus. Consequenter huius sanctae suae conversationis testimonium eorum invocat, dicens *non enim alia*, etc., quasi dicat: haec quae scribimus vobis, non sunt vobis incognita, quia iam legistis ea in prima epistola, et cognovistis per experientiam operum. I Io. II, v. 7: *non mandatum novum*. Et licet non perfecte cognoveritis, quia comparastis vobis pseudo-apostolos, *spero tamen quod usque in finem*, scilicet vitae, *cognoscetis*, scilicet perfecte, *sicut* usque modo *cognovistis nos ex parte*. Cuius ratio est, quia cum quis videt aliquem aliquid bene incipere, debet sperare quod semper bene proficiat. Et quare? Quia *qui coepit in vobis opus bonum*, etc., ut dicitur Phil. I, 6. Et cognoscetis, *quia nos sumus gloria vestra*, id est, per nos debetis consequi gloriam aeternam, ad quam homo pervenit per fidem Christi, quam praedicamus vobis. Prov. XVII, 6: *gloria filiorum sunt patres eorum*. Ita dico *sumus gloria vestra*, sicut et *vos gloria nostra estis*, quia per vos a nobis instructos habere speramus praemium aeternae gloriae. I Thess. II, 19: *quae est spes nostra aut corona gloriae nostrae? Nonne vos?* Et haec gloria erit nobis ex vobis, *in die domini nostri Iesu Christi*, id est, in die iudicii, qui dicitur Christi, quia tunc faciet voluntatem suam cum peccatoribus, puniendo eos, qui in hoc mundo fecerunt voluntatem suam, contra Christi domini voluntatem peccando. Ps. LXXIV, 3: *cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo*, et cetera. Apoc. XX, v. 12: *libri aperti sunt*, et cetera.

Lectio 5

[87697] Super II Cor., cap. 1 l. 5 Apostolus, captata benevolentia Corinthiorum, consequenter excusationem suam addit, et circa hoc tria facit. Primo enim ponit intentum; secundo sub quaestione accusationem contra eum ab eis factam exponit, ibi *cum ergo hoc*, etc.; tertio excusat se, ibi *fidelis autem Deus*. Circa primum sciendum est quod apostolus in prima epistola (quam nos non habemus) missa ab eo Corinthiis, vel per nuntium, promiserat eis quod primo iret ad eos antequam iret in Macedoniam, et per eos iret in Macedoniam, et iterum inde rediret in Achaiam, in qua est Corinthus, et de Achaia in Iudaeam; postmodum, in secunda epistola, quam nos habemus primam, scribit eis quod primo iret in Macedoniam, et postmodum iret in Corinthum. Quia ergo videtur secundum hoc contrarium primae promissioni, apostolus excusat se modo de hoc, ponens primo ipsam promissionem primo factam, et ideo dicit *et hac confidentia*, quasi dicat: vos scitis puritatem et sinceritatem meam, et estis testes mei, et gloria mea, ideo in *hac confidentia*, id est in hoc confisus, quia per alterutrum glorificari speramus, *volui primo venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis*, quia secunda visitatio et confirmatio in fide, dicitur secunda gratia respectu conversionis, quam primo habuerunt ministerio et praedicatione ipsius. *Et per vos transire in Macedoniam, et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Iudaeam*. Iste est ordo primae promissionis, sed in praecedenti epistola est ordo contrarius, sicut dictum est. Consequenter huius mutationis accusationem, qua accusabant eum Corinthii, ponit sub quaestione, dicens *cum ergo hoc voluissem*, et cetera. Duo imponebant ei ex hoc, levitatem, quia mutaverat propositum, Eccli. XXVII, 12: *stultus ut luna mutatur*, et carnalitatem, quia visum erat eis, quod ex aliquo carnali et humano affectu hoc fecisset. Unde haec duo tangit, et primo levitatem, unde dicit *numquid levitate usus sum*, si non feci quod aliquando volui? Absit. Est. XVI, 9: *nec putare debetis, si diversa iubeamus, ex animi levitate venire*. Ps. XXXIV, 18: *in populo gravi*, et cetera. Secundo tangit carnalitatem cum dicit *aut numquid ea quae cogito, facienda vel dimittenda, secundum carnem cogito*, id est secundum aliquem carnalem affectum, *ut sit apud me, est et non*, id est affirmatio et negatio? Infra X, 2: *arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus*. Iac. c. I, 8: *vir duplex animo*, et cetera. Exposita eorum accusatione, consequenter excusat se, dicens *fidelis autem Deus*, etc., et circa hoc duo facit. Primo insinuat se non fuisse mentitum; secundo ostendit modum quomodo non fuit mentitus, ibi *qui autem confirmat*, et cetera. Quod autem non fuerit mentitus, excusat se dupliciter, scilicet ex consuetudine, et ex causa. Ex consuetudine quidem, quia non debet credi quod aliquis de facili mentiatur, qui numquam inventus est mendax, et secundum hanc expositionem *fidelis Deus*, etc., accipitur in vi iuramenti,

quasi: testis sit mihi Deus, quod *sermo meus*, scilicet praedicationis, *qui fuit apud vos, non est in illo est et non*, id est, non est in illo falsitas. Deut. XXXII, 4: *Deus fidelis, et absque ulla*, et cetera. Si autem sumatur *fidelis Deus*, etc., pro veritate divinae promissionis, tunc est sensus: fidelis est Deus, id est servat promissa sua. Promiserat autem mittere ad vos praedicatores veritatis, Ier. III, 15: *dabo vobis pastores iuxta cor*, etc., et ideo cum sim missus ab eo, *sermo noster qui fuit*, etc., sicut supra. Ex causa excusat se, cum dicit *Dei enim filius*. Et hoc dupliciter, scilicet motiva et efficiente, ibi *qui autem confirmat*, et cetera. Causa autem motiva ad non mentiendum est, quia qui assumit aliquod officium, naturaliter movetur ad ea quae congruunt illi officio, et non ad contraria. Sed constat quod officium apostolicum est praedicare veritatem; non ergo movetur ad contrarium veritatis, quod est mentiri. Et circa hoc tria facit. Primo probat veritatem dicti sui per dictum Christi; secundo veritatem Christi per dictum Dei, ibi *quotquot autem*, etc.; tertio concludit suum propositum, ibi *ideo et per ipsum*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod dicta nostra debent reputari vera, et vera sunt, quia praedicavimus Christum in quo non fuit aliqua falsitas. Et hoc est quod dicit *Dei enim filius Christus, qui est praedicatus per nos in vobis; per me*, scilicet principaliter, et *Sylvanum*, secundario (iste est Syllas de quo habetur Act. XVIII, 5) et *Timotheum*, de quo supra. Isti enim duo fuerunt cum apostolo, quando primo convertit eos. In illo, scilicet filio Dei, *non fuit est et non*, id est, falsitas, vel non fecit quod non convenit. *Sed fuit in illo est*, id est veritas; nam verum et ens convertuntur. Io. c. XIV, 6: *ego sum via, veritas et vita*. Sed quia posset videri dubium hoc quod dicit, quod in Christo non fuit falsitas, ideo statim hoc probat, subdens *quotquot autem*, et cetera. Et probat hoc modo. Constat quod in illo quod est manifestativum divinae veritatis non potest esse falsitas; filius Dei venit ad manifestandum divinam veritatem in promissionibus a Deo factis complendis per ipsum; ergo in ipso non est falsitas. Et hoc est quod dicit: non est in filio Dei *est et non*, sed *est*, quia *quotquot promissiones Dei*, scilicet sunt factae hominibus, *in illo*, id est in Christo, *est*, id est in Christo verificantur et complentur. Rom. XV, 8: *dico Iesum Christum ministrum fuisse*, et cetera. *Ad confirmandas*, et cetera. Ex his ergo concludit, quod postquam dicta sua vera sunt, quia praedicat filium Dei, in quo est veritas, *ideo et per ipsum*, scilicet Christum, dicimus, *amen Deo*, id est verum. Apoc. III, 14: *haec dicit, amen testis fidelis*, et cetera. Is. LXV, 16: *qui benedictus est in terra, benedicetur in Deo, amen*, et cetera. Et istam veritatem dicimus Deo, id est, ad honorem Dei, scilicet manifestantes eius veritatem et gloriam nostram, quia gloria nostra est conversio vestra. Vel *gloria nostra*, quia gloria nostra est ostendere et praedicare verbum Dei. Consequenter cum dicit *qui autem confirmat*, etc., probat apostolus quod non est mentitus, per causam efficientem. Licet enim homo ex libero arbitrio possit uti lingua sua ad verum vel ad falsum loquendum, nihilominus tamen Deus potest confirmare hominem sic in vero, ut non nisi vera loquatur. Si ergo Deus aliquem confirmaret in vero, manifestum est quod non diceret falsum; sed Deus confirmat nos in veritate; ergo, et cetera. Et ideo dicit quod Deus est *qui confirmat vos nobiscum in Christo*, id est, in vera praedicatione Christi, quasi dicat: si Christus esset extra nos, possemus mentiri, sed ex quo est nobiscum, et nos sumus in Christo, non mentimur. Ps. LXXIV, 4: *ego confirmavi columnas eius*, et cetera. Sumus ergo in Christo dupliciter, scilicet per gratiam et per gloriam. Per gratiam quidem sumus in quantum uncti sumus spiritus sancti gratia, et effecti sumus membra Christi, et iuncti sibi. Qua etiam gratia Christus unctus est secundum quod homo. Ps. XLIV, v. 8: *unxit te Deus*, et cetera. Et ex plenitudine istius unctionis redundavit in omnes suos, sicut *unguentum in capite*, scilicet Christo, *quod descendit*, et cetera. Et ideo dicit quod *unxit nos Deus*. Unxit, inquam, in reges et sacerdotes. Apoc. V, 10: *fecisti nos Deo*, et cetera. I Petr. II, 9: *vos autem genus electum*, et cetera. Unionem autem quae est per gloriam, non habemus in re, sed in spe certa, in quantum habemus firmam spem vitae aeternae. Et habemus duplicem certitudinem spei huius unionis consequendae. Una est per signum, alia per pignus. Per signum evidens, quia fidei. Unde dicit *signavit nos signo fidei Christi*. Item signum crucis. Ez. IX, 4: *signa thau*, id est signum crucis. Apoc. VII, 3: *quoadusque signemus servos Dei nostri*, et cetera. Et hoc per spiritum sanctum. Rom. VIII, 9: *si quis spiritum Christi non habet*, et cetera. Et ideo speciale et certum signum est vitae aeternae consequendae configurari Christo. Cant. VIII, 6: *pone me ut signaculum*, et cetera. Vel signavit signo vitae. Per pignus vero maximum, quia spiritus sancti, et ideo dicit *dedit pignus spiritus in cordibus nostris*. De quo certum est quod nullus potest eum accipere a nobis. Sed nota, in pignore duo sunt consideranda, scilicet quod faciat spem habendae rei, et quod valeat tantum, quantum valet res, vel plus; et haec duo sunt in spiritu sancto. Quia si consideremus substantiam spiritus sancti, sic valet tantum spiritus sanctus quantum vita aeterna, quae est ipse Deus, quia scilicet valet quantum omnes tres personae. Si vero consideretur modus habendi, sic facit spem, et non possessionem vitae aeternae, quia nondum perfecte habemus ipsum in vita ista. Et ideo non perfecte beati sumus, nisi quando perfecte

habebimus in patria. Eph. I, 13: *signati estis spiritu*. Consequenter cum dicit *ego autem testem*, etc., excusat se de eo quod non venit: et hoc per iuramentum quod maius est. Et circa hoc tria facit. Primo ponit suam excusationem; secundo respondet tacitae quaestioni, ibi *non quia dominamur*; tertio exponit quod dicit, ibi *nam fide statis*. Excusat se autem per iuramentum duplex. Unum attestationis, cum dicit *ego autem testem Deum invoco*, aliud execrationis, cum dicit *in animam meam*, id est, contra animam meam. Rom. I, 9: *testis est mihi Deus*, et cetera. *Testem*, inquam, *invoco Deum*, quia *non veni ultra*, id est, post primam vicem, vel postquam discessi a vobis; et hoc feci, *parcens vobis*, scilicet quia ipse sciebat eos incorrigibiles. Unde si ivisset tunc, aut punivisset, et sic forte recessissent totaliter a fide; aut non punivisset, et sic dedisset occasionem magis peccandi. Sed quia aliquis posset dicere: quare dicis *parcens vobis*? Numquid dominus noster es? Ideo consequenter hoc removet, dicens *non*, dico, *quia dominamur fidei vestrae, sed adiutores*, etc., quasi dicat: non dico hoc ut dominus, sed ut coadiutor. I Petr. V, v. 3: *non enim dominantes in cleris*, et cetera. *Adiutor*, inquam, *gaudii vestri*, vel emendationis vestrae. Quare autem dicat, *fidei vestrae*, exponit consequenter, dicens *nam fide statis*, id est, statis in gratia ista Christi per fidem.

Caput 2

Lectio 1

[87698] Super II Cor., cap. 2 l. 1 Apostolus supra posuit excusationem in generali de mora eundi ad Corinthios, hic vero insinuat causam tantae morae, et quomodo eis pepercit. Circa hoc autem duo facit. Primo enim insinuat unam causam dilationis fuisse ne in adventu suo tristitiam inferret eis; secundo ostendit aliam causam fuisse ne fructus quem apud alios sperabat, et inceperat facere, impediretur, ibi *cum venissem autem*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit causam dilationis esse in communi, ne tristitiam inferret; secundo loquitur in speciali de quodam, qui eum contristaverat, ibi *si quis autem contristavit me*. Circa primum tria facit. Primo assignat rationem quare venire distulit; secundo causam dicti assignat *si enim ego contristatus*, etc.; tertio manifestat quae dixit, ibi *nam ex multa tribulatione*. Dicit ergo: dixi quod non veni ad vos parcens vobis, in hoc scilicet quia nolui vos contristari, ideo *statui*, id est firmiter disposui, *hoc ipsum apud me*, quod proposui, cum aliam epistolam misi, Eccli. XXXVII, v. 20: *ante omnia verbum verum*, et cetera. *Ne iterum*, id est alia vice, *in tristitia venirem ad vos*, id est vos contristem. Et ratio quare noluit eos contristare est illa qua dominus noluit ieiunare discipulos suos, scilicet ad hoc, ut amore et non timore afficerentur ad Christum, et iungerentur sibi. Voluit enim eos dominus firmare et nutrire in fide, in omni dulcedine et desiderio cordis, et sic, firmati ex amore, non de facili avellerentur propter tribulationes, quia *aquae multae non potuerunt extinguere charitatem*, Cant. VIII, 7. Similiter apostolus non vult eos propter hoc contristare. Rationem huius dicti, scilicet quod non vult eos contristare, assignat cum dicit *si enim ego contristo*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo assignat causam quare noluit eos contristare; secundo manifestat quare hoc significet eis, ibi *et hoc ipsum scripsi*. Dicit ergo: ratio quare nolui in tristitia venire est quia tristitia vestra redundat in tristitiam meam, et de consolatione vestra gaudeo, et solum vos consolamini me, cum sum apud vos; unde, si venirem et contristarem vos, ego ex tristitia vestra tristarer, et sic nullus esset qui laetificaret me inter vos, qui contristamini ex me, quia contristatus non de facili alium consolatur. Prov. c. X, 1: *filius sapiens*, et cetera. Prov. XXIX, 3: *vir qui amat sapientiam*, et cetera. Vel aliter: est duplex tristitia. Una secundum mundum; alia secundum Deum, quae poenitentiam in salutem operatur. Apostolus non loquitur de prima, sed de secunda. Et dicit: ex hoc ipso ego consolabor, si contristo vos, id est, si increpando reduco ad poenitentiam; sed si venirem, et viderem vos non poenitere de peccatis, tunc nullam consolationem haberem, quia nullus contristatur et poenitet ex me, id est, mea correctione et increpatione. Causa autem quare hoc scribo vobis est ut ita disponatis vos quod, quando venero, non habeam tristitiam de eo quod viderim vos incorrectos, super tristitiam quam habui, quando audivi vos peccasse. Et circa hoc duo facit. Primo ponit admonitionem; secundo spem de impletione admonitionis ostendit, ibi *confidens in omnibus vobis*, et cetera. Admonitio est ista: ideo *scripsi vobis hoc*, scilicet quod tristis de peccato vestro commisso, II Petr. II, 8: *iniquis operibus animam iusti cruciabant*, etc., ut paretis et disponatis vos corrigendo, *ut cum venero ad vos, non habeam tristitiam de peccatis, de quibus*, scilicet vobis, *oportuerat me gaudere*, id est, debebam laetari et congratulari, scilicet de praesentia vestra. Lc. XV, 10: *gaudium est Angelis Dei*, et cetera. Qualem autem spem habeat de impletione suae admonitionis, subdit, dicens: *confidens de omnibus vobis*, etc.; quasi dicat: hanc fiduciam habeo de vobis taliter disponi vos, ut cum venero, omnes detis mihi materiam gaudii. Et hoc debetis

libenter facere, *quia gaudium meum*, etc., id est cedit ad gaudium vestrum, vel est propter gaudium vestrum, quod habetis de recuperatione gratiae. I Tim. II: *quod est gaudium meum* et cetera. Rom. XII, 15: *gaudere cum gaudentibus*, et cetera. Sed quia posset aliquis dubitare de hoc, quod dicit *ne, cum venero, tristitiam super tristitiam habeam*, et quaerere quam tristitiam habuit de eis, ideo consequenter hoc exponit, dicens *nam ex multa tribulatione*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat tristitiam iam dudum habitam; secundo respondet cuidam tacitae quaestioni, ibi *non ut contristemini*, et cetera. Dicit ergo primo: quia haberem tristitiam, si non invenirem vos correctos, super tristitiam quam habui quando peccastis, et oportuit me contristare vos redarguendo dure. *Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi* primam epistolam, *per multas lacrymas*, quas fudi pro vobis iam mortuis per peccatum. Ier. IX, 1: *quis dabit capiti meo aquas*, et cetera. Eccli. XXII, v. 3: *confusio est patri de filio indisciplinato*. Is. LVII, 1: *iustus perit, et non est qui recogitet*, et cetera. Sciendum est autem quod duo ponit ad exaggerationem tristitiae, tribulationem scilicet et angustiam, quia unum additum alteri aggravat tristitiam. Nam aliquando quis tribulatur, sed sine angustia, tunc scilicet quando aliqua adversitate quasi acutissimo tribulo pungitur, et tamen videt sibi patere vias evadendi, quia si non pateat, tribulationi angustia iungitur. Dicit ergo *ex multa tribulatione*, qua pungebar de facto et malo vestri, *et angustia cordis*, quia non videbam unde de facili posset poni remedium, *scripsi*, et cetera. Ps. CXVIII, 143: *tribulatio et angustia invenerunt me*. Sed quia possent dicere: o apostole, etiam haec scribis nobis ut tristemur, et ideo hoc removet, dicens *non ut contristemini*, scilicet scribo vobis illa, *sed ut sciatis quam charitatem habeam in vobis*. Duo enim sunt signa dilectionis, scilicet quod gaudeat quis de bono alterius, et tristetur de malo eius, et haec ego habeo ad vos. Infra V, v. 14: *charitas Christi urget nos. Abundantius*, quam credatis, vel *abundantius* quam ad alios.

Lectio 2

[87699] Super II Cor., cap. 2 l. 2 Postquam apostolus insinuavit causam dilationis, ne scilicet tristitiam inferret, et de eius contristatione tractavit, hic consequenter tractat de contristante. Et circa hoc tria facit. Primo enim exaggerat culpam contristantis; secundo poenam eius pro culpa inflictam, ibi *sufficit illi*, etc.; tertio hortatur eos habere misericordiam ad contristantem, ibi *ita ut e contrario*, et cetera. Dicit ergo primo: *scripsi vobis per multas lacrymas*, quas fudi propter tristitiam conceptam et propter poenam infligendam peccanti, *sed si quis contristavit me*, ille scilicet fornicarius enormis, de quo dicitur I Cor. V, 1: *omnino auditur inter vos fornicatio*, et cetera. Iste, inquam, et si contristavit, *non contristavit me, sed ex parte*, id est, non contristavit me, scilicet solum, sed vos et nos. Non omnes, *sed ex parte*. Et hoc dico, *non ut onerem vos omnes*, id est, ut vobis hoc onus omnibus non imponam derisorie loquendo, quasi dicat: non ita estis boni et diligitis me, quod pro tristitia mea, et pro peccato fratris omnes doleatis. Vel *ut non onerem omnes vos*, non tantum illos qui non doluerunt de peccato. Vel aliter dicendum, et melius, *non me contristavit, sed ex parte*, et cetera. Sciendum est enim quod aliquis aliquando tristatur totaliter, et aliquando non totaliter. Totaliter quidem tristatur quis, quando prae tristitia absorbetur a dolore; et haec tristitia est *quae mortem operatur*, ut dicitur infra, c. VII, 10, quae quidem, secundum philosophum, *non cadit in sapientem*. Non totaliter autem tristatur quis quando licet ex aliquo malo quod patitur seu videt fieri, tristatur, tamen ex aliis causis bonis gaudet, et ista tristitia est secundum Deum et cadit in sapientem. Quia ergo apostolus dicit se contristatum, ne credatur totaliter a tristitia absorptus, quod non est sapientis, dicit se contristatum ex parte, quasi non totaliter. Et secundum hoc legitur sic: contristavit me, scilicet fornicarius, propter peccatum suum sed non me contristavit totaliter, quia licet in ipso propter peccatum habuerim tristitiam, tamen in vobis propter multa bona quae facitis, et in ipso propter poenitentiam quam fecit, habeo gaudium. Et dico *ex parte, ut non onerem omnes vos*, id est, ut non imponam vobis hoc onus, quod scilicet contristaveritis me. Sed ne isti propter tristitiam apostoli adhuc vellent eum magis punire, ostendit eis poenam sufficientem fuisse, dicens *sufficit illi qui eiusmodi est*, quod scilicet contristavit me, tam graviter peccando, *obiurgatio quae fit a pluribus*, id est tam manifesta et publica correctio, quae fuit, quod separatus fuit ab omni communione, id est excommunicatus ab Ecclesia et traditus Satanae, ut habetur I Cor. V, 5. Est ergo sufficiens haec poena propter dictas causas. Vel potest dici sufficiens, non quantum ad Dei iudicium, sed quantum expediebat tempori et personae. Melius enim est sic servare lenitatis spiritum in corrigendo, ut per poenitentiam correctionis fructus sequatur, quam si durius corrigatur, et desperet peccans et maioribus peccatis immergatur. Et ideo dicitur Eccli. XXI, 5: *obiurgatio et iniuriae annullabunt substantiam*. Quia ergo poena sufficiens fuit et poenitentiam egit, ideo consequenter inducit eos ad miserendum, dicens *ita ut e contrario*

magis, etc., ubi tria facit. Primo mandat ut ei, scilicet peccanti, parcant; secundo huius rationem assignat, ibi *ne forte*, et cetera. Tertio inducit eos ad observantiam huius monitionis, ibi *propter quod*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod sufficiens poena est illi, et intantum ut velim *ut e contrario magis donetis*, id est remittatis. Lc. VI, 37: *dimittite, et dimittetur vobis*. Eph. IV, 32: *donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis*. Et non solum donetis, sed, quod plus est, *consolemini*. Et hoc proponendo sibi exempla peccantium, qui restituti sunt ad statum gratiae, sicut dicitur de David, Petro, Paulo, et Magdalena, et per verba Dei: Ez. XVIII, v. 32: *nolo mortem peccatoris*, et cetera. I Thess. c. ult.: *corripite inquietos, consolamini pusillanimes*, et cetera. Rationem autem huius admonitionis subdit *ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est*. Aliquis enim propter peccatum et poenam peccati, aliquando sic mergitur tristitia, quod absorbetur, dum nullum habet consolatorem; et hoc est malum, quia non sequitur ex hoc poenitentiae fructus, qui speratur, scilicet correctio, sed potius desperans tradit se omnibus peccatis, sicut Cain, cum dixit: *maior est iniquitas*, etc., Gen. IV, 13; et Eph. IV, 19: *qui desperantes tradiderunt se*, et cetera. Et propter hoc dicitur II Reg. II, 26, quod periculosa res est desperatio. Et ideo dicebat David in Ps. LXVIII, 16: *neque absorbeat me profundum*, et cetera. Et ideo ne hoc contingat, dicit *consolemini*, ut scilicet cesset a peccato. Is. XXVII, v. 9: *hic est omnis fructus, ut auferatur peccatum*. Contra apostolus, non solum per rationem sed ex aliis causis, inducit eos ad hoc cum dicit *propter quod obsecro*, et cetera. Et inducit eos a tribus modis. Primo precibus, dicens *propter quod*, scilicet ne absorbeatur, *obsecro*, qui possum praecipere. Phil. v. 8: *multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi*, et cetera. Contrarium faciunt mali praelati. Ez. XXXIV, 4: *cum austeritate imperabatis eis*, et cetera. *Ut confirmetis in illum charitatem*. Quod fit si ostenditis charitatem vestram ad eum, et non abominamini eum propter peccata, nec contemnitis, sed propter consolationem vestram facitis eum habere odio peccatum suum, et diligere iustitiam. Lc. XXII, 32: *et tu conversus confirma fratres tuos*, et cetera. Secundo inducit eos praecepto, dicens *ideo enim scripsi hoc*, scilicet *ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis*. Et dicit *in omnibus*, scilicet sive in his quae placent vobis, sive in his quae displicent. Primo enim mandaverat eis quod excommunicarent eum, et sic fecerunt mandatum apostoli: nunc vero secundo mandat eis quod parcant. Et ideo dicit *an in omnibus obedientes sitis*. Tertio ex commemoratione beneficii, cum dicit *cui autem aliquid donastis*, etc., quasi dicat: vos debetis hoc facere, quia etiam ego feci. Sic enim vos remisistis alicui et rogastis me quod ego remitterem, et ego remisi. Et hoc est quod dicit *cui autem aliquid donastis vos, et ego*, scilicet donavi. Et hoc patet. *Nam et ego, quod donavi*, etc.; ubi quatuor tanguntur ad huiusmodi donationem seu remissionem necessaria. Primum est discretio, ut scilicet non passim et temere remittatur. Et ideo dicit *si quid*, scilicet in debito modo. Prov. IV, 25: *palpebrae tuae praecedant*, et cetera. Secundum est finis, quia non propter amorem vel odium debet fieri, sed propter utilitatem aliquam Ecclesiae vel aliquorum. Et ideo dicit *propter vos*. Tertium est auctoritas, quia non debet fieri auctoritate propria, sed Christi, qui remittit peccata auctoritate; alii vero, quibus commissum est, ministerio, et sicut membra Christi. Et ideo dicit *in persona Christi*, scilicet non mea auctoritate. Et tamen quodcumque remittitur, Christus remittit. Io. XX, v. 23: *quorum remiseritis peccata*, et cetera. Quartum est necessitas; unde dicit *ut non circumveniamur a Satana*. Diabolus enim multos deceptit, quosdam scilicet trahendo ad peccatorum perpetrationem, quosdam vero ad nimiam rigiditatem contra peccantes, ut si non potest eos habere per perpetrationem facinorum, saltem perdat quos iam habet per praelatorum austeritatem, qui eos non misericorditer corrigentes in desperationem inducunt, et sic hos perdit, et illos Diaboli laqueus includit. Eccle. VII, 17: *noli esse nimis iustus*, et cetera. I Petr. V, 8: *adversarius vester Diabolus*, et cetera. Et hoc continget nobis, si non remittamus peccantibus. Et ideo, *ut non circumveniamur a Satana, ego donavi, si quid donavi*. *Non enim ignoramus cogitationes eius*, scilicet Satanae. Verum est in generali, sed in speciali nullus potest scire eius cogitationes, nisi solus Deus. Iob XLI, 4: *quis revelavit faciem indumenti eius?* et cetera.

Lectio 3

[87700] Super II Cor., cap. 2 l. 3 Posita prima causa suae dilationis, ne scilicet cum tristitia iret ad eos, hic ponit causam secundam quae est ex fructu quem alicubi faciebat. Et circa hoc duo facit. Primo ponit sui itineris processum; secundo ipsius processus effectum, ibi *Deo autem gratias*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit impedimentum fructificandi, quod habuit in Troade; secundo subiungit processum suum in Macedoniam, ibi *sed valefaciens*, et cetera. Dicit ergo *cum venissem Troadem propter Evangelium*, id est ad

praedicandum Christum, Io. XV, 16: *posui vos ut eatis*, etc., *et ostium mihi apertum esset*, id est mentes hominum paratae et dispositae essent ad recipiendum praedicationis verba et Christum. I Cor. XVI, 9: *ostium mihi apertum est*, et cetera. Apoc. III, 20: *ecce sto ad ostium*, et cetera. Sed non in quocumque, imo *in domino*, quia ipsa praeparatio mentis humanae est ex virtute divina. Nam licet facilitas qua mentes praeparantur, sit causa conversionis, tamen ipsius facilitatis et praeparationis causa est Deus. Thren. ult.: *converte nos, domine, ad te, et convertemur*. Cum, inquam, *ita esset apertum mihi ostium in domino, non habui requiem spiritui meo*, id est non potui facere quod spiritus meus volebat, id est dictabat. Tunc enim dicitur habere spiritus requiem, quando efficit quod vult, sicut tunc dicitur caro requiescere, quando habet quod concupiscit. Lc. c. XII, 19: *anima mea, habes multa bona*, et cetera. Apostolus non dicit: non habui requiem carni meae vel corpori sed *spiritui meo*, id est voluntati meae spirituali, quae est ut Christum firmem in cordibus hominum. Et impediabar, quia videbam corda parata et disposita, et non poteram praedicare. Sed quare non habuit requiem spiritui suo, subdit *eo quod non inveni Titum fratrem meum*, id est propter absentiam Titi, et hoc duplici de causa. Una causa est, quod licet apostolus sciret omnes linguas, ita ut diceret: *gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor*, tamen magis expeditus et edoctus erat in lingua Hebraea, quam in Graeca; Titus autem magis in Graeca. Et ideo volebat eum habere praesentem, ut praedicaret in Troade. Et quia erat absens, nam Corinthii detinuerant eum, dicit *non habui requiem spiritui meo*. Sed quia dona Dei non sunt imperfecta, et donum linguarum fuit specialiter apostolis collatum ad praedicandum per totum mundum, Ps. XVIII, 5: *in omnem terram exivit sonus eorum*, etc., et ideo alia causa est melior, quae est, quia apostolo imminebant in Troade multa facienda. Nam ex una parte imminebat ei praedicare his qui parati erant recipere Christum per fidem; ex alia parte imminebat ei resistere adversariis qui impediabant; et ideo quia ipse non poterat solus ista facere, angustiabatur de absentia Titi, qui institisset praedicationi et conversioni bonorum, et apostolus restitisset adversariis. Et specialiter etiam hoc scribit eis, ut innuat, quod non solum prima causa dilationis suae fuit ex eis, sed etiam secunda. Nam ipsi propter duritiam et dissensionem eorum detinuerant tanto tempore Titum, et ideo dicit *eo quod non inveni Titum fratrem*, vel in Christo, vel coadiutorem. Prov. XVIII, 19: *frater qui iuvatur a fratre*, et cetera. Et quia non inveni Titum in Troade, non remansi ibi, *sed valefaciens eis*, qui erant conversi, et in quibus ostium apertum erat, *profectus sum in Macedoniam*, ubi credebam eum invenire. Causa autem essendi in Macedonia legitur Act. XVI, 9, ubi dicitur quod *vir Macedo*, et cetera. Consequenter cum dicit *gratias autem Deo*, etc., ponit profectum sui processus, et circa hoc duo facit. Primo enim describit ordinem sui processus; secundo excludit ab isto processu pseudoapostolos, ibi *ad hoc quis tam idoneus*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo insinuat profectum quem faciebat; secundo exponit quoddam quod dixerat, ibi *Christi bonus odor*, et cetera. Circa primum sciendum quod apostolus profectum et fructum quem faciebat, non attribuit sibi, neque propriae virtuti, sed Deo. I Cor. XV, 10: *abundantius omnibus laboravi non ego, sed gratia*, et cetera. Et ideo dicit *gratias autem Deo*, scilicet ago. I Thess. c. V, 18: *in omnibus gratias agite*. Eph. V, v. 20: *gratias agentes*, et cetera. *Qui semper triumphat nos in Christo Iesu*, id est triumphare nos facit in praedicatione Christi contra adversarios. Ubi sciendum est quod praedicatores veritatis duo debent facere, scilicet exhortari in doctrina sacra et contradicentem devincere. Et hoc dupliciter: disputatione haereticos, patientia vero persecutores. Unde per ordinem ista tangit hic apostolus, et ideo dicit *qui triumphat nos*, quantum ad contradicentes. Rom. VIII, 37: *in his omnibus superamus*. Et I Mac. III, 19: *non in fortitudine exercitus victoria belli, sed de caelo*, et cetera. *Et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco*, quantum ad exhortationem sacrae doctrinae. Sed *odorem notitiae suae* exponit Glossa, id est filium suum; sed melius est ut hoc dicatur ad differentiam notitiae de Deo, quam faciunt aliae scientiae et quam facit fides. Nam notitia de Deo quae habetur per alias scientias, illuminat intellectum solum, ostendens quod Deus est causa prima, quod est unus et sapiens, et cetera. Sed notitia de Deo quae habetur per fidem et illuminat intellectum et delectat affectum, quia non solum dicit quod Deus est prima causa, sed quod est salvator noster, quod est redemptor, et quod diligit nos, quod est incarnatus pro nobis: quae omnia affectum inflammant. Et ideo dicendum quod *odorem notitiae suae*, id est notitiam suae suavitatis, credenti *per nos in omni loco manifestat*, quia iste odor longe lateque diffunditur. Eccli. XXIV, 23: *ego quasi vitis fructificavi*, et cetera. Gen. XXVII, v. 27: *ecce odor filii*, et cetera. Quia vero aliqui possent dicere: quid est odor Dei in omni loco? Nam multa loca sunt in quibus non recipitur praedicationis nostra. Ideo apostolus exponit, dicens: non curo, quia sive recipiant praedicationem, sive non, tamen notitia Dei manifestatur ubique per nos, *quia sumus bonus odor Christi Deo*, id est ad honorem Dei. Et loquitur ad similitudinem legis, ubi dicitur quod sacrificium fiat in odorem suavitatis suavissimum Deo; quasi dicat: nos sumus holocaustum quod offertur Deo in odorem suavitatis. Et tam *in his*

qui salvi fiunt, ut scilicet non pereant, quod est eis a Deo, quam *in his qui pereunt*, quod est eis ex seipsis. Unde Osee XIII, 9: *perditio tua, Israel, ex te*, et cetera. Sed estne odor bonis et malis eodem modo? Non, sed *aliis quidem est odor mortis in mortem*, id est, invidiae et malitiae occasionaliter ducentis eos in mortem aeternam, illis scilicet qui invadebant bonae famae apostoli et impugnabant praedicationem Christi et conversionem fidelium. Lc. II, 34: *positus est hic in ruinam, et in resurrectionem*, et cetera. *Aliis autem odor vitae*, dilectionis et bonae opinionis ducentis eos *in vitam aeternam* scilicet illis qui gaudent et convertuntur ad praedicationem apostoli. I Cor. I, 18: *verbum crucis pereuntibus*, et cetera. *His autem qui salvi*, et cetera. Sic ergo ex odore apostoli boni vivunt, mali moriuntur, sicut legitur quod ad odorem vinearum florentium moriuntur serpentes. Consequenter cum dicit: *sed ad haec quis tam idoneus*, etc., excludit ab isto profectu pseudo-apostolos, dicens *quis illorum pseudo-apostolorum est tam idoneus ad ista*, scilicet quae nos apostoli veri facimus? Quasi dicat: nullus. Ps. CXXXVIII, 17: *nimis honorati sunt amici tui, Deus*. Sed contra Prov. XXVII, 2: *laudat te alienus*, et cetera. Ad hoc respondet Gregorius super Ezech., quod sancti duplici ex causa seipsos laudant, et non propter gloriam suam et vanitatem. Prima causa est, ut non desperent in tribulationibus, sicut Iob, quando amici nitebantur eum ad desperationem inducere, reduxit ad memoriam sua bona quae fecerat, ut confortatus non desperaret. Unde dicebat: *pepigi foedus cum oculis meis*, et cetera. Legitur etiam de quodam sancto patre, quod quando tentabatur de desperatione, reducebat ad memoriam bona quae fecerat, ut confortaretur; quando tentabatur de superbia, reducebat ad memoriam mala, ut humiliaretur. Secunda causa est propter utilitatem, ut scilicet haberetur in maiori fama, et citius crederetur doctrinae suae. Et propter hanc causam hic apostolus laudat se. Nam Corinthii praeferebant sibi pseudo-apostolos, et condemnabant eum, et ideo non sic obediebant sibi. Ut ergo non vilipenderent eum, sed obedirent sibi, praefert se eis et laudat se, et dicit *sed ad haec quis tam idoneus*, sicut nos? Non pseudo-apostoli, quia licet ipsi praedicent, tamen adulterant verbum Dei, quod nos non facimus. Unde dicit *non sumus sicut plurimi*, scilicet pseudo-apostoli, *adulterantes verbum Dei*, admiscendo contraria, sicut haeretici, qui licet confiteantur Christum, tamen non dicunt eum esse verum Deum. Sic faciunt pseudo-apostoli, qui dicunt cum Evangelio debere observari legalia. Item non *adulterantes verbum Dei*, id est, praedicantes vel propter quaestum, vel propter favorem laudis. Sic enim mulieres adulterae dicuntur quando recipiunt semen ex alio viro ad propagationem proles. In praedicatione autem semen nihil aliud est quam finis seu intentio tua, vel favor gloriae propriae. Si ergo finis tuus est quaestus, si intentio tua est favor gloriae propriae, adulteras verbum Dei. Hoc faciebant pseudo-apostoli, qui propter quaestum praedicabant. Infra IV, 2: *neque adulterantes verbum Dei*, et cetera. Apostoli autem praedicabant neque propter quaestum, neque gloriam propriam, sed propter laudem Dei et salutem proximi. Et ideo subiungit *sed ex sinceritate*, id est, sincera intentione, non pro quaestu et sine admixtione corruptionis. Supra I, 12: *ex sinceritate*, et cetera. Ponit autem triplicem rationem huius sinceritatis. Prima ratio sumitur ex dignitate mittentis. Nuntium enim veritatis decet vera loqui. Et ideo dicit *ex Deo*, id est, illa sinceritate quae est digna nuntiatio Dei. I Petr. IV, 11: *si quis loquitur quasi sermones Dei*. Secunda sumitur ex auctoritate praesidentis cui astat. Ideo dicit *coram Deo*, coram quo ex sinceritate loqui debemus. III Reg. c. XVII, 1: *vivit dominus, in cuius conspectu sto*, et cetera. Tertia sumitur ex dignitate materiae de qua loquitur. Nam praedicatio apostolorum est de Christo, et ideo debet esse sincera, sicut et ipse Deus et Christus. Et ideo dicit *in Christo* solum, non de legalibus, ut pseudo-apostoli faciunt. I Cor. II, 2: *neque existimavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum, et hunc crucifixum*.

Caput 3

Lectio 1

[87701] Super II Cor., cap. 3 l. 1 Postquam apostolus suam excusationem posuit, in qua benevolentiam captavit auditorum, hic consequenter prosequitur suam intentionem, scilicet tractans de ministris novi testamenti. Et circa hoc duo facit. Primo enim commendat dignitatem bonorum ministrorum; secundo vero exaggerat malitiam malorum ministrorum, et hoc a X cap. et deinceps. Circa primum duo facit. Primo enim commendat ministerium novi testamenti; secundo commendat usum huius ministerii in aliis, exhortando eos ad hoc, ibi VI cap. *adiuvantes autem*, et cetera. Circa primum commendat huiusmodi ministerium novi testamenti ex tribus. Primo ex dignitate in isto capite; secundo ex usu, cap. IV, ibi *ideo habentes*, etc.; tertio ex praemio, cap. V, ibi *scimus autem quoniam si*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo removet quamdam obiectionem; secundo commendat ministros novi testamenti, ibi *qui et idoneos nos fecit*, et cetera. Circa primum sciendum est quod

apostolus intendit commendare ministros novi testamenti, quorum ipse erat unus. Et ideo ne Corinthii obiicerent sibi quod in hoc vellet commendare seipsum, statim excludit, dicens *incipimus iterum nosmetipsos*, et cetera. Ubi duo facit. Primo movet quaestionem; secundo respondet, ibi scilicet *aut numquid egemus*, et cetera. Quaestio sua talis est: dico quod non sumus adulterantes verbum Dei, sicut pseudo, sed ex sinceritate, sicut ex Deo. Sed numquid hoc dicendo, *incipimus iterum nos commendare*, id est, dicimus ista ut velimus nostram gloriam quaerere et non Dei? Et dicit *iterum*, quia in epistola prima commendaverat se satis, cum dixit: *ut sapiens architectus*, et cetera. Non ergo hoc dicimus, ut quaeramus gloriam nostram, sed Dei. Prov. XXVII, 2: *laudat te alienus*, et cetera. Huic autem quaestioni respondet, cum dicit *aut numquid egemus*, et cetera. Et ostendit, quod non libenter commendat se. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod non indiget commendatione hominum; secundo quod neque etiam hoc requirit ipse ab eis, ibi *fiduciam autem talem*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod non indiget commendatione eorum ad gloriam propriam; secundo huius causam assignat, ibi *epistola nostra vos estis*, et cetera. Dicit ergo: dico quod non incipimus commendare nosmetipsos, quia non indigemus commendatione. Et hoc est, quod dicit *aut numquid egemus nos*, veri ministri, *sicut quidam*, scilicet pseudo, *commendatitiis epistolis*, id est laudibus missis, *ad vos*, ab aliis, *aut ex vobis*, aliis missis? Sed contra Col. IV, 10 dicitur: *Marcus consobrinus Barnabae, de quo accepistis mandatum*, et cetera. Etiam legati Papae semper portant litteras commendatitias. Non est ergo malum. Respondeo. Dicendum, quod accipere litteras huiusmodi a personis famosis, ut solum per illas commendentur et honorentur, quousque ipsi ex bonis operibus suis veniant in notitiam, hoc non est malum, hoc faciunt legati Papae. Apostolus vero ita iam erat notus et commendatus apud istos per opera sua, quod non indigebat litteris commendatitiis. Et ideo statim causam huius assignans, subdit *epistola nostra vos estis*. Quasi dicat: ego habeo bonas litteras, non indigeo aliis. Et ideo circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quae sit ista littera quam habet; secundo exponit hoc idem, ibi *manifestati*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit quae sit illa littera; secundo ostendit eam esse sufficientem ad commendationem propriam, ibi *scripta*, et cetera. Dicit ergo sic *epistola nostra vos estis*, id est epistola per quam manifestatur dignitas nostra, qua nos commendamur, ita ut epistolis aliis non indigeamus. Supra II: *gloria nostra vos estis*. Gal. c. IV, 19: *filioli mei quos iterum parturio*, et cetera. Sed haec epistola estne sufficiens? Ita, quia *scripta*, et cetera. Ubi duo tangit, sufficientiam litterarum huiusmodi causantia. Unum est, quod intelligatur et sciatur ab eo pro quo mittitur, alias adhuc quaereret, nisi sciret se eam habere. Et quantum ad hoc dicit *scripta in cordibus nostris*, quia semper vos habemus in memoria, habentes de vobis specialem curam. Phil. I, 7: *eo quod habeam vos*, et cetera. Secundum est, quod ille cui mittitur, legat et sciat eam, alias non curaret de commendatione eius. Et quantum ad hoc dicit *quae scitur et legitur ab omnibus hominibus*. Scitur, inquam, quia per nos instituti estis et conversi. Legitur autem, quia exemplo nostri etiam alii imitantur vos. Hab. II, 2: *scribe visum, et explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum*. Quomodo autem scitur haec epistola, exponit dicens *manifestati*, et cetera. Et circa hoc tria facit. Primo exponit cuius sit haec littera; secundo quomodo sit scripta, et tertio in quo. Cuius autem sit, sic ostendit, quia Christi. Et ideo dicit *manifestati quoniam estis Christi*, id est a Christo informati et inducti, scilicet principaliter et auctoritative. Matth. XXIII, 8: *unus est magister vester*. Sed a nobis secundario et instrumentaliter. Et ideo dicit *ministrata a nobis*. I Cor. c. IV, 1: *sic nos existimet homo*, et cetera. I Cor. c. III, 4: *quid igitur Cephas*, et cetera. Quomodo autem sit scripta, ostendit, quia non *atramento*, id est non admixta erroribus, sicut pseudo-apostoli; non mutabilis et imperfecta, sicut vetus lex, quae neminem ad perfectum adduxit, Hebr. VII, 19. Nam atramentum nigrum est per quod intelligitur error, et debile per quod intelligitur mutabilitas. Non, inquam, atramento est scripta, sed *spiritu Dei vivi*, id est spiritu sancto, quo vivitis, et quo docente instructi estis. Eph. I, 13: *in quo signati estis*. Ubi autem sit scripta insinuat, subdens *non in tabulis lapideis*, sicut lex vetus, ut excludat duritiem, quasi dicat: non in lapideis cordibus habentibus duritiem, sicut Iudaei. Act. VII, 51: *dura cervice*, et cetera. Sed *in tabulis cordis carnalibus*, id est, in cordibus latis ex charitate, et carnalibus, id est, mollibus ex affectu implendi et intelligendi. Ez. XXXVI, 26: *aufferam a vobis cor lapideum*, et cetera. *Fiduciam autem talem*, et cetera. Apostolus supra excusavit se, quod non quaerebat gloriam suam quia non indigebat ea, hic vero probat quia ipse non quaerit gloriam propriam, imo omnia bona quae facit, non attribuit sibi, sed Deo. Et circa hoc duo facit. Primo enim attribuit omnia bona, quae habet et facit, Deo; secundo causam huius assignat, ibi *non quod sufficientes*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod non egemus epistolis commendatitiis, et quod vos estis epistola nostra ministrata a nobis. Nec etiam quaerimus gloriam nostram, sed Christi. Et *fiduciam talem*, id est dicendi talia, *habemus ad Deum*, id est referimus in Deum. Vel

fiduciam tendentem in Deum, ex cuius viribus hoc dico, quia ipse in me operatur. Quam quidem fiduciam habemus *per Christum*, per quem accessum habemus ad patrem, ut dicitur Rom. V, 2, qui univit nos Deo. Ier. XVII, 7: *benedictus vir*, et cetera. Et quia unitus Deo per Christum habeo hanc fiduciam. Ps. XI, 6: *fiducialiter agam*, et cetera. Causa autem huius fiduciae est, quia quidquid ego facio, etiam ipsum principium operis, Deo attribuo. Et ideo dicit *non quod simus sufficientes cogitare*, saltem non dicere, vel implere. Nam in quolibet processu operis primo est assensus, qui fit cogitando, deinde collatio per verbum, et postmodum impletio per opus; unde fit, ut sic nec cogitare quis a se habeat, sed a Deo; non est enim dubium, quod non solum perfectio operis boni est a Deo, sed etiam inchoatio. Phil. I, 6: *qui coepit in vobis opus bonum*, et cetera. Et hoc est contra Pelagianos dicentes, quod inchoatio boni operis est ex nobis, sed perfectio est a Deo. Is. XXVI, 12: *omnia opera nostra*, et cetera. Sed ex hoc, ne videatur tollere libertatem arbitrii, dicit *a nobis, quasi ex nobis*, quasi dicat: possum quidem aliquid facere, quod est liberi arbitrii, sed hoc, quod facio, non est ex me, sed a Deo, qui hoc ipsum posse confert; ut sic, et libertatem hominis defendat cum dicit *a nobis*, id est a nostra parte, et divinam gratiam commendat, cum dicit *quasi ex nobis* scilicet procedat, *sed a Deo*. Hoc etiam philosophus vult, quod numquam homo per liberum arbitrium potest quoddam bonum facere, sine adiutorio Dei. Et ratio sua est, quia in his, quae facimus, quaerendum est illud propter quod facimus. Non est autem procedere in infinitum, sed est devenire ad aliquid primum, puta ad consilium. Sic ergo bonum facio, quia consilium mihi inest ad hoc, et hoc est a Deo. Unde dicit, quod consilium boni est ab aliquo, quod est supra hominem, movens eum ad bene operandum. Et hoc est Deus, qui et homines movet et omnia, quae agunt ad actiones suas, sed aliter et aliter. Cum enim huiusmodi motus sit quoddam receptum in moto, oportet quod hoc fiat secundum modum suae naturae, id est, rei motae. Et ideo omnia movet secundum suas naturas. Ea ergo, quorum natura est ut sint liberae voluntatis, dominium suarum actionum habentia, movet libere ad operationes suas, sicut creaturas rationales et intellectuales. Alia autem non libere, sed secundum modum suae naturae. Licet autem non simus sufficientes cogitare aliquid a nobis, tamquam ex nobis, tamen habemus aliquam sufficientiam, qua scilicet bonum possumus velle et credere incipiamus, et hoc a Deo est. I Cor. IV, 7: *quid habes, quod non accepisti?*

Lectio 2

[87702] Super II Cor., cap. 3 l. 2 Commendato ministerio novi testamenti, hic consequenter commendat ministros eius. Et primo ponit duo quae respondent verbis praemissis. Praemiserat enim donum a Deo acceptum, cum dixit: *sufficientia nostra*, etc.; et fiduciam ex dono conceptam, cum dixit: *fiduciam talem*, et cetera. Primo ergo determinat ea quae pertinent ad donum perceptum; secundo ea quae ad fiduciam conceptam, ibi *habentes igitur talem*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ostendit donum a Deo susceptum, scilicet ministerium novi testamenti; secundo describit novum testamentum, ibi *non littera, sed spiritu*; tertio ex dignitate novi testamenti ostendit dignitatem ministrorum eius, ibi *si ministratio*, et cetera. Dicit ergo: dico quod sufficientia nostra ex Deo est, *qui et fecit nos idoneos ministros novi testamenti*, Is. LXI, 6: *ministri Dei nostri, dicetur vobis*. Et in hoc tenemus locum Angelorum. Ps. CIII, 4: *qui facit Angelos*, et cetera. Sed non solum fecit nos ministros, sed *idoneos*. Deus enim cuilibet rei dat ea per quae possit consequi perfectionem suae naturae. Unde, quia Deus constituit ministros novi testamenti, dedit et eis idoneitatem ad hoc officium exercendum, nisi sit impedimentum ex parte recipientium. Supra II, 16: *et ad haec quis tam idoneus*, scilicet sicut apostoli a Deo instituti? Hoc autem novum testamentum quid sit, describit, subdens *non littera*, et cetera. Et describit ipsum quantum ad duo, scilicet quantum ad illud in quo consistit, et quantum ad causam propter quam datum est, ibi *littera enim occidit*, et cetera. Circa primum sciendum est quod apostolus loquitur profunde. Dicitur enim Ier. c. XXXI, 31 ss.: *feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris*. Et post: *dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum superscribam eam*, et cetera. Vetus ergo testamentum scribitur in libro, postmodum sanguine aspergendo, ut dicitur Hebr. IX, 19: *accepit sanguinem et aspersit librum*, etc., dicens: hic est sanguis, et cetera. Et sic patet, quod vetus lex est testamentum litterae. Sed novum testamentum est testamentum spiritus sancti, quo charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, ut dicitur Rom. V, 5. Et sic dum spiritus sanctus facit in nobis charitatem, quae est plenitudo legis, est testamentum novum, *non littera*, id est per litteram scribendum, *sed spiritu*, id est per spiritum qui vivificat. Rom. VIII, 2: *lex spiritus vitae*, id est vivificantis. Causa autem quare datum sit novum testamentum per spiritum, subditur quia *littera occidit* occasionaliter. Nam littera legis dat solam cognitionem peccati. Rom. III, 20: *per legem autem cognitio*

peccati. Ex hoc autem, quod cognosco peccatum, solum duo sequuntur. Nam lex dum per eam cognoscitur, non reprimit concupiscentiam: sed magis occasionaliter auget, in quantum concupiscentia ferventius fertur in rem prohibitam. Unde huiusmodi cognitio, nondum destructa causa concupiscentiae, occidit; hinc vero addit praevaricationem. Nam gravius est peccare contra legem scriptam et naturalem simul, quam contra legem naturalem solum. Rom. VII, 8: *occasione accepta non data, peccatum*, et cetera. Licet autem occasionaliter occidat, in quantum scilicet auget concupiscentiam, et addit praevaricationem, non tamen est mala lex vetus, quia ad minus prohibet mala. Est tamen imperfecta, in quantum non removet causam. Est ergo lex sine spiritu interius imprimens legem in corde, occasio mortis. Et ideo necessarium fuit dare legem spiritus, qui charitatem in corde faciens, vivificet. Io. VI, 64: *spiritus est, qui vivificat*. Consequenter ex his ostendit dignitatem sui ministerii. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod ministerium novi testamenti praefertur ministerio veteris testamenti; secundo quod non solum praefertur, sed quod ministerium veteris testamenti quasi nihil habet de gloria in comparatione ad novum, ibi *nam nec glorificatum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod ministerium novi testamenti praefertur veteri; secundo rationem huius assignat, ibi *nam si ministratio*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod apostolus argumentatur ex hoc quod habetur Exodi XXIV, ubi littera nostra habet, quod Moyses habebat faciem cornutam, *ita quod non possent*, et cetera. Alia littera habet *faciem splendidam*, quod melius dicitur. Non enim intelligendum est eum habuisse cornua ad litteram, sicut quidam eum pingunt; sed dicitur cornuta propter radios, qui videbantur esse quasi quaedam cornua. Arguitur autem ex hoc sic. Et primo per unum simile, et est locus a minori. Constat enim quod si aliquid quod minus est, habet aliquid de gloria, quod multo magis illud quod est maius. Sed vetus testamentum est minus quam novum; cum ergo illud fuerit in gloria, *ita ut non possent*, etc., videtur quod multo magis novum est in gloria. Quod autem vetus testamentum minus sit novo, probat tripliciter. Primo quantum ad effectum, quia illud est testamentum mortis, istud vitae, ut dictum est. Et quantum ad hoc dicit, quod *si ministratio mortis*, id est vetus, quae est occasio mortis. Et hoc respondet ei quo dicitur *littera occidit*, et cetera. Secundo quantum ad modum tradendi, quia vetus fuit tradita litteris in tabulis lapideis, nova vero fuit impressa spiritu in cordibus carnalibus. Et hoc innuit, cum dicit *litteris deformata*, id est perfecte formata, *in lapidibus*, id est in tabulis lapideis. Et hoc ei respondet, quo dicitur: *non littera, sed spiritu*, et cetera. Tertio quantum ad perfectionem, quia gloria veteris testamenti sine fiducia est, quia neminem ad perfectum adduxit lex. In novo vero est gloria cum spe melioris gloriae, scilicet sempiternae. Is. LI, 6: *salus mea in sempiternum erit*. Et hoc innuit, cum dicit *quae evacuatur*, Gal. V, 2: *quod si circumcidamini, Christus nihil*, et cetera. Conclusio ponitur, cum dicit *quomodo non magis*, quod planum est. Horum autem rationem assignat consequenter, cum dicit *nam si ministratio*, et cetera. Et est ratio sua talis: gloria magis debetur iustitiae, quam damnationi, sed ministerium novi testamenti est ministerium iustitiae, quia iustificat interius vivificando. Ministerium autem veteris testamenti est ministerium damnationis occasionaliter. Supra eodem: *littera occidit, spiritus autem vivificat*. Cum ergo *ministratio damnationis*, id est, ministratio veteris testamenti, quae occasionaliter est causa damnationis, ut dictum est, *est in gloria*, quae apparuit in facie Moysi, constat quod *multo magis abundat in gloria*, id est, dat abundantem gloriam ministris eius, *ministerium iustitiae*, id est, novi testamenti, per quod datur spiritus, per quem est iustitia et consummatio virtutum. Prov. III, 35: *sapientes gloriam possidebunt*. Consueverunt hoc in loco fieri quaestiones de comparatione Moysi et Pauli, sed, si recte considerentur verba apostoli, non sunt necessariae, quia hic non fit comparatio personae ad personam, sed ministerii ad ministerium. Sed quia possent pseudo-apostoli dicere quod licet maius ministerium sit novi testamenti quam ministerium veteris testamenti non tamen est multo maius, et ideo bonum est quod illi ministerio, et isti intendamus, quod et faciebant, quia simul servabant legalia cum Evangelio. Ideo hic consequenter apostolus hoc improbat, cum dicit *nam nec glorificatum*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, quod ministerium novi testamenti absque aliqua comparatione excedit ministerium veteris; secundo causam huius assignat, ibi *si enim quod evacuatur*, et cetera. Dicit ergo: dixi quod ministerium iustitiae abundat in gloria, et intantum quod gloria veteris ministerii non est dicenda gloria, *quia nec glorificatum*, etc.: quod dupliciter exponitur. Primo modo sic *quia nec*, etc., id est illa gloria nihil est in comparatione ad istam novi testamenti, quia illa gloria non est omnibus ministris collata, sed solum Moysi, et non claruit in toto Moyse, sed in parte, id est in facie solum particulariter. Et ideo *nec glorificatum est*, id est nec glorificari debet, *propter excellentem gloriam*, id est comparatione excellentis gloriae novi testamenti, quae abundat gratia, ut per eam purificati homines possent videre non gloriam hominis, sed Dei. Secundo modo ut punctetur sic: *nec glorificatum est quod claruit*; quasi dicat: nam in hac parte, id est in respectu huius naturae

particularis, qui sumus servi, non est glorificatum, id est non gloriosum illud quod claruit in veteri testamento; et hoc propter excellentem gloriam, quae est in novo, quia illa est gloria Dei patris. Huius autem causam assignat consequenter, cum dicit *si enim quod evacuatur*, et cetera. Et est ratio sua talis: illud quod datur ut transeat, nihil est in respectu ad illud quod datur ut semper maneat. Si ergo testamentum vetus, quod evacuatur, tollitur, I Cor. c. XIII, 10: *cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*, et cetera. Per gloriam enim Moysi ministratum saltem per particularem gloriam. Constat quod testamentum novum manet, quia hic inchoatur, et perficitur in patria. Lc. XXI, 33: *caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*. Erit multo magis in gloria aeterna, in qua perficietur. Erit, inquam, nobis, qui sumus eius ministri.

Lectio 3

[87703] Super II Cor., cap. 3 l. 3 Positis his quae pertinent ad commendationem doni percepti a Deo, hic consequenter ponit ea quae pertinent ad commendationem fiduciae de ipso dono conceptae. Circa hoc autem duo facit. Primo ponit fiduciam ex dono conceptam; secundo vero comparat fiduciam veteris et novi testamenti, ibi *et non sicut Moyses*. Dicit ergo primo: *habentes igitur talem spem*, ex hoc scilicet quod nobis dictum est, scilicet videndi gloriam Dei, Rom. c. VIII, 24: *spe enim salvi facti sumus, multa fiducia utimur*, id est, confidenter operamur ea quae pertinent ad usum huius ministerii, ex quo crescit nobis spes. Prov. XXVIII, v. 1. *Iustus quasi leo confidens absque terrore erit*. Ier. XVII, 7: *benedictus vir qui confidit in domino*. Consequenter, sicut praetulit donum dono, ita praefert fiduciam novi testamenti fiduciae veteris testamenti, cum dicit *et non sicut Moyses*, et cetera. Et circa hoc duo facit: primo proponit factum in veteri testamento; secundo exponit, ibi *quod evacuatur*, et cetera. Factum autem quod proponit legitur Exodi XXXIV, 34, ubi dicitur quod Moyses quando loquebatur ad populum, velabat faciem suam, quia propter claritatem vultus eius non poterant respicere in eum filii Israel. Et ideo dicit *et non sicut Moyses*, etc., quasi dicat: dico quod utimur multa fiducia, et tanta, quod non accidit nobis, sicut Moyses faciebat eis, scilicet non revelando faciem suam populo, quia nondum venerat tempus revelandi claritatem veritatis. Habemus ergo nos fiduciam absque velamine. Consequenter exponit hoc quod dixerat, de velamine, dicens *quod evacuatur*, et cetera. Velamen enim illud erat obscuritas figurarum, quae per Christum evacuata est. Et circa hoc tria facit. Primo enim ponit evacuationem huius velaminis; secundo quomodo haec evacuatio habet locum in Iudaeis, ibi *sed obtusi*, etc.; tertio quomodo non habeat locum in ministris novi testamenti, ibi *nos vero revelata*, et cetera. Dicit ergo quod *Moyses ponebat velamen*, scilicet figurae, *super faciem suam, quod*, scilicet velamen, *evacuatur*, id est tollitur per Christum, scilicet implendo in veritate quod Moyses tradidit in figura, quia omnia in figura contingebant illis. Sic enim Christus per mortem suam removit velamen de occisione agni paschalis, et ideo statim cum emisit spiritum, velum templi scissum est. Item, in mittendo spiritum sanctum in corda credentium, ut intelligerent spiritualiter quod Iudaei carnaliter intelligunt. Et hoc velamen removit, cum aperuit eis sensum, ut intelligerent Scripturas, Lc. ult. Qualem autem effectum habeat in Iudaeis haec evacuatio, ostendit, dicens *sed obtusi*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod remotum ab illis non fuit in statu infidelitatis; secundo ostendit, quod removebitur in eorum conversione, ibi *cum autem conversus fuerit*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit rationem quare haec evacuatio non habet locum in Iudaeis; secundo, ex hoc ostendit eos adhuc habere velamen, ibi *sed usque in hodiernum diem*, et cetera. Dicit ergo quod evacuatur in his qui credunt, sed non quantum ad Iudaeos infideles. Et ratio huius est, quia *obtusi sunt sensus eorum*, id est ratio eorum hebes est, et sensus eorum imbecilles et obtusi sunt, nec possunt videre claritatem divini luminis, id est divinae veritatis, absque velamine figurarum. Et huius ratio est quia claudunt oculos, ut non videant, quia velum templi scissum est. Et ideo est ex eorum culpa infidelitatis, non ex defectu veritatis, quia, remoto velamine, omnibus aperientibus oculos mentis per fidem clarissime veritas manifestatur. Rom. XI, 25: *caecitas ex parte contigit in Israel*. Io. IX, 39: *in iudicium veni in hunc mundum*, et cetera. Sic enim prophetaverat Isaias VI cap.: *excaeca cor populi huius*, et cetera. Et vere intantum obtusi sunt sensus eorum, ut veritatem nobis manifestatam usque in hodiernum diem non intelligant. Sed idipsum velamen, quod erat in veteri testamento, antequam velum templi scissum esset in lectione veteris testamenti, quia non aliter intelligunt illud, quam ante, quia adhuc innituntur figuris, ut veritatem non revelent, id est non intelligant: sic velamen Dei, non figuram, sed veritatem credunt, quod scilicet evacuatur quantum ad fideles, et quantum in se est omnibus per Christum, id est in fide Christi, sed in eis non manet, quia non credunt venisse Christum. Consequenter cum dicit *sed usque in hodiernum diem*, etc., ostendit quomodo adhuc apud

Iudaeos est velamen quantum ad infideles, licet remotum sit per Christum. Circa quod sciendum est, quod velamen dicitur apponi alicui dupliciter: aut quia apponitur rei visae ne possit videri, aut quia apponitur videnti ne videat. Sed Iudaeis in veteri lege utroque modo appositum erat velamen. Nam et corda eorum excaecata erant, ne cognoscerent veritatem propter eorum duritiam, et vetus testamentum nondum completum erat, quia nondum veritas venerat. Unde in signum huius velamen erat in facie Moysi et non in faciebus eorum, sed, veniente Christo, velamen remotum est a facie Moysi, id est a veteri testamento, quia iam impletum est, sed tamen non est remotum a cordibus eorum. Et hoc est quod dicit *sed usque in hodiernum diem*, quasi dicat: amotum est a fidelibus veteris testamenti velamen, sed adhuc *cum legitur Moyses*, id est, cum exponitur eis vetus testamentum, Act. c. XV, 21: *Moyses a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum praedicent in synagogis*, etc., *velamen*, id est caecitas, *est positum super cor eorum*. Rom. XI, 25: *caecitas ex parte contigit*, et cetera. Quando autem et quomodo removetur ab eis illud velamen, ostendit consequenter, cum dicit *cum autem conversus*, et cetera. Et primo describit modum removendi hoc velamen; secundo rationem huius reddit, ibi *dominus autem spiritus*, et cetera. Dicit ergo, quod illud velamen adhuc est in eis, sed non quod vetus testamentum sit velatum, sed quia corda eorum velata sunt. Et ideo, ad hoc ut removeatur, nihil restat, nisi quod convertantur, et hoc est quod dicit *cum autem conversus fuerit*, scilicet aliquis eorum ad Deum per fidem in Christum, ex ipsa conversione *aufferetur velamen*. Is. X, 21: *reliquiae convertentur*, et cetera. Et hoc idem habetur Rom. IX, 27. Et nota, quod cum ageret de caecitate, loquitur in plurali, unde dicit *super corda eorum*, cum vero loquitur de conversione, loquitur in singulari dicens *cum autem conversus*, ut ostendat eorum facilitatem ad malum, et difficultatem ad bonum, quasi pauci convertantur. Ratio autem quare convertantur, et velamen removeatur, hoc modo est, quia Deus vult. Posset enim dicere, quod velamen illud appositum est ex praecepto domini, et ideo non potest removeri. Sed apostolus ostendit, quod non solum potest removeri, imo quia removetur per eum, qui est dominus. Et hoc est, quod dicit *dominus enim*, et cetera. Quod potest dupliciter legi. Uno modo, ut spiritus teneatur ex parte subiecti, ut dicatur: *spiritus*, id est spiritus sanctus, scilicet qui est auctor legis, *est dominus*, id est operatur ex proprio libertatis arbitrio. Io. III, 8: *spiritus ubi vult spirat*. I Cor. XII, 11: *dividens singulis prout vult. Ubi autem spiritus domini, ibi libertas*; quasi dicat: quia spiritus est dominus, potest dare libertatem, ut possimus libere uti Scriptura veteris testamenti absque velamine. Et ideo, qui non habent spiritum sanctum, non possunt libere uti. Gal. V, 13: *vos in libertatem vocati estis*. I Petr. II, 16: *quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem*. Alio modo, ut per dominum intelligatur Christus, et tunc legitur sic *dominus*, id est Christus, *est spiritualis*, id est spiritus potestatis, et ideo *ubi est spiritus domini*, id est lex Christi spiritualiter intellecta, non scripta litteris, sed per fidem cordibus impressa, *ibi est libertas*, ab omni impedimento velaminis. Sciendum autem, quod occasione istorum verborum, scilicet *ubi spiritus domini, ibi libertas*, et illorum, scilicet *iusto lex non est posita*, aliqui erronee dixerunt quod viri spirituales non obligantur praeceptis legis divinae. Sed hoc est falsum; nam praecepta Dei sunt regula voluntatis humanae. Nullus autem homo est, nec etiam Angelus, cuius voluntatem non oporteat regulari et dirigi lege divina. Unde impossibile est aliquem hominem praeceptis Dei non subdi. Hoc autem quod dicitur *iusto lex non est posita*, exponitur, id est, propter iustos, qui interiori habitu moventur ad ea quae lex Dei praecipit, lex non est posita: sed propter iniustos, non quin etiam iusti ad eam teneantur. Et similiter *ubi spiritus domini, ibi libertas*, intelligitur, quia liber est, qui est causa sui: servus autem est causa domini; quicumque ergo agit ex seipso, libere agit; qui vero ex alio motus, non agit libere. Ille ergo, qui vitat mala, non quia mala, sed propter mandatum domini, non est liber; sed qui vitat mala, quia mala, est liber. Hoc autem facit spiritus sanctus, qui mentem interius perficit per bonum habitum, ut sic ex amore caveat, ac si praeciperet lex divina; et ideo dicitur liber, non quin subdatur legi divinae, sed quia ex bono habitu inclinatur ad hoc faciendum, quod lex divina ordinat. Deinde, cum dicit *nos vero omnes*, etc., ostendit quomodo Christi fideles sunt omnino liberi ab hoc velamine. Dicit ergo: dico quod ab illis aufertur velamen hoc, cum aliquis conversus fuerit sicut nos, non aliquis, sed omnes, qui sumus Christi fideles. Lc. VIII, 10: *vobis datum est*, et cetera. *Revelata facie*, non habentes velamen supra cor, sicut illi. Et intelligitur per faciem, cor, seu mens, quia sicut per faciem videt quis corporaliter, ita per mentem spiritualiter. Ps. CXVIII, 18: *revela oculos meos*, et cetera. *Gloriam domini*, non Moysi: gloria enim significat claritatem, ut dicit Augustinus. Iudaei autem videbant quamdam gloriam in facie Moysi ex hoc, quod locutus est cum Deo. Sed haec gloria est imperfecta, quia non est claritas ex qua ipse Deus est gloriosus; et hoc est cognoscere ipsum Deum. Vel *gloriam domini*, id est, filium Dei. Prov. X: *gloria patris, filius sapiens*, et cetera. *Speculantes* non sumitur hic a specula, sed a speculo, id est ipsum Deum gloriosum cognoscentes per

speculum rationis, in qua est quaedam imago ipsius. Et hunc speculamur quando homo ex consideratione sui ipsius assurgit in cognitionem aliquam de Deo, et transformatur. Cum enim omnis cognitio sit per assimilationem cognoscentis ad cognitum, oportet quod qui vident, aliquo modo transformentur in Deum. Et si quidem perfecte vident, perfecte transformantur, sicut beati in patria per fruitionis unionem, I Io. III, 2: *cum autem apparuerit*, et cetera. Si vero imperfecte, imperfecte, sicut hic per fidem, I Cor. XIII, 12: *videmus nunc per speculum in aenigmate*. Et ideo dicit *in eadem imaginem*, id est sicut videmus, *transformamur*, inquam, *a claritate in claritatem*, in quo distinguit triplicem gradum cognitionis in discipulis Christi: primus est a claritate cognitionis naturalis in claritatem cognitionis fidei. Secundus est a claritate cognitionis veteris testamenti, in claritatem cognitionis gratiae novi testamenti. Tertius est a claritate cognitionis naturalis et veteris et novi testamenti, in claritatem visionis aeternae. Infra IV, 16: *licet is qui foris est*, et cetera. Sed unde est hoc? Non ex littera legis, sed *tamquam a spiritu domini*. Rom. VIII, v. 14: *quicumque spiritu Dei aguntur*. Ps. CXLII, 10: *spiritus tuus bonus deducet*, et cetera.

Caput 4

Lectio 1

[87704] Super II Cor., cap. 4 l. 1 Ostensa dignitate ministerii novi testamenti, hic consequenter apostolus determinat de usu ministerii. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit usum huius ministerii, qui debet esse in agendis bonis; secundo illum, qui debet esse in malis patienter tolerandis, ibi *habemus autem thesaurum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit huius ministerii usum; secundo obiectionem excludit, ibi *quod si*, et cetera. Dicit ergo: quia igitur huiusmodi ministerium est tantae dignitatis in se et in ministris, *ideo habentes hanc administrationem*, id est hanc dignitatem administrandi spiritualia. I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo, ut ministros*, et cetera. Rom. XI, 13: *quamdiu sum gentium apostolus, ministerium*, et cetera. Habentes, inquam, non ex nobis, seu ex meritis nostris, sed *iuxta quod misericordiam consecuti sumus a Deo*, id est ex misericordia Dei, quam in hoc consecuti sumus a Deo. I Tim. I, 13: *misericordiam consecutus sum*, et cetera. Consequenter cum dicit *non deficiamus*, etc., describit usum huius ministerii, qui debet esse circa bona agenda, et hoc quantum ad duo. Primo quantum ad vitationem malorum; secundo quantum ad operationem bonorum *in manifestatione*, et cetera. Docet autem vitari mala in usu huius ministerii, et quantum ad vitam, et quantum ad doctrinam. Sed quantum ad vitam dupliciter, scilicet quantum ad operationem, et quantum ad intentionem. Nam si quis vitat mala operari et bona intentione, perfecte vitat mala. In operatione autem vitatur malum, in adversitate patienter mala sustinendo, et ideo dicit *non deficiamus*, per impatientiam. Gal. VI, 9: *bonum autem facientes non deficiamus*. II Cor. XII, v. 10: *cum infirmor, tunc fortior sum et potens*. Vitatur etiam in prosperitate, temperate utendo eis quae prospere succedunt, et ideo dicit *sed abdicamus occulta dedecoris*, id est amovemus a nobis quae hominem turpem et dedecorosum faciunt, scilicet immunda et turpia, et etiam occulta, non solum manifesta. Iac. I, 21: *abiiciamus omnem immunditiam*. Eph. V, 12: *quae in occulto ab eis fiunt, turpe*, et cetera. In intentione autem vitatur malum vitae, si est intentio recta, et quantum ad hoc dicit *non ambulantes in astutia*, id est in astutia et simulatione et hypocrisi, quod faciunt pseudo, qui aliud praetendunt exterius, et aliud gerunt interius in corde. Iob XXXVI, 13: *simulatores et callidi provocant iram Dei*. In doctrina autem vitatur malum quando verbum domini debito modo proponitur, et quantum ad hoc dicit *non adulterantes verbum*. Quod dupliciter exponitur, ut patet supra. Et primo non permiscentes doctrinae Christi falsam doctrinam, quod faciebant pseudo dicentes legalia debere servari cum Evangelio. Secundo non praedicantes propter lucrum, vel gloriam propriam. Et istorum primus est lupus, secundus mercenarius. Sed qui vera praedicat, et propter gloriam Dei, est pastor. Unde Augustinus: *pastor est amandus, lupus vitandus, sed mercenarius ad tempus tolerandus*. Sed quia non sufficit ad perfectam iustitiam solum vitare mala, sed requiritur operatio bona, ideo consequenter subiungit de operatione bonorum in ipso usu huius ministerii. Et ponitur triplex bonum, quod facit contra triplex malum. Primum bonum contra malum doctrinae; secundum contra malum operationis; tertium contra malum intentionis. Contra malum doctrinae, quod debet vitari, facit bonum manifestae veritatis. Et quantum ad hoc dicit *in manifestatione veritatis*, quasi dicat: non deficiamus sed, vitantes mala, ambulamus et proficimus in manifestatione veritatis, id est veritatem puram manifestamus. Io. XVIII, 37: *ad hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati*. Eccli. XXIV, v. 31: *qui elucidant me, vitam aeternam habebunt*. Contra malum operationis faciunt bona opera, et quantum ad hoc dicit *commendantes nosmetipsos*, et cetera. Et hoc non facimus dicendo

de nobis bona, quia non de facili creditur ei qui seipsum commendat, sed operando bona, quia talia opera facimus, ut ex ipsis operibus reddamus nosmetipsos commendabiles, *ad omnem conscientiam hominum*. I Petr. II, 12: *conversationem vestram inter gentes*, et cetera. Contra malum intentionis facimus bonum reddendo nos commendabiles, non solum ad omnem conscientiam hominum, sed etiam *coram Deo*, qui intuetur corda. Infra X, 18: *non enim qui seipsum commendat, ille probatus est*, et cetera. Rom. XII, 17: *providentes bona, non solum coram*, et cetera. Et, secundum Augustinum in Glossa, apostolus implet in hoc mandatum domini, Matth. V, 16: *sic luceat*, etc., item c. VI, 1: *attendite ne iustitiam*, etc., primum in hoc quod dicit *commendantes nos*, etc.; secundum vero in hoc quod dicit *coram Deo*, Rom. II, 28: *non enim, qui in manifesto*, et cetera. Vel potest totum hoc magis secundum continuationem litterae, legi sic, ut dicatur: *ideo habentes hanc administrationem, iuxta quod*, etc., *non deficimus*, supple a bene operando, *sed abdicamus*, etc., et iterum, *in manifestatione veritatis*; servato tamen eodem modo exponendi, sicut in prima lectura.

Lectio 2

[87705] Super II Cor., cap. 4 l. 2 Hic consequenter apostolus respondet cuidam tacitae obiectioni. Posset enim dici sibi ab aliquo: tu dicis, quod non deficiis in manifestatione veritatis Christi, sed hoc non videtur, quia multi contradicunt tibi. Huic ergo quaestioni respondet. Et circa hoc duo facit. Primo enim respondet quaestioni praedictae; secundo excludit quoddam dubium, quod videtur ex responsione sua sequi, ibi *non enim nosmetipsos*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ostendit quibus occultatur veritas Christi; secundo occultationis causam assignat, ibi *in quibus Deus huius saeculi*; tertio ostendit quod hoc non est ex defectu veritatis Evangelii, ut occultetur, ibi *ut non fulgeat*, et cetera. Dicit ergo: dixi quod non deficimus in manifestatione, *quod*, id est sed, *si Evangelium nostrum*, quod scilicet nos praedicamus, *est opertum*, id est occultum, non est opertum omnibus, sed illis tantum, *qui pereunt*, scilicet praebendo impedimentum ne eis manifestetur. I Cor. I, 18: *verbum crucis pereuntibus stultitia est*, et cetera. Causa ergo huius occultationis est non ex parte Evangelii, sed propter eorum culpam et malitiam. Et hoc est quod subdit *in quibus Deus huius saeculi*, et cetera. Et hoc potest exponi tribus modis. Primo modo sic: *Deus huius saeculi*, id est Deus qui est dominus huius saeculi et omnium rerum creatione et natura, iuxta illud Ps. XXIII, 1: *domini est terra, et plenitudo eius, orbis terrarum, excaecavit mentes infidelium*, non inducendo malitiam, sed merito, imo demerito praecedentium peccatorum subtrahendo gratiam. Is. VI, 10: *excaeca cor populi huius*, et cetera. Unde et praecedentia peccata insinuat, cum dicit *infidelium*, quasi infidelitas eorum fuerit causa huius excaecationis. Secundo modo sic: *Deus huius saeculi*, id est Diabolus, qui dicitur Deus huius saeculi, id est saeculariter viventium, non creatione sed imitatione, qua saeculares eum imitantur. Sap. II, 25: *imitantur eum, qui sunt*, et cetera. Et hic excaecat suggerendo, trahendo et inclinando ad peccata. Et sic quando iam sunt in peccatis, operiuntur in tenebris peccatorum ne videant. Eph. IV, 18: *tenebris obscuratum habentes intellectum*, et cetera. Tertio modo sic: Deus habet rationem ultimi finis, et complementum desideriorum totius creaturae. Unde quidquid aliquis sibi pro fine ultimo constituit in quo eius desiderium quiescit, potest dici Deus illius. Unde cum habes pro fine delicias, tunc deliciae dicuntur Deus tuus; similiter etiam si voluptates carnis, vel honores. Et tunc exponitur sic: *Deus huius saeculi*, id est illud quod homines saeculariter viventes sibi pro fine constituunt, ut puta voluptates, vel divitiae et huiusmodi. Et sic Deus excaecat mentes, inquantum impedit ne homines lumen gratiae hic, et gloriae in futuro, videre possint. Ps. LVII, v. 9: *supercecidit ignis, scilicet concupiscentiae, ut non viderent solem*. Sic ergo excaecatio infidelium non est ex parte Evangelii, sed ex culpa infidelium. Et ideo subdit *ut non fulgeat*, et cetera. Ubi sciendum est, quod Deus pater est fons totius luminis. I Io. I, 5: *Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt*, et cetera. Ex hoc autem fontanoso lumine derivatur imago huius luminis, scilicet filius verbum Dei. Hebr. c. I, 3: *qui cum sit splendor*, et cetera. Hic ergo splendor gloriae, imago fontanosae lucis, carnem nostram accepit et multa gloriosa et divina in hoc mundo opera fecit. Declaratio igitur huius lucis est Evangelium, unde et Evangelium dicitur notitia claritatis Christi, quae quidem notitia virtutem habet illuminativam. Sap. VI, 13: *clara est et quae numquam marcescit sapientia*, et cetera. Et quidem, quantum est de se, in omnibus refulget et omnes illuminat, sed illi qui praebent impedimentum, non illuminantur. Et hoc est quod dicit: *ideo excaecavit mentes infidelium, ut scilicet non effulgeat in eis*, scilicet in mentibus infidelium, licet in se effulgens sit, *illuminatio Evangelii* illuminantis. Quod quidem est illuminans, quia est gloria Christi, id est claritas. Io. I, 14: *vidimus gloriam*, et cetera. Quae quidem gloria provenit Christo ex eo quod est imago Dei.

Col. I, 15: *qui est imago invisibilis Dei*. Nota, secundum Glossam, quod Christus perfectissima imago Dei est. Nam ad hoc quod aliquid perfecte sit imago alicuius, tria requiruntur, et haec tria perfecte sunt in Christo. Primum est similitudo, secundum est origo, tertium est perfecta aequalitas. Si enim inter imaginem et eum, cuius est imago, esset dissimilitudo, et unum non oriretur ex alio, similiter etiam si non sit aequalitas perfecta, quae est secundum eandem naturam, non esset ibi perfecta ratio imaginis. Nam similitudo regis in denario, non perfecte dicitur imago regis, quia deest ibi aequalitas secundum eandem naturam; sed similitudo regis in filio dicitur perfecta imago regis, quia sunt ibi illa tria quae dicta sunt. Cum ergo ista tria sint in Christo filio Dei, quia scilicet est similis patri, oritur a patre, et aequalis est patri, maxime et perfecte dicitur imago Dei. Consequenter cum dicit *non enim nosmetipsos*, etc., removet apostolus quoddam dubium. Posset enim aliquis, contra praedicta, dicere apostolo: supra dixisti Evangelium vestrum esse opertum, modo dicis Evangelium Christi illuminare; si ergo detur quod Evangelium Christi sit illuminans, non potest hinc sequi quod opertum sit Evangelium vestrum. Et ideo ad hoc removendum, duo facit. Primo, ostendit quod idem est Evangelium suum et Christi; secundo, ostendit unde sit quod Evangelium suum sit illuminativum, ibi *quoniam Deus qui dixit*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod manifestatio claritatis Christi est Evangelium Christi et nostrum. Nostrum quidem tamquam per nos praedicatum; Christi vero, tamquam in ipso Evangelio praedicati. Et hoc est quod *non praedicamus nosmetipsos*, id est non commendamus nos, nec ad nos, id est ad laudem, vel lucrum nostrum convertimus praedicationem nostram, sed ad Christum totum referimus et laudem eius. I Cor. c. I, 23: *nos autem praedicamus Christum*, et cetera. Ps. LXXII, 28: *ut annuntiem omnes praedicationes tuas*, non meas, *in portis*, et cetera. *Sed Iesum dominum nostrum, nos autem servos vestros per Iesum*. Quasi dicat: Iesum praedicamus ut dominum, nos autem servos. Et huius ratio est quia principaliter quaerimus laudem Christi et non nostram. Nam servus est, qui est propter utilitatem domini. Et inde est, quod minister Ecclesiae, qui non quaerit honorem Dei et utilitatem subditorum, non dicitur verus rector, sed tyrannus. Nam quicumque bene regit, debet esse sicut servus, quaerens honorem et utilitatem subditorum. Gen. XXV, 23: *maior serviet minori*. I Cor. IX, 19: *cum essem liber, omnium vestrum me servum feci*. Consequenter cum dicit *quoniam Deus qui dixit*, etc., ostendit unde Evangelium suum habet virtutem illuminativam. Ubi nota ordinem procedendi servatum ab apostolo, qui talis est: nos aliquando, scilicet antequam conversi essemus ad Christum, eramus tenebrosi sicut et vos et alii in quibus non fulget claritas gloriae Christi. Nunc vero, postquam Christus vocavit nos per gratiam suam ad se, tenebrae istae remotae sunt a nobis, et iam fulget in nobis virtus gloriae claritatis Christi; et intantum refulget in nobis, quod non solum illuminamur ad hoc quod videre possimus, sed etiam quod alios illuminemus. Ex spirituali ergo gratia et abundantia refulgentia claritatis gloriae Christi in nos, habet Evangelium nostrum virtutem illuminativam. Et hoc est quod dicit: dico quod ideo illuminat Evangelium nostrum, quoniam *Deus, qui dixit*, id est praecepto solo fecit, *lucem splendescere*, quod fuit in separatione elementorum, quando chaos tenebrosum illuminavit per lucem quam fecit. Gen. I, 3: *dixit, fiat lux*. Eccli. XXIV, 6: *ego feci, ut in caelis oriretur lux*, et cetera. *Iste, inquam, Deus, illuxit in cordibus*, id est in mentibus, *nostris*, prius tenebrosis per absentiam luminis gratiae et obscuritatem peccati. Lc. I, 79: *illuminare his qui in tenebris*, et cetera. *Illuxit*, inquam, non solum ut nos illuminaremur, sed *ad illuminationem*, id est ut et alios illuminemus. Eph. III, 8: *mihi omnium sanctorum minimo data est*, et cetera. Matth. V, v. 14: *vos estis lux*, et cetera. Ad illuminationem dico, *scientiae*, id est ut faciamus alios scire. Dico, *claritatis Dei*, id est clarae divinae visionis, *in facie Iesu Christi*. Glossa: id est per Iesum Christum, qui est facies patris, quia sine ipso non cognoscitur pater. Sed melius dicitur sic: ad illuminationem sanctae claritatis Dei, quae quidem claritas fulget in facie Christi Iesu, id est ut per ipsam gloriam et claritatem, cognoscatur Christus Iesus. Quasi dicat: in summa, ad hoc Deus illuxit nobis ad illuminationem, ut ex hoc Iesus Christus cognoscatur et praedicetur in gentibus.

Lectio 3

[87706] Super II Cor., cap. 4 l. 3 Supra tractavit de usu ministerii novi testamenti quantum ad bona agenda, hic consequenter tractat de usu eius quantum ad tolerantiam malorum. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit tolerantiam malorum, quae patiebantur; secundo vero hoc manifestat, ibi *semper enim nos, qui vivimus*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit causam quare tribulationibus exponantur a Deo; secundo ostendit, quod in istis tribulationibus patienter se habeant, ibi *in omnibus tribulationem patimur*, etc.; tertio vero rationem huius patientiae assignat, ibi *semper mortificationem Iesu*, et cetera. Dicit ergo, Deus illuxit mentibus nostris ad

illuminationem aliorum, quae quidem lux est maximus thesaurus. Sap. VII, 14: *infinitus enim thesaurus*, et cetera. Is. XXXIII, 6: *divitiae salutis sapientia*, et cetera. Istum autem maximum thesaurum non habemus in pretioso loco, sed in re vili et fictili: et ratio huius est, ut scilicet Deo efficacia eius tribuatur. Et hoc est quod dicit *habemus thesaurum istum*, id est lucem illam qua alios illuminamus, *in vasis fictilibus*, id est in corpore fragili et vili. Ps. CII, 14: *ipse cognovit figmentum nostrum*. Ier. XVIII, 6: *sicut lutum in manu figuli, sic et vos in manu*, et cetera. Is. LXIV, 8: *et nunc, domine, pater noster es tu, nos vero lutum*. Ideo *habemus in vasis fictilibus, ut sublimitas, istius lucis, sit virtutis Dei*, id est Deo attribuat, *et non ex nobis* credatur esse. Nam si essemus divites, si potentes, si nobiles secundum carnem, quidquid magnum faceremus, non Deo, sed nobis ipsis attribueretur. Nunc vero, quia pauperes et contemptibiles sumus, huiusmodi sublimitas Deo, et non nobis, attribuitur. Et ideo vult nos Deus contemptui haberi, et tribulationibus exponi. Deut. XXXII, 27: *ne dicerent: manus nostra excelsa*, et cetera. Et I Cor. I, 29: *ut non gloriatur omnis caro*, et cetera. Sap. XII, 8: *misisti antecessores tuos ne dicerent*, et cetera. Consequenter cum dicit *in omnibus tribulationem patimur*, etc., ostendit eorum patientiam in iis, quae patiuntur. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit mala, quae patiuntur in generali; secundo enumerat ea in speciali, ibi *aporiamur, sed non destituimur*, et cetera. Dicit ergo. Vere habemus hunc thesaurum in vasis fictilibus, quia *in omnibus tribulationem patimur*; quasi dicat: nullus modus tribulandi deest nobis. Act. XIV, v. 21: *per multas tribulationes*, et cetera. Nec mirum, quia, ut dicitur Lc. ult.: *oportuit Christum pati, et sic intrare*, et cetera. Et licet sic tribulemur, *non tamen angustiamur*. Et loquitur ad similitudinem viatoris, qui quando non patet ei via, qua exeat de aliquo arcto loco, angustiat. Quasi dicat: homines, qui solum in mundo confidunt, angustiantur, si undique a mundo tribulantur, quia non patet eis via remedii, cum non sperent nisi de mundo. Sed nos, licet tribulemur in mundo, quia tamen confidimus de Deo et speramus in Christo, patet nobis via evasionis et auxilii a Deo, et ideo non angustiamur. Consequenter cum dicit *aporiamur*, etc., enumerat tribulationes in speciali. Sunt autem quatuor in quibus homines consueverunt tribulari, et in istis tribulati sunt apostoli, scilicet in rebus exterioribus, in inquietudine status, in laesione famae, et in afflictione proprii corporis. Quantum ergo ad primum dicit *aporiamur*, id est depauperamur. Aporos enim Graece, Latine dicitur pauper; quasi dicat: adeo pauperes sumus, ut necessaria desint. I Cor. IV, v. 11: *usque in hanc horam esurimus*, et cetera. *Sed non destituimur* a Deo, qui est thesaurus noster. Divitiae enim non quaeruntur propter se, sed propter sufficientiam vitae. Unde homines, qui sine Dei auxilio et spe sunt, si careant divitiis, destituuntur; sed qui solum de Deo confidunt et sperant, quantumcumque aporianantur, non destituuntur. Infra VI, 10: *tamquam nihil habentes, et omnia possidentes*. Sed nec sufficit, imo cum hoc inquietamur, *persecutionem patimur*, scilicet de loco ad locum. Matth. X, 23: *persequentur vos. Sed non derelinquimur a Deo, quin praebeat auxilium*. Hebr. ult.: *non te deseram*, et cetera. Ps. IX, 11: *sperent in te, qui noverunt te*, et cetera. Sed et cum hoc laedimur in fama, quia *humiliamur*, id est contemnimur et pro nihilo reputamur. Io. XVI, 2: *venit hora, ut omnis qui interficit vos*, et cetera. Matth. V: *beati eritis cum vos oderint*, et cetera. Sed quia quando quis contemnitur, et causa contemptus subest, ille qui contemnitur, consuevit confundi; quando vero causa non subest, non confunditur, et istis non suberat causa contemptus, ideo dicit *non confundimur*. Quasi dicat: quia non subest causa, non curamus. Ps. XXX, 2: *in te, domine, speravi, non confundar*, et cetera. Sed quasi haec pauca sint, addit ad tribulationis exaggerationem, dicens *deiicimur* ad mortis pericula, *sed non perimus*, id est a bono non cessamus, vel non perimus quia Deus sustentat nos. Iob XI, 17: *cum te consumptum putaveris*, et cetera. I Cor. IV, 13: *tamquam purgamenta huius mundi*, et cetera. Ps. XLIII, v. 22: *aestimati sumus sicut oves*, et cetera. Consequenter cum dicit *semper mortificationem*, etc., subdit rationem huius patientiae. Circa quod sciendum est quod in Christo talis fuit processus. Nam a principio suae conceptionis carnem habens passibilem, et passus mortuus fuit, sed tamen interius vivebat spirituali vita. Post resurrectionem vero, illa spiritualis et gloriosa vita usque ad corpus derivata est, et factum est ipsum corpus gloriosum et immortale, quia: *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur*, et cetera. Unde ex hoc accipitur duplex status in corpore Christi, scilicet mortis et gloriae. Et ideo dicit: quod ideo pericula mortis et passiones patienter sustinemus, ut perveniamus ad gloriosam vitam. Et hoc est quod dicit: ita sustinemus *semper*, id est in omnibus et ubique, *mortificationem Iesu*, id est propter Iesum, vel ad similitudinem mortis Iesu, Gal. ult.: *stigmata domini Iesu*, et cetera. Quia propter veritatem passi sumus, sicut et Iesus. *In corpore nostro*, non solum in mente, Ps. XLIII, 22: *propter te mortificamur tota die. Ut vita Iesu*, id est vita gratiae quam Iesus dat; vel vita gloriae ad quam Iesus per passiones pervenit, Lc. XXIV, 26: *nonne oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam*, id est manifeste appareat etiam inimicis. Dicit ergo in futura, scilicet resurrectione, vel etiam nunc vita

gloriae, *in corporibus nostris*, non solum in animabus, Iudic. VII: *fractis lagunculis apparuerunt lucernae*. Et idcirco dicit Ambrosius: *non timebat mori propter resurrectionem promissam*. *Circumferentes*, id est ubique portantes et sustinentes, quia quocumque eamus patimur et non caedimus. Et hoc ideo *ut vita Iesu*, quae latet nunc in corde nostro, *in corporibus nostris manifestetur*, quando scilicet *reformabit corpus humilitatis nostrae*, etc., Phil. c. III, 21. Col. III, 3: *mortui estis, et vita vestra*, et cetera. II Tim. II, 11: *si commortui sumus, et convivemus*.

Lectio 4

[87707] Super II Cor., cap. 4 l. 4 Posita patientia apostolorum in malis, et causa patientiae ostensa, hic apostolus consequenter manifestat ea; et primo manifestat id quod dixit de spe gloriae; secundo vero id quod dixit de sua patientia, ibi *propter quod non deficimus*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo manifestat spem gloriae quam habet; secundo ostendit unde haec spes sibi proveniat, ibi *habentes autem eundem*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo mortificationem Iesu in corpore suo portet; secundo vero manifestat quomodo portet vitam Iesu, ibi *ut et vita*, etc.; tertio manifestat quid ex hoc sibi et aliis proveniat, ibi *ergo mors*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod portamus mortificationem in corporibus nostris, non quod moriamur, sed quia *nos qui vivimus*, corporali vita vel virtutibus, *semper tradimur in mortem*, vel in pericula mortis. Et hoc quidem, *propter Iesum*. Ps. XLIII, 22: *aestimati sumus sicut oves*, et cetera. Qualiter autem vitam Iesu portemus in corpore exponit subdens: ita, scilicet *ut vita Iesu* immortalis et impassibilis, *manifestetur in carne nostra nunc mortali*, ita ut caro nostra mortalis recipiat immortalitatem in resurrectione. I Cor. XV, 53: *oportet autem mortale hoc induere*, et cetera. Sed ex hoc quid proveniat, subdit, dicens *ergo mors operatur*, id est exercet dominium suum in nos, *vita autem*, scilicet praesens, *operatur in vobis*, quia estis in prosperitate, iuxta illud I Cor. IV, 10: *nos stulti*, et cetera. Ut mors operetur in nobis magnum bonum, scilicet consecutionem vitae spiritualis. Ps. CXV, v. 15: *pretiosa est in conspectu domini mors sanctorum eius*, et cetera. Sed vita terrena quam amatis, operatur in vobis magnum malum, scilicet mortem aeternam. Prov. X, 16: *opus iusti ad vitam*, et cetera. Io. XII, 25: *qui amat animam suam in hoc mundo*, et cetera. Vel aliter: duo fuerunt in Christo, mors corporalis et vita spiritualis. Dicit itaque *ergo mors*, etc., quasi dicat: in nobis non solum vita spiritualis operatur, in quantum imitamur spiritualiter, sed etiam mors operatur, id est propter spem resurrectionis, et propter amorem Christi, vestigia mortis Christi in nobis apparent, in quantum passionibus mortis exponimur, Ps. XLIII, 22: *propter te mortificamur tota die*; sed in vobis operatur solum vita Christi, per quam vitam fides plantatur in vobis et vita spiritualis. Unde autem proveniat apostolo haec spes certitudinis, subdit, dicens *habentes autem*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit causam certitudinis; secundo concludit ipsam certitudinem, ibi *scientes quoniam qui*, et cetera. Causa autem huius certitudinis est spiritus, infundens fidem in cordibus eorum. Unde primo ponit causam hanc; secundo vero manifestat eam per exemplum, ibi *sicut scriptum est*, et cetera. Dicit ergo: ex hoc speramus et non deficimus, quia sumus *habentes eundem spiritum fidei*, quem antiqui habuerunt, quia, licet tempora mutata sint, spiritus tamen et fides non est mutata, nisi quod illi credebant Christum venturum et passurum, nos autem credimus ipsum venisse et passum fuisse. Et hic spiritus est spiritus sanctus, qui est spiritus fidei. I Cor. XII, 11: *haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus*, et cetera. Et ibidem: *alteri fides in eodem spiritu*. Hunc ergo spiritum habentes, quem antiqui habuerunt, facimus eadem quae illi, et credimus. Illi autem quid fecerint, dicit Ps. CXV, 10: *credidi*, scilicet Deo et perfecte. Et hoc omnes antiqui fecerunt. Hebr. XI, 39: *hi omnes testimonio fidei*, et cetera. *Propter quod*, scilicet credidi, *locutus sum*, id est confessus sum fidem. Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam*, et cetera. Quod etiam nos facimus, quia propter hoc quod credimus, loquimur et confitemur fidem et praedicamus. Act. IV, 20: *non enim possumus quae vidimus et audivimus non loqui*. Spiritus ergo sanctus est causa huius certitudinis. Ultimo ergo concludit conclusionem intentam, scilicet ipsam certitudinem. Et primo de salute propria; secundo de salute aliorum, ibi *et constituet vobiscum*, et cetera. Dicit ergo *scientes*, id est certam scientiam habentes, *quoniam qui suscitavit Iesum*, id est Deus pater, vel tota Trinitas, *et nos cum Iesu suscitabit*, ut scilicet sumamus eandem gloriam cum Iesu, quia cum simus membra eius, debemus esse cum capite. Io. XII, 26: *volo, pater, ut ubi ego sum, illic sit et minister meus*, et cetera. Rom. VIII, v. 11: *qui suscitavit dominum Iesum a mortuis, suscitabit*, et cetera. Et non solum sum certus de salute nostra, sed etiam de vestra, quia *constituet nos vobiscum*, id est simul erimus; quia sicut nos sumus membra Christi, ita et vos per nos. I Thess. IV, 16: *et sic semper cum domino erimus*. Matth.

XXIV, 28: *ubicumque fuerit corpus*, et cetera. Et ideo dicit *vobiscum*, ut animet eos ad bonum, in quantum ostendit eos non esse inferiores, sed pares. Et bene hoc possum certe dicere, quia omnia sunt propter utilitatem vestram. Nam *omnia*, quae sustinemus, omnes gratiae quas recipimus a Deo, sunt *propter vos*, scilicet instruendos nostro exemplo. Et hoc ideo *ut gratia abundans* a nobis, in vos *abundet per multos in gloriam Dei*, id est multi agant gratias Deo super beneficio tanto. Eph. V, v. 20: *gratias agentes Deo et patri*, et cetera.

Lectio 5

[87708] Super II Cor., cap. 4 l. 5 Posita patientia quam apostoli habebant in tribulationibus, et praemio quod expectabant manifestato, hic consequenter agit de patientiae causa et patientiae modo, seu ratione. Et circa hoc tria facit. Primo enim insinuat sanctorum patientiam; secundo patientiae causam, ibi *non contemplantibus nobis*, etc.; tertio patientiae remunerationem, ibi *id enim*, et cetera. Circa primum intendit ostendere, quod sanctorum patientia est invincibilis. Et hoc est quod dicit *propter quod*, scilicet quia sumus scientes quod qui suscitavit Iesum a mortuis, suscitabit nos et constituet vobiscum, ideo *non deficimus*, scilicet in tribulationibus, id est non deducimur ad hoc quod non possimus propter Christum amplius ferre et sustinere. Nam deficere idem est quod ferre non posse. Ier. XX, 9: *defeci, ferre non sustinui*. Causa autem quare non deficimus est quia licet quantum ad aliquid deficiamus, scilicet quantum ad exteriorem hominem, tamen quantum ad aliquid semper renovamur, scilicet quantum ad interiorem hominem. Et hoc est quod dicit *sed licet is qui foris est*, et cetera. Ubi sciendum est, quod occasione istorum verborum haereticus, Tertullianus nomine, dixit quod anima rationalis, quae est in hominis corpore, habet corpoream figuram et membra corporea, sicut et corpus habet: et hoc dicitur homo interior; corpus vero, cum sensibus suis, dicitur homo exterior. Quod quidem falsum est. Unde, ad intellectum huius verbi, sciendum est quod etiam secundum philosophum in Ethic., et secundum consuetudinem loquendi, unumquodque dicitur esse illud quod est principalius in ipso, puta, quia in civitate principalius est potestas et Concilium, id quod facit potestas et Concilium, dicitur tota civitas facere. Principalius autem in homine potest aliquid iudicari et secundum veritatem et secundum apparentiam. Secundum veritatem quidem principalius in homine est ipsa mens, unde secundum iudicium spiritualium virorum mens dicitur homo interior. Secundum apparentiam vero principalius in homine est corpus exterius cum sensibus suis; unde secundum iudicium illorum, qui tantum corporalia et sensibilia considerant et terrena sapiunt, quorum Deus venter est, corpus cum sensibus dicitur homo exterior. Et ideo, secundum hunc modum, loquitur hic apostolus, dicens *licet homo noster*, scilicet corpus cum natura sensitiva, *corrumpatur*, in tribulationibus, ieiuniis et abstinentiis et vigiliis, Rom. VI, 6: *vetus homo noster simul*, et cetera. Habac. III, 16: *ingrediatur putredo*, etc., *tamen is homo, qui intus est*, scilicet mens, seu ratio munita spe futuri praemii et firmata munimine fidei, *renovatur*. Quod sic intelligendum est: vetustas enim est via ad corruptionem. Hebr. VIII, v. 13: *quod antiquatur et senescit*, et cetera. Natura autem humana fuit in integritate condita et, si in illa integritate permansisset, semper esset nova: sed per peccatum incepit corrumpi; quo fit, quod quidquid consecutum est, sicut ignorantia, difficultas ad bonum, et pronitas ad malum, poenalitas et alia huiusmodi, totum pertinet ad vetustatem. Cum ergo natura humana huiusmodi peccatum sequentia deponit, tunc dicitur renovari. Quae quidem depositio hic incipit in sanctis, sed perfecte consummabitur in patria. Hic enim deponitur vetustas culpae: nam spiritus deponit vetustatem peccati et subiicitur novitati iustitiae. Hic intellectus deponit errores et assumit novitatem veritatis; et, secundum hoc, is, qui intus est homo, scilicet anima, renovatur. Eph. IV, 23: *renovamini spiritu mentis vestrae*. Sed in patria tolletur etiam vetustas poenae. Unde ibi erit consummata renovatio. Ps. CII, 5: *renovabitur ut aquilae*, et cetera. Sed quia sancti quotidie proficiunt in puritate conscientiae et in cognitione divinorum, ideo dicit *de die in diem*. Ps. LXXXIII, 6: *ascensiones in corde suo*. Sic ergo patientia est invincibilis, quia renovatur de die in diem. Tertium principale, scilicet huius patientiae causa, est recogitatio praemii, quae est efficacissima, quia, secundum Gregorium, *recogitatio praemii, diminuit vim flagelli*. Et hoc est quod dicit *id enim quod*, etc., quasi dicat: nihil sunt tribulationes quas hic patimur, si respiciatur ad gloriam, quam ex eis consequimur. Unde comparat statum sanctorum, qui sunt in vita ista, ad statum eorum, qui sunt in patria, et ponit quinque in utroque statu correspondentia sibi invicem. Nam primo status istius vitae in sanctis est status, quantum in se est, parvus et quasi imperceptibilis. Unde dicit *id*, id est minimum. Is. LIV, 7: *ad punctum, in modico dereliqui te*. Item transitorium. Unde dicit *in praesenti*, id est in vita ista, quae est in afflictionibus et aerumnis. Iob VII, 1: *militia est vita hominis*, et cetera. Item temporis brevitatis. Unde dicit *momentaneum*. Is. LIV, 8: *in momento*

indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et cetera. Nam totum tempus huius vitae comparatum ad aeternitatem, non est nisi momentaneum. Item est levis. Unde dicit leve. Nam licet supra I, 8 dicatur: gravati sumus supra modum, quia scilicet grave est corpori, tamen spiritui charitate ferventi levissimum est. Augustinus: omnia gravia et immania facilia et prope nulla facit amor. Item est poenosus. Et ideo dicit tribulationis. Mich. VII, 9: iram domini portabo, et cetera. Sed quantum ad statum beatitudinis ponit quinque, quia contra hoc, quod dicit, id, ponit supra modum, id est supra mensuram. Rom. VIII, 18: existimo quod non sunt condignae passionis, et cetera. Sed contra Matth. XVI, 27: reddet unicuique iuxta opera sua. Non ergo supra mensuram. Respondeo. Dicendum est, quod ly sed, non designat aequalitatem quantitatis, ut scilicet quantum quis meruit, tantum praemietur, sed designat aequalitatem proportionis, ut scilicet qui plus meruit, plus praemii accipiat. Item contra id quod dicit in praesenti, ponit in sublimitate, id est in statu sublimi absque perturbatione. Is. LVIII, 14: sustollam te super altitudinem nubium, et cetera. Contra id quod dicit momentaneum, ponit aeternum, Is. XXXV, 10: laetitia sempiterna super capita eorum, et cetera. Contra id quod dicit leve, ponit pondus. Et dicit pondus, propter duo. Pondus enim inclinatur et trahit ad motum suum quae subsunt sibi. Sic gloria aeterna erit tanta, quod totum hominem faciet gloriosum, et in anima et in corpore; nihil erit in homine, quod non sequatur impetum gloriae. Vel dicitur pondus, propter pretiositatem. Nam pretiosa solum ponderari consueverunt. Contra hoc, quod dicit tribulationis, ponit gloriae. Vel hoc quod dicit gloriae, potest esse commune ad alia quatuor, quae de statu patriae dicuntur; hoc vero quod dicit tribulationis, ad quatuor quae de statu praesentis vitae dicta sunt. Operatur supra id, scilicet quod tribulationes patimur, nam haec sunt causa et meritum, quare Deus istam gloriam nobis conferat. Est ergo sanctorum patientia invincibilis, eorum remuneratio ineffabilis, sed, remunerationis eorum recompensatio, recta et delectabilis. Unde dicit non contemplantibus nobis, etc., quasi dicat: licet haec, quae speramus, sint futura, et interim corpus nostrum corrumpatur, nihilominus tamen renovamur, quia non attendimus ad ista temporalia, sed ad caelestia. Et hoc est quod dicit: operatur in nobis pondus gloriae, nobis dico, non contemplantibus, id est non attendentibus ad ea quae videntur, id est ad terrena, sed ad ea quae non videntur, scilicet caelestia. Phil. III, 13: quae retro sunt obliviscens, et cetera. I Cor. II, 9: oculus non vidit, et cetera. Et quare caelestia contemplantur? Quia ea quae videntur, id est terrena, sunt temporalia, et transitoria, ea autem quae non videntur, scilicet caelestia, sunt aeterna. Is. LI, v. 8: salus autem mea in sempiternum erit.

Caput 5

Lectio 1

[87709] Super II Cor., cap. 5 l. 1 Postquam apostolus commendavit ministerium novi testamenti, et quantum ad dignitatem, et quantum ad usum, consequenter hic commendat illud quantum ad praemium, licet de praemio, quantum ad aliquid aliquo modo et incomplete supra tractavit, hic tamen de hoc complete tractat. Circa quod tria facit. Primo enim agit de praemio; secundo vero de praeparatione et praemii susceptione, ibi *et ideo contendimus sive*, etc.; tertio vero de causa utriusque, scilicet praeparationis et praemii quod expectatur, ibi *omnia autem ex Deo, qui reconciliavit*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit praemium, quod expectatur; secundo exprimit desiderium praemii expectati, ibi *nam in hoc ingemiscimus*, et cetera. Sed quia praemium quod expectatur est inestimabile, scilicet gloriae caelestis, et ideo dicit *scimus quoniam*, etc., quasi dicat secundum Glossam vere operatur in nobis pondus gloriae, quia in corporibus erit haec gloria, non tantum in animabus. *Enim*, id est quia, *scimus*, id est certi sumus, quia iam habemus in spe, *quoniam si terrestris domus nostra*, id est, corpus. Homo enim, ut dictum est, dicitur mens, cum sit principaliter in homine; quae quidem mens se habet ad corpus, sicut homo ad domum. Sicut enim destructa domo, non destruitur homo eam inhabitans sed manet, sic, destructo corpore, non destruitur mens seu anima rationalis, sed manet. Corpus ergo terrestre dicitur *domus habitationis*, id est, in qua habitamus. Job IV, 19: *qui habitant domos luteas*, et cetera. *Dissolvatur*, id est destruat. *Scimus*, inquam, *quod habemus aedificationem*, id est aedificium, *ex Deo*, id est paratum a Deo. Aedificium, dico, *domum non manufactam*, id est non opere hominis, nec opere naturae, sed corpus incorruptibile, quod assumemus; quod quidem non est manufactum, quia incorruptibilitas in corporibus nostris provenit solum ex operatione divina. Phil. III, 21: *reformabit corpus humilitatis nostrae*, et cetera. *Domum aeternam*, id est domum ab aeterno praeparatam. Is. XXXIII, v. 20: *tabernaculum quod nequaquam destruetur in caelis*. Matth. V, 12: *merces vestra copiosa est in caelis*. Hanc autem commutationem, ut scilicet pro terrestri

domo habeant caelestem, desiderabat Iob, dicens c. XIV, 14: *cunctis diebus quibus nunc milito*. Expositio est secundum Glossam. Sed tamen non est secundum intellectum apostolicum, nec praecedentibus, nec sequentibus concordat. Nam ipse cum habeat unam materiam continuam de qua loquitur, non interponit aliam. Et ideo videamus quid intendat apostolus dicere. Sciendum est autem, quod apostolus vult hic ostendere quod sancti rationabiliter sustinent tribulationes, ex quibus vita praesens corrumpitur, quia ex hoc statim perveniunt ad gloriam, non ad gloriosum corpus, ut dicitur in Glossa. Et ideo dicit: ideo sustinuimus *enim*, id est quia, *scimus*, id est, pro certo habemus, *quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis*, id est, corpus, *dissolvatur*, id est, corrumpatur per mortem, *habemus*, statim, non in spe sed in re, meliorem domum, scilicet *aedificationem, domum non manufactam*, id est, gloriam caelestem, non corpus gloriosum. De hac autem domo dicitur Io. XIV, 2: *in domo patris mei mansiones multae*, et cetera. Quae quidem est *ex Deo* non manufacta, quia gloria aeterna est ipse Deus. Ps. XXX, 3: *esto mihi in Deum protectorem et in domum*, et cetera. Et *aeternam*, ad litteram, quia ipse Deus est aeternus. *In caelis*, id est, in excelsis, quia statim corrupto corpore, anima sancta consequitur hanc gloriam non in spe, sed in re. Nam et antequam corpus dissolvatur, habemus hanc domum in spe. Sic ergo praemium sanctorum est admirabile et desiderabile, quia gloria caelestis est. Ideo consequenter subiungit desiderium sanctorum ad ipsum praemium, dicens *nam in hoc ingemiscimus*, et cetera. Ubi tria facit. Primo exprimit desiderium gratiae ad praemium ipsum; secundo ostendit quod desiderium gratiae retardatur ex desiderio naturae, ibi *nam et qui sumus in hoc tabernaculo*, etc.; tertio ostendit quomodo desiderium gratiae vincit desiderium naturae, ibi *audentes igitur*, et cetera. Sed desiderium gratiae est cum fervore. *Nam in hoc ingemiscimus*, etc., quasi dicat: haec est vera probatio, quod habemus domum non manufactam, quia si desiderium naturae non est frustra, multo minus desiderium gratiae frustra est. Cum igitur nos habeamus ferventissimum desiderium gratiae de gloria caelesti, impossibile est, quod sit frustra. Et hoc est, quod dicit *ingemiscimus*, id est, ingemendo desideramus, *in hoc*, scilicet animae desiderio retardati. Ps. CXIX, 5: *heu mihi, quia incolatus meus*, et cetera. In hoc enim quod *cupientes* sumus, id est cupimus, *superindui habitationem nostram*, id est fruitionem gloriae, *quae de caelo est*, id est caelestis; quae dicitur habitatio, quia in ipsa gloria sancti habitant sicut in suo consolatorio. Matth. XXV, 21-23: *intra in gaudium domini tui*. Per hoc autem quod dicit *superindui*, dat intelligere quod illa domus caelestis, de qua supra dixerat, non est aliquid ab homine separatum, sed aliquid homini inhaerens. Non enim dicitur homo induere domum sed vestimentum, domum autem dicitur aliquis inhabitare. Haec ergo duo coniungit, dicens *superindui habitationem*, per quod ostendit, quod illud desiderium est aliquid inhaerens, quia induitur, et aliquid continens et excedens, quia inhabitatur. Sed quia non simpliciter dixit: indui, sed *superindui*, rationem sui dicti subdit, dicens *si tamen vestiti, et non nudi inveniamur*. Quasi dicat: si anima indueretur habitatione caelesti, quod non exueretur habitatione terrena, id est non corrumpetur corpus nostrum per mortem, sed caelestis adeptio illius habitationis esset superinductio. Sed quia oportet quod evacuetur habitatione terrena, ad hoc quod induatur caelesti, non potest dici superinductio, sed inductio simplex. Et ideo dicit *si tamen vestiti et non nudi inveniamur*, quasi dicat: superindueremur quidem, si inveniremur induti, et non nudi. Nudus enim non dicitur superindui, sed indui tantum. Glossa vero aliter exponit de vestimento spirituali, dicens: *cupimus superindui, quod utique fiet, tamen hac conditione, si nos inveniamur vestiti, scilicet virtutibus, et non nudi, scilicet virtutibus*. De istis vestibus dicitur Col. III, 12: *induite vos sicut electi Dei*, et cetera. Quasi dicat: nullus ad illam gloriam perveniet, nisi habeat virtutes. Quae quidem expositio non videtur concordare intentioni apostoli. Sic ergo desiderium gratiae fervet ad praemium, sed tamen retardatur a desiderio naturae, quod ostendit cum dicit *nam dum sumus in tabernaculo isto*, et cetera. Ubi primo ponit conditionem desiderii naturalis; secundo ostendit, quod etiam hic status desiderii naturalis est a Deo, ibi *qui autem efficit nos*, et cetera. Conditio autem desiderii est naturalis retardans desiderium gratiae, quia vellemus inveniri vestiti et non nudi, id est ita vellemus quod anima perveniret ad gloriam, quod corpus non corrumpetur per mortem. Cuius ratio est quia naturale desiderium inest animae esse unitam corpori, alias mors non esset poenalis. Et hoc est quod dicit *nam, nos, qui sumus in hoc tabernaculo*, id est, qui habitamus in isto mortali corpore, II Petr. c. I, 14. *Scio quod velox sit depositio tabernaculi mei, ingemiscimus*, id est intus in corde, non solum extra in voce, gemimus, Is. LIX, 11: *ut columbae meditatores gememus*, quia durum est cogitare mortem. Et tamen *gravati*, quasi aliquo existente contra desiderium nostrum, eo quod non possumus pervenire ad gloriam, nisi deponamus corpus, quod est ita contra naturale desiderium, ut dicit Augustinus, quod nec ipsa senectus a Petro timorem mortis auferre potuit. Et ideo dicit *eo quod nolumus spoliari*, scilicet tabernaculo terreno, *sed supervestiri*, gloria supercaelesti, vel, secundum Glossam, corpore glorioso. Sed quia posset videri

indecens, quod corpus ex una parte esset corruptibile ex sui natura, si non fuisset ante dissolutum, et ex parte gloriae esset gloriosum, subdit modum quomodo fieri vellet, dicens *ut absorbeatur quod mortale est*, etc., quasi dicat: non sic supervestiri volumus, quod corpus remaneat mortale, sed ita quod gloria auferat ex toto corruptionem corporis, absque corporali dissolutione. Et ideo dicit *absorbeatur quod mortale est*, id est ipsa corruptio corporis, a vita, scilicet gloriae. I Cor. XV, 54: *absorpta est mors in victoria*, et cetera.

Lectio 2

[87710] Super II Cor., cap. 5 l. 2 Hic ostendit auctorem supernaturalis desiderii de habitatione caelesti. Causa enim naturalis desiderii quod nolumus expoliari est quia scilicet anima naturaliter unitur corpori, et e converso. Sed hoc, quod caelestem inhabitationem superindui cupiamus, non est ex natura, sed ex Deo. Et ideo dicit *qui autem efficit nos in hoc*, etc., quasi dicat: volumus superinduere caelestem habitationem, ita tamen quod non spoliemur terrena, et tamen, hoc ipsum quod volumus sic supervestiri, efficit in nobis Deus. Phil. II, 13: *Deus est qui operatur in nobis*, et cetera. Cuius ratio est, quia quamlibet naturam consequitur appetitus conveniens fini suae naturae, sicut grave naturaliter tendit deorsum, et appetit ibi quiescere. Si autem sit appetitus alicuius rei supra naturam suam, illa res non movetur ad illum finem naturaliter, sed ab alio quod est supra naturam suam. Constat autem quod perfrui caelesti gloria et videre Deum per essentiam, licet sit rationalis creaturae, est tamen supra naturam ipsius, non ergo movetur rationalis creatura ad hoc desiderandum a natura, sed ab ipso Deo, *qui in hoc ipsum efficit nos*, et cetera. Sed quomodo hoc efficit subdit, dicens *qui dedit pignus*, et cetera. Circa quod sciendum est, quod Deus efficit in nobis naturalia desideria et supernaturalia. Naturalia quidem quando dat nobis spiritum naturalem convenientem naturae humanae. Gen. II, 7: *inspiravit in faciem eius*, et cetera. Supernaturalia vero dat quando infundit in nobis supernaturalem spiritum, scilicet spiritum sanctum. Et ideo dicit *dedit nobis pignus spiritus*, id est spiritum sanctum causantem in nobis certitudinem huius rei, qua desideramus impleri. Eph. I, 13: *signati estis spiritu promissionis sancto*, et cetera. Dicit autem *pignus*, quia pignus debet tantum valere, quantum valet res pro qua ponitur. Sed in hoc differt a re pro qua ponitur, quia pleniori iure possidetur res, quando iam habetur, quam pignus, quia res possidetur ut quid suum, pignus vero servatur et tenetur quasi pro certitudine rei habendae. Ita est de spiritu sancto, quia spiritus sanctus tantum valet quantum gloria caelestis, sed differt in modo habendi, quia nunc habemus eum quasi ad certitudinem consequendi illam gloriam; in patria vero habebimus, ut rem iam nostram, et a nobis possessam. Tunc enim habebimus perfecte, modo imperfecte. Sic ergo retardatur desiderium gratiae a desiderio naturae. Sed numquid impeditur? Non, sed desiderium gratiae vincit. Et hoc est quod dicit *audentes igitur*, etc., quasi dicat: duo desideria sunt in sanctis: unum quo desiderant caelestem habitationem, aliud quo nolunt expoliari. Et si haec duo essent compossibilia, non essent contraria et unum non retardaretur ab alio. Sed apostolus ostendit ea esse impossibilia et quod oportet quod unum vincat alterum. Unde circa hoc tria facit. Primo enim ostendit impossibilitatem ditorum desideriorum; secundo interponit quamdam probationem, ibi *per fidem enim*, etc.; tertio ostendit quod horum vincat, ibi *audemus autem*, et cetera. Impossibilitatem ostendit cum dicit *audentes igitur*, et cetera. Audere, proprie est immiscere se in pericula mortis, et non cedere propter timorem. Licet autem sancti naturaliter timeant mortem, tamen audent ad pericula mortis et non cedunt timore mortis. Prov. XXVIII, 1: *iustus quasi leo confidens*. Eccli. XLVIII, 13: *in diebus suis non pertimuit principem. Et scientes*, scilicet sumus hoc quod confirmat in nobis audaciam, ut pro Christo mori non timeamus, *quoniam dum sumus in hoc corpore mortali, peregrinamur*, id est elongamur, a Deo. Ps. CXIX, 5: *heu mihi, quia incolatus meus*, et cetera. Peregrinamur, inquam, quia sumus extra patriam nostram, qui Deus est, alias non diceremur peregrinari ab eo. Et hoc non est ex natura nostra, sed ex eius gratia. Quod autem peregrinamur a domino, probat cum dicit *per fidem enim ambulamus*, id est procedimus in vita ista per fidem, *et non per speciem*, id est non per perfectam visionem. Fidei enim verbum est sicut lucerna a qua illuminamur ad ambulandum in vita ista. Ps. CXVIII, 105: *lucerna pedibus meis verbum*, et cetera. In patria autem non erit huiusmodi lucerna, quia ipsa claritas Dei, id est ipse Deus, illuminabit illam. Et ideo tunc per speciem, id est per essentiam, videbimus eum. Dicit autem *per fidem ambulamus*, quia fides est de non visis. *Est enim fides substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium*, Hebr. XI, 1 s. Quamdiu autem anima corpori mortali unitur, non videt Deum per essentiam. Ex. XXXIII, 20: *non videbit me homo*, et cetera. Unde inquantum assentimus, credendo his, quae non videmus, dicimur ambulare per fidem et non per speciem. Sic ergo patet duorum desideriorum impossibilitas, quia non possumus cum hoc corpore superindui

caelestem habitationem: et probatio huius, quia *per fidem ambulamus*. Sequitur consequenter victoria unius desiderii de duobus, scilicet desiderium gratiae, cum dicit *audemus*, et cetera. Et debet resumitur *scientes* supra positum, quia littera suspensiva est, ut dicatur sic: *hoc*, inquam, *scientes, quia dum sumus in hoc corpore*, etc., *audemus et bonam voluntatem habemus*, et cetera. Duo dicit, quorum unum importat repugnantiam, quam habet in volendo, quae fit per timorem mortis. Ubi enim est timor, non est audacia. Nam ex appetitu naturae surgit timor mortis, ex appetitu gratiae surgit audacia. Ideo dicit *audemus*. Aliud importat imperfectionem animi in desiderando, quia nisi bene desideraretur, non vinceretur timor mortis, cum sit valde naturalis. Et ideo, non solum oportet audere, sed bonam voluntatem habere, id est cum gaudio velle. Licet enim, secundum philosophum in actu fortitudinis non requiratur gaudium ad perfectionem virtutis, sicut in aliis virtutibus, sed solum non tristari, tamen quia fortitudo sanctorum perfectior est, non solum non tristantur in periculis mortis, sed etiam gaudent. Phil. I, 23: *habens desiderium dissolvi*, et cetera. Sed quid audemus? *Magis peregrinari a corpore*, id est removeri a corpore, per corporis dissolutionem, quod est contra desiderium naturae, *et praesentes esse ad dominum*, id est ambulare per speciem, quod est desiderium gratiae. Hoc desiderabat Psalmista XLI, 3, qui dicebat: *sitivit anima mea ad Deum*, et cetera. Et nota, quod hic concludit eadem duo, quae proposuit in principio, supra secundo, scilicet quod *si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur*, quod idem est, quod hic dicit *peregrinari a corpore*, et quod *habemus habitationem in caelis non manufactam*, et hoc quod idem est *praesentes esse ad Deum*. Confutatur per haec verba error dicentium animas sanctorum decedentium non statim post mortem deduci ad visionem Dei et eius praesentiam, sed morari in quibusdam mansionibus usque ad diem iudicii. Nam frustra sancti auferent et desiderarent peregrinari a corpore, si separati a corpore non essent praesentes ad Deum. Et ideo dicendum est quod sancti statim post mortem vident Deum per essentiam, et sunt in caelesti mansione. Sic ergo patet quod praemium, quod sancti expectant, est inestimabile. Sequitur de praeparatione ad praemium, quae fit per pugnam contra tentationes et per exercitium bonorum operum, et hoc est quod dicit *ideo contendimus*, et cetera. Praeparantur autem sancti ad hoc praemium tripliciter, scilicet primo placendo Deo; secundo proficiendo proximo, ibi *scientes autem timorem Dei*; tertio abdicando a se carnales affectus, ibi *itaque nos*, et cetera. Deo autem placent resistendo malis, et ideo dicit *ideo*, quia scilicet totum desiderium nostrum est quod simus praesentes Deo, *contendimus*, id est cum conatu nitimur, seu studemus cum pugna et lucta, contra tentationes Diaboli, carnis et mundi. Lc. XIII, 24: *contendite intrare per angustam portam*, et cetera. *Placere illi*, scilicet Deo ad quem desideramus esse praesentes; et hoc *sive absentes, sive praesentes* illi sumus: quia nisi studeamus ei placere in vita ista dum sumus absentes, non poterimus ei placere, nec esse ei praesentes in alia vita. Sap. c. IV, 10: *placens Deo factus dilectus*, et cetera. Consequenter cum dicit *omnes enim nos manifestari*, etc., subdit causam quare sancti contendunt placere Deo, quae quidem causa sumitur ex consideratione futuri iudicii, ubi nos omnes manifestari oportet. Ponit autem apostolus quinque conditiones futuri iudicii. Primo enim ponit ipsius universalitatem, quia nullus excipietur ab illo iudicio. Et ideo dicit *omnes nos*, id est omnes homines, bonos et malos, magnos et parvos. Rom. XIV, 10: *omnes stabimus ante tribunal Christi*. Apoc. XX, 12: *vidi mortuos pusillos et magnos stantes in conspectu agni*, et cetera. Sed contra hoc obiicitur dupliciter. Primo quia videtur quod infideles non venient ad iudicium, nam *qui non credit iam iudicatus est*, ut dicitur Io. III, 18. Secundo quia quidam erunt ibi ut iudices, Matth. XIX, 28: *sedebitis super sedes*, et cetera. Non ergo omnes erunt ante tribunal, ut iudicentur. Responsio. Dicendum quod in iudicio duo erunt, scilicet prolatio sententiae, et discussio meritorum, et quantum ad hoc non omnes iudicabuntur, quia illi qui totaliter abrenuntiaverunt Satanae et pompis eius, et per omnia adhaeserunt Christo, non discutientur, quia iam dii sunt. Illi vero, qui in nullo adhaeserunt Christo, nec per fidem, nec per opera, similiter non indigent discussione, quia nihil habent cum Christo; sed illi qui cum Christo aliquid habent, scilicet fidem, et in aliquo recesserunt a Christo, scilicet per mala opera et prava desideria, discutientur de his quae contra Christum commiserunt. Unde quantum ad hoc, soli Christiani peccatores manifestabuntur ante tribunal Christi. Item, erit in iudicio prolatio sententiae, et quantum ad hoc omnes manifestabuntur. Sed de pueris non videtur, quia dicitur *ut referat unusquisque propria corporis prout gessit*; sed pueri nihil gesserunt in corpore, ergo, et cetera. Sed hoc solvit Glossa, quia non iudicabuntur pro his, quae ipsi gesserunt per se, sed de his quae gesserunt per alios, dum per eos crediderunt vel non crediderunt, baptizati vel non baptizati fuerunt. Vel damnabuntur pro peccato primi parentis. Secundo vero ponit iudicii certitudinem. In iudicio hominum multi decipi possunt, dum quidam iudicantur mali, qui tamen sunt boni, et e converso. Et huius ratio est, quia non manifestantur corda, sed in illo iudicio perfectissima certitudo erit, quia erit ibi manifestatio cordium. Unde dicit

manifestari. I Cor. IV, 5: *nolite ante tempus iudicare*, et cetera. Tertio ponit iudicii necessitatem, quia nec per interpositam personam, nec per contumaciam poterit quis effugere iudicium illud. Unde dicit *oportet*, id est necessarium est. Iob XIX, 29: *scitote esse iudicium*. Eccle. ult.: *cuncta quae fiunt adducet Deus*, et cetera. Quarto ponit iudicis auctoritatem. Unde dicit *ante tribunal Christi*, ut scilicet veniat ad iudicandum homines in eadem forma, in qua iudicatus est ab hominibus, ut existens in forma humana videatur a bonis et malis. Mali enim non possunt videre gloriam Dei. Io. V, 27: *potestatem dedit ei iudicium facere*, et cetera. Tribunal autem dicit iudicariam potestatem, et sumptum est ab antiqua consuetudine Romanorum, qui elegerunt tres tribunos plebis, ad quorum officium pertinebat diiudicare excessus consulum et senatorum, et loca istorum vocabantur tribunalia. Quinto ponit iudicis aequitatem, quia secundum merita propria erunt praemia vel poenae. Unde dicit *ut referat unusquisque*, et cetera. Rom. II, 6: *reddet unicuique secundum opera sua*. Et dicit *corporis*, non solum pro his quae fecit motu corporis, sed pro his quae mente gessit, alias infideles non punirentur. Et ideo cum dicit *corporis*, intelligendum est, id est pro his quae gessit dum vixit in corpore.

Lectio 3

[87711] Super II Cor., cap. 5 l. 3 Ostenso qualiter sancti se praeparant ad praemium aeternae gloriae placendo Deo, hic ostendit consequenter quomodo praeparant se ad hoc proficiendo proximo. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit sollicitudinem suam, quam habet de salute proximorum; secundo vero huius sollicitudinis causam assignat, ibi *charitas Christi*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit curam quam habet de salute proximorum persuadendo eis; secundo excludit quamdam falsam suspicionem, ibi *non iterum nos*, etc.; tertio ostendit quod etiam in modo docendi proximorum utilitatem intendat, ibi *sive enim mente*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo, ponit studium suum de utilitate proximorum; secundo, manifestat hoc, ibi *Deo autem*, et cetera. Dicit ergo: dico quod *oportet nos manifestari ante tribunal*, etc., et haec consideratio inducit homines ad timendum iudicium. Et ideo dicit *scientes ergo timorem domini*, id est quam pure et caste timendus sit dominus Iesus Christus, *suademus hominibus*, ut timeant et credant. Iob XXIII, 15: *considerans eum timore sollicitor*. Ier. X, 7: *quis non timebit te, o rex gentium?* Is. VIII, v. 13: *dominum exercituum, ipsum sanctificate*, et cetera. Sed quia aliquis posset dicere quod non ex conscientia bona, sed ex commodo suo suadebat hominibus, et ideo manifestat hoc esse falsum duplici testimonio, scilicet Dei, unde dicit *Deo autem manifesti sumus*, quod scilicet ex timore Dei loquimur. Deus enim videt intentionem cordis nostri. Ier. c. XVII, 9: *pravum est cor hominis et inscrutabile, et quis cognoscet illud? Ego dominus*, et cetera. Io. II, 25: *ipse sciebat*, et cetera. Item testimonio conscientiarum ipsorum, unde dicit *spero autem in conscientiis vestris*, et cetera. Et vere spero, quia sic me exhibui ut vos scire possitis nos esse probatos, et firmiter hoc tenere etsi non confiteamini ore. Supra IV, 2: *commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam*, et cetera. Consequenter, quia possent credere quod hoc dixerit apostolus ad commendationem propriam, removet hanc suspicionem falsam dicens *non iterum nos commendamus vobis*, id est non dicimus hoc ad commendationem nostram ut quasi iterum velimus nos commendare: supra enim, III, et etiam I Cor. III, aliqua dixerat ad commendationem suam. Et ideo dicit *iterum*. Infra X, 18: *non enim qui seipsum commendat*, et cetera. Sed hoc dicimus propter utilitatem vestram, quasi dicat *damus vobis occasionem gloriandi*, id est materiam gloriandi. Pseudo-Apostoli enim per elationem gloriabantur, dicentes se fuisse doctos ab apostolis, qui fuerunt a domino, scilicet a Petro et Iacobo, qui erant columnae fidei, detrahentes in hoc apostolo, quasi non fuerit cum domino Iesu, et volentes eius doctrinam destruere. Ut ergo et Corinthii haberent in quo gloriarentur contra ipsos pseudo-apostolos, scilicet de gratia apostolo data, ut eos et refellant et non seducantur ab eis, ideo dicit hoc. Unde subdit *ut habeatis ad eos*, id est contra eos, vel ad eos reprimendos, quid possitis dicere. Ad eos, dico, *qui in facie gloriantur, et non in corde*. Quod tripliciter exponitur sic: *in facie gloriantur*, id est exterioribus observantiis legalibus, quia ad litteram docebant servare legalia. *Et non in corde*, id est in virtute Christi, quae est in corde, quia in spiritualibus, sicut apostolus, qui in virtute crucis Christi dicebat: *mihi autem absit gloriari*, et cetera. Item *in facie gloriantur*, id est in conspectu hominum, sicut hypocritae faciunt, *et non in corde*, id est in testimonio conscientiae, sicut apostolus. Unde dicit: *gloria nostra haec est*, et cetera. Vel *in facie gloriantur*, quia aliqua praetendebant exterius, quae tamen non ita sentiebant interius in corde, scilicet quod dicebant se doctos ab apostolis, et quod sequerentur eorum doctrinam, quam tamen nitebantur destruere. Patet ergo qualiter apostolus in docendo proximorum salutem procurabat. Sequitur videre quomodo ipsorum salutem procurabat etiam in modo docendi. Unde dicit *sive enim mente*, etc.,

quod exponitur dupliciter. Uno modo sic, ut apostolus dicat se excedere, quando loquitur eis, commendando se sobrium esse; quando non loquitur de commendatione propria. Secundum hoc dicit: quocumque modo doceamus, vel est honor Dei vel utilitas proximi, quia si *excedimus mente*, id est commendamus nos, Deo, scilicet est, id est ad honorem Dei, vel de servando iudicio Dei: *sive sobrii sumus*, id est non alta dicamus de nobis, hoc est vobis, id est, ad utilitatem vestram. Sed aliter, et est magis literalis sensus. Dico quod *damus vobis occasionem gloriandi pro nobis*, quia nos, in omnibus quae facimus et etiam in modo faciendi, intendimus bonum vestrum. Unde sciendum quod apostoli sunt medii inter Deum et populum. Deut. V, 5: *ego sequester et medius fui*, et cetera. Oportebat ergo quod haurirent a Deo quod effunderent populo. Et ideo necessarium erat quod quandoque elevarent se per contemplationem in Deum ad percipiendum caelestia, quandoque conformarent se populo ad tradendum quae a Deo perceperant, et hoc totum in eorum utilitatem cedebat. Et ideo dicit *sive enim excedimus mente*, id est elevamur ad hoc quod percipiamus dona gratiarum, et hoc ut Deo scilicet uniamur, quod fit per excessum rerum temporalium. Ps. CXV, 11: *ego dixi in excessu meo*. Dionysius: *est enim extasim faciens divinus amor*, et cetera. *Sive sobrii simus*, id est commensuremus nos vobis, tradendo divina praecepta, hoc est vobis, id est ad utilitatem vestram. Sobrietas enim idem est, quod commensuratio. Bria enim in Graeco idem est quod mensura. Haec sobrietas non opponitur ebrietati, quae est de vino, quae ad bella trahit in terra, sed opponitur ebrietati quae est a spiritu sancto, quae rapit hominem ad divina, de qua dicitur Cant. V, 1: *bibite, amici, et inebriamini, charissimi*. Nam illa scilicet sobrietas est propter utilitatem proximi, sed haec ebrietas est propter amorem Dei. Huiusmodi autem descensus, signatus est per descensum Angelorum per scalam quam vidit Iacob Gen. XXVIII, 12, et Io. I, 51: *videbitis caelum apertum*, et cetera. Consequenter cum dicit *charitas autem Christi*, etc., subiungit apostolus causam praemissae sollicitudinis, quae quidem est charitas Christi. Circa hoc autem duo facit. Primo ostendit se urgeri a charitate Christi ad procurandam salutem proximorum; secundo ostendit unde provocetur charitas Christi in ipso, ibi *aestimantes hoc*, et cetera. Dicit ergo: dico quod *sive excedimus Deo sive sobrii sumus vobis*, est ad utilitatem vestram. Et huius causa est quia *charitas Christi urget nos* ad hoc. Et dicit *urget*, quia urgere idem est quod stimulare; quasi dicat: charitas Christi, quasi stimulus, stimulat nos ad faciendum ea, quae charitas imperat, ut scilicet procuremus salutem proximorum. Hic est effectus charitatis. Rom. c. VIII, 14: *qui spiritu Dei aguntur*, id est agitantur, et cetera. Cant. VIII, 6: *lampades eius, ut lampades ignis*, et cetera. Unde autem proveniat iste stimulus charitatis, ostendit consequenter, subdens *aestimantes hoc, quoniam si unus*, etc., et primo assignat rationem huius; secundo exponit, ibi *et pro omnibus mortuus est*, et cetera. Dicit ergo: dico quod omnia pro vobis facimus, quia urget nos charitas Christi, quia aestimamus, quod si unus, scilicet Christus, pro omnibus mortuus est, quod etiam nos ita vivamus, id est ad utilitatem vestram, quod etiam nobis mortui simus, id est nihil curemus de nobis, sed de Christo et de his quae Christi sunt. Et hoc est quod dicit *si unus*. Rom. V, 8: *commendat Deus suam charitatem in nobis*, et cetera. I Petr. c. II, 21: *Christus passus est pro nobis*, et cetera. Quod ergo infertur *ergo omnes mortui sunt*, exponitur tribus modis. Primo ut dicatur *omnes mortui sunt*, morte peccati in Adam. Non enim esset necessarium quod Christus pro omnibus moretur, nisi omnes mortui fuissent morte peccati in Adam. I Cor. XV, 22: *sicut in Adam omnes*, et cetera. Secundo ut dicatur *omnes mortui sunt*, scilicet veteri vitae. Christus enim mortuus est ad delenda peccata, ergo omnes debent mori veteri vitae, scilicet peccati, et vivere vita iustitiae, Rom. VI, 10: *quod enim mortuus est peccato*, etc., *ita et vos aestimate vos mortuos esse*, et cetera. Tertio, et magis literaliter, *ergo mortui sunt omnes*, id est ita debet se quilibet reputare ac si esset mortuus sibi ipsi. Col. III, 3: *mortui estis*, et cetera. Et hunc modum exponit consequenter cum dicit *et pro omnibus mortuus est Christus*, I Io. II: *mortuus est ut vivamus Christo*. Unde subdit *ut et qui vivit*, scilicet vita naturali, *iam non sibi vivat*, id est non propter seipsum et propter bonum suum tantum, *sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit*, scilicet Christo, id est totam vitam suam ordinet ad servitium et honorem Christi. Gal. II, 20: *vivo ego, iam non ego*, et cetera. Eccli. XXIX, 20: *gratiam fideiussoris tui ne obliviscaris*, et cetera. Et horum ratio est quia unusquisque operans sumit regulam operis sui a fine. Unde si Christus est finis vitae nostrae, vitam nostram debemus regulare non secundum voluntatem nostram, sed secundum voluntatem Christi. Sic enim et Christus dicebat Io. VI, v. 38: *descendi de caelo, non ut facerem voluntatem meam*, et cetera. Nota autem quod duo dicit, scilicet quod mortuus est Christus et quod resurrexit pro nobis; ubi duo exiguntur a nobis. Quia enim mortuus est pro nobis et nos debemus mori nobis ipsis, id est pro ipso abnegare nos ipsos. Unde dicebat Lc. IX, 23: *qui vult venire post me, abneget semetipsum*, et cetera. Quod idem est ac si diceret: moriantur sibi ipsis. Quia vero Christus resurrexit pro nobis, et nos debemus ita mori peccato et veteri vitae et nobis ipsis, quod tamen resurgamus ad novam vitam

Christi. Rom. VI, 4: *quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate, et cetera. Et propter hoc dominus non dixit solum: abneget semetipsum et tollat crucem suam, sed addidit et sequatur me, scilicet in novitate vitae, proficiendo in virtutibus. Ps. LXXXIII, 8: ibunt de virtute in virtutem, et cetera.*

Lectio 4

[87712] Super II Cor., cap. 5 l. 4 Posito quomodo sancti praeparant se ad susceptionem gloriae caelestis, placendo Deo et proficiendo proximo, hic consequenter ostendit quomodo praeparant se ad hoc idem, abdicando a se carnalem affectum. Et circa hoc tria facit. Primo ponit abdicationem carnalis affectus; secundo excludit instantiam, ibi *et si cognovimus, etc.*; tertio concludit intentum, ibi *si qua ergo in Christo, et cetera*. Dicit ergo primo: ex quo ergo adeo certi sumus de gloria aeterna, ita quod *nos ex hoc neminem secundum carnem novimus*. Ubi nota, quod *secundum carnem* est quaedam determinatio, et potest dupliciter exponi, secundum quod dupliciter constructio fieri potest. Uno modo, ut ly *secundum carnem*, construatur cum hoc accusativo neminem, et sic exponit Glossa: *neminem secundum carnem*, id est carnaliter viventem, approbamus. Ex quo enim quilibet debet mori, non approbamus eum, qui carnaliter vivit. Et hoc modo accipitur *caro* Rom. VIII, 9: *vos autem in carne non estis, et cetera*. Alio modo: *neminem secundum carnem*, id est secundum carnales legis observantias viventem, *novimus*, id est approbamus. Et hoc modo accipitur *caro* Phil. III, 4: *qui confidunt in carne, id est, in carnalibus legis observantiis, et cetera*. Tertio: *neminem secundum carnem*, id est secundum carnis corruptionem, *novimus*, id est reputamus. Licet enim fideles adhuc carnem corruptibilem gerant, tamen in spe iam habent corpus incorruptibile. Unde non reputant se secundum quod modo carnem corruptibilem habent, sed secundum quod habituri sunt corpus incorruptibile. Hoc modo accipitur *caro* I Cor. XV, 50: *caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*. Alio modo potest construi, ut ly *secundum carnem*, construatur cum hoc verbo *novimus*. Et sic est sensus: dico quod ex quo non debemus nobis vivere, sed ei qui pro nobis mortuus est, *itaque nos ex hoc neminem secundum carnem novimus*, id est non sequimur in aliquo carnalem affectum, nec aliquem hoc modo reputamus. Et hoc modo accipitur illud Deut. XXXIII, 9: *qui dixerit patri suo et matri: nescio vos, et cetera*. Et sic ly *secundum carnem*, refertur ad cognoscentem; sed in prima expositione referebatur ad cognitum. Quia vero aliquis posset dare instantiam de Christo, quod saltem cognovisset eum secundum carnem, ideo consequenter hoc removet dicens *quod si cognovimus, et cetera*. Circa hoc sciendum est quod Manichaeus adducebat verba ista pro se in fulcimentum sui erroris. Ipse enim dicebat Christum non habuisse verum corpus, nec fuisse ex semine David natum. Et sic Augustinus dicit in libro contra Faustum: si quis contra eum allegaret verbum apostoli ad Rom. I, 3: *qui factus est ei ex semine David secundum carnem, et illud I Tim. III, 16: et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, etc.*, et II Tim. II, 8: *memor esto dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, etc.*, respondebat, quod apostolus aliquando fuerat huius opinionis, scilicet quod fuisset ex semine David et quod verum corpus habuisset, sed postea hanc opinionem mutavit et correxit se hic. Unde dicebat *et si cognovimus secundum carnem Christum, id est si fuerimus aliquando huius opinionis, quod Christus habuisset veram carnem, sed nunc iam non novimus*, id est modo mutavimus illam opinionem et non credimus ita. Quod quidem dupliciter improbat Augustinus. Primo quia de eo, quod falso putamus, nullus dicit novimus, sed opinamur. Cum ergo apostolus utatur hic hoc verbo *cognovimus*, videtur quod non aliquando falso putaverit. Secundo quia supra apostolus dicit *neminem novimus secundum carnem*. Si ergo verum esset quod dicit Manichaeus, apostolus nullum cognosceret habere verum corpus, quod est falsum. Est ergo falsum quod Manichaeus dicit. Et ideo aliter exponendum secundum veritatem, et dupliciter. Uno modo, ut sumatur hic *caro* pro corruptione carnis, I Cor. XV, 50: *caro et sanguis, etc.*, et tunc est sensus: *et si cognovimus aliquando Christum secundum carnem, id est habere eum carnem corruptibilem ante passionem, sed nunc iam non novimus, scilicet eum habere carnem incorruptibilem, quia Rom. VI, 9 dicitur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, et cetera*. Alio modo secundum Glossam, ut ly *si* aliquando *secundum carnem Christum cognovimus*, referatur ad statum Pauli ante conversionem ad Christum; quod vero sequitur *sed nunc iam non novimus*, referatur ad statum eius post conversionem. Et sic est sensus: et ego et alii Iudaei infideles aliquando, id est ante conversionem meam, *cognovimus Christum secundum carnem, id est secundum quod carnaliter opinati sumus de Christo, scilicet eum esse tantum hominem et quod venit tantum ad carnales observantias legis; sed iam, id est postquam conversus sum, non novimus, id est haec opinio cessavit, immo credo quod sit verus Deus et quod non sit colendus per carnales observantias.*

Unde dicebat Gal. V, v. 2: *si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit*. Potest et aliter exponi, ut hoc quod dicit *et si cognovimus*, etc., dicat apostolus in persona omnium apostolorum Christi; et sic videtur respondere ultimae expositioni huius, quod dicitur *neminem cognovimus*. Unde sciendum est quod Augustinus, exponens illud Io. XVI, 7: *expedit vobis, ut ego vadam*, ubi ratio domini ad hoc subditur: *si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos*, dicit, quod hoc ideo erat, quia discipuli carnaliter amantes Christum afficiebantur ad ipsum, sicut carnalis homo ad carnalem amicum, et sic non poterant elevari ad spiritualem dilectionem, quae etiam pro absente multa facit pati. Ut ergo radicaretur in eis affectus spiritualis, qui est a spiritu sancto, et cessaret carnalis, dixit eis dominus: *pax vobis*, et cetera. Hoc ergo apostolus, in persona omnium discipulorum, commemorans dixit *et si cognovimus*, id est si adhaesimus Christo aliquando, scilicet quando nobiscum erat praesentia corporali, *secundum carnem*, id est secundum carnalem affectum, *sed iam non novimus*, id est iam iste affectus cessavit a nobis per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Consequenter cum dicit *si qua igitur in Christo*, etc., ex praemissis concludit quemdam effectum esse consecutum, scilicet novitatis in mundo. Et ideo dicit *si qua igitur*, id est si aliqua, *in Christo*, id est in fide Christi, vel per Christum, *nova creatura* est facta. Gal. V, 6: *in Christo Iesu neque praeputium, neque circumcisio*, et cetera. Ubi notandum quod innovatio per gratiam dicitur creatura. Creatio enim est motus ex nihilo ad esse. Est autem duplex esse, scilicet esse naturae et esse gratiae. Prima creatio facta fuit quando creaturae ex nihilo productae sunt a Deo in esse naturae, et tunc creatura erat nova, sed tamen per peccatum inveterata est. Thren. III, 4: *vetustam fecit pellem meam*, et cetera. Oportuit ergo esse novam creationem, per quam producerentur in esse gratiae, quae quidem creatio est ex nihilo, quia qui gratia carent, nihil sunt. I Cor. XIII, v. 2: *si noverim mysteria omnia*, etc., *charitatem autem non habeam*, et cetera. Iob XVIII, v. 15: *habitent in tabernaculo illius socii eius, qui non est*, id est peccati. Augustinus dicit: *peccatum enim nihil est, et nihili fiunt homines cum peccant*. Et sic patet, quod infusio gratiae est quaedam creatio. Si ergo aliqua creatura facta est nova per ipsum, *vetera transierunt ei*. Hoc quidem sumptum est Lev. XXVI, 10, ubi dicitur: *novis supervenientibus vetera proiicietis*. Ex quo sic argumentatur: si omnia nova facta sunt et secundum legem novis supervenientibus vetera sunt proiicienda, ergo si qua creatura est, *vetera transierunt ei*, id est transire debent ab eo. Vetera autem quae transire debent sunt legalia. Rom. VII, 6: *serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae*. Item errores gentilium. Is. c. XXVI, 3: *vetus error abiit*. Item corruptiones peccati. Rom. VI, 6: *vetus homo noster*, et cetera. Quibus quidem in nobis transeuntibus, virtutes contrariae his vitiis debent in nobis innovari. Apoc. XXI, 5: *et dixit qui sedebat in throno: ecce nova facio omnia*.

Lectio 5

[87713] Super II Cor., cap. 5 l. 5 Postquam apostolus in superioribus tractavit de praemio sanctorum et de praeparatione ad susceptionem eius, hic consequenter agit de causa utriusque. Et circa hoc tria facit, quia primo, ostendit auctorem omnium praedictorum esse Deum; secundo, commemorat beneficium a Christo collatum, ibi *qui reconciliavit*, etc.; tertio, beneficii usum, ibi *pro Christo ergo legatione*, et cetera. Dicit ergo: dixi quod intendimus salutem proximorum, et *vetera transierunt*, sed haec omnia sunt nobis *ex Deo* patre, vel ex Deo auctore. Rom. XI, 36: *ex ipso, et in ipso, et per ipsum sunt omnia*. Iac. I, v. 17: *omne datum optimum*, et cetera. Sequitur beneficium susceptum a Deo, ibi *qui reconciliavit*, etc., ubi primo, ponit ipsum beneficium collatum; secundo exponit, ibi *quoniam quidem Deus*, et cetera. Commemoratur autem duplex beneficium per Christum collatum: unum commune, aliud speciale. Commune quidem toti mundo, scilicet reconciliationis ad Deum, et hoc est quod dicit: *qui*, scilicet Deus pater, *reconciliavit*, id est pacificavit, *nos sibi*, et hoc *per Christum*, id est per incarnatum verbum. Homines enim erant inimici Dei propter peccatum, Christus autem hanc inimicitiam abstulit de medio, satisfaciens pro peccato. Et fecit concordiam. Col. I, 20: *pacificans per sanguinem crucis eius, sive quae in terris, sive quae in caelis*, et cetera. Et ideo dicit *per Christum*. Rom. V, 10: *reconciliati sumus Deo per mortem*, et cetera. Speciale autem beneficium est apostolis collatum, scilicet quod ipsi sint ministri huius reconciliationis. Unde dicit *et dedit nobis*, apostolis, vicariis Christi, *ministerium huius reconciliationis*. Supra III, 6: *ministros nos elegit*, et cetera. Ps. LXXI, 3: *suscipiant montes*, id est apostoli, *pacem populo*, scilicet a domino. Consequenter cum dicit *quoniam*, etc., exponit quae dixit: primo, primum; secundo, secundum, ibi *posuit in nobis*, et cetera. Dicit ergo. Dico quod Deus reconciliavit nos sibi, hoc modo: inimicitiae enim inter Deum et hominem erant propter peccatum, ut dictum est, secundum illud Is. LIX, 2: *peccata vestra dividerunt*, et cetera. Destructo ergo peccato per mortem Christi, inimicitiae iam solutae sunt. Et hoc est quod dicit *quoniam*

quidem Deus erat in Christo, per unitatem essentiae, Io. XIV, 10, 11: *ego in patre, et pater in me est*. Vel *Deus erat in Christo* per Christum *mundum sibi reconcilians*, Rom. c. V, 10: *reconciliati sumus Deo*, et cetera. Et hoc *non reputans illis delicta ipsorum*, id est non habens in memoria illorum delicta, tam actualia quam originalia, ad puniendum, pro quibus Christus plene satisfecit. Et secundum hoc dicitur nos reconciliasse sibi, in quantum non imputat delicta nostra nobis. Ps. XXXI, v. 2: *beatus vir cui non imputavit dominus peccatum*. Consequenter cum dicit *et posuit in nobis*, etc., exponit secundum, scilicet de beneficio apostolis collato. Quasi dicat: hoc modo dedit nobis ministerium reconciliationis, quia *posuit in nobis verbum reconciliationis*, id est dedit virtutem et inspiravit in cordibus nostris, ut annuntiemus mundo hanc reconciliationem esse factam per Christum. Et hoc faciendo inducimus homines, ut conforment se Christo per Baptismum. Ier. I, 9: *ecce dedi verba mea*, et cetera. Consequenter cum dicit *pro Christo ergo legatione*, etc., ostendit usum beneficii. Et primo quantum ad secundum beneficium collatum apostolis; secundo, quantum ad primum collatum omnibus, ibi *obsecramus pro Christo*, et cetera. Dicit ergo: ex quo Deus posuit verbum reconciliationis, debemus eo uti. Et hoc est ergo quod *fungimur legatione pro Christo*, id est sumus legati Christi. Eph. VI, 20: *pro quo legatione fungimur in catena ista*, et cetera. Et idoneitas ad hanc legationem est nobis ex virtute Dei, quae est in me. Et ideo dicit *tamquam Deo exhortante per nos*, quia Deus, qui in nobis loquitur, dat nobis idoneitatem ad hanc legationem. Matth. X, 20: *non vos estis qui loquimini*, et cetera. Infra XIII, v. 3: *an experimentum quaeritis eius, qui in me*, et cetera. Consequenter cum dicit *obsecramus*, etc., subdit quantum ad usum primi beneficii. Et primo inducit ad usum; secundo ostendit unde adsit nobis facultas ad ipsum usum, ibi *eum qui non*, et cetera. Dicit ergo: ex quo Deus fecit reconciliationem, et nos sumus legati Dei in hoc, *obsecramus*, et cetera. Blande alloquitur, cum posset imperare. II Tim. ult.: *argue, obsecra, increpa*, et cetera. Ad Philem. 8: *potestatem habens imperandi*, et cetera. *Obsecramus*, inquam, *pro Christo*, id est propter amorem Christi, *reconciliamini Deo*. Videtur autem hoc esse contrarium ei quod dicit, quod Deus reconciliavit nos sibi. Si ergo ipse reconciliavit, quid necesse est ut nos reconciliemur? Iam enim reconciliati sumus. Ad hoc dicendum quod Deus reconciliavit nos sibi, ut causa efficiens, scilicet ex parte sua, sed, ut sit nobis meritoria, oportet etiam quod fiat reconciliatio ex parte nostra. Et hoc quidem in Baptismo et in poenitentia, et tunc cessamus a peccatis. Unde autem adsit nobis huiusmodi facultas reconciliandi Deo, ostendit ex hoc scilicet quod dedit nobis potestatem iuste vivendi, qua possumus abstinere a peccatis, et, hoc faciendo, reconciliamur Deo. Et ideo dicit *eum qui non*, et cetera. Quasi dicat: bene potestis reconciliari, quia Deus, scilicet pater, *eum*, scilicet Christum, *qui non noverat peccatum*, I Petr. II, 22: *qui peccatum non fecit*, etc.; Io. VIII, 46: *quis ex vobis arguet me*, etc., *pro nobis fecit peccatum*. Quod tripliciter exponitur. Uno modo, quia consuetudo veteris legis est ut sacrificium pro peccato, peccatum nominetur. Os. c. IV, 8: *peccata populi mei comedent*, id est oblata pro peccato. Tunc est sensus *fecit peccatum*, id est hostiam, vel sacrificium pro peccato. Alio modo, quia peccatum aliquando sumitur pro similitudine peccati, vel pro poena peccati. Rom. VIII, 3: *misit Deus filium suum in similitudinem peccati*, etc., id est de similitudine peccati damnavit peccatum. Et tunc est sensus *fecit peccatum*, id est fecit eum assumere carnem mortalem et passibilem. Tertio modo, quia aliquando dicitur hoc esse hoc vel illud, non quia sit, sed quia opinantur homines ita esse. Et tunc est sensus *fecit peccatum*, id est fecit eum reputari peccatorem. Is. LIII, 12: *cum iniquis reputatus est*. Et hoc quidem fecit, *ut nos efficeremur iustitia*, id est ut nos, qui peccatores sumus, efficeremur non solum iusti, imo ipsa iustitia, id est iustificaremur a Deo; vel *iustitia*, quia non solum nos iustificavit, sed etiam voluit quod per nos alii iustificarentur. *Iustitia*, dico, *Dei*, non nostra. Et *in Christo*, id est per Christum. Vel, aliter, ut ipse Christus dicatur iustitia. Et tunc est sensus *ut nos efficeremur iustitia*, id est ut inhaereremus Christo per amorem et fidem, quia Christus est ipsa iustitia. Dicit autem, *Dei*, ut excludat iustitiam hominis, quae est qua homo confidit de propriis meritis. Rom. X, 3: *ignorantes Dei iustitiam*, etc. *in ipso*, scilicet Christo, id est per Christum, quia ipse factus est nobis iustitia, I Cor. I, 30.

Caput 6

Lectio 1

[87714] Super II Cor., cap. 6 l. 1 Supra apostolus commendavit ministerium apostolatus, hic consequenter ipsum ministerium, sibi commissum ad utilitatem subditorum, exequitur. Et circa hoc duo facit. Primo hortatur eos in generali ad omnia, quae communiter sunt necessaria ad bonam vitam; secundo hortatur eos de quodam speciali suffragio fiendo sanctis in Ierusalem, et hoc VIII cap., ibi *notum autem vobis facimus, fratres*, et cetera.

Circa primum autem duo facit. Primo hortatur eos ad bona praesentia; secundo commendat eos de bonis in praeterito factis, et hoc VII cap., ibi *has igitur habentes promissiones*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo hortatur in generali, quod gratia Dei non utantur in vanum; secundo ostendit gratiam Dei eis esse collatam, ibi *ait enim: tempore accepto*, etc.; tertio docet eos in speciali modum utendi dicta gratia, ibi *nemini dantes ullam offensionem*, et cetera. Dicit ergo primo: ex quo facultas adest nobis ad bene operandum, et haec est gratia Dei, nos autem ad hoc *pro Christo legatione fungimur*; ideo, *adiuvantes*, nos, scilicet praedicationibus, exemplis et exhortationibus. Prov. XVIII, 19: *frater qui adiuvatur a fratre*, et cetera. Vel, *adiuvantes*, scilicet Deum. I Cor. III, 9: *adiutores Dei sumus*. Sed contra Is. XL, 13: *quis adiuvit spiritum domini*, et cetera. Non ergo bene dicitur, adiuvantes Deum. Responsio: quod iuvare Deum potest intelligi, vel ei vires ministrare ad aliquod agendum, et sic nullus iuvat Deum, nec iuvare potest; vel eius mandatum exequi, et sic sancti homines Deum iuvare dicuntur, exequendo eius mandata. Nos, inquam, sic iuvantes, *hortamur vos*, Rom. XII, 8: *qui exhortatur*, et cetera. Hoc scilicet exhortamur, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*, quasi dicat: ne receptio gratiae sit vobis inutilis et vacua, quod tunc contingit, quando ex perceptione gratiae quis non sentit fructum. Qui quidem duplex est, scilicet remissio peccatorum. Is. XXVII, 9: *hic est omnis fructus*, et cetera. Et ut homo iuste vivendo perveniat ad gloriam caelestem. Rom. c. VI, 21: *habetis fructum vestrum*. Quicumque ergo gratia percepta non utitur ad vitandum peccata, et consequendum vitam aeternam, hic gratiam Dei in vanum recipit. Phil. II, 16: *non in vacuum cucurri*, et cetera. Et ne aliquis dubitaret de perceptione huius gratiae a Deo, ideo consequenter apostolus probat eos iam recepisse gratiam hanc, vel paratam habere ad recipiendum, dicens *ait enim: tempore*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo inducit auctoritatem prophetae; secundo inductam adaptat ad propositum, ibi *ecce nunc tempus*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod paretis vos ad fructuose percipiendum gratiam, quae vobis est collata, vel parata. *Ait enim*, dominus per Isaiam XLIX, 8: *tempore accepto*, et cetera. Circa quod sciendum est quod dominus dicitur facere nobis gratiam, vel exaudiendo nos in petitionibus nostris, vel iuvando in operationibus nostris; sed exaudit, ut percipiamus quod petimus. Iac. I, 5: *si quis indiget sapientia, postulet*, et cetera. Adiuvat, ut perficiamus quod operamur. Ps. XCIII, 17: *nisi quia dominus adiuvit me*, et cetera. Et haec duplex est gratia, praeveniens scilicet et cooperans, vel subsequens, quae quidem necessaria est nobis ad obtinendum. Et primo gratiam praevenientem quam optare debemus, ut simus accepti a Deo. Ps. XXXI, 6: *pro hac orabit ad te omnis sanctus*. Et quantum ad hoc dicit *in tempore accepto*, id est acceptionis et gratificationis; hoc enim tempore accepto fit, quod gratis fit. Rom. IV, 6: *beatitudinem hominis cui Deus accepto fert iustitiam*, et cetera. *Exaudi te*, id est acceptavi te. Vel *tempore accepto*, id est in tempore gratiae. Et hoc modo gratia praeveniens dicitur illa, per quam liberamur a peccatis. Gratia vero subsequens dicitur per quam virtutes nobis ex perseverantia in bono conferuntur. Secundo necessaria est nobis gratia cooperans; et hanc petebat Ps. XXII, 6: *et misericordia eius subsequatur me*, et cetera. Et quantum ad hoc dicit *in die salutis adiuvi te*. Tempus enim ante Christum non fuit dies, sed nox. Rom. XIII, 12: *nox praecessit*, et cetera. Sed tempus Christi dicitur dies, et non solum dies, sed dies salutis. Ante enim non erat salus, quia nullus ad finem salutis perveniebat, scilicet ad visionem Dei, sed modo, quando iam nata est salus in mundo, homines salutem sequuntur. Matth. I, 21: *vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum*, et cetera. I Petr. IV: *operamini vestram salutem*. Et hoc fit auxilio gratiae cooperantis, qua per nostra opera pervenimus ad vitam aeternam. Phil. II, 13: *Deus est qui operatur*, et cetera. Consequenter auctoritatem inductam adaptat ad propositum, dicens *ecce nunc*, etc., quasi dicat: haec quae dixit dominus de tempore gratiae per prophetam, implentur modo, quia *ecce nunc tempus acceptabile*, id est gratificationis, per quam exaudimur a Deo, quia iam *venit plenitudo temporis*, scilicet incarnationis Christi, Gal. c. IV, 4. Et hoc quantum ad primam partem auctoritatis Ps. LXVIII, 14: *tempus beneplaciti Deus. Ecce nunc dies salutis*, in quo scilicet, adiuti gratia cooperante, possumus operari ad consequendum salutem aeternam. Io. IX, 4: *me oportet operari*, et cetera. Gal. VI, v. 10: *dum tempus habemus*, et cetera. Consequenter cum dicit *nemini dantes*, etc., docet modum utendi gratia eis collata. Et primo in generali, qualiter scilicet in vacuum non recipiatur; secundo in speciali, ibi *in multa patientia*, et cetera. Dicit ergo: sic utendum est gratia, *ut dantes nemini ullam offensionem*. Nam gratia ad duo datur, scilicet ad vitandum mala, et ad operandum bona. Et ideo duo docet, ut scilicet vitemus mala, et quantum ad hoc dicit *nemini dantes*, et cetera. Quod potest dupliciter exponi. Uno modo, ut referatur ad apostolos, quasi dicat: nos *adiuvantes vos exhortamur*; nos, dico, *nemini ullam dantes offensionem*, quia si per malam vitam aliquos offenderemus, vituperaretur ministerium nostrum, et contemneretur praedicationis nostra. Rom. II, 24: *nomen Dei per vos blasphematur*. Gregorius: *cuius vita despicitur, restat ut eius praedicationis contemnatur*.

Unde publicus et famosus peccator cavere debet sibi ne praedicet, alias peccat. Ps. XLIX, 16: *peccatori autem dixit Deus*, et cetera. Alio modo, ut referatur ad subditos, quasi dicat *hortamur vos ne in vacuum*, etc.; vos, dico, *nemini dantes ullam*, etc.; id est, non facientes aliquid unde alii scandalizentur. I Cor. X, 32: *sine offensione estote*, et cetera. Rom. XIV, 13: *non ponatis offendiculum*, et cetera. Et ratio huius est *ut non vituperetur*, et cetera. Id est ita irreprehensibiliter vos habeatis, ut *ministerium nostrum*, id est apostolatus noster, *non vituperetur*. Quando enim subditi male se habent, vituperium est praelatis. I Petr. II, 12: *conversationem vestram inter gentes*, et cetera. Vel *ut non vituperetur commune ministerium*, quo ad vos et nos, qui sumus ministri Dei. Nos, dico, sumus ministri Dei ad exequendum voluntatem eius in nobis, et in aliis. Sed vos ad exequendum voluntatem eius in vobis tantum. Is. LXI, 6: *vos sacerdotes domini vocabimini*, et cetera. Consequenter cum dicit *sed in omnibus exhibeamus*, etc., docet eos modum utendi percepta gratia quantum ad bona operanda. Dicit ergo: nemini demus ullam offensionem, sed exhibeamus nos, et vos, opere et sermone, in omnibus quae ad virtutes pertinent, tales, quales debent esse ministri Dei, ut scilicet conformemur nos Deo faciendo eius voluntatem. Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et ministri eius*. I Cor. IV, v. 1: *sic nos existimet homo, ut ministros*, et cetera. Consequenter cum dicit *in multa patientia*, etc., ostendit in speciali quomodo nos debemus exhibere sicut Dei ministros in usu gratiae collatae. Et hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad exteriorem operationem; secundo quantum ad maiorem devotionem, ibi *os nostrum patet*, etc.; tertio quantum ad infidelium vitiationem, ibi *nolite iugum ducere*, et cetera. Circa primum tria facit, secundum tria in quibus consistit operatio exterior. Primo enim consistit in sufferentia malorum; et quantum ad hoc dicit *in multa patientia*, et cetera. Secundo in operatione bonorum, et quantum ad hoc dicit *in castitate*, et cetera. Tertio in mutua cooperatione bonorum ad mala, et quantum ad hoc dicit *per arma iustitiae*, et cetera. Est ergo necessaria in malis sustinendis virtus patientiae. Unde dicit *in multa patientia*, et cetera. Ubi tria facit. Primo inducit ad patientiam. Et hoc quia in Ps. XCI, 15 s. legitur: *bene patientes erunt, ut annuntient*. Et quantum ad hoc dicit *in multa patientia*. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Lc. XXI, 19: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Dicit *in multa*, id est propter multas tribulationes quae occurrunt. Secundo ostendit materiam patientiae in generali, et hoc dupliciter, scilicet in superventione malorum; unde dicit *in tribulationibus*, Rom. XII, 12: *in tribulatione patientes*; Act. XIV, 12: *per multas tribulationes*, et cetera. Et in defectu necessariorum; unde dicit *in necessitatibus*, scilicet eorum quae sunt necessaria ad vitam. Ps. XXIV, 17: *de necessitatibus*, et cetera. Tertio ostendit materiam patientiae in speciali. Et primo in his, quae pertinent ad tribulationes, quae sunt voluntariae, et hoc quantum ad tribulationes, quae pertinent ad animam, et sic dicit *in angustiis*, scilicet cordis, quando scilicet sic arctatur adversis, ut non pateat via evadendi. Hebr. c. XI, 37: *angustiati, afflicti*, et cetera. Item inquantum ad tribulationes, quae sunt in corpore, et sic dicit *in plagis*, scilicet illatis ab aliis, *et carceribus*, Act. XVI, 23: *cum multas plagas ei intulissent*, et cetera. Infra XI, 23: *in carceribus abundantius, in plagis supra modum*, et cetera. *In seditionibus*, scilicet totius populi commoti. Act. XIX, 40: *periclitamur argui seditionis hodiernae*, et cetera. Secundo in his, quae pertinent ad necessitates. Necessitas autem aliquando est voluntaria. Et sic dicit *in laboribus*, propria manu operando apud Corinthios, quia avari erant, ne eos gravaret sumptibus; et apud Thessalonicenses, quia erant otiosi, ut daret exemplum exercitii. Act. XI: *ad ea quae mihi opus erant*, et cetera. *In vigiliis*, propter praedicationes. Infra XI, 27: *in vigiliis*. *In ieiuniis*, aliquando voluntariis aliquando involuntariis propter penuriam. I Cor. IX, 27: *castigo corpus meum*, et cetera. Sed contra est quod dicitur Matth. c. XI, 30: *iugum meum suave est*. Hic vero dicitur *in tribulationibus multis*, et cetera. Non ergo suave, sed gravissimum. Respondeo. Haec sunt in seipsis aspera, sed propter amorem et interiorem fervorem spiritus dulcorantur. Unde Augustinus: *omnia grandia et immania, facilia et prope nulla facit amor*.

Lectio 2

[87715] Super II Cor., cap. 6 l. 2 Positis his quae pertinent ad tolerantiam malorum, ponit consequenter ea quae pertinent ad observantiam bonorum. Bonitas autem operis consistit in tribus: in perfectione virtutum, et hoc pertinet ad cor; in veritate locutionis, et hoc pertinet ad os; in virtute operis, et hoc pertinet ad opus. Primo ergo ostendit apostolus qualiter se habeant in his quae pertinent ad perfectionem virtutum, quae consistunt in corde; secundo in his, quae ad virtutem oris, ibi *in verbo veritatis*; tertio in his, quae pertinent ad perfectionem operis, ibi *in virtute Dei*. Circa primum ponit quatuor virtutes: et primo virtutem castitatis, quae maximum locum tenet in virtute temperantiae, et quantum ad hoc dicit *in castitate*, scilicet mentis et corporis. Ubi notandum est quod

immediate post multos labores, vigiliis et ieiunia, subdit de castitate, quia qui vult habere virtutem castitatis, necesse habet laboribus dari, vigiliis insistere, et macerari ieiuniis. I Cor. IX, v. 27: *castigo corpus meum, et in servitum redigo*, et cetera. Hebr. XII, 14: *pacem sequimini*, et cetera. Si autem quaeratur, quare non facit mentionem de aliis virtutibus, nisi solum de temperantia, dicendum est quod sic facit, sed implicite; quia hoc quod dicit: *in multa patientia, in tribulationibus*, etc., pertinet ad virtutem fortitudinis; hoc vero quod dicit: *per arma iustitiae*, pertinet ad virtutem iustitiae. Secundo ponit virtutem scientiae. Unde dicit *in scientia*. Et siquidem scientia referatur ad scientiam qua aliquis scit bene conversari in medio nationis pravae et perversae, sic refertur ad virtutem prudentiae. Si vero scientia referatur ad certitudinem, qua fideles certi sunt de his quae pertinent ad cognitionem Dei, sic pertinet ad virtutem fidei. Et utraque necessaria est Christianis, quia sine scientia, primo modo sive secundo modo accepta, homines de facili ruunt in peccatis. Is. V, 13: *propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*. Ier. c. III, 15: *dabo vobis pastores iuxta cor meum*. Tertio ponit virtutem spei. Unde dicit *in longanimitate*, quae pertinet ad perfectionem spei. Nihil autem aliud est longanimitas, quam qui arduum aliquod ex spe, semper ac diu dilatatum, patienter expectat, et hoc a spiritu sancto. Gal. V, 22; *fructus autem spiritus, charitas, etc., longanimitas*, et cetera. Col. I, 11: *in omni patientia et longanimitate*. Quarto ponit virtutem charitatis. Charitas autem duo habet, scilicet effectum exteriorum et interiorum. Sed in effectu exteriori habet suavitatem ad proximum. Non enim convenit quod aliquis non sit suavis ad eos quos diligit. Et ideo dicit *in suavitate*, id est dulci conversatione ad proximos, ut scilicet blandi simus. Prov. XII, 11: *qui suavis est, vivit in moderationibus*, et cetera. Eccli. VI, 5: *verbum dulce multiplicat amicos*, et cetera. Sed non in suavitate mundi, sed in ea quae causatur ex amore Dei, scilicet ex spiritu sancto, et ideo dicit *in spiritu sancto*, id est quam spiritus sanctus causat in nobis. Sap. c. XII, 1: *o quam bonus et suavis*, et cetera. In effectu autem interiori habet veritatem absque fictione, ut scilicet non praetendat exterius contrarium eius quod habet interius. Et ideo dicit *in charitate non ficta*. I Io. c. III, 18: *non diligamus verbo neque lingua, sed*, et cetera. Col. III, 14: *super omnia charitatem habentes*. Et huius ratio est quia, ut dicitur Sap. I, 5: *spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum*. Consequenter ostendit quomodo se habeant in his, quae pertinent ad veritatem oris, ut scilicet sint veraces. Et ideo dicit *in verbo veritatis*, scilicet vera loquendo et praedicando. Quomodo autem se habeant in perfectione operis, subdit, dicens *in virtute Dei*, id est non in operibus nostris confidamus, sed solum in virtute Dei, et non in propria. I Cor. IV, 20: *regnum Dei non est in sermone*, et cetera. Consequenter cum dicit *per arma iustitiae*, etc., ostendit qualiter se habeant in operatione bonorum et malorum, inter bona et mala, prospera et adversa, et hoc pertinet ad virtutem iustitiae. Et primo ostendit hoc in generali; secundo exponit in speciali. Dicit ergo primo, quod exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia. Et quod plus est, *per arma iustitiae*. Ubi sciendum est quod iustitia ordinat et facit hominem tenere locum suum, *a dextris*, id est, in prosperis, ut scilicet non elevetur, *et a sinistris*, id est in adversis, ut scilicet non deiiciatur. Phil. IV, 12: *ubique et in omnibus*, etc., *scio abundare*, et cetera. Consequenter hoc exponit per partes prosperorum et adversorum, dicens *per gloriam*, et cetera. Ubi sciendum est, quod in rebus temporalibus prosperitas vel adversitas in tribus consistit: in superbia vitae, in concupiscentia carnis, in concupiscentia oculorum, iuxta illud I Io. II, 16: *omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis*, et cetera. Et haec prosequitur ordine suo, quia primo dicit quomodo se habeant in adversis et prosperis, quae pertinent ad superbiam vitae, dicens *per gloriam*, et cetera. Secundo quomodo se habeant in his quae pertinent ad concupiscentiam carnis, ibi *quasi morientes*, et cetera. Tertio quomodo se habeant in his quae pertinent ad concupiscentiam oculorum, ibi *sicut egentes*, et cetera. Sunt autem duo, quae ad superbiam pertinent, scilicet sublimitas status et operum. Et ideo dicit *per gloriam*, id est per statum excellentiae, quasi dicat: exhibeamus nos Dei ministros, scilicet per Dei gloriam, id est in prosperitate. Is. XXIII, 9: *dominus exercituum cogitavit*, et cetera. Et quod apostoli gloriosi appareant, patet Act. XIV, 10, quod Paulus et Barnabas credebantur esse dii. *Et ignobilitatem*, quae est in sinistris, quasi dicat: nec in gloria elevemur, nec, si contemptibiles sumus, deiiciamur. I Cor. I, 28: *ignobilia huius mundi elegit Deus*, et cetera. Quantum ad famam operum dicit *per infamiam et bonam famam*. Ubi sciendum est, quod, sicut Gregorius dicit, *homo non debet ex se dare causam infamiae suae, sed potius debet procurare bonam famam*, iuxta illud Eccli. XLI, 15: *curam habe de bono nomine*, et hoc propter alios, quia oportet nos bonum testimonium habere ad eos, qui foris sunt, I Tim. III, 7. Si vero contingat aliquem incurrere in infamiam iniuste, non debet esse ita pusillanimis, ut propter hoc derelinquat iustitiam. Si vero sit in bona fama apud infideles, non debet tamen superbire, sed debet inter utrumque medio modo incedere. Consequenter exponit ista duo quae posuit. Et primo quam infamiam habuerunt, et ostendit quod magnam, quia *ut seductores*, etc., quasi dicat: a quibusdam habemur

ut seductores, a quibusdam vero habemur ut *veraces*. Nec mirum, quia etiam de Christo alii dixerunt quia bonus est, alii vero quod non, sed seducit turbas, ut dicitur Io. VII, v. 12. Secundo ostendit quomodo fuerunt gloriosi et ignobiles, quia *sicut ignoti et cogniti*, id est approbati a bonis, et incogniti, id est despecti a malis. I Cor. IV, 13: *tamquam purgamenta*, et cetera. Consequenter prosequitur ea quae pertinent ad concupiscentiam carnis. Et ponit tria quae concupiscit caro. Primo enim concupiscit longam vitam, et quantum ad hoc dicit *quasi morientes*, id est licet exponamur periculis mortis, infra XI, 23: *in mortibus frequenter*, etc., tamen *ecce vivimus*, virtute et fide. Et ideo Hab. II, 4: *iustus ex fide vivit*. Ps. CXVII, 17: *non moriar, sed vivam*, et cetera. Secundo concupiscit incolumitatem et quietem. Et quantum ad hoc dicit *ut castigati et non mortificati*, quasi dicat: licet diversis flagellis castigemur a domino, non tamen tradit nos morti. Ps. XI: *castigans castigavit me dominus*, et cetera. II Tim. c. III, 12: *omnes qui pie volunt*, et cetera. Tertio concupiscit gaudium et iucunditatem, et quantum ad hoc dicit *quasi tristes, semper autem gaudentes*; quia licet in exterioribus, et quae ad carnem sunt, patiamur tristitiam et amaritudinem, interius tamen continuum gaudium habemus, quod crescit in nobis ex consolationibus spiritus sancti, et spe remunerationis aeternae. Iac. I, 2: *omne gaudium existimate*, et cetera. Io. XVI, 20: *tristitia vestra vertetur in gaudium*, et cetera. Consequenter prosequitur de his quae pertinent ad concupiscentiam oculorum. Et circa hoc ponit duo, quorum unum est in comparatione ad alios; et secundum hoc, prosperum in divitiis est quod homo abundet, ita quod possit aliis ministrare de divitiis suis. Sinistrum autem in hoc est, quod homo sit ita pauper, quod oporteat eum ab aliis mendicare. Et ideo dicit quod, in his temporalibus, sumus *sicut egentes*, id est ab aliis accipientes; sed tamen quantum ad spiritualia sumus *multos locupletantes*. Et non dicit omnes, quia non sunt omnes locupletari parati. Prov. XIII, 7: *est quasi pauper, cum in multis divitiis sit*. Secundum est in comparatione ad seipsos, et secundum hoc prosperum in divitiis est multa possidere, sinistrum autem, ut nihil penitus habeat. Et quantum ad hoc dicit, quod in exterioribus sunt *tamquam nihil habentes*, scilicet in temporalibus, quia omnia dimiserunt propter Christum. Matth. XVI: *si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes*, et cetera. Sed interius et in spiritualibus, *omnia possidentes*, scilicet per interiorum magnitudinem cordis. Et hoc ideo est quia ipsi vivebant non sibi, sed Christo, et ideo, omnia quae sunt Christi, reputabant ut sua. Unde cum Christo omnia sint subiecta, omnia possidebant, et omnia tendebant in eorum gloriam. Ios. I, 3: *et omnem locum quem calcaverit pes vester, vobis tradam*. Nota autem circa praemissa, quod apostolus utitur in praemissis miro modo loquendi. Nam ipse quasi semper ponit unum contra unum, et temporale contra spirituale; sed tamen in temporalibus semper addit quamdam conditionem, puta: ut, sicut, quasi, tamquam, sed in opposito spirituali, nihil addit. Cuius ratio est quia temporalia, sive sint mala, sive bona, sive transmutabilia et apparentia, habent tamen similitudinem vel boni vel mali. Et ideo dicit: *ut seductores, et quasi ignoti*, quia non erant in rei veritate sic, sed in opinione hominum, et si erant transitoria, erant bona aut mala. Bona autem spiritualia existentia sunt et vera, et ideo non addit eis conditionem aliquam.

Lectio 3

[87716] Super II Cor., cap. 6 l. 3 Postquam apostolus docuerat usum gratiae collatae quantum ad bonas operationes exteriores, hic consequenter instruit eos circa usum praedictum quantum ad interiorum devotionem, quae consistit in laetitia cordis, quae latitudinem cordis causat. Et circa hoc tria facit. Primo enim exhibet se eis in exemplum latitudinis; secundo ostendit, quod ab ipso non habent contrarium exemplum, nec possunt accipere, ibi *non angustiamini in nobis*, etc.; tertio exhortatur eos ad cordis latitudinem, ibi *eamdem autem habentes*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit signum latitudinis cordis; secundo ponit ipsam latitudinem cordis quam habebat apostolus, ibi *cor nostrum dilatatum est*, et cetera. Signum autem latitudinis est os latum, quia os immediate adhaeret cordi. Unde quae per os exprimimus, sunt expressa signa conceptionum cordis. Matth. XII, 34: *ex abundantia cordis os loquitur*. Et hoc est quod dicit *os nostrum patet ad vos*. Os enim clausum est aliquando, tunc scilicet quando ea quae sunt in corde non patent exterius; sed apertum et patens est, quando ea quae in corde sunt, manifestantur. Iob III, 1: *post haec aperuit*, et cetera. Matth. V, 2: *aperiens os suum*, et cetera. Et ne hoc videatur pertinere ad vitium vanitatis, quia manifestat se, subdit rationem, dicens *ad vos*, id est propter utilitatem vestram manifestamus vobis secreta cordis nostri. I Cor. X, 33: *non quaerens quod mihi utile sit*, et cetera. Causa autem huius dilatationis procedit ex dilatatione et latitudine cordis. Et ideo dicit *cor nostrum dilatatum est*, et cetera. Prov. XXI, 4: *exaltatio oculorum dilatatio est cordis*. Cor autem aliquando est strictum, tunc scilicet quando comprimitur et concluditur in modico, sicut cum quis non curat nisi de terrenis, et contemnit

caelestia, non valens ea intellectu capere. Aliquando autem est latum, tunc scilicet quando quis magna appetit et desiderat, et talis erat apostolus, qui non reputans ea quae videntur, desiderabat caelestia. Et ideo dicit *cor nostrum dilatatum est*, id est ampliatum ad magna appetenda. Consequenter ostendit quod non habent ab apostolo contrarium exemplum, dicens *non angustiamini*, etc., quasi dicat: ex quo ostendimus vobis latitudinem cordis nostri, non habetis a nobis exemplum, nec causam unde angustiamini. Sed si hoc facitis, tunc quidem angustiamini, sed non in nobis, imo ex visceribus vestris, id est ex vobis. Ubi sciendum est quod angustiarum idem est quod includi in aliquo, unde non patet alius aditus evadendi. Isti autem erant seducti adeo a pseudo, quod non credebant posse salutem consequi, nisi in observantiis legalibus. Et ideo efficiebantur servi, cum essent liberi secundum fidem Christi. Unde angustiatio huius servitutis non proveniebat eis ab apostolo, sed ex visceribus eorum, id est ex duritia cordium ipsorum. Lc. XXIII, 28: *nolite flere*, et cetera. Consequenter hortatur eos ad latitudinem cordis, dicens *eandem autem habentes*, etc., quasi dicat: si aliquando decepti a pseudo angustiatum estis, non omnino remaneatis in angustiatione, imo studeatis habere latum cor, sicut nos habemus, quia eandem habebitis remunerationem quam nos habemus. Et ideo dicit *eandem remunerationem habentes*, scilicet sicut et nos. Supra I, v. 7: *sicut estis socii passionum*, et cetera. *Tamquam filiis*, non inimicis, *dico* vobis, vel tamquam filiis Dei; quasi dicat: eandem remunerationem habentes, quam filii Dei, scilicet haeredes vitae aeternae. Rom. VIII, 17: *si filii, et haeredes. Eandem, inquam, habentes remunerationem, dilatamini et vos*, id est habeatis cor magnum et liberum libertate spiritus, quae est in fide Christi, et non coangustiamini in servitute observantiae legalis. Consequenter cum dicit *nolite iugum ducere*, etc., docet eos usum collatae gratiae quantum ad infidelium vitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ponitur apostoli exhortatio; secundo exhortationis ratio, ibi *quae enim participatio*, etc.; tertio rationem huius auctoritate confirmat, ibi *vos enim estis templum Dei*, et cetera. Dicit ergo *nolite iugum ducere*, et cetera. Ubi est sciendum quod iugum dicitur omne illud quod ligat plures ad aliquid faciendum. Unde quia aliquando aliqui conveniunt ad faciendum aliquid boni quod est ex Deo, et aliqui ad faciendum aliquid mali quod est ex Diabolo, ideo dicitur iugum Dei et iugum Diaboli. Iugum quidem Dei est ipsa charitas, quae ligat hominem ad serviendum Deo. Matth. X: *tollite iugum meum*, et cetera. Iugum vero Diaboli est ipsa iniquitas, quae ligat ad malum et ad male faciendum. Is. IX, 4: *iugum oneris eius*. Hoc ergo dicit *nolite iugum ducere*, id est nolite communicare in operibus infidelitatis, *cum infidelibus*. Et hoc propter duo. Primo quia aliqui erant inter eos, qui reputabantur sapientiores, non abstinentes ab idolothitis, et ex hoc scandalizabant inferiores. Alii autem erant qui communicabant cum Iudaeis in traditionibus seniorum. Unde apostolus hortatur eos, cum dicit *nolite*, etc., ut non communicent cum Iudaeis in traditionibus legis, neque cum gentibus in cultu idolorum. Utrique enim infideles sunt. Rationem autem huius assignat, dicens *quae enim participatio*, et cetera. Quae sumitur ex distinctione duplici. Una distinctio est quantum ad causam, sed alia est quantum ad statum. Distinctio quantum ad causam duplex est, scilicet quantum ad causam habitualem, et quantum ad causam efficientem. Causa autem habitualis est duplex: una quantum ad effectum, et hoc est quod dicit *quae enim participatio iustitiae*, etc.; quasi dicat: non debetis iugum ducere cum infidelibus, quia alius habitus est in vobis, alius in illis. In vobis quidem est habitus iustitiae, in illis vero est habitus iniquitatis. Maxima autem iustitia est reddere Deo quod suum est, et hoc est colere ipsum. Unde cum vos colatis Deum, est in vobis habitus iustitiae; summa autem iniquitas est auferre Deo quod suum est, et dare Diabolo. Is. I, 13: *iniqui sunt coetus vestri*. Ier. XXIII, 28: *quid paleis ad triticum?* Alia causa habitualis est quantum ad intellectum, et haec distinctio est, quia fideles sunt illuminati lumine fidei sed infideles sunt in tenebris errorum. Et quantum ad hoc dicit *aut quae societas lucis ad tenebras?* Quasi dicat: non est conveniens quod eis communicetis, quia non est aliqua societas conveniens, quia vos estis lux per scientiam fidei. Eph. V, 8: *eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino*, et cetera. Illi vero tenebrae sunt per ignorantiam. Prov. IV, 19: *via impiorum tenebrosa*, et cetera. Unde dominus a principio divisit lucem a tenebris, ut dicitur Gen. c. I, 18. Quantum vero ad causam efficientem dicit *quae autem conventio Christi ad Belial?* Quasi dicat: vos estis servi Christi, et membra eius, I Cor. XII, 27: *vos estis corpus Christi*, illi autem sunt membra Diaboli. Et dicitur Diabolus Belial, absque iugo, quia noluit subiici iugo Dei. Ier. II, 20: *a saeculo fregisti*, et cetera. Quod autem non possit esse conventio Christi ad Belial, patet ex verbis Christi, Io. XIV, 30: *venit princeps mundi huius*, etc., et etiam ex verbis Diaboli, Matth. VIII, 29: *quid nobis, et tibi, Iesu*, et cetera. Alia distinctio est quantum ad statum fidei, et hoc quantum ad duo, scilicet quantum ad statum fidei, et secundum hoc dicit *aut quae pars est fidelis*, etc.; quasi dicat: non eadem est pars utriusque, quia pars fidelis est ipse Deus, quem habet praemium, et ut finem suae beatitudinis. Ps. XV, 5: *dominus pars haereditatis meae*, et cetera. Sed pars infidelis sunt bona terrena. Sap. II,

9: *haec est sors nostra, et cetera.* Matth. XXIV, 51: *dividet eum, et partem, et cetera.* Item quantum ad statum gratiae, et secundum hoc dicit *quis autem consensus, etc.*, quasi dicat: non est aliqua convenientia templo Dei et idolis. Unde vos estis templum Dei per gratiam, I Cor. III, 16: *templum Dei, etc.* et VI, 19: *nescitis quoniam membra vestra templum sunt, etc.*, non debetis ergo communicare cum infidelibus qui sunt templa idolorum. Sed notandum quod dominus prohibet per Ezechielem, quod in templo Dei non colantur idola, Ez. XXVI. Multo ergo magis prohibentur homines, quorum animae sunt templum Dei, ne violent illa per participationem idolorum. I Cor. III, 17: *si quis templum Dei violaverit, et cetera.* Consequenter cum dicit *vos enim estis, etc.*, confirmat rationem propositam per auctoritatem. Et circa hoc duo facit. Primo enim confirmat quod induxit ratione admonitionis; secundo vero confirmat ipsam admonitionem, ibi *propter quod exite, et cetera.* Circa primum duo facit. Primo resumit quod probare intendit; secundo vero inducit auctoritatem ad propositum, ibi *sicut dicit dominus, et cetera.* Dicit ergo: recte dico quod non est consensus templo Dei cum idolis, id est non debetis cum eis participare, quia *vos estis templum Dei vivi, et non mortui, sicut idololatrae.* Ad hoc probandum adducit auctoritatem, probans hoc ipsum per usum templi. Usus enim templi est ut Deus habitet in eo, nam templum est locus Dei ad inhabitandum sibi consecratus. Ps. X, 5: *dominus in templo sancto suo, et cetera.* Quae quidem auctoritas sumitur ex Levit. XXVI, 12, quae talis est: *ponam tabernaculum meum in medio vestri, et cetera.* In qua auctoritate quatuor tangit, quantum ad hunc usum pertinet. Primum, pertinet ad gratiam operationum quod est Deum esse in aliquo per gratiam. Et hoc est quod dicit *inhabitabo in eis, scilicet in sanctis, per gratiam excolens eos.* Licet autem Deus in omnibus rebus dicatur esse per praesentiam, potentiam et essentiam, non tamen dicitur in eis inhabitare, sed in solis sanctis per gratiam. Cuius ratio est quia Deus est in omnibus rebus per suam actionem, in quantum coniungit se eis, ut dans esse et conservans in esse. In sanctis autem est per ipsorum sanctorum operationem, qua attingunt ad Deum, et quodammodo comprehendunt ipsum, quae est diligere et cognoscere: nam diligens et cognoscens dicitur in se habere cognita et dilecta. Secundum pertinet ad gratiam cooperantem, quo scilicet proficiunt sancti auxilio Dei, et quantum ad hoc dicit *inambulabo in eis, id est promovebo eos de virtute in virtutem.* Nam hic profectus sine gratia Dei esse non potest. I Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum: nam, sicut gratia operans facit nos esse aliquid in esse iustitiae, ita et gratia cooperans facit nos in ipso esse proficere.* Tertium pertinet ad Dei beneficium, et hoc vel protectionis per providentiam, et hoc tangit, dicens *ego ero illorum Deus, id est providentia mea protegam eos.* Ps. CXLIII, 15: *beatus populus, cuius dominus, et cetera.* Vel beneficium remunerationis, ut sic dicatur *ero illorum Deus, id est dabo eis me ipsum in mercedem.* Gen. XV, 1: *ego ero merces tua, et cetera.* Et Hebr. XI, 16: *non confunditur Deus eorum vocari Deus.* Quartum pertinet ad debitum cultum et servitium sanctorum, et quantum ad hoc dicit *et ipsi erunt mihi in populum, id est me colent et mihi obedient, ut mei et non alterius.* Ps. XCIV, 7, IC, 3: *nos autem populus eius, et oves, et cetera.* Vel possunt ad praesentiam corporalem referri, et tunc exponitur sic: *quoniam inhabitabo in illis per carnis assumptionem, Io. I, 14: verbum caro factum est, etc.; et ambulabo inter illos, corporaliter cum eis conversando, Bar. III, 38: post haec in terris visus est, etc.; et ero illorum Deus per gloriam, Deut. IV, 7: non est alia natio tam grandis, etc.; et ipsi erunt mihi populus, id est per fidem me colent.* Consequenter cum dicit *propter quod exite, etc.*, confirmat ipsam admonitionem per aliam auctoritatem. Et circa hoc duo facit. Primo confirmat admonitionem per auctoritatem; secundo ostendit praemium promissum servantibus monitionem, ibi *ego recipiam vos, et cetera.* Dicit ergo *propter quod, id est quia estis templum Dei, exite de medio eorum.* Et sumitur de Is. LII, 11: *recedite, recedite inde, et pollutum nolite tangere.* Ubi tria dicit: *exite, separamini, et immundum nolite tangere, quia tripliciter debemus nos habere ad infideles.* Primo ut exeamus ab eis, relinquendo peccata. Zach. II, 6: *o, o, fugite de terra Aquilonis, et cetera.* Sed Donatistae dicunt quod debemus corporaliter deserere malam societatem, quod non est verum. Unde quod apostolus dicit, intelligendum est de separatione spirituali. Et ideo sic exponit: *exite, spiritualiter, non sequendo vitam eorum.* Cant. II, 2: *sicut lilium inter spinas, et cetera.* Et hoc ideo, ut vitemus ipsas peccatorum occasiones ab eis datas. Et ideo dicit *separamini, id est longe ab eorum consensu sitis.* Matth. X, 35: *veni enim separare, et cetera.* Num. XVI, 26: *recedite a tabernaculis hominum impiorum, et cetera.* Tertio ut arguamus eos cum male agunt. Et ideo dicit *immundum ne tetigeritis, scilicet consentientes eis in malis.* Rom. I, 32: *non solum qui faciunt ea, sed et qui consentiunt, et cetera.* Eph. V, 11: *nolite communicare operibus infructuosis.* Et hoc, quia *qui tangit picem, etc.*, Eccli. XIII, 1. Praemium autem repromissum servantibus monitionem, est duplex, scilicet divina familiaritas et divina adoptio. Divina familiaritas, quia *ego recipiam vos, quasi dicat: secure exeatis, quia ego recipiam vos in meos.* Ps. XXVI, 10: *quoniam pater meus et mater mea, et cetera.* Ps. LXIV, 5: *beatus quem elegisti, et cetera.*

Is. XLII, 1: *ecce servus meus*, et cetera. Sed divina adoptio, quia adoptat nos in filios, quia dicit *et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios*, Rom. VIII, v. 15: *non accepistis*, et cetera. Et dicit *filios* quantum ad perfectos, et *filias* quantum ad imperfectos, et hoc sumitur ex II Reg. VII, v. 14, ubi dicitur de Salomone: *ego ero ei in patrem*, et cetera.

Caput 7

Lectio 1

[87717] Super II Cor., cap. 7 l. 1 Monuit apostolus Corinthios qualiter se in futuro debeant habere, hic commendat eos de bonis praeteritis. Sed ut fiat quaedam continuatio praeteritorum ad futura, primo concludit admonitionem; secundo vero commendat eos, ibi *multa mihi fiducia*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit admonitionem; secundo inducit exemplum sui ipsius ad admonitionem servandam, ibi *capite nos*, etc.; tertio ponit admonitionis intentionem, ibi *non ad condemnationem vestram*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit motivum ad observantiam admonitionis, et hoc est promissio eis facta. Et ideo dicit *has igitur habentes promissiones charissimi*, scilicet quod Deus habitet in nobis, et recipiat nos, et cetera. Secundo ponit admonitionem, cum dicit: *mundemus*, et cetera. Et hoc ideo, quia promissiones istae non dantur nisi mundis, et ideo *mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus*, id est carnalium et spiritualium vitiorum. Is. LII, 11: *mundamini, qui fertis vasa domini*, et cetera. Ubi sciendum est, quod omne peccatum quod consummatur in delectatione carnis est carnale; illud vero quod consummatur in delectatione spiritus, est spirituale. Et inde est quod peccata carnalia, si considerentur quantum ad sui consummationem, sunt duo tantum, scilicet gula et luxuria, caetera vero peccata sunt spiritualia. Si vero considerentur quantum ad sui originem, sic omnia peccata possunt dici carnalia, quia omnia ex conceptione carnis originem habent, et hoc modo loquitur ad Gal. V, 19: *manifesta sunt autem opera carnis*, et cetera. Tertio ponit modum implendi admonitionem, ibi *perficientes*, et cetera. Posset enim aliquis dicere: numquid non sumus mundati in Baptismo? Et ideo addit *perficientes sanctificationem*, id est perficimus emundationem inchoatam in Baptismo. Sanctus enim idem est quod mundus. Lev. XI, 44 et XIX, 2: *sancti estote, quoniam ego sanctus sum*, et cetera. Perficiamus, inquam, quia philosophi conati sunt perficere et non potuerunt, quia non potuerunt omnia peccata vitare: quantumcumque enim aliqua peccata vitarent et exercerent actus virtutum, adhuc tamen remanebat in eis peccatum infidelitatis. Et ideo in vero cultu Dei solum perficitur emundatio, et hoc est quod dicit *in timore*, id est, in cultu, *Dei*. Eccli. XXV, 14: *timor domini*, et cetera. Sed contra Col. III, 14: *super omnia charitatem habentes, quae est vinculum perfectionis*. Non igitur perficitur sanctificatio in timore Dei, sed in charitate Dei. Respondeo. Dicendum est quod hic loquitur de timore filiali, qui est charitatis effectus, et non de servili, qui contrariatur charitati. Dicit autem *in timore*, ut doceat nos habere affectum ad Deum cum quadam reverentia et sollicitudine. Amor enim causat securitatem, quae quandoque negligentiam parit, sed, qui timet, semper est sollicitus. Consequenter cum dicit *capite nos*, etc., in exemplum se praebet, quasi diceret: accipite nos in exemplum. I Cor. XI, v. 1: *imitatores mei estote*, et cetera. Ego enim mihi cavi ab immunditia per sanctificationem, quia neminem laesi. Ubi notandum quod tripliciter potest aliquis laedere proximum, et nullo istorum modorum laesit aliquem. Primo in persona, et quantum ad hoc dicit *neminem laesimus*, scilicet in persona, sicut faciunt mali domini, Mich. III, 2: *violenter tollitis pellem eorum*, et cetera. Secundo quantum ad famam, inducendo eos, vel exemplo vel persuasionibus, ad malum, et quantum ad hoc dicit *neminem corrupimus*. I Cor. XV, 33: *corrumpunt bonos mores*. Tertio quantum ad subtractionem bonorum, et quantum ad hoc dicit *neminem circumvenimus*, id est in bonis fraudavimus. I Thess. IV, 6: *ne quis circumveniat*, et cetera. Consequenter cum dicit *non ad condemnationem vestram*, etc., aperit suam intentionem, quasi dicat: non dico hoc condemnando vos, sed ut emendemini. Mala enim praeterita propter duo consueverunt commemorari. Aliquando ad condemnationem, et hoc quando non est ultra spes correctionis; aliquando autem ad emendationem, ut scilicet corrigantur, et hoc modo loquitur hic *non ad condemnationem vestram*, et cetera. I Cor. VII, 35: *haec ad utilitatem vestram dico*, et cetera. Et ratio huius est, quia gaudeo de bono vestro, *praediximus enim quod vos estis*, et cetera. Supra III, 2: *epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris*. Phil. I, 7: *eo quod habeam vos*, et cetera. *Estis*, inquam, *in cordibus nostris*, scilicet *ad commoriendum et ad convivendum*. Quod potest intelligi de morte culpae, et de morte naturali. De morte culpae, ut non intelligatur quod nos simus parati ad commoriendum vobiscum, id est quando vos peccatis, nos volumus peccare, sed quod mortem culpae vestram eo dolore accipimus quo nostram. II Cor. XI, 29: *quis infirmatur, et*

ego non infirmor? I Cor. XV, 31: *quotidie morior*, et cetera. *Et ad convivendum*, quia ita gaudeo de bona vita vestra in gratia, sicut et de nostra. De morte vero naturali, ut intelligatur *ad commoriendum*, id est paratus sum mori pro vobis, infra XII, 15: *libentius impendar, et superimpendar*, etc., *et ad convivendum*, id est ut desiderem vos esse socios in vita aeterna, II Tim. II, 11: *si commortui sumus, et convivemus*.

Lectio 2

[87718] Super II Cor., cap. 7 l. 2 Apostolus posuit supra admonitionem ex praemissis conclusam, hic subdit suam commendationem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eorum commendationem; secundo ipsam exponit, ibi *nam et cum venissem*, et cetera. Commendationem autem ipsorum ponit ostendendo affectum suum, qui consurgit ex bonis operibus quae Corinthii faciebant. Consuevit enim quadruplex affectus in cordibus diligentium consurgere ex bonis quae dilecti operantur, et hos quatuor se apostolus concepisse de eis ostendit. Et primo affectum fiduciae. Unde dicit *multa mihi fiducia est apud vos*, in quantum scilicet confido, quod qui bene coepistis, semper proficietis in melius. Unde ex bonis auditis de vobis, spero maiora in futurum. Phil. I, 6: *confido de vobis, quod qui coepit in vobis opus bonum*, et cetera. Hebr. VI, 9: *confidimus de vobis, charissimi*, et cetera. Et haec fiducia bona est et salubris. Hebr. X, 35: *nolite amittere fiduciam*, et cetera. Secundo ex hoc concipit affectum gloriationis. Ex quo enim quis bona amici sicut sua diligit, consequens est ut de bonis amici, sicut de propriis, gloriatur. Et hoc specialiter, quoniam ipse est causa illorum bonorum, sicut magister est causa doctrinae discipuli. Et ideo dicit *multa mihi gloriatio pro vobis est*, et cetera. Prov. X, 1: *gloria patris filius sapiens*. Tertio ex praedictis concipit affectum consolationis, quando is qui laetatur et gloriatur de bonis suis vel amici, habet remedium contra tristitias. Consolatio enim est remedium contra tristitias. Naturale autem est quod semper delectatio et gaudium, tristitiae opponitur. Et, secundum philosophum, omnis delectatio debilitat, vel totaliter tollit tristitiam. Si delectatio sit contraria tristitiae, totaliter absorbet tristitiam; si autem non sit contraria, debilitat et diminuit eam. Et inde est quod quando quis est in tristitia, quodcumque nuntiantur sibi aliqua laeta, diminuitur tristitia. Et ideo, quia audit laeta de Corinthiis, dicit *repletus sum consolatione*, audita scilicet correctione vestra. Supra I, 5 s.: *sicut abundant Christi passiones*, et cetera. Phil. II, 2: *si qua consolatio*, et cetera. *Implete gaudium meum*, et cetera. Quarto, consurgit ex praedictis affectus exsuperantis gaudii. Licet enim ex aliquibus delectationibus diminuatur tristitia, non tamen totaliter tollitur, nisi gaudium sit magnum. Quamvis autem apostolus multas tribulationes sustineret, quia tamen multum gaudebat de bonis Corinthiorum, ideo non solum non absorbebatur tristitia totaliter, sed etiam superabundabat gaudio. Et ideo dicit *superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, id est gaudium meum superat omnem tribulationem, quae erat in animo meo. I Thess. II, 19: *quae est enim spes nostra, aut gaudium*, et cetera. Rom. c. XII, 12: *in tribulatione patientes*. Consequenter cum dicit *nam cum venissem*, etc., exponit suam commendationem. Duo autem dixerat, scilicet se accepisse gaudium, et habuisse tribulationem. Primo ergo manifestat suam tribulationem; secundo vero suam consolationem, ibi *sed qui consolatur*, et cetera. Tribulationem autem aggravat ex duobus, scilicet ex subtractione remedii, et ex tribulationis multiplicitate. Ex subtractione remedii, cum dicit *nam et cum venissem*, et cetera. Quasi dicat: vere tribulationem habeo, quia in nullo consolor, *nam cum venissem Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra*. Hic facit mentionem de persecutione quam passus est in Macedonia, quando liberavit ancillam pythonissam, ut legitur Act. XVI, 18-24. Dicit autem *nullam requiem habuit caro nostra*, et non dicit spiritus noster, quia sancti semper habent pacem spiritus, cum etiam in adversis, anima quae in corpore patitur, spe futuri praemii quiescat, quamquam multa sustineat affectui carnis contraria. Ex multiplicitate vero tribulationum aggravat, cum dicit *omnem tribulationem passi sumus*, id est omne genus tribulationis secundum corpus, et secundum animam. Supra IV, 8: *in omnibus tribulationem patimur*, et cetera. Io. XVI, 33: *in mundo pressuram*, et cetera. Et quod omnem tribulationem passus fuerit exponit consequenter, cum dicit *foris pugnae, intus timores*. *Foris*, id est extra meipsum, *pugnae* persecutionum, sed tamen *intus*, id est in corde, est timor de malo, timens persecutionem in futuro. Deut. c. XXXII, 25: *foris vastabit eos gladius*, et cetera. Sed contra Prov. XXVIII, 1: *iustus quasi leo confidens absque terrore erit*. Respondeo. Est sine timore quantum ad spiritum, non tamen quantum ad carnem. Vel *foris*, id est extra Ecclesiam, *pugnae* illatae ab infidelibus, sed *intus timores*, ne scilicet illi qui intra Ecclesiam sunt, excidant a fide propter persecutores. Vel *foris*, id est in manifesto, *pugnae*, quibus impugnantur a manifestis inimicis; *intus timores*, qui iniiciuntur nobis ab illis, qui dicunt se amicos, et non sunt: quia, ut dicit Boetius de consolatione, *nulla pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris*

inimicus. Matth. X, 36: *inimici hominis domestici eius*. Consequenter, cum dicit *sed qui consolatur*, etc., ponit materiam suae consolationis, quam extollit ex duobus, scilicet grata praesentia Titi, et ex consolatione Titi, ibi *non solum autem*, et cetera. Dicit ergo: licet hic graviter afflictus fuerimus, *sed qui*, scilicet Deus, *consolatur humiles, consolatus est*, etc., cuius praesentia, utpote mihi gratissima, est et in adiutorium. Supra: *qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*. Dicit autem, *qui consolatur humiles*, quia superbos non consolatur, sed eis resistit, ut dicitur Iac. IV, 6 et I Petr. V, 5. Consolatur autem humiles, dando eis gratiam, quae est consolatio spiritus sancti. Is. LXI, 2: *ut consolarer omnes lugentes*, et cetera. *Non solum autem*, et cetera. Hic ponitur alia materia consolationis apostoli, scilicet consolatio Titi. Et materia huius consolationis est duplex. Prima emendatio Corinthiorum, quam habuerunt in praesentia Titi; secunda est devotio Corinthiorum, quam ostenderunt ad Titum, ibi *in consolatione autem vestra*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit consolationem de poenitentia Corinthiorum; secundo exponit quaedam quae dixit, ibi *contristati enim estis*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit consolationem Titi; secundo materiam consolationis, ibi *referens nobis*, etc.; tertio effectum consolationis in mente apostoli, ibi *ita ut magis gauderem*, et cetera. Dicit ergo: non solum consolatur nos Deus in adventu Titi, sed etiam in consolatione qua ipse Titus consolatus est de vobis et in vobis. Et huius consolationis materia est, quia ipse Titus consolatus est, *referens nobis vestrum desiderium*, et cetera. Ubi tria ponit laudabilia propter tria reprehensibilia quae fuerunt in eis. Fuerunt enim pigri ad bonum, et contra hoc dicit *referens nobis vestrum desiderium*, de proficiendo in melius. Item erant proni ad malum, et contra hoc dicit *vestrum fletum*, scilicet de peccatis commissis. Ier. VI, 26: *luctum unigeniti fac*, et cetera. Item erant faciles deceptioni pseudorum, et contra hoc dicit *vestram aemulationem*, contra pseudos habitam pro amore mei. Nam ante aemulabamini contra me pro eis. Consequenter, cum dicit *ita ut magis*, etc., ponit affectum conceptum ex consolatione Titi, qui quidem affectus est gaudium. Unde circa hoc tria facit. Primo ponit conceptum gaudium; secundo ostendit suae aestimationis imitationem; tertio subdit rationem gaudii. Dicit ergo: intantum gavisus sum de his quae Titus retulit mihi, ita ut magis gauderem de hoc, quam de tribulatione mea doluerim. Nam spiritualia praeferenda sunt temporalibus. Vel, ut magis gauderem de hoc quod contristavi vos, quam doluerim olim. Peccaverant enim faciendo fornicationem, et apostolus increpaverat eos, ut patet in prima epistola. Tunc autem incertus erat apostolus, quem eventum deberet habere illa tristitia, bonum scilicet an malum; et ideo dubitans poenituit. Sed videns postmodum quod bonum inde provenerat, gaudebat, ideo dicit *quoniam etsi contristavi vos*, increpando in prima epistola, *non me poenitet* modo, quia correcti estis, *etsi olim poeniteret*, quando scilicet eram incertus, utrum tristitia induceret vos ad correctionem vel desperationem, *videns quod epistola illa, etsi ad horam vos contristavit, nunc gaudeo*, quia estis conversi. Et rationem gaudii assignat, quia non gaudeo de hoc, quia *contristati estis*, sed de effectu, scilicet de correctione, quia scilicet *contristati estis* non ad desperationem, sed *ad poenitentiam*, sicut medicus non gaudet de amaritudine medicinae sed de effectu, scilicet de sanitate. Supra VI, 10: *quasi tristes, semper autem gaudentes*.

Lectio 3

[87719] Super II Cor., cap. 7 l. 3 Posita consolatione apostoli et Titi de tristitia Corinthiorum, eo quod fuerit ad poenitentiam, et non ad desperationem, hic consequenter huius consolationis ratio assignatur, eorum tristitiam commendando. Et circa hoc duo facit. Primo enim commendat eorum tristitiam; secundo ex hoc concludit propositum, ibi *et si scripsi vobis*, et cetera. Commendat autem Corinthiorum tristitiam ex duobus. Primo ex causa, secundo ex effectu, ibi *quae enim tristitia est*, et cetera. Causa autem ex qua commendatur eorum tristitia, haec est, quia est secundum Deum. Et ideo dicit: licet ad horam contristaverim vos per epistolam, tamen gaudeo, id est quia *contristati estis secundum Deum*. Ubi sciendum est, quod tristitia et gaudium et communiter omnis affectio, ex amore causatur. Tristatur enim quis, quia caret eo quod amat. Qualis autem est amor, talis est tristitia ex amore causata. Est autem duplex amor. Unus quo diligitur Deus, et ex hoc causatur tristitia quae est secundum Deum; alius amor quo amatur saeculum, et ex hoc causatur tristitia saeculi. Amor, quo diligimus Deum, facit nos libenter servire Deo, sollicite quaerere honorem Dei, et vacare Deo dulciter. Et quia peccando impedimur a servitio Dei et ideo ei non vacamus, nec eius honorem quaerimus, ideo amor Dei causat tristitiam de peccato, et haec est tristitia secundum Deum, quae quidem tristitia non fuit vobis ad malum, nec detrimentum, sed potius ad fructum et meritum. Et ideo dicit *ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis*, quia non solum bona et grata quae vobis impendimus, vobis prosunt, sed etiam hoc ipsum quod vos corrigimus et contristamus. Hebr.

XII, 11: *omnis disciplina in praesenti*, et cetera. Consequenter cum dicit *quae enim tristitia*, etc., commendat eorum tristitiam ex effectu, qui quidem est praemium vitae aeternae. Et circa hoc duo facit. Primo enim ponit effectum in generali; secundo experimentum specialiter in eis consecutum, ibi *ecce enim hoc ipsum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo enim ponit effectum tristitiae, quae est secundum Deum; secundo ponit effectum tristitiae, quae est secundum mundum, ibi *saeculi autem*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod tristitia nostra non fuit vobis detrimentum, *enim*, id est quia, *tristitia quae est secundum Deum, operatur poenitentiam*; poenitentiam autem dico *in salutem stabilem*, id est sempiternam, quae est salus stabilis, et est beatorum, de qua Is. XLIX: *salus autem mea in sempiternum erit*. Et hanc operatur poenitentia. Matth. III, 2: *agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum*. Et dicit *stabilem*, ut excludat salutem temporalem, quae est transitoria et communis ipsis hominibus et iumentis, de qua in Ps. XXXV, 7: *homines et iumenta salvabis, domine*, et cetera. Sed contra hoc quod dicit quod *tristitia, quae est secundum Deum, poenitentiam operatur*, videtur esse, quia ipsa tristitia secundum Deum est poenitentia. Poenitere enim est tristari de malo, et secundum Deum. Non ergo operatur poenitentiam. Respondeo. Dicendum est, quod poenitentia habet tres partes, quarum pars prima est tristitia, scilicet dolor et compunctio de peccatis; aliae duae sunt confessio et satisfactio. Cum ergo dicit, quod *tristitia operatur poenitentiam*, intelligendum est, quod compunctio, seu dolor de peccato operetur in nobis poenitentiam, id est, alias partes poenitentiae, scilicet confessionem et satisfactionem. Vel dicendum est, quod tristitia secundum Deum est communior quam poenitentia, quia poenitentia est de proprio peccato, sed tristatur quis secundum Deum et de peccatis propriis et de alienis. Sic ergo effectus tristitiae, quae est secundum Deum, est salus aeterna. Effectus vero tristitiae, quae est secundum mundum, est mors. Quia enim qui diligit saeculum, inimicus Dei constituitur, ut dicitur Iac. IV, 4, ideo ex amore saeculi mors causatur. Tristatur enim secundum saeculum quis, non quia peccans Deum offendit, sed, deprehensus in peccato, punitur de eo et detegitur. Et haec tristitia est vitanda in peccatis. Eccli. XXX, 24: *tristitiam longe fac a te*, et cetera. Consequenter manifestat effectum praedictum per experimentum sumptum in ipsis, cum dicit *ecce enim hoc ipsum*, etc., quasi dicat: vere salutem stabilem, quia experimento patet quod in nobis multa, quae ad salutem ducunt, operatur. Ponit autem sex ad hoc pertinentia, quorum unum est generale, scilicet sollicitudo. Quando enim homo est in laetitia, de facili committit aliquas negligentias; sed quando est tristis et in timore, sollicitatur. Et ideo dicit *ecce enim*, scilicet in vobis experti estis, *hoc ipsum*, scilicet *secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem* ad vitandum mala et ad faciendum bona. Mich. VI, 8: *indicabo tibi, o homo, quid sit bonum*, et cetera. Et infra: *sollicitum*, et cetera. Alia vero sunt specialia, quorum quaedam pertinent ad effectum interiorem, quaedam ad actum exteriorem. Eorum vero quae pertinent ad effectum interiorem, quaedam sunt ad peccati remotionem, quaedam vero ad boni adeptionem. Nam verus poenitens debet recedere a malo et facere bonum. Quantum autem ad remotionem mali, ponit tria. Primum est, ut desistat facere malum, et quantum ad hoc dicit *sed defensionem*, contra alios qui nos ad malum inducunt. I Petr. V, 9: *cui resistite fortes in fide*. Vel, secundum Glossam, ut contra pseudo-apostolos me defendatis. Eph. VI, 13: *accipite armaturam Dei*, et cetera. Secundum est quod homo indignetur contra se pro peccatis quae fecit, et quantum ad hoc dicit *sed indignationem*. Indignatio autem sui operatur tristitiam secundum Deum. Is. LXIII, v. 5: *indignatio mea auxiliata est mihi*. Tertium est, quod sit in continuo timore de futuro, ut caveat, et quantum ad hoc dicit *sed timorem*, de recidivo, ne scilicet in futuro similiter contingat. Eccli. XXV, 14: *timor domini omnia*, et cetera. Quantum autem ad hanc boni adeptionem, duo ponit. Primo desiderium, quo ad bonum afficitur, et quantum ad hoc dicit *sed desiderium*, quo bonum facere affectetis. Prov. c. XI, 23: *desiderium iustorum omne bonum*. Secundo aemulationem bonam, qua bonos imitari conatur, et quantum ad hoc dicit *sed aemulationem*, ut scilicet me et alios bonos imitemini. I Cor. XIV, 1: *sectamini charitatem, aemulamini charismata meliora*. Eorum vero quae pertinent ad exteriorem actum duo ponit. Primum est ut vindicent in seipsis quod peccaverunt: et hoc utile est. Cum enim omne malum necessarium sit puniri, vel ab homine vel a Deo, si hoc non punit, melius est quod homo malum in se puniat quod fecit, quam quod Deus, quia, ut dicitur Hebr. X, v. 31, *horrendum est incidere in manus Dei*, et cetera. Et quantum ad hoc dicit *sed vindictam*, id est quia peccantes punitis, et etiam vos ipsos. I Cor. IX, 27: *castigo corpus meum*, et cetera. Is. XXVI: *iustitiam non fecimus*, et cetera. Secundum est quod totaliter abstineat a malo. Et ideo dicit *in omnibus exhibuistis*, duce scilicet fide, *incontaminatos esse negotio*, scilicet Christiano. Supra VI, 4: *in omnibus exhibeamus*, et cetera. Eph. I, 4: *elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti*. Ps. c, 6: *ambulans in via immaculata*, et cetera. Vel negotio de quo scilicet correcti estis, puta de favore quem dedistis fornicatori, sed postmodum, puniendo et condemnando ipsum, ostendistis vos in hoc incontaminatos

esse.

Lectio 4

[87720] Super II Cor., cap. 7 l. 4 Hic, assignata ratione quare gaudet apostolus de ipsorum tristitia, consequenter inducit conclusionem suam, in qua duo facit. Primo enim ostendit intentionem suam quam habuit in scribendo; secundo manifestat gaudium quod habuit de ipsorum correctione, ibi *ideo consolati*, et cetera. Dicit ergo primo: ex quo incontaminati estis, *igitur* apparet quod *et si scripsi vobis*, per epistolam increpando, *non scripsi propter eum tantum qui fecit iniuriam*, incestu maculando cubile patris sui, ut dicitur I Cor. V, 1; *nec propter eum tantum qui passus est*, scilicet propter patrem, quasi non propter zelum vindictae solum; *sed hoc feci ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus*, id est ut sciretis quam solliciti simus pro vobis. Et hoc dico *coram Deo*, ut sit iuramentum, id est Deo teste. Vel ad manifestandam coram vobis Deo, scilicet de omnibus, sollicitudinem nostram. Col. II, 1: *volo vos scire quam sollicitudinem*, et cetera. Vel aliter: *non scripsi tantum propter eum qui fecit iniuriam*, ut scilicet corrigeretur, vel *propter eum qui passus est* ut placaretur, *sed ad manifestandam*, etc., ut scilicet vos, qui indignati fuistis pro contumelia et poena inflictā fornicatori, reconciliaremini Deo. Consequenter concludit gaudium quod habuit de eorum correctione, cum dicit *ideo et consolati sumus*, etc., quasi dicat: quia hoc consecutus sum, ex eo quod scripsi, scilicet quod estis correcti, *ideo consolati sumus*, id est consolationem accepimus. Gaudium enim hominis est cum consequitur quod cum desiderio intendit. Supra I, 12: *abundantius autem*, et cetera. Consequenter cum dicit *in consolatione autem*, etc., ponit secundam causam suae consolationis, quae sumitur ex devotione quam ostenderunt ad Titum. Et circa hoc tria facit. Primo ponit gaudium suum de gaudio Titi conceptum; secundo gaudii rationem assignat, ibi *et si quid apud illum*, etc.; tertio materiam gaudii Titi assignat, ibi *reminiscentis omnium vestrum*, et cetera. Dicit ergo primo: gavisus sumus, de correctione vestra, *autem*, id est sed, *in consolatione nostra abundantius magis gavisus sumus*, quam turbati fuerimus de tribulatione, *super gaudio Titi*. Vel *magis gavisus sumus*, id est magis gaudium attulit consolationi nostrae gaudium Titi. Et hoc *quia refectus est spiritus eius*. Tunc enim reficitur animus praelati, quando subditi eius sunt obedientes ei et eum reverentur. Ad Philem.: *refice viscera*, et cetera. *Refectus*, inquam, *ab omnibus vobis*, quia omnes vel correcti estis, vel est spes correctionis. Rationem autem huius gaudii assignat quantum ad duo. Unum est ex parte apostoli, quia scilicet ipse inventus est verax. Nam apostolus commendaverat Corinthios Tito, antequam iret ad eos. Quia vero nunc ita invenit Titus, sicut apostolus dixit, gaudet apostolus verba sua vera fuisse, et hoc est quod dicit *et si quid apud illum de vobis gloriatus sum*, commendando vos. Dicit autem *gloriatus sum*, quia gloria apostoli erat bonum illorum. *Non sum confusus*, id est non erubesco me falsa dixisse. Quando enim aliquis invenitur mendax, confunditur. Eccli. XXXVII, 20: *ante omnia sermo verax*, et cetera. *Sed sicut omnia in veritate vobis locutus sum*, id est sicut praedicavi vobis veritatem, *ita gloriatio nostra quae fuit ad Titum de vobis, veritas facta est*, id est inventa est vera. Alia ratio est ex parte Corinthiorum. Nam amici desiderant, ut illi quos diligunt, ab omnibus diligantur. Quia ergo Titus diligebat Corinthios propter eorum devotionem, ideo de hoc apostolus gaudebat. Et ideo dicit apostolus *et viscera eius*, etc., quasi dicat: non solum gaudeo quia inventus sum verax, sed etiam quia *viscera eius*, id est viscerosa charitas eius, et nimius amor *abundantius*, quam antea, *in vobis* esset, ex quo vidit profectum vestrum; vel abundantius quam in aliis. Eph. VI: *induite vos sicut electi Dei*, et cetera. Materiam autem gaudii manifestat ex duobus, scilicet ex obedientia et reverentia. Ex obedientia quidem cum dicit *reminiscentis omnium vestrum obedientiam*, qua obedienter sibi obtemperastis. In quo etiam et laudavit vos. I Reg. XV, 22: *melior est obedientia*, et cetera. Eccli. III, 1: *filii sapientiae Ecclesia iustorum*. Ex reverentia autem cum dicit *quomodo cum timore*, scilicet filiali, non servili, cum *timore animi et tremore corporis excepistis eum*. Gal. IV, 15: *testimonium enim vobis*, et cetera. Et quia ita habuistis vos ad eum, gavisus sum, quia verax inventus sum, et ipse diligit vos. Unde *gaudeo quod in omnibus confido in vobis*, non solum in bona voluntate sed etiam in bonis operibus in futuro, quod bene vos habeatis. Hebr. VI, 9: *confidimus de vobis meliora et viciniore salutem*.

Caput 8

Lectio 1

[87721] Super II Cor., cap. 8 l. 1 Posita iam exhortatione ad bonum in generali, hic consequenter exhortatur eos ad quoddam bonum particulare, scilicet ad largitionem collectarum pro sanctis qui erant in Ierusalem. Nam, sicut Act. c. XV, 2 dicitur, et apostolus tangit ad Gal. c. II, 9, apostoli imposuerunt Paulo et Barnabae, ut proponerent verbum salutis gentibus, exhortando eos ad subveniendum sanctis, qui erant in Ierusalem, qui venditis omnibus, et positis ad pedes apostolorum, in maxima erant paupertate; et ad hoc inducit eos ad praesens. Ubi duo facit. Primo inducit eos ad dandum; secundo monet ad modum dandi, ut scilicet cito et abundanter dent, et hoc cap. IX, ibi *nam de ministerio*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo tractat de collectis dandis; secundo de ministris per quos huiusmodi collectae fiant, ibi *gratias autem Deo qui dedit*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo inducit eos ad dandum; secundo excludit excusationem, ibi *si enim voluntas prompta est*, et cetera. Inducit autem eos ad dandum tripliciter. Primo exemplo aliorum qui dederunt; secundo exemplo Christi, ibi *scitis enim gratiam domini nostri*, etc.; tertio ex ipsorum propria utilitate, ibi *hoc enim vobis utile*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ponit exemplum; secundo ostendit se permotum ab hoc exemplo, ibi *ita ut rogaremus Titum*, etc.; tertio monet ut ipsi hoc exemplum sequantur, ibi *sed sicut in omnibus abundatis*, et cetera. Circa primum sciendum est quod apostolus ad hoc, ut Corinthii liberaliter tribuant, proponit eis Macedones in exemplum. Et commendat eos quantum ad duo, scilicet primo quantum ad patientiam in adversis; secundo quantum ad liberalitatem in donis, ibi *et altissima paupertas*, et cetera. Circa primum sciendum est quod apostolus inducit eos ad eleemosynas ut merita ipsorum crescant, et ideo in illo tempore hoc fecit, quando possunt mereri, scilicet tempore gratiae; tunc enim eleemosynae meritoriae sunt. Et hoc est quod dicit *notam vobis facimus gratiam*, id est gratuitum donum Dei, scilicet eleemosynarum largitionem. Et dicit hoc esse gratiam, quia quidquid boni facimus, est ex gratia Dei. Quae, quidem gratia, non est *data* istis, sed *mihi*, in quantum scilicet ex mea procuracione et sollicitudine et monitione, Macedones ad hoc moti sunt. Eph. III, 8: *mihi autem omnium sanctorum minimo*, et cetera. *Data est*, inquam, mihi *in Ecclesiis Macedoniae*, id est apud fideles Macedoniae. Quae quidem gratia est quantum ad duo, scilicet quantum ad patientiam, quia *in multo experimento*, et cetera. Ubi ponit condiciones patientiae perfectae. Una est quod homo sit constans, ita quod nec timore tribulationis deiiciatur, sed nec etiam in ipso tribulationis experimento. Et ideo dicit quod *in multo experimento tribulationis*, constantes fuerunt. Alia est quod in ipsis tribulationibus gaudeat, sicut legitur de beato Laurentio; et quantum ad hoc dicit *abundantia gaudii ipsorum*, scilicet Macedonum, *fuit*. Iac. c. I, 2: *omne gaudium existimate*, et cetera. Rom. c. XII, 12: *in tribulatione gaudentes*, et cetera. Vel in multo experimento tribulationis, non quam ipsi passi fuerunt, sed quam viderunt pati in Macedonia, abundantia gaudii ipsorum fuit. Item secundo, gratia est quantum ad liberalitatem in eleemosynis. Et quantum ad hoc dicit *et altissima*, et cetera. Ubi duo facit. Primo ponit eorum liberalitatem; secundo exponit quod dixerat, ibi *quia secundum virtutem*, et cetera. Dicit ergo primo: non solum fuerunt patientes in tribulationibus, scilicet Macedones, sed etiam fuerunt liberales, quia *altissima*, id est maxima, *paupertas eorum*, vel nobilissima. Secundum Glossam facit paupertatem altam elevatio spiritus supra res temporales et contemptus earum. Et sic istorum paupertas altissima erat, quia non habebant divitias, et contemnebant eas. Iac. II, 5: *nonne Deus elegit pauperes in mundo*, et cetera. *Haec*, inquam, paupertas *abundavit*, id est excrevit, in divitiis copiose dando. Sed haec expositio Glossae non videtur esse secundum intentionem apostoli, et ideo aliter dicendum est *altissima paupertas*, et cetera. Ubi sciendum est, quod homo ex duabus causis habet promptum animum ad dandum satis, scilicet ex abundantia divitiarum, sicut divites, vel ex contemptu divitiarum; et sic idem facit in paupere contemptus, quod facit in divite abundantia. Et ideo dicit *altissima paupertas*, sic supra, *abundavit*, id est effectum abundantiae fecit, *in divitiis simplicitatis eorum*, quia cor eorum erat solum ad Deum, et ex hoc provenit contemptus divitiarum. Prov. XI, 3: *simplicitas iustorum*, et cetera. Consequenter cum dicit *quia secundum virtutem*, etc., exponit quod dixit commendando ipsorum liberalitatem quantum ad tria, scilicet quantum ad quantitatem dati, quantum ad voluntatem dandi, et quantum ad ordinem dationis. Quantum ad quantitatem dati, quia dederunt supra virtutem. Et ideo dicit: vere *abundavit in divitiis*, quia ego *reddo illis testimonium* quod fuerunt voluntarii ad dandum secundum virtutem rerum suarum et *supra virtutem*, quia intantum dederunt quod post egerunt. Vel dicendum est, et melius, quod est virtus interior animi, et virtus exterior, scilicet facultas rerum temporalium. Virtus interior est promptitudo animi ad dandum. Et ideo dicit *testimonium illis reddo*, quod fuerunt voluntarii ad dandum, *secundum virtutem* animi interioriorem, et *supra virtutem* exterioriorem, scilicet divitiarum. Tob. IV, 9: *si multum tibi fuerit*, et cetera. Contra: quicumque dat supra virtutem, dat immoderate; non ergo ex hoc est dignus laude. Respondeo. Dicendum est quod virtus in dando potest considerari dupliciter, scilicet simpliciter seu absolute, et

secundum proportionem aliorum. Quando ergo dat plus quam alii suae proportionis, non peccat; sed si simpliciter dat supra virtutem, tunc immoderate dat. Sic ergo commendat eorum liberalitatem quantum ad quantitatem dati. Commendat autem eam quantum ad voluntatem dandi, cum dicit quia *voluntarii fuerunt*, Ex. XXV, 2: *ab omni qui ultroneus offert*. In hoc autem fuerunt voluntarii, quia rogaverunt nos *cum multa exhortatione, obsecrantes*, id est rogantes. Quasi dicat: non solum rogaverunt, sed etiam per rationes nos induxerunt, ut habeant *gratiam et communicationem ministerii*, etc., id est ut liceret eis dare sua pauperibus sanctis, qui sunt in Ierusalem, non reputantes se facere gratiam nobis, sed quod eis gratia fiat. Hebr. ult.: *beneficentiae autem et communionis*, et cetera. Commendat etiam eorum liberalitatem quantum ad ordinem dandi, quia non solum sua dederunt, sed primo seipsos, quia talis debet esse ordo in dando, ut primo homo sit acceptus Deo, quia nisi homo sit Deo gratus, non sunt accepta munera eius. Gen. IV, 4: *respexit dominus ad Abel*, scilicet primo, *et ad munera eius* consequenter. Eccli. XXX, 24: *miserere animae tuae*, et cetera. Et ideo dicit *non sicut speravimus*, quasi dicat: vere voluntarii fuerunt, quia *non sicut speravimus*, id est non ea intentione qua putabamus, ut scilicet darent pro culpis redimendis, sed *semetipsos dederunt primum domino*, emendando vitam suam, et *deinde nobis*, obediendo per omnia, *per voluntatem Dei*, quae est ut subdantur homines vicariis suis. Hebr. ult.: *obedite praepositis vestris*, et cetera. Glossa dicit quod non aliter erat ab eis recipiendum, nisi scilicet prius seipsos dedissent Deo; ergo videtur quod non sint recipiendae eleemosynae a peccatoribus. Sed dicendum est quod non est ab eis recipiendum, quando dant ea intentione ut foveantur in peccatis. Sic ergo, posito exemplo Macedonum, ostendit se consequenter permotum esse hoc exemplo, cum dicit *ita ut rogaemus Titum*, quasi diceret: intantum nos permoti fuimus hoc exemplo de liberalitate Macedonum, ut scilicet rogaemus Titum, ut etiam vos sitis participes ipsius gratiae, *ut*, scilicet Titus, *quemadmodum coepit* vos monere ad benefaciendum, postquam vidit vos correctos, et inducere vos ad communionem, *ita perficiat in vobis*, et spiritualiter *gratiam istam* de largitione eleemosynarum, ut non desit vobis. Phil. I, 6: *qui coepit in vobis*, et cetera. Consequenter admonet eos, ut hoc exemplo ipsi inducantur, cum dicit *sed sicut in omnibus*, et cetera. Ubi duo dicit. Primo monet ut ipsi, exemplo Macedonum, sint prompti ad eleemosynas faciendum; secundo quamdam suspicionem aufert, ibi *non quasi imperans dico*, et cetera. Dicit ergo *sed sicut in omnibus*, etc., quasi dicat: sicut vos superatis Macedones in omnibus aliis gratiis, ita debetis eos superare etiam in ista, scilicet eleemosynis faciendis. Et hoc est quod dicit *sicut in omnibus aliis abundatis*; et, primo in his quae pertinent ad intellectum, et quantum ad hoc dicit *in fide*, qua creditur, *et sermone*, quo confitemur, Rom. X, 10: *corde creditur ad iustitiam*, quantum ad fidem, *ore autem confessio fit ad salutem*, quantum ad sermonem; et *in scientia* Scripturarum. I Cor. I, 5: *in omnibus divites facti estis*, et cetera. Secundo in his quae pertinent ad opus, et quantum ad hoc dicit *et in omni sollicitudine*, scilicet bene operandi. Rom. XII, 11: *sollicitudine non pigri*. Tertio in his quae pertinent ad affectum, et quantum ad hoc dicit *in charitate vestra* spirituali habita *in nos* superabundantius. Col. III, 14: *super omnia charitatem habentes*, et cetera. Sicut, inquam, in omnibus istis abundatis, ita scilicet rogavi Titum, *ut in hac gratia*, scilicet eleemosynarum, *abundetis*. Et quia posset haberi suspicio quod quasi ex imperio mandaret, ut darent eleemosynas, contra quod est quod dicitur Ez. XXXIV, 4: *vos autem cum austeritate*, etc., et ideo contra removet, dicens *non quasi imperans dico*. Hoc est quod rogavi Titum, vel quod ego ipse hoc dico vobis, id est non feci quasi imperans. I Petr. ult.: *non ut dominantes in cleris*. Sed dico hoc *comprobans*, id est volens comprobare *per aliorum sollicitudinem*, scilicet Macedonum, *vestrae charitatis ingenium*. Ubi sciendum est, quod ingenium bonum sumitur non solum pro aptitudine ad sciendum faciliter, sed etiam ad bene operandum. Cuius ratio est, quia ad hoc quod aliquis bene operetur, exigitur scientia dirigens. Et ideo sicut in addiscendo dicitur boni ingenii esse qui cito capit verba magistri, ita, in operando, boni ingenii dicitur, qui exemplo aliorum cito movetur ad bene operandum. Et ideo dicit apostolus *comprobans*, id est probare volens, *bonum ingenium vestrum*, id est quam promptam voluntatem habeatis ad dandum, moti exemplo Macedonum. I Cor. c. IV, 14: *non ut confundam vos haec scribo*.

Lectio 2

[87722] Super II Cor., cap. 8 l. 2 Hic inducit Corinthios ad dandum eleemosynas exemplo Christi, dicens: volo comprobare ingenium vestrum bonum ad dandum, scilicet pauperibus, et hoc facere debetis exemplo Christi. *Enim*, id est quia, *scitis gratiam domini nostri Iesu Christi*, quam quidem humano generi contulit. Io. I, v. 17: *gratia et veritas per Iesum Christum*, et cetera. Et haec dicitur gratia, quia quidquid filius Dei poenalitatum

nostrarum assumpsit, totum gratiae est imputandum, quia nec praeventus alicuius bonitate, nec alicuius virtute coactus, nec inductus sua necessitate. Est autem gratia ista *quoniam propter nos egenus factus est*. Et dicit *egenus*, quod plus est quam pauper. Nam *egenus* dicitur ille, qui non solum parum habet, sed qui indiget seu eget; pauper vero ille qui parum habet. Ad significandum ergo maiorem paupertatem dicitur *egenus factus est*, scilicet in temporalibus. Lc. IX, 58: *filius hominis non habet*, et cetera. Thren. III, 19: *recordare paupertatis*, et cetera. Est autem factus *egenus*, non ex necessitate, sed ex voluntate, quia gratia ista iam non esset gratia. Et ideo dicit *cum dives esset*, scilicet in bonis spiritualibus. Rom. X, v. 12: *idem Deus dives in omnes*, et cetera. Prov. c. VIII, 18: *mecum sunt divitiae*, et cetera. Dicit autem *esset*, non *fuisset*, ne videretur Christus amisisse divitias spirituales cum assumpsit paupertatem. Sic enim assumpsit hanc paupertatem quod illas inaestimabiles divitias non amisit. Ps. XLVIII, 3: *simul in unum dives et pauper*. Dives in spiritualibus, pauper in temporalibus. Causam autem quare voluit fieri *egenus*, subdit cum dicit *ut illius inopia divites essemus*, id est ut illius paupertate in temporalibus, vos essetis divites in spiritualibus. Et hoc est propter duo, scilicet propter exemplum et propter sacramentum. Propter exemplum quidem, quia si Christus dilexit paupertatem, et nos, exemplo suo, debemus diligere eam. Diligendo autem paupertatem in temporalibus, efficimur divites in spiritualibus. Iac. II, 5: *nonne Deus elegit pauperes in mundo, divites in fide*, et cetera. Et ideo dicit *ut illius inopia*, et cetera. Propter sacramentum autem, quia omnia quae Christus egit vel sustinuit, fuit propter nos. Unde sicut per hoc quod sustinuit mortem, liberati sumus a morte aeterna et restituti vitae, ita per hoc quod sustinuit inopiam in temporalibus, liberati sumus ab inopia in spiritualibus, et facti divites in spiritualibus. I Cor. I, 5: *divites facti estis in illo in omni scientia*, et cetera. Consequenter cum dicit *consilium in hoc do*, etc., inducit eos ad dandum ex parte eorum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit ipsorum utilitatem, quae ex hoc provenit; secundo ostendit quod hoc etiam ab ipsis volitum est, scilicet ut darent eleemosynas, ibi *qui non solum*, et cetera. Dicit ergo: considerans hoc beneficium, consilium vobis do, id est hortor vos ad hoc, scilicet ad dandum eleemosynas, scilicet non solum propter utilitatem sanctorum, qui sunt in Ierusalem, sed et propter utilitatem vestram. Prov. XXVII, 9: *boni amici consiliis anima dulcoratur*, et cetera. Et hoc quia *utile est vobis*. Bonum enim pietatis plus est utile facienti, quam illi cui fit, quia faciens reportat inde commodum spirituale, recipiens vero temporale. Et sicut spirituale praeferrri debet temporali, sic in operibus pietatis utilitas dantis praefertur utilitati accipientis. I Tim. IV, 8: *pietas ad omnia valet*. Hoc autem non solum eis est utile sed etiam ipsi hoc voluerunt, et ideo dicit *quia non solum*, et cetera. Ubi tria facit. Primo commemorat bonum principium in eis; secundo hortatur eos ad debitum finem, ibi *nunc vero et facto*, etc.; tertio exponit quoddam quod dixerat, ibi *si enim voluntas*, et cetera. Dicit ergo: vere debetis libenter dare eleemosynas, quia non solum est vobis utile, sed etiam hoc ipsum velle *sponse coepistis*, scilicet dare eleemosynas, *a priori anno*, quo scilicet veni ad vos. Vel *a priori anno*, id est praecedenti. Quasi dicat: plus est velle, quam facere, iuxta illud Eccli. XVIII, v. 16: *verbum melius est quam datum*, et cetera. Et ideo debetis esse prompti ad dandum. Et quia estis prompti ad dandum, ideo nunc quod habuistis in animo *perficite facto*, alioquin illa voluntas esset frustra. Io. IV: *non diligamus verbo, neque lingua*, et cetera. Phil. I, 6: *qui coepit in vobis*, et cetera. Et huius ratio est, *ut quemadmodum promptus est animus voluntatis*, id est discretio voluntatis. Secundum Glossam, prompta est, ita sit prompta discretio perficiendi. Vel, aliter, ut *animus* sumatur pro voluntate. Et tunc dicitur: quemadmodum prompti fuistis ad volendum, ita prompti ad perficiendum. Et hoc *ex eo quod habetis*, id est secundum facultatem vestram. Consequenter exponit hoc quod dicit *ex eo quod habetis*, dicens *si enim*, etc., quasi dicat: dico quod debetis esse prompti ad dandum, et in hoc non intendo vos gravare, ut scilicet detis supra facultates vestras, quia forte voluntas prompta ad hoc inducit vos, sed in hoc opus non potest imitari voluntatem. Et ideo dicit: *ex eo quod habetis, enim*, pro quia, *si voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est*. Et huius ratio est, quia voluntas acceptatur in perfectione operationis; opus autem non perficitur, nisi ex eo quod habetur. Et ideo dicit *secundum quod habet, accepta est*. Tob. IV, 9: *si multum tibi fuerit, abundanter tribue*, et cetera. Consequenter cum dicit *non enim ut aliis*, etc., removet suspicionem quamdam. Possent enim dicere isti: si damus eleemosynas pauperibus sanctis, qui sunt in Ierusalem, ipsi otiosi vivent, et nos damna patiemur, et sic efficiemur miseri. Ideo apostolus primo hanc suspicionem excludit; secundo suam intentionem manifestat; tertio vero confirmat per auctoritatem. Et removet suspicionem, cum dicit *non enim ut aliis*, etc.; quasi dicat: non enim ita moneo vos eleemosynas dare, ut aliis sit refrigerium, dum otiose viverent de eleemosynis vestris, vobis autem sit tribulatio, id est paupertas, quia vos affligeremini. Sed numquid peccant illi qui dant omnia aliis, et ipsi postea paupertate affliguntur? Et videtur quod sic per haec verba apostoli. Respondeo. Dicendum est, secundum Glossam, quod melius esset totum dare

pauperibus, et affligi pro Christo. Illud autem quod dicit hic, condescendendo fecit, quia infirmi erant, et forte deficerent, si egestate premerentur. Intentionem suam manifestat, cum dicit *sed ex aequalitate*, etc., quasi dicat: non intendo tribulationem vestram, sed quamdam aequalitatem, ut scilicet *vestra abundantia*, et cetera. Quod potest exponi tripliciter. Primo de aequalitate quantitatis; secundo de aequalitate proportionis; tertio de aequalitate voluntatis. De aequalitate quantitatis, quia isti, scilicet Corinthii, abundabant in temporalibus et deficiebant in spiritualibus; sancti vero, qui erant in Ierusalem, abundabant in spiritualibus et deficiebant in temporalibus. Vult ergo ut fiat inter eos aequalitas quantitatis, ut scilicet illi qui abundant in temporalibus, dent medietatem omnium illis, qui deficiunt in eis, et isti dent medietatem spiritualium eis, ut sic sint aequaliter divites. Et ideo hoc potius dicit, ut scilicet *ex aequalitate* quantitatis, id est dimidia parte bonorum vestrorum, *in praesenti tempore*, quod breve est, *vestra abundantia*, terrenorum, *suppleat illorum inopiam*, qui deseruerunt omnia mundi, *et ut illorum abundantia*, scilicet in spiritualibus, *sit supplementum vestrae inopiae* in spiritualibus, id est ut sitis participes vitae aeternae. Lc. XVI, 9: *facite vobis amicos*, et cetera. Eccli. XIV, 15 s.: *in divisione sortis da et accipe*; da temporalia et accipe spiritualia. De aequalitate autem proportionis exponitur sic, et melius. Vos, Corinthii, habetis abundantiam temporalium, sancti qui sunt in Ierusalem abundantiam spiritualium. Volo ergo ex quadam aequalitate, non quae sit secundum quantitatem, sed secundum proportionem, ut scilicet sicut illi sustentantur eleemosynis vestris, ita vos ditemini precibus illorum apud Deum. Sicut enim illi non ita ditantur de bonis vestris temporalibus, sicut vos estis divites, ita nec vos bonis illorum spiritualibus ditemini sicut illi. Et ideo dicit *sed ex aequalitate*, etc., praedicta vestra abundantia terrenorum, *illorum*, scilicet sanctorum, *inopiam*, in temporalibus, *suppleat*, ut et illorum abundantia in spiritualibus, et cetera. I Cor. IX, 11: *si nos vobis spiritualia seminavimus*, et cetera. De aequalitate autem voluntatis exponitur sic: *sed ex aequalitate*, etc., id est volo quod sit in vobis aequalitas voluntatis, ut scilicet sicut illi habent voluntatem communicandi vobis ea in quibus abundant, ita vos habeatis voluntatem communicandi illis ea in quibus abundatis. Consequenter confirmat hoc per auctoritatem. Unde dicit *sicut scriptum est*, scilicet Ex. XVI: *qui multum*, scilicet collegerat de manna, id est qui amplius habuit quam gomor, *non abundavit*, id est non habuit ultra sufficientiam suam; *et qui modicum, non minoravit*, id est non defecit ei, quia omnes aequaliter abundabant, ut dicitur Ex. XVI. Et sic nec qui plus collegerat, plus habuit, nec qui minus paraverat, reperit minus.

Lectio 3

[87723] Super II Cor., cap. 8 l. 3 Postquam tractavit de collectis dandis, hic consequenter tractat de ministris per quos collectae fiant. Et circa hoc duo facit. Primo nominat eos; secundo recommendat eos Corinthiis, ibi *ostensionem ergo quae est*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo enim nominat Titum; secundo Barnabam, ibi *misimus etiam cum illo fratrem*, etc.; tertio Apollo, ibi *misimus autem cum illis*, et cetera. Circa Titum duo commendat, scilicet eius sollicitudinem et sollicitudinis signum, ibi *quoniam exhortationem*, et cetera. Dicit ergo primo: dixi, supra, quod rogavi Titum ut perficeret gratiam istam de eleemosynis colligendis, quod imminet sollicitudini meae ex ordinatione apostolorum, de quo inveni etiam ipsum sollicitum; et ideo ago *gratias Deo*, *qui dedit eandem sollicitudinem*, quam ego habeo, *pro vobis*, exhortandis et promovendis ad opera misericordiae, *in corde Titi*; quia ipse etiam sollicitus est, sicut et ego, ut perficiat in vobis hanc gratiam. Hebr. VI, 11: *cupimus unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem*, et cetera. Rom. XII, 8: *qui praeest in sollicitudine*. Signum autem huius sollicitudinis est, quia quando rogavi eum, ipse consensus exhortationi meae. Et ideo dicit *quoniam exhortationem quidem suscepit*. Et quia persecutus est quod petii, unde dicit *sed cum sollicitior esset sua voluntate*, quam mea exhortatione, *profectus est ad vos*; qui tamen primo recusabat venire propter peccata vestra. Rom. XII, 11: *sollicitudine non pigri*. Consequenter cum dicit *misimus autem*, etc., tractat de secundo ministro. Et circa hoc duo facit. Primo commendat ipsum; secundo subdit rationem quare mittit tam solemnes nuntios, ibi *devitantes*, et cetera. Frater iste, secundum quosdam, est Lucas, vel secundum alios Barnabas, quem quidem commendat ex tribus, scilicet ex fama, quia *laus eius*, scilicet Lucae, *est in Evangelio* ab eo scripto *per omnes Ecclesias*, quia est approbatum per apostolos. Vel *cuius laus*, scilicet Barnabae, *est in Evangelio* praedicato ab ipso *per omnes Ecclesias*, quia Iudaeis et gentibus. Unde dicitur de Barnaba, Act. XI, 24, quod erat vir bonus plenus fide et spiritu sancto. Item commendat ipsum ex societate sua, quia *non solum* est famosus, *sed et ordinatus est ab Ecclesiis Iudaeae comes peregrinationis meae*, id est praedicationis meae, qua, ut peregrini, mundum circuimus. Supra c. V, 6: *quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Deo*, et cetera. Et

hoc est verum de Luca, quia ipse fuit unus de septuaginta duobus discipulis, et socius Pauli. De Barnaba similiter, quia per spiritum sanctum dicitur Act. XIII, 2: *segregate mihi Barnabam et Paulum in opus*, et cetera. Et factus est comes *in hanc gratiam*, scilicet collectionis eleemosynarum. *Vel in hanc gratiam*, scilicet praedicationis, de qua dicitur Eph. III, 8: *mihi autem omnium sanctorum minimo*, et cetera. Item commendat eum ex officio, quia est minister gratiae *quae ministratur a nobis*. I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo*. Supra c. III, 6: *qui et idoneos nos*, et cetera. Ministratur autem gratia ista *ad domini gloriam*, ut scilicet dominus noster glorificetur, scilicet de eleemosynis factis, de conversione plurimorum populorum praedicationi nostrae, quia, ut dicitur Prov. XIV, 28, *in multitudine populi*, et cetera. Item ministratur, ut voluntas nostra impleatur, quia nos hoc volumus fieri. Et ideo dicit *et voluntatem nostram destinatum*, id est praedestinatum a Deo, qui praedestinavit ab aeterno nos talem voluntatem habere. Consequenter cum dicit *devitantes*, etc., assignat causam quare mittat tam solemnes nuntios. Et primo huius rationem assignat; secundo probat, ibi *providemus ergo*, et cetera. Dicit ergo: causa quare tam solemnes nuntios mittimus, est ista: ut sciatis negotium huiusmodi inesse cordi nostro. Et ideo dicit *devitantes hoc*, scilicet *ne quis*, etc., quasi dicat: ut vitemus vituperium quod posset mihi impingi ab aliquibus, vel negligentiae, si non mitterem strenuos, vel fraudis si non mitterem securos. Et isti strenui erant et prompti et securi, quia dati ab Ecclesiis et electi per spiritum sanctum. Supra c. VI, 3: *nemini dantes ullam offensionem*, et cetera. Dicit autem *in hac plenitudine*, scilicet eleemosynarum vel conversionis gentium. I Petr. IV, 10: *unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum*, et cetera. Et hoc probat dicens *providemus enim*, etc., quasi dicat: bene dico devitantes, quia *providemus*, id est providere debemus, *bona*, id est ut opera nostra bona sint *non solum coram Deo*, ut ei placeamus, *sed etiam coram hominibus*, ut scilicet eis bona videantur. Et hoc facit, sollicite procurando et bonos imitando. Rom. XII, 9: *adhaerentes bono*, et cetera. Consequenter cum dicit *misimus autem cum illis et fratrem nostrum*, etc., tractat de tertio nuntio, scilicet de Apollo. Ubi duo facit. Primo, quia commendat eum de sollicitudine, cum dicit *quem*, scilicet Apollo, *probavimus saepe sollicitum esse de salute vestra; nunc autem multo sollicitiorem*. Nam, sicut supra apparet, Apollo fuit primus, qui post apostolum praedicavit apud Corinthum. I Cor. III, 6: *ego plantavi, Apollo rigavit*. Hic autem, turbatus de peccato ipsorum recessit, et sollicitudinem quam ante pro ipsis habebat, postposuit. Nunc vero, audita conversione eorum, factus est de salute ipsorum sollicitior, quam antea esset. Eph. IV, 3: *solliciti servare unitatem spiritus*, et cetera. Rom. XII, 8: *qui praeest in sollicitudine*, et cetera. Secundo, subdit causam sollicitudinis quam assumpsit, quia Apollo confidit de vobis ex his quae Titus dixit de vobis, commendans vos. Unde dicit *multa confidentia in vobis, sive pro Tito qui est socius meus*, et quia libenter venit in societatem Titi et Lucae seu Barnabae, et quia ad hoc inductus fuit ab apostolis Ecclesiarum, quae sunt in Iudaea. Et ideo dicit *sive fratres nostri, apostoli Ecclesiarum Iudaeae*, scilicet induxerunt eum ad sollicitudinem habendam pro vobis. Quae quidem Ecclesiae sunt *gloriae Christi*, id est ad gloriam Christi. Consequenter cum dicit *ostensionem ergo quae est*, etc., recommendat istos nuntios Corinthiis, dicens: quia tales misimus ad vos, *ergo ostensionem*, etc., id est, ostendatis opere, quod charitatem habetis ad eos et quod vere commendavi vos et quod ego vere gloriatum sim de vobis *in faciem Ecclesiarum*, ad quas perveni et quibus praedicavi. *Vel in faciem omnium Ecclesiarum*, quia quod facitis eis, innotescet omnibus Ecclesiis.

Caput 9

Lectio 1

[87724] Super II Cor., cap. 9 l. 1 Supra apostolus induxit Corinthios ad dandum eleemosynas sanctis qui sunt in Ierusalem, hic vero inducit eos quantum ad modum dandi, ut scilicet hilariter et abundanter dent. Unde ad hoc quod bene darent, misit tam solemnes nuntios. Circa hoc autem duo facit. Primo excludit opinatam causam de missione nuntiorum; secundo vero astruit veram, ibi *misimus autem fratres*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo excludit suspicionem; secundo ad hoc causam assignat, ibi *scio enim promptum*, etc.; tertio causam probat, ibi *pro quo de vobis*, et cetera. Quantum ad primum, quia posset aliquis dicere apostolo: tu mones nos quod bene recipiamus nuntios quos mittis, sed quare non potius mones quod bene largiamur eleemosynas? Et ideo hoc removens dicit: non est necessarium quod hoc moneam, *nam*, id est quia, *de ministerio quod fit in sanctos ex abundantia est*, id est superfluum est, *mihi scribere vobis*. Et huius causa est, quia *scio promptum animum vestrum*, ad subveniendum eis. Ps. CVII, 2: *paratum cor meum, Deus*, et cetera. Quod autem sit promptus animus vester, proba ex duobus. Primo ex gloriatione nostra de vobis. Nam nisi scirem vos esse

promptos ad hoc, non fuissem gloriatus de vobis apud alios. Et ideo dicit *pro quo*, scilicet promptitudine animi vestri. Supra I, 12: *gloria nostra*, et cetera. Et supra VII, 4: *multa mihi fiducia*, et cetera. *Glorior apud Macedones*, de hoc scilicet *quoniam et Achaia*, in qua Corinthus metropolis est, *parata est ab anno praeterito*, ad largiendum. Secundo ex effectum, quia vos provocastis exemplo vestro multos ad hoc. Et ideo dicit *et vestra aemulatio*, id est amor et studium imitandi vos, *provocavit plurimos*, quia enim audierunt vos bene correctos proficere, provocantur plurimi, scilicet ad proficiendum. Prov. XXVII, 17: *ferrum ferro acuitur*, et cetera. Gal. IV, 18: *bonum autem aemulamini*, et cetera. I Cor. XII, 31: *aemulamini charismata*, et cetera. Consequenter cum dicit *misimus autem fratres*, etc., ponit veram causam quare miserit tam solemnes nuntios. Et primo ponit in generali; secundo in speciali, ibi *ut quemadmodum dixi*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo assignat veram causam, dicens: causa autem quare istos misi, est non quod credam vos nolle subvenire pauperibus, sed *ut ne quod gloriamur de vobis*, id est ne gloria nostra, quam habemus de vobis, *evacuetur*, si scilicet deficeretis. I Cor. IX, 15: *bonum est mihi mori*, et cetera. *Evacuetur*, inquam, *in hac parte*, quia bene constat mihi quod in aliis virtutibus et bonis non evacuabitis gloriam meam. Secundo cum dicit *ut quemadmodum*, etc., hortatur eos ad debitum modum dandi. Et primo hortatur, ut dent prompte; secundo ut dent abundanter, ibi *necessarium ergo*, etc.; tertio ut dent hilariter ibi *unusquisque prout destinavit*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit modum dandi; secundo rationem assignat, ibi *ne cum venero*, et cetera. Modus dandi est ut scilicet prompte detur. Et ideo dicit: ideo misi ministros, *ut sitis parati ad dandum, quemadmodum dixi*, scilicet exemplo Macedonum. Matth. XXV, 10: *quae paratae erant*, et cetera. Prov. III, 28: *ne dicas amico tuo: vade, et revertere, et cras dabo tibi*, et cetera. Ratio autem huius est *ne cum venerint mecum*, scilicet ad vos, *Macedones, et invenerint vos imparatos, erubescamus nos*, quasi dicat: vobis erit confusio si promisistis, et non solvistis. Sed esto quod sustineatis, et non curetis de confusione vestra, ad minus caveatis erubescitiae nostrae, qui dicimus vos esse paratos. Consequenter cum dicit *necessarium ergo*, etc., hortatur eos quod dent abundanter. Et circa hoc duo facit. Primo ponit admonitionem; secundo admonitionis rationem assignat, ibi *hoc autem dico*, et cetera. Dicit ergo: ne ergo evacuetur gloria nostra, et vos non erubescatis, *necessarium existimavi rogare fratres*, scilicet Lucam. Titum et Apollo, *ut perveniant ad vos, et praeparent repromissam benedictionem hanc*, scilicet eleemosynam, quae dicitur benedictio, quia est causa aeternae benedictionis. Nam per actionem dandi, homo benedicitur a Deo, Ps. XXIII, 5: *hic accipiet benedictionem a domino*, etc., et ab hominibus, Eccli. XXXI, 28: *splendidum in panibus*, et cetera. Prov. XXII, 9: *qui pronus est ad misericordiam*, et cetera. Et dicit hanc benedictionem *paratam esse quasi benedictionem*, id est abundanter, *et non quasi avaritiam*, id est parce. Ratio autem quare debeant abundanter dare, est quia ego dico, quod *qui parce seminat*, id est qui parum dat in mundo isto, *parce et metet*, id est parum recipiet in alio saeculo. Et dicit *seminat*, quia semina nostra sunt quidquid boni fecerimus. Et iterum, quia si parum seminatur, non multum colligetur. Gal. VI, 8: *quae seminaverit homo, haec et metet*. Sed multiplicata, *et qui seminat in benedictionibus*, id est abundanter, *metet et de benedictionibus*, scilicet Dei largam retributionem. Sed numquid non metent omnes abundanter? Dicendum est sic, quantum ad quantitatem praemii, quia omnes affluent, et nullus ibi parce metet. Sed dicit abundanter, quasi ad proportionem et bene seminantium. I Cor. c. XV, 41: *stella a stella differt*. Abundanter omnes quantum ad praemium substantiale, sed parce in comparatione ad praemium accidentale, in quo est sanctorum differentia. Supra VIII, 15: *qui multum, non abundavit, et qui modicum, non minoravit*. Quia aliquando aliquis parce dat, et cum magna charitate, et abundanter metet. Consequenter cum dicit *unusquisque enim*, etc. hortatur eos, ut dent hilariter et gaudenter. Et circa hoc duo facit. Primo enim monet eos ad gaudenter dandum; secundo rationem assignat, ibi *hilarem enim datorem*, et cetera. Dicit ergo: dico quod paretis illud quod vultis dare *quasi benedictionem*, id est abundanter, et dignum benedictione, *non quasi avaritiam*, id est non parce. Et hoc dicit, quia illud quod sponte fit, non potest avare fieri. Et ideo subdit *unusquisque enim*, etc., quasi non avare, *quia unusquisque*, scilicet vestrum, det eleemosynas *prout destinavit*, id est praedeliberavit, *in corde suo*, scilicet secum conferens, *non ex tristitia*, et cetera. Quasi dicat unusquisque voluntarie det, non coacte. Ponit autem duo opposita voluntario, scilicet tristitiam et necessitatem. Voluntarium enim tollitur per violentum. Est autem duplex violentum, scilicet simplex et mixtum. Simplex quando absolute quis cogitur ad aliquid contra voluntatem suam faciendum. Ad removendum ergo illud violentum, dicit *non ex necessitate*, quod fieret si darent coacti mandato apostoli. Quasi dicat: non cogat vos ad dandum mandatum nostrum, sed moveat vos ad hoc prompta voluntas vestra. Ex. c. XXXV, 5: *omnis voluntarius*, et cetera. Violentum mixtum est quando quis non absolute cogitur ad faciendum aliquid contra voluntatem suam, sed secundum quid, scilicet quod nisi faciat incurrit maius damnum, sicut si non

proiciantur merces in mari, navis submergitur. Et ideo aliquo modo fit sponte et aliquo modo violenter in quantum scilicet coguntur timore maioris damni. Ut ergo hoc removeat, dicit *non ex tristitia*, id est non ita quod sit violentum mixtum. Quasi dicat: non ex timore confusionis, ne scilicet erubescatis, sed ex gaudio quod concepistis propter amorem quem habetis ad sanctos. Ps. LIII, 8: *voluntarie sacrificabo tibi*, et cetera. Consequenter cum dicit *hilarem enim datorem*, etc., rationem assignat, et est talis: omnis remunerator remunerat ea quae sunt remuneratione digna. Haec autem sunt solum actus virtutum. In actibus autem virtutum duo sunt, scilicet species actus et modus agendi qui est ex parte agentis. Unde, nisi in actu virtutis utrumque istorum concurrat, non dicitur actus ille simpliciter virtuosus, sicut non dicitur perfecte iustus, secundum virtutem, qui operatur opera iustitiae, nisi delectabiliter et cum gaudio operetur. Et licet apud homines, qui non vident nisi ea quae patent, sufficiat quod quis operetur actum virtutis secundum ipsam speciem actus, puta actum iustitiae, tamen apud Deum, qui intuetur cor, non sufficit quod solum operetur actum virtutis secundum speciem, nisi etiam secundum debitum modum operetur, scilicet delectabiliter et cum gaudio. Et ideo non datorem tantum, sed *hilarem datorem diligit Deus*, id est approbat et remunerat, et non tristem, et remurmurantem. Ps. IC, 2: *servite domino in laetitia*. Eccli. c. XXXV, 11: *in omni dato hilarem*, et cetera. Rom. c. XII, 8: *qui miseretur in hilaritate*, et cetera.

Lectio 2

[87725] Super II Cor., cap. 9 l. 2 Hic rationem trium modorum assignat. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem sumptam ex parte ipsorum; secundo rationem sumptam ex parte Dei, ibi *ut in omnibus locupletati*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem; secundo ipsam confirmat, ibi *sicut scriptum est*, et cetera. Ratio est talis: quicumque dat aliquid quod multiplicatur sibi, debet prompte, abundanter et hilariter dare, sicut videmus quod homines abundanter et prompte et cum gaudio seminant semen, quia multiplicatum illud recolligunt. Cum ergo eleemosynae multiplicentur dantibus, debetis illas prompte, gaudenter et abundanter facere. Et quod multiplicentur patet, quia *Deus potens est omnem gratiam*, etc., quasi dicat: non timeatis dare ne, indigentia gravati, poeniteat aliquando vos dedisse, quia potens est Deus facere abundare omnem gratiam spiritus sancti, qua scilicet semper gaudeatis de bono opere quod fecistis. Et ideo dicit *abundetis in omne opus bonum*, id est abundantem affectum habeatis ad dandum eleemosynam, sicut habetis ad alia opera virtutum. Et tamen habeatis plenam sufficientiam bonorum exteriorum; et ideo dicit *semper omnem sufficientiam habentes*, id est vos reputantes habere. Iac. I, 5: *qui dat omnibus affluenter*, et I Tim. VI, 8: *habentes alimenta*, et cetera. De ista sufficientia dicitur infra XII, 9: *sufficit tibi gratia mea*, et cetera. De multiplicatione vero dicitur Is. XXX, 23: *dabitur pluvia semini tuo*; Matth. XIX, 29: *omnis qui reliquerit*, etc., *centuplum accipiet*, et cetera. Consequenter cum dicit *sicut scriptum est*, etc., probat positam rationem dupliciter, scilicet auctoritate et experimento, ibi *qui autem administrat*, et cetera. Probat autem auctoritate, dicens: recte debet vos movere praedicta ratio, quia, *sicut scriptum est*, et cetera. Sed Glossa in alio sensu adducit hanc auctoritatem, quam sit intentio apostoli. Nam Glossa sic adducit: dico quod *abundetis in omne opus bonum*, scilicet largitione eleemosynarum, quia scriptum est *dispersit, dedit pauperibus*. Sed apostolus videtur hoc velle referre ad illud quod dicit *abundare facere omnem gratiam*, et hoc quia ille qui dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. Eccli. c. XII, 2: *bene fac iusto, et invenies retributionem*, et cetera. In auctoritate autem proposita notatur quibus sit dandum, quia *pauperibus* id est indigentibus, et cetera. Lc. XIV, 12: *cum facis prandium*, et cetera. Quomodo dandum, quia *dispersit*, quia non totum uni, sed divisim multis. I Cor. c. XII, 3: *si distribuero*, et cetera. Is. LVIII, 7: *frange esurienti panem*, et cetera. *Iustitia eius*, id est virtus iustitiae, *manet in aeternum*, quia ex quo dat, augetur voluntas ad dandum. Vel *iustitia eius*, id est merces iustitiae eius, manet in aeternum. Prov. c. XI, 18: *seminanti iustitiam merces fidelis*, et cetera. Experimento autem confirmat rationem praedictam, dicens *qui autem administrat*, et cetera. Quasi dicat: experti estis, quia hoc ipsum quod datis in eleemosynas, habetis a Deo. Et ideo debetis libenter dare amore Dei. I Par. ultimo: *tua sunt omnia quae de manu*, et cetera. Et insinuat tria circa hoc. Primum est quod aliquis posset dicere: si nos damus modo quod habemus, deficient nobis necessaria ad quotidianum victum. Et hoc removet, quia non solum *semen ministrat seminanti*, sed *panem*, id est necessaria vitae, *praestabit ad manducandum*, Ps. CXXXV, 25: *qui dat escam omni carni*. Secundum est, quia posses dicere quod si multum daremus, deficient nobis quae habemus ad dandum iterum. Et hoc apostolus removet dicens, quod non deficiet, sed *multiplicabit semen vestrum*, unde scilicet plures eleemosynas facitis. Tertium est,

quia posset aliquis dicere, quod si modo damus, deficiet nobis voluntas ad dandum, et poenitebit nos dedisse, et sic totum amitteremus. Et hoc removet, dicens *et augebit incrementa frugum iustitiae vestrae*, id est intantum augebit facultatem et voluntatem dandi eleemosynas, ex quibus procedit iustitia vestra, quod semper parati et prompti eritis ad dandum eleemosynas, et quod fruges maximae erunt in comparatione ad parvum semen. Prov. III, 9: *de primitiis frugum tuarum da pauperibus*. Lev. XXV, 21: *dabo benedictionem*, et cetera. I Tim. IV, 8: *pietas ad omnia valet*. Deinde cum dicit *ut in omnibus locupletati*, etc., assignat rationem, quare prompte, abundanter et hilariter dare debeant, ex parte ipsorum dantium; hic assignat rationem ex parte ipsius Dei pro quo dare debent. Et primo assignat rationem; secundo manifestat eam, ibi *quoniam ministerium huius officii*, et cetera. In ratione autem assignanda tria considerantur, quorum primum est ipsorum locupletatio, quod respondet praemissis. Dixerat enim supra: *multiplicabit semen vestrum et augebit incrementa frugum iustitiae vestrae* et hoc primo resumit, dicens *et ut in omnibus locupletati*, id est tam in corporalibus, quam in spiritualibus bonis. I Cor. I, 5: *divites facti estis*, et cetera. Sed ne aliquis crederet, quod finis ponendus sit in abundantia divitiarum temporalium, aut quod divitias spirituales aliquis otiose absque usu possidere deberet, refert hoc primum ad aliud secundum, dicens *abundetis in omnem*, id est perfectam, *simplicitatem*, id est largitatem simplici animo factam, ut largitio procedat ex divitiis temporalibus, simplicitas autem ex spiritualibus. Prov. XI, 3: *simplicitas iustorum*, et cetera. Sed et hoc ipsum ad alium finem referendum est, scilicet ad Deum. Et ideo tertio subdit *quae*, scilicet largitio simplex, *operatur per nos*, id est mediantibus nobis, *gratiarum actionem Deo*, I Thess. V, 18: *in omnibus gratias agite*, et cetera. Deinde cum dicit *quoniam ministerium*, etc., manifestat rationem supra positam, scilicet quomodo eorum largitio operetur gratiarum actionem Deo. Et primo hoc ostendit; secundo ponit gratiarum actionis materiam, ibi *glorificantes Deum*, etc.; tertio ipse prorumpit in gratiarum actionem, ibi *gratias Deo*, et cetera. Dicit ergo: dico quod largitio vestra operatur gratiarum actiones Deo, quia *ministerium huius officii* vestri, quo subvenitis sanctis, multa bona habet, quia *non solum supplet ea quae desunt sanctis*, quantum ad temporalia. Supra VIII, 14: *vestra abundantia illorum inopiam suppleat*, et cetera. Non solum ergo hoc bonum sequitur inde, sed etiam quod ipsi orant pro vobis, et agunt gratias Deo, probantes et approbantes ministrationem vestram. Et hoc est quod dicit *sed etiam abundat*, id est excrescit, *in actione gratiarum*, quae fit per multos, non solum perfectos, sed per alios fideles pauperes, qui inde agunt gratias Deo *in domino*, qui eos ad hoc movet, videntes et probantes ministerium vestrum. Supra I, 11: *ut ex multarum personis facierum*, et cetera. Huius quidem gratiarum actionis materia est propter tria. Primo propter eorum fidem quam acceperunt, et ideo dicit: dico quod *abundat in gratiarum actione, glorificantes*, scilicet fideles, *Deum in obedientia confessionis vestrae*, id est de confessione fidei vestrae, quam confitemini et creditis in Christum. Matth. V, v. 16: *sic luceat lux vestra*, et cetera. Prov. XXI, v. 28: *vir obediens loquetur victorias*. Secundo propter eorum largitionem. Et ideo dicit *glorificantes et in simplicitate communicationis vestrae*, id est pro largitione vestra, *in illos*, scilicet sanctos pauperes, *et in omnes*, scilicet fideles qui indigent, simplici et puro animo facta. Gal. VI, 6: *communicet is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat*, etc., et iterum *operemur bonum ad omnes*, et cetera. Tertio propter hoc quod ipsi viri sancti habent a Deo, ut pro eis agant gratias Deo. Et ideo dicit: *glorificantes etiam Deum in ipsorum obsecratione pro vobis*; id est glorificant Deum de hoc quod ipsi viri sancti obsecrant pro nobis. Ipsorum, dico, *desiderantium vos* videre in aeterna beatitudine, et hoc *propter eminentem gratiam Dei in vobis*. Ex his ergo apostolus prorumpit in gratiarum actionem Deo, dicens *gratias*, et cetera. Id est quia tot bona inde proveniunt de ministerio vestro, ego ago *gratias Deo*, etc., scilicet charitatis, quae maxime videtur vigere in vobis, qui subvenitis etiam illis qui sic agunt gratias Deo et orant pro vobis. Et hoc donum est inenarrabile, quia non potest dici, quantum utile sit, quia *oculus non vidit, nec auris audivit*, et cetera.

Caput 10

Lectio 1

[87726] Super II Cor., cap. 10 l. 1 Postquam tractavit de bonis ministris Christi et fidei, consequenter apostolus invehitur contra falsos ministros et pseudo-prophetas. Et primo invehitur contra eos; secundo vero contra illos, qui, decepti ab eis, adhaerebant eis, in XIII cap., ibi *ecce tertio*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo excusat se de eis quae imponuntur sibi per rationem; secundo vero per facti evidentiam, ibi *quae autem secundum faciem sunt*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo recusat se excusare per experimentum, cum tamen posset; secundo vero excusat per rationem, ibi *qui arbitrantur*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo praemittit obsecrationem;

secundo interponit illud quod imponitur sibi a pseudo, ibi *qui in facie quidem*, etc.; tertio recusat experimentum, ibi *rogo autem*. Dicit ergo *ipse autem ego Paulus*, qui vos et alios ad eleemosynas exhortor; ego, inquam, ipse, *obsecro vos per mansuetudinem et modestiam Christi*. De mansuetudine Christi habetur Matth. XI, 29: *discite a me, quia mitis sum*, et cetera. De modestia Sap. c. XI, 21: *omnia in numero, pondere et mensura disposuisti*, et cetera. Modestia enim nihil aliud est quam modum servare in agendis. Facit autem specialiter hic mentionem de mansuetudine et modestia Christi, quia pseudo, et Corinthii, specialiter imponebant Paulo quod cum esset praesens apud eos conversaretur humiliter, et cum esset absens scriberet eis valde dure. Et ideo posuit illa duo quae Christus habuit, ut sciant quod apostolus haec etiam ostendit et servavit exemplo Christi. Et ideo consequenter interponit vitium sibi impositum, dicens: *ego ipse Paulus*, id est vere humilis, quia Paulus humilis et quietus interpretatur. I Cor. XV, 9: *ego sum minimus*, et cetera. Unde *ego ipse*, id est, vere *Paulus*. Ps. ci, 28: *tu quidem ipse es*. Eccli. c. XIX, 23: *est qui nequiter humiliat se*, et cetera. Et Iac. III, 16: *ubi zelus et contentio, ibi inconstantia*, et cetera. *Ego* inquam *obsecro, qui in facie*, id est exterius, ut dicitis, *humilis sum inter vos*, id est humiliter conversatus, cum sum vobis praesens, *absens autem*, id est cum sum absens a vobis, quando scilicet non timeo laedi ab aliquo vestrum, *confido in vobis*, id est confidenter ago, aspere vobis per epistolam scribens. Prov. XXVIII, 1: *iustus quasi leo confidens*, et cetera. Consequenter cum dicit *rogo autem*, etc., recusat sumere experimentum. Isti enim credebant quod apostolus ex timore ductus conversaretur humiliter inter eos, et ideo dicit: vos ita creditis, sed ego *rogo vos*, qui et ipse obsecro, ut velitis experiri, utrum ego, si necesse sit, faciam in praesentia, quomodo facio in absentia. Et ideo dicit *ne praesens*, id est cum fuero apud vos, *audeam* facere in vobis, si necesse sit, *per eam confidentiam*, id est ita confidenter, sicut *existimor* a vobis *audere*, id est audacter et confidenter agere, *in quosdam*, incorrectos dure reprehendendo, per litteras etiam corrigendo. Iob XXXI: *exaltat audacter*, et cetera. Deinde excusat se per rationem, dicens *qui arbitrantur*, etc., quasi dicat: et licet nolim experimento me excusare propter vos, tamen ratio in promptu est ad excusandum me sufficienter. Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit causam, quare imponunt ei quod dictum est; secundo destruit causam illam; tertio confirmat per rationem. Causa autem quare hoc sibi imponitur, scilicet quod praesens sit humilis, absens autem severus et austerus, est quia isti arbitrabantur apostolum secundum carnem ambulare. Et quia unusquisque secundum regulam operis operatur, finis autem habet rationem regulae, ideo quilibet dirigit opus suum ad finem quem intendit. Qui ergo ponunt finem suum in bonis carnalibus dicuntur ambulare secundum carnem. Et inde est quod ita regulant opera sua, ut consequantur ea quae sunt carnis; quae quidem, quia possunt subtrahi ab hominibus, ideo homines, qui in carnalia tendunt, blande se habent ad homines et humiliter. Et ideo, quia credebant apostolum ambulare secundum carnem ideo credebant quod propter hoc humiliter conversatus sit inter eos. Sed haec ratio nulla est et vana, et ideo destruit eam. Dicens *in carne enim*, etc., quasi dicat: quod nos sumus in carne non possumus negare, quia Rom. VIII, 12 dicitur: *debitores sumus non carni*, etc.; sed quod nos regulemur secundum carnem, ponendo in bonis carnalibus finem, sive intentionem nostram, hoc est falsum, quia *non secundum carnem militamus*, id est vitam nostram, quae est quaedam militia, ut dicitur Iob VII, 1, non regulamus secundum carnem. Et quod non militemus secundum carnem probat, cum dicit *nam arma nostra*, etc., et primo, ex militaribus armis, sicut unusquisque pugnator habet arma accommoda militiae et pugnae suae. Sed constat quod arma eorum qui pugnant secundum carnem, seu militant, sunt divitiae, voluptates, honores et potentiae mundanae et temporales, cum ergo arma nostra non sint huiusmodi, quia *arma militiae nostrae non sunt carnalia, sed potentia Deo*, id est secundum Deum, vel ad honorem Dei, ergo nos non militamus secundum carnem. Secundo vero cum dicit *ad destructionem*, etc., ponit virtutem armorum spiritualium, quorum quidem virtus patet ex triplici effectu eorum. Primus effectus est quod per ipsa arma confunduntur rebelles. Et quantum ad hoc dicit *ad destructionem munitio*, quasi dicat: bene sunt potentia Deo, ut destruant rebelles. Infra Tit. I, 9: *ut sit potens exhortari*, et cetera. Ier. I, 10: *ut evellas et destruas*, et cetera. Muniunt autem se aliqui contra Deum dupliciter. Aliqui astutis consiliis, sicut sunt tyranni, qui machinantur pravis consiliis suis destruere quae Dei sunt, ut ipsi tyrannizent. Et quantum ad hoc dicit *consilia destruentes*, scilicet tyrannorum. Iob V, 13: *qui apprehendit sapientes*, et cetera. Aliqui vero per superbiam vel altitudinem ingenii proprii. Et quantum ad hoc dicit *et omnem altitudinem*, scilicet suae superbiae. Rom. XII, 16: *non alta sapientes*, etc., id est superba. Sive profunditatem intellectus tam legisperitorum, quam philosophorum. Rom. VIII, 39: *neque altitudo, neque profundum*. Is. V, 21: *vae qui sapientes estis in oculis vestris*. Altitudinem, dico, *extollentem se adversus scientiam Dei*, scilicet fidem, quae est scientia Dei, quia quae de Deo dicuntur impugnant, scilicet partum virginis, et alia Dei mirabilia. Is. XI, 9: *repleta est terra scientia Dei*. Apoc.

II, 23: *quam dicunt altitudinem Satanae*. Apoc. II, 24: *qui non cognoverunt altitudinem Satanae*. Rom. XI, 20: *noli altum sapere, sed time*. Secundus effectus est conversio infidelium ad fidem. Et quantum ad hoc dicit *et in captivitate redigentes*, etc.; quod quidem fit quando id quod homo scit, totum supponit ministerio Christi et fidei. Ps. CIL, v. 8: *ad alligandos reges eorum in compedibus*, et cetera. Eccli. VI, 25: *iniice pedem tuum in compedes illius*, id est in documenta fidei, et cetera. Tertius effectus est correctio peccantium. Et quantum ad hoc dicit *et in promptu habentes*, id est promptum et liberum animum habentes ad puniendum omnem inobedientiam. Ps. CIL, 6: *gladii ancipites in manibus*, et cetera. Et hoc erit, *cum impleta fuerit vestra obedientia*, id est cum vos perfecte obedientes eritis, quia si vos velitis obedire, non erit nobis locus puniendi inobedientiam aliorum et vestram. Vel, tunc ulciscemur vos de inobedientia, *quando impleta fuerit obedientia vestra*, id est quando destruetur inobedientia vestra: contraria enim contrariis curantur.

Lectio 2

[87727] Super II Cor., cap. 10 l. 2 Supra excusavit se apostolus per rationem hic excusat se per facti evidentiam. Et circa hoc duo facit. Primo enim committit auditoribus iudicium suae excusationis; secundo prosequitur suam causam, ibi *si quis confidit*, et cetera. Dicit ergo primo: licet appareat per rationem falsum esse quod imponunt mihi pseudo, tamen si aliqui sint inter vos, qui ratione non vincantur et noluerint rationi acquiescere, saltem *videte*, id est considerate, *ea quae sunt secundum faciem*, id est in manifesto apparent de me evidenter. Committit autem eis iudicium causae suae, ad ostendendam securitatem cordis sui. Iob VI, v. 29: *respondete, obsecro, absque contradictione*. Sed contra Io. VII, 24: *nolite secundum faciem iudicare*. Non ergo bene dicitur hic *quae secundum faciem sunt videte*. Respondeo. Dicendum est quod ibi accipitur *secundum faciem* pro his quae exterius apparent in homine, scilicet pro sola veritatis apparentia, secundum quae non debet homo iudicare, quia aliquando contrarium latet in corde. Unde dicitur Matth. VII, 15: *veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus*, et cetera. Hic vero accipitur *secundum faciem* pro ipsa veritate evangelica et facti evidentia, secundum quam potest fieri iudicium. Glossa aliter exponit, scilicet *secundum faciem*, id est pseudo videte, id est attendite. Quasi dicat: considerate facta eorum, quia impossibile est quin inter multa bona quae praetendunt, non faciant aliqua ex quibus poteritis cognoscere intentionem ipsorum pravam. Matth. VII, 20: *ex fructibus eorum*, et cetera. Consequenter cum dicit *si quis autem confidit*, etc., prosequitur causam suam. Contingit autem quod aliquis movetur contra aliquem, deceptus auctoritate alicuius qui se magnum facit. Et sic Corinthii commoti erant contra apostolum decepti a pseudo, qui se dicebant maioris auctoritatis quam Paulus, quia venerant a Iudaea, et quia erant primo conversi. Et ideo apostolus duo facit. Primo evacuat auctoritatem illorum pseudorum; secundo prosequitur causam suam, ibi *ut autem non existimer*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod pseudo non sint sibi praeferendi; secundo quod ipse est praeferendus eis, ibi *nam et si amplius*, et cetera. Dicit ergo: hoc, inquam, *secundum faciem videte*; quod *si quis*, de pseudo, *confidit se Christi esse*, propter aliquod magnum quod fecerit, vel propter aliquod donum spirituale quod a Christo receperit, *hoc cogitet apud se*, id est consideret diligenter in corde suo quia *sicut ipse Christi est, ita et nos*. Quasi dicat: quidquid invenitur in eis, totum invenitur in nobis, unde debeamus dici et esse Christi. I Cor. VII, 40: *puto quod et ego spiritum Christi habeam*. Rom. c. VIII, 9: *si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Non solum autem nos sumus Christi sicut et ipsi, sed multo plus possumus gloriari quod sumus Christi quam ipsi. Et hoc est quod dicit *nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam*, scilicet potestatem, *dedit nobis dominus*. Act. IX, 15: *vas electionis est mihi iste*. Gal. II, 8: *qui operatus est Petro*, et cetera. Dedit, inquam, mihi potestatem hanc specialem ad convertendum gentes *in aedificationem*, scilicet Ecclesiae, *et non in destructionem*, sicut faciunt pseudo, abutentes potestate eis data in contrarium ad quod data est. Nam, licet potestas detur in aedificationem Ecclesiae in fide et charitate, isti tamen quaerunt gloriam suam et non Christi, et ideo destruunt. Et hoc faciebant praedicando observari legalia et faciendo quaestum. Si ergo amplius glorior de hac potestate quam habeo, et in qua gloriam Christi quaero et non meam, *non erubescam*, scilicet de huiusmodi commendatione mea, quia non facio ad ostendendum me, sed causa necessitatis, scilicet ut ostendens auctoritatem meam esse magnam, et pseudo nullam, non decipiarni ab eis de caetero. Ubi nota quod, secundum Gregorium, duabus de causis potest aliquis se commendare absque peccato, scilicet quando aliquis provocatur opprobriis et conculcatur; et hoc ut non desperet videns se conculcari, et ut confutet adversarios. Sic Iob commendavit se multum, sicut patet XXVII cap., unde dicit: *neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea*, et cetera.

Item quando aliquis praedicans veritatem, et alius adversarius veritatis contradicit sibi et impedit manifestationem veritatis, tunc huiusmodi praedicator debet se commendare et ostendere auctoritatem suam, ut confutet illum et ut trahat auditores ad veritatem. Et hoc facit apostolus in multis locis et hic etiam. Consequenter cum dicit *ut autem non existimer*, etc., prosequitur causam suam ex facti evidentia. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit falsum esse quod sibi imponitur; secundo rationem dicti assignat, ibi *non enim audemus*, etc.; tertio exponit rationem ipsam, ibi *non autem non*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod, sicut dictum est, imponebatur apostolo quod in praesentia esset humilis propter timorem, vel propter gratiam et favorem captandum, et in absentia dure scriberet eis. Et ideo dicit apostolus quod non est ita, sed si bene volunt considerare quae apparent, ita invenient eum facto, qualem habuerunt scripto, et hoc possunt experiri, si volunt. Et hoc est quod dicit *ut autem non existimer*, a pseudo seu a vobis, *tamquam terrere vos*, vel timorem vobis incutere, *per epistolas nostras* quas vobis mittimus, quem quidem timorem non incutiebam vobis in praesentia. Et hoc ideo est *quoniam ipsi*, scilicet pseudo, *inquiunt: epistolae*, scilicet Pauli, *graves sunt*, id est dure et graviter punientes, *et fortes*, id est absque timore; sed *praesentia* non talis, imo *infirmum*, id est debilis et humilis, quod respondet ei quod dicit *fortes*; *et sermo*, scilicet praedicatio sua, et colloctio, et exhortatio, *contemptibilis*, quod respondet ei quod dicitur *graves*. Sed *qui est huiusmodi*, id est qui talia dicit de nobis, *cogitet*, id est sciat certe, *quia quales sumus*, et cetera. Id est tales erimus praesentes, cum venimus ad vos, quales sumus per epistolas, absentes, si necesse fuerit. Causam autem quare apostolus se habuit humiliter ad eos, manifestat apostolus I Cor. c. II, 3: *et ego, fratres, cum timore multo et tremore*, etc., quod faciebat, quia non erant firmi in fide. Et voluit eos per dulcedinem suae conversationis firmare. Quare autem locutus fuerit sibi plana, et praedicaverit eis non subtilia, insinuat I Cor. III, dicens: *tamquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis*, et cetera. Nondum enim erant capaces altioris doctrinae. Consequenter cum dicit *non enim audemus*, etc., ostendit rationem dicti sui, dicens: dico quod non sumus similes pseudo, nec etiam est verum quod imponitur nobis, quia ego non dico alia quam facere est necesse. Et ideo dicit *non enim audemus nos inserere*, id est dicere nos esse unum ex eis, *aut comparare*, id est similem facere, *quibusdam*, scilicet pseudo, *qui seipsos vobis tantum commendant*, et tamen ab aliis et a factis suis non commendantur, contra illud Prov. XXVII, 2: *laudet te alienus, et non os tuum*, et cetera. Sed *ipsi in nobis*, etc., id est secundum ea quae sunt in nobis commensuramus facta nostra et dicta. Quasi dicat: illa dicimus de nobis quae sunt proportionata nobis, id est commensurata factis nostris. Gal. ult.: *unusquisque opus suum probet*, et cetera. Sed contra cap. IV, 2 dicitur *commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam*, et cetera. Ergo non bene dixit. Respondeo. Dicendum est quod aliud est commendare seipsum ad conscientiam, et aliud ad aures. Nam ad conscientias hominum commendamus nos ipsos, cum bene agimus, et hoc est bonum. Ad aures autem commendamus nosmetipsos verbis tantum, et hoc est malum. Primo modo commendant se iusti et apostolus; secundo modo pseudo et hypocritae.

Lectio 3

[87728] Super II Cor., cap. 10 l. 3 Supra apostolus ostendit rationem eorum quae dixerat, hic consequenter ipsam rationem manifestat. Dixerat enim quod commensurabat se sibi, et non excedebat mensuram suam. Potest autem aliquis in gloriando et commendando se, excedere dupliciter. Primo quantum ad id de quo gloriatur, puta, si quis gloriatur de eo quod non habet; secundo quantum ad id in quo gloriatur, puta, si quis habens aliquid ex alio, gloriatur in ipso, tamquam a se haberet. Et ideo apostolus ostendit quod neutro istorum modorum excedit mensuram gloriando vel laudando se. Et primo quantum ad primum; secundo quantum ad secundum, ibi *qui autem gloriatur*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo probat quod non excedit mensuram suam quantum ad gloriam de praeteritis; secundo quantum ad gloriam de futuris, ibi *spem autem habentes*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo proponit intentum; secundo propositum probat, ibi *non enim quasi non*, etc.; tertio concludit, ibi *nec in immensum gloriantes*, et cetera. Dicit ergo primo: dico quod metimur et comparamus nosmetipsos nobis, facientes scilicet secundum quod officium nostrum exigit. Hoc autem nos agentes *non in immensum gloriamur*, id est non excedimus mensuram nostram exercendo potestatem nostram et commendando nos, Lev. XIX, v. 35: *nolite facere iniquum*, etc.; *sed*, gloriamur, *secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus*. Glossa hic exponit de mensura praelationis apostoli, et dicit *secundum mensuram*, id est secundum mensuratum mihi a Deo populum, cuius ego sum praelatus et regula ad dirigendum. Sed hoc idem potest universaliter accipi, ut mensura regulae dicatur quantitas gratiae: et tunc est sensus: sed gloriamur *secundum mensuram qua mensus*

est nobis Deus, id est, secundum quantitatem gratiae, quam dedit nobis Deus. Eph. IV, 7: *unicuique data est gratia*, et cetera. Quae quidem gratia est nobis regula, ne extollamur, et deviemus a Deo. *Qua mensus est nobis Deus*, quia quidquid boni facimus in evangelizando et in conversatione vestra et aliorum, totum est ex Deo mihi in vobis et aliis concessum. I Cor. III, v. 6: *ego plantavi, Apollo rigavit*, et cetera. *Mensuram*, dico, *pertingendi usque ad vos*, quia vos estis sub mensura gratiae mihi datae, per quam conversi estis ad Christum et obeditis Evangelio. Hoc est ergo quod proponit, scilicet quod non excedit mensuram suam gloriando se, quod sit eorum praelatus et quod per eum conversi sunt. Et quod ita sit, scilicet quod pertingat usque ad eos, probat consequenter, cum dicit *non enim quasi non pertingentes*, etc., quasi dicat: vere gloriamur, non enim superextendimus nos in gratia vel gloria, vel in potestate nostra, quasi non simus pertingentes usque ad vos potestate nostra et ministerio. Nam *usque ad vos pervenimus in Evangelio Christi*, id est, in praedicatione Evangelii Christi. I Cor. IV, 15: *in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui*, etc.; et supra IX, 1: *nonne opus meum vos estis*, et cetera. Gal. II, 8: *qui operatus est Petro in apostolatam*, et cetera. Et ideo concludit dicens: igitur cum gloriior de vobis, non gloriior in immensum. Unde dicit *non in immensum gloriantes*, etc., ubi alius fundamentum fidei posuisset. Consequenter cum dicit *spem autem habentes*, etc., ostendit quod non excedit mensuram suam quantum ad gloriam de futuro. Sciendum est autem, quod praedicator potest habere duplex argumentum gloriae de praedicatione sua. Unum est ut conversi ad praedicationem suam proficiant in melius. Aliud ut per ipsos conversos alii convertantur, quia, ut dicitur Ex. XXXVI, *cortina cortinam trahit*, etc.; et Apoc. ult.: *qui audit, dicat: veni*. Nam quando quis videt alios converti, facilius convertitur. Et quantum ad ista duo, apostolus sperat augeri gloriam suam de Corinthiis, primo scilicet de profectu eorum in melius. Et ideo dicit: dico quod nec in immensum gloriamur de conversione vestra per nos causata olim sed adhuc *habentes*, scilicet sumus, *spem* magnificari in futuro, id est augeri gloriam nostram, *crescentis fidei vestrae in vobis*, id est de fide vestra crescente et proficiente in melius per bona opera. I Petr. II, 2: *lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem*, et cetera. Et iterum, secundo, speramus magnificari in conversione aliorum per vos. Et ideo dicit *in abundantia*, etc., id est in abundantia praedicationis, non solum in vobis, sed etiam in illa loca quae ultra vos sunt. Et hoc *secundum regulam nostram*, id est, secundum quod iniunctum est nobis a Christo, non solum evangelizare vobis, sed omnibus gentibus. Mc. ult.: *euntes in mundum universum*, et cetera. Nec tamen sumus habentes spem in aliena regula, id est non speramus gloriari, nec gloriamur in aliqua aliena regula. Quasi dicat: non in illis quae praeparata sunt ab aliis, id est quos alii duxerunt ad fidem sed faciam fructum in illis, in quibus ab aliis non est praedicatum. Rom. XV, 20: *praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus*. Contra est quod Petrus praedicavit Romae antequam praedicaret ibi Paulus. Respondeo. Dicendum est, quod non dicit hoc recusans praedicare ubi alius praedicasset, sed dicit quod intendit praedicare etiam ubi non praedicasset aliquis. Consequenter cum dicit *qui autem gloriatur*, etc., ostendit quod non excedit mensuram suam quantum ad id in quo gloriatur, dicens: quia si ego gloriior in eo, in quo gloriandum est, non excedo. Cum autem gloriandum sit in Deo, *qui gloriatur, in domino gloriatur*, Ier. IX, 24: *in hoc gloriatur qui gloriatur*, et cetera. Potest autem hoc exponi tripliciter. Uno modo, *in domino gloriatur*, ut *ly domino*, denotet obiectum gloriandi, quasi dicat: ex hoc gloriatur quod habet dominum amando et cognoscendo. Ier. IX, 24: *in hoc gloriatur*, et cetera. Alio modo, *gloriatur in domino*, id est secundum Deum; et hoc modo gloriatur qui gloriatur de his quae Dei sunt, et non de malis, sicut ille, de quo dicitur in Ps. LI, 3: *quid gloriaris in malitia?* Alio modo, *in domino gloriatur*, id est ut gloriam suam reputet se habere a Deo, totum quod cecidit ad gloriam suam referens in Deum. I Cor. IV, 7: *quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti*, et cetera. Et sic accipitur hic cum dicitur *qui gloriatur, in domino gloriatur*, quasi dicat: gloriior de praedictis, sed non quasi hoc a me habeam, sed a Deo. Et hoc etiam est mensura vestra, quia totum bonum vestrum habet ortum a nobis. Et vere in domino debemus gloriari, non nobis imputare gloriam nostram, sed Deo. Nam non est *probatas*, id est comprobatus, a Deo vel hominibus, ille, *qui seipsum commendat*, Prov. XXVII, 2: *laudet te*, etc., sed ille *quem Deus commendat*, id est commendabilem facit bonis operibus et miraculis. Nam Deus est causa totius boni operis per homines facti.

Caput 11

Lectio 1

[87729] Super II Cor., cap. 11 l. 1 Postquam apostolus excusavit se de his quae falso imponebantur sibi a pseudo, hic consequenter, ut confutet eos, scilicet pseudo, et reddat auctoritatem suam honorabilem, commendat

se Corinthiis. Circa hoc autem duo facit. Primo rationem suae commendationis assignat; secundo ponit suam commendationem, ibi *in quo quis audeat*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo petit ut eius insipientia supportetur; secundo subdit necessitatem suae commendationis, ut non insipiens videatur, ibi *aemulor enim vos*, etc.; tertio innuit quod dato quod sit insipiens, supportare debent, ibi *iterum dico ne quis*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo praemittit suum desiderium, ut petitio sua facilius exaudiatur; secundo ponit suam petitionem, ibi *sed et supportate me*. Desiderium autem apostoli est, ut Corinthii sustineant apostolum commendantem se. Et ideo per adverbium optandi incipit dicens *utinam sustineretis*, et cetera. Circa quod sciendum est, quod praecepta moralia sunt de agendis, quae cum sint particularia et variabilia, non possunt determinari una communi ratione et regula indefinite, sed oportet quandoque praeter regulam communem aliquid facere in aliquo casu emergente. Quando autem hoc modo fit aliquid praeter communem regulam, sapientes, qui causam huius considerant, non turbantur, nec reputant insipienter factum esse. Indiscreti vero et minus sapientes non considerantes ex qua causa hoc ita fiat, turbantur et reputant stulte factum fore; sicut patet, quia praeceptum morale est *non occides*, aliquando tamen necesse est malos occidere. Et quando hoc fit, sapientes commendant vel non reputant male factum. Stulti autem et haeretici damnant, dicentes hoc esse male factum. Quia ergo communis lex moralis est quod homo non commendat seipsum, secundum quod dicitur Prov. XXVII, 2: *laudat te alienus*, etc., potest fieri in aliquo casu praeter hanc communem regulam ut homo commendat se, et laudabiliter hoc facit, et tamen indiscreti hoc reputant insipientiam. Unde cum immineret casus quo apostolus deberet se commendare, hortatur eos ad hoc quod istud non reputent ei ad insipientiam, dicens *utinam sustineretis*, scilicet patienter, *modicum insipientiae meae*, supportando me. Et dicit *modicum*, quia si commendaret se sine causa, esset maxima insipientia. Et iterum, si commendaret se ex causa omnino urgente, tunc nihil esset ibi insipientiae. Sed quia commendat se, licet ex causa non tamen omnino urgente, cum alio modo posset confutare pseudo, et quia commendat se multum, videtur ibi esse aliquid insipientiae, et hoc est, quod dicit *modicum insipientiae meae*. Infra XII, 11: *factus sum insipiens*, et cetera. Et licet sic sim insipiens, tamen *supportate me*. Et hoc debent facere, quia subditi debent supportare praelatos, et e converso. Gal. VI, 2: *alter alterius onera*, et cetera. Eph. IV, v. 2: *supportantes invicem in charitate*. Necessitatem autem commendationis ostendit, dicens *aemulor*, et cetera. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit huiusmodi commendationem provenire ex zelo, ut excludat insipientiam; secundo dicit hunc zelum non esse inordinatum, ut vitet indiscretionem, ibi *timeo autem*, etc.; tertio excludit eorum excusationem, ibi *nam si is qui venit*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit zelum, quem habet ad eos, sanctum, quia Dei; secundo ostendit causam huius zeli, quia incumbat sibi ex officio, ibi *despondi vos*, et cetera. Est ergo zelus sanctus, quia *aemulor vos*, id est diligo vos ferventer, *Dei aemulatione*, id est ad honorem Dei, non meum. Circa quod nota, quod aemulatio, prout est idem quod zelus, non aliud est quam quidam motus animi bonus vel malus, tendentis in statum proximi, et importat fervorem amoris. Et ideo consuevit sic definiri: *zelus est amor intensus non patiens consortium in amato*. Et si quidem non patiatur consortium in aliquo bono, puta vitii vel alicuius imperfectionis, sed singulariter illud solus vult habere, tunc zelus est bonus et aemulatio bona, de qua dicitur I Cor. XII, 31: *aemulamini charismata*, et cetera. Gal. IV, 18: *aemulamini bonum in bono*, et cetera. III Reg. XVII: *zelo zelatus*, et cetera. Ps. LXVIII, 10: *zelus domus tuae*, et cetera. Si vero non patiatur consortium in aliqua excellentia vel in aliqua prosperitate mundi, quia aliquis singulariter vult eam sibi, tunc zelus est malus et aemulatio mala. Hoc autem bono zelo, seu aemulatione, aliquando quis aemulatur alios pro se, sicut vir zelatur pro uxore sua, quam sibi soli vult servari. Aliquando vero zelatur aliquis pro alio, sicut eunuchus zelatur uxorem domini sui, ut custodiat eam sibi. Sic apostolus populum suum, quem videbat paratum ad praecipitium, et cum sponso Christo velle prostitui Diabolo, aemulabatur, ne Christus sponsus verus in eis aliquod Diaboli consortium pateretur. Et ideo dicit *Dei aemulatione*, quasi dicat: non pro me sed Christo, qui est sponsus. Io. IX, 29: *qui habet sponsam, sponsus est*. III Reg. XIX, 10, 14: *zelo zelatus sum pro domino*, et cetera. Unde autem apostolo incumbat huiusmodi aemulatio, ostendit, dicens *despondi enim vos*, etc., quasi diceret: merito vos aemulor Dei aemulatione, quia ego sum paranymphus huius matrimonii, quod est inter vos et Christum, quia ego despondi vos, id est feci sponsalia, quae sunt per fidem et charitatem. Os. II, 20: *sponsabo te mihi*, et cetera. Et ideo pertinet ad me custodire vos. Quicumque ergo convertit populum ad fidem et ad iustitiam, despondet eum Christo. *Despondi*, inquam, non multis, quia quae multis adhaeret, polluitur. Ier. III, 1: *tu autem polluta es*, et cetera. Sed *uni Christo*, scilicet viro perfecto virtutis plenitudine. Zach. VI, v. 12: *oriens nomen eius*. Ier. XXXI, 22: *novum faciet dominus super terram*, et cetera. Et dicitur Christus vir unus quia singularis, et quantum ad modum conceptionis, et quantum ad modum

nascendi, et quantum ad gratiae plenitudinem. Eccle. VII, 29: *unum de mille*, et cetera. Isti, inquam, viro *despondi vos exhibere virginem*. Nota quod a plurali ad singulare descendit, dicens *desponsavi vos* in plurali, et *exhibere virginem* in singulari, volens ostendere quod ex omnibus fidelibus fit unum corpus et una Ecclesia, quae debet esse virgo in omnibus membris suis, et ideo dicit *virginem castam*. In omnibus enim accipitur virginitas pro integritate corporis, castitas pro integritate mentis. Nam aliquando aliqua est virgo corpore, quae non est casta mente. Sic Ecclesia exhibet se Christo virginem, quando perseverat in fide, et infra sacramenta absque corruptione alicuius idololatriae et infidelitatis. Ez. XVI, 25: *ad omne caput viae aedificasti signum*, et cetera. Castam exhibet se quando existens infra sacramenta et in fide Christi, exhibet puritatem corporis et operis. Eph. V, 27: *ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam*, et cetera. Sed quia Corinthii possent dicere: non necesse est quod custodias nos, et zelus tuus non est rationabilis, quia nos bene servabimus nosmetipsos; ideo consequenter causam huius zeli ostendit, dicens *timeo autem*, et cetera. Ubi sciendum est quod in Paradiso fuit coniugium Adam et Evae; sed Eva corrupta fuit per serpentem non violenter, sed astute, inquantum promisit falsum et suasit iniquum. Falsum quidem, cum dixit: *eritis sicut dii et nequaquam moriemini*, cum tamen ex hoc ipsi incurrerint necessitatem mortis; iniquum vero ut transgredierentur et praeterirent mandatum Dei. Et secundum hanc similitudinem apostolus loquens, dicit Ecclesiam esse sicut Evam, quam Diabolus aliquando persecutus est manifeste per tyrannos et potestates, et tunc *sicut leo rugiens circuit, quaerens quem devoret*, ut dicitur I Petr. V, 8. Aliquando molestat Ecclesiam latenter per haereticos, qui promittunt veritatem et simulant se bonos, et tunc sicut serpens seducit astutia sua promittendo falsa. Et ideo dicit *timeo ne sicut serpens Evam seduxit*, a Paradiso eam eiiciens, *astutia sua*, promittendo falsa, I Tim. II, 14: *Adam non est seductus, sed mulier; ita*, idest per similes deceptiones haereticorum, *corrumpantur sensus vestri*. Et dicit *sensus vestri*, quia sicut in matrimonio carnali cavet sponsus ne coniux corrumpatur carnaliter, ita apostolus in hoc matrimonio spirituali timet ne corrumpantur spiritualiter sensus cordis, I Cor. XV, 33: *corrumpunt bonos mores*, etc.; vel sensus spirituales, de quibus Sap. I, v. 1: *sentite de domino*, etc.; I Cor. XIV, v. 20: *nolite pueri effici sensibus. Et excidant a simplicitate, quae est in Christo Iesu*. Simplex enim est illud quod compositione caret. Pseudo ergo componebant unam sectam ex Iudaismo et Evangelio, mandantes simul cum Evangelio servari legalia. Illi ergo excidunt a simplicitate Christi, qui seducti a pseudo, simul cum Evangelio servant legalia, et hoc timebat apostolus de Corinthiis. Eccli. II, 14: *vae peccatori ingredienti terram duabus viis*. Et e contra Prov. XI, 3: *simplicitas iustorum dirigit eos*.

Lectio 2

[87730] Super II Cor., cap. 11 l. 2 Posito zelo quem ad Corinthios habebat apostolus, et ostenso zelum esse rationabilem, hic consequenter removet eorum excusationem. Et circa hoc duo facit. Primo proponit eorum excusationem; secundo vero removet eam, ibi *existimo enim me*, et cetera. Circa primum sciendum est quod Corinthii possent suspicari quod ideo zelum haberet de eis, quia timeat ne dimittant doctrinam suam propter doctrinam pseudo; unde possent dicere: constat quod minus bona sunt dimittenda propter magis bona; ergo si pseudo meliora doceant, non debes turbari, si acquiescimus eis. Et ideo hanc excusationem ponit, ostendendo quod nihil maius quam apostolus, docent et praedicant. Nam apostolus tria praedicavit eis, et docuit eos. Primo quod essent Christi. Supra IV, 5: *non enim praedicavimus nosmetipsos, sed Christum Iesum*. Secundo quod haberent spiritum Christi. Rom. VIII, v. 9: *si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Tertio ut reciperent Evangelium Christi. Rom. I, 16: *non enim erubesco Evangelium*, et cetera. Si ergo pseudo meliora vobis praedicarent et vos docerent, recte faceretis et excusabiles essetis; sed hoc non faciunt. Et hoc est quod dicit *nam et si is qui*, etc., quasi dicat: timeo ne pseudo qui venit ad vos non missus, sed ex se, sicut fur et latro. Io. X, 8: *quotquot venerunt, fures sunt et latrones*. Ier. XXIII, 21: *non mittebam eos, et ipsi currebant*. Rom. X, 15: *quomodo praedicabunt, nisi*, et cetera. Si, inquam, talis praedicator *praedicat vobis alium Christum*, scilicet excellentiorem quam illum quem nos praedicavimus: quod non potest esse, quia, ut dicitur I Cor. VIII, 6: *unus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia*, et cetera. Et hoc quantum ad primum. *Aut alium spiritum*, scilicet meliorem, *accipitis*, scilicet per talem, quam accepistis, scilicet per nos, id est ministerio nostro, quod non potest esse, quia, ut dicitur I Cor. c. XII, 11: *haec omnia operatur unus atque idem spiritus*, et cetera. Et hoc quantum ad secundum. *Aut praedicat vobis aliud Evangelium*, id est aliam praedicationem vel doctrinam, quam per nos *non recepistis*, Gal. I, 6: *miror quod sic tam cito transferimini*, et cetera. Si, inquam, alia et meliora

facere vobis, *recte pateremini*, id est faceretis, excusando vos. Et quia non potest eis aliud Evangelium, id est melius tradi, ideo apostolus excommunicat Galatas, si aliud Evangelium recipiant, Gal. I, 9: *si quis aliud vobis evangelizaverit*, et cetera. Consequenter cum dicit *existimo*, etc., removet hanc excusationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod ipse non minus fecit eis quam alii; secundo quod plus, ibi *aut numquid*, et cetera. Circa primum tria facit. Primo ostendit quod nihil minus fecit factum quam alii apostoli; secundo innuit quod non defuit ei facultas ad hoc faciendum, ibi *nam et si imperitus sermone*, etc.; tertio ostendit evidentiam utriusque, ibi *in omnibus autem*, et cetera. Dicit ergo: *recte pateremini* vos seduci ab eis, si melius praedicarent vobis, sed hoc non est verum. *Enim*, id est quia, *existimo me nihil minus fecisse*, in his, *a magnis apostolis*, id est quam Petrus et Ioannes, quos isti habebant magnos. Et comparat se magnis apostolis, tum quia Paulus videbatur et reputabatur ab eis minor quam illi, eo quod illi fuerunt cum Iesu, et Paulus non; tum etiam quia pseudo dicebant se missos ab eis, et ideo ostendendo se parem magnis apostolis, istorum errorem removet et pseudo confutat. Et non solum nihil minus fecit, sed plus. I Cor. XV, 10: *plus omnibus laboravi*. Et ne forte dicerent ei: unde tibi est facultas ad hoc faciendum, cum sis imperitae linguae? Ostendit quod ei facultas affuit ex magnitudine scientiae, dicens: licet sim *imperitus sermone*, tamen *non sum imperitus scientia*, II Petr. ult.: *sicut et charissimus frater noster Paulus, secundum sapientiam*, et cetera. Sed hoc sciendum est, quod pseudo quaerentes gloriam propriam et lucra sectantes, nitebantur attrahere populum per ornata et subtilia et exquisita verba, non attendentes nisi solum aures permulcere. Apostolus vero, quia non quaerebat utilitatem propriam, sed solum dilatationem fidei Christi et profectum eius, ita proponebat verbum fidei, ut omnes possent capere, conformans se conditioni audientium et capacitati. Unde quia isti in principio non erant capaces altae doctrinae, proposuit eis fidem, non in subtilitate sermonis, sed eo modo quo capere possent, scilicet plane et aperte. Et ideo isti dicebant eum esse imperitum sermone. I Cor. I, 17: *non in sapientia verbi*, et cetera. Et propter hoc dicit apostolus: licet sim imperitus sermone, ut vobis videtur, hoc non fuit ex defectu scientiae, sed propter vos, ex quadam dispensatione, quia *tamquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis*, et cetera. Vel dicendum, ad litteram, quod apostolus fuit balbus, et ex hoc pseudo deridebant eum. Et ideo dicit *et si imperitus sermone*, id est impeditae linguae, *non tamen sum imperitus scientia*, Ex. IV, 10: *impeditioris et tardioris linguae sum*. Quod autem nihil minus fecerim a magnis apostolis, evidenter apparet per ea quae feci vobis. Et ideo dicit *in omnibus praedictis, manifestatus sum in vobis*, qui experti estis quae per me fiunt. I Cor. IX, 2: *signaculum apostolatus mei vos estis in domino*. Et infra XII, 12: *signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos*, et cetera. Consequenter cum dicit *aut numquid peccatum*, etc., ostendit quod plus fecit quam omnes alii, et hoc quia praedicavit sine sumptibus. Circa hoc duo facit. Primo ponit factum, secundo causam facti assignat, ibi *quare? Quia non diligo vos*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit factum quantum ad praeteritum; secundo quantum ad futurum, ibi *et in omnibus*, et cetera. Factum autem praeteritum ostendit dupliciter. Primo in generali, secundo in speciali, ibi *quoniam gratis*, et cetera. Dicit ergo: *recte dico* quod nihil minus feci ab illis, nisi forte hoc reputetis male et minus factum, quia diminui de auctoritate mea, non accipiens sumptus a vobis; sed si hoc esset malum, minus fecissem. Et ideo ostendit quod non est malum. Et hoc est quod dicit *aut numquid peccatum feci*, id est numquid peccavi, *humilians meipsum* et diminuens de auctoritate mea? Quasi dicat, non. Eccli. III, 20: *quanto maior es*, et cetera. I Cor. IX, 19: *cum essem liber*, et cetera. Matth. VI: *qui humiliaverit se*, et cetera. Ratio autem humiliationis meae est non propter lucrum proprium, sed propter promotionem vestram. Unde dicit *ut vos exaltemini*, id est in fide confirmemini. Corinthii autem avari erant, et ideo si a principio accepisset sumptus, forte destitissent a fide. Item, pseudo praedicabant propter quaestum. Ut ergo Corinthii reciperent apostolum et pseudo auferret occasionem quaestus, gratis praedicavit eis sine sumptibus propriis. Hoc autem quod dixerat in generali, manifestat in speciali, ibi *quoniam gratis*, etc., et facit duo. Primo ostendit quomodo sine sumptibus praedicavit eis in primo adventu ad eos; secundo ostendit quod idem fecit in mora quam apud eos contraxit, ibi *et cum essem*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, scilicet humiliationem, dicens: *in hoc humilians meipsum, quoniam evangelizavi vobis gratis*, id est sine sumptu, non autem sine mercede, quia hoc non est laudis. Licet enim omnes possent capere sumptus personae ab eis quibus proponunt verbum Dei, nullus tamen praedicare debet pro mercede et quaestu. Secundo, quia possent dicere isti: unde ergo accepisti sumptus? Respondet quod ab aliis Ecclesiis, dicens *Ecclesias alias expoliavi, accipiens ab eis stipendium ad ministerium vestrum*. Ex hoc convincit eos quod non possint dicere apostolo quod non liceret ei accipere ab eis. Si enim accipitur ab aliis ad servitium eorum, multo magis liceret ei accipere ab ipsis. Ex hoc etiam apparet quod legatus Papae visitans unam partem legationis, potest accipere stipendia. Et quod dominus Papa, pro necessitate

unius patriae, potest accipere subsidium ab aliis partibus mundi. Ratio est, quia Ecclesia est sicut unum corpus. Videmus autem in corpore naturali quod natura, quando deficit virtus in uno membro, subministrat humores et virtutem accipiens ab aliis membris.

Lectio 3

[87731] Super II Cor., cap. 11 l. 3 Ostenso quod quando primo eis praedicavit in ipso adventu, evangelizavit eis gratis, hic ostendit quod nec etiam contrahendo moram apud eos, accepit ab eis sumptus. Et primo hoc ostendit, secundo vero respondet cuidam tacitae quaestioni, ibi *nam quod mihi*, et cetera. Dicit ergo: non solum quando primo veni ad vos non accepi a vobis sumptus; sed etiam *cum essem apud vos* diu et etiam *egerem*, ut ostendat quod non dimisit eis sumptus propter divitias, *nulli onerosus fui*, aliquid ab aliquo accipiendo. In quo apparet causa quare dimisit: quia Corinthii, propter avaritiam eis innatam, reputabant sibi onus ministrare sumptus. I Cor. IX, 12: *non sumus usi hac potestate, sed omnia sustinemus*, et cetera. Sed possent isti dicere: unde ergo habuisti necessaria? Et ideo respondet dicens quod ab aliis Ecclesiis. Ideo scilicet nihil accepi, quia illud *quod mihi deerat*, scilicet a pretio quod lucrabatur nocte laborando manibus suis, apud aquilam et Priscam. Erat enim scenofactoriae artis, per quam lucrabatur sibi necessaria. Act. XX, 34: *ad ea quae mihi opus erant*, et cetera. Illud ergo quod deerat non dedistis vos, sed *suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia*, scilicet Philippenses, qui erant valde liberales. Unde de hoc in epistola ad Philippenses commendat eos: Phil. IV, 15: *nulla Ecclesia communicavit mihi in ratione dati et accepti, nisi vos*. Sed Corinthii erant avari. Consequenter cum dicit *et in omnibus sine onere*, etc., ostendit quomodo se habebit in hoc ad eos in futurum, dicens, quod etiam sine onere vult se habere ad eos. Et circa hoc duo facit. Primo ponit suam rationem communem; secundo confirmat eam, ibi *est veritas Christi*, et cetera. Dicit ergo: non solum feci hoc, scilicet quod gratis vobis evangelizavi et *nulli onerosus fui*, sed etiam *in omnibus servabo me vobis sine onere*, sicut usque modo servavi, non dure reprehendendo, non severe corrigendo, nec vestra accipiendo. Act. III: *argentum et aurum et vestem nullius concupivi*. Num. XVI, 15: *tu scis quod nec asellum quidem acceperim ab eis*, dicit Moyses ad dominum. Samuel dicit, I Reg. c. XII, 3: *loquimini de me, si oppressi*, et cetera. Et quod ita facturus sit, confirmat ex duobus. Primo ex eo qui loquitur in ipso, scilicet Christo, qui est veritas, a qua non potest esse falsum. Et ideo dicit *est veritas Christi in me*, etc., quasi dicat: hoc quod dixi verum est, quia veritas Christi loquitur in me, et cetera. Hoc infra ultimo: *an experimentum quaeritis eius qui in me*, et cetera. Vel hoc potest accipi per modum iurantis. Quasi dicat: Deus, qui est veritas et est in me scrutans corda, sit mihi testis, quod ita servabo me. Rom. I, 9: *testis est mihi Deus*, et cetera. Secundo, ex eo quod non intendit minuere gloriam suam, sed augere. Apostolus enim attribuebat sibi apud Christum ad magnam gloriam quod ipse solus, inter apostolos, sine sumptu praedicabat Corinthiis. Et ideo dicit: *ideo servabo me sine onere, quoniam non infringetur*, id est non minuetur, *in me haec gloria*, quod scilicet gratis praedico vobis, et quod a licitis abstineo, propter salutem vestram: quae quidem est gloria Christi, quia ipse glorificatur per hoc in me; vel quia ego hanc gloriam habeo specialiter apud Christum. Quae quidem refringeretur *in regionibus Achaiae*, ubi Corinthus erat metropolis, si recepisset ab eis, quia avari erant. Habitabant enim in maritimis, et erant intenti mercationibus, et tales consueverunt esse avari. I Cor. IX, 15: *bonum est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet*. Consequenter cum dicit *quare? Quia non*, etc., ponit causam quare non accepit sumptus ab eis. Et circa hoc duo facit. Primo excludit falsam causam; secundo astruit veram, ibi *quod autem facio*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod pseudo imponebant apostolo, quod ideo non recipiebat a Corinthiis sumptus, quia non diligebat eos, et quia non intendebat eis benefacere et servire. Dicit ergo *quare*, scilicet hoc facio, *quia non diligo vos*, id est pro odio quod habeo ad vos, sicut dicunt pseudo? *Deus scit* quod diligo vos, et quod non pro odio hoc facio. Io. ult.: *domine, tu scis, quia amo te*. Sic ergo, exclusa causa falsa, sequitur vera, ibi *quod autem facio*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit veram causam; secundo rationem huius assignat, ibi *nam eiusmodi pseudo*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod pseudo, ut dictum est, quaerebant lucra et gloriam propriam. Et ideo, ut in reverentia haberentur, nitebantur exterius sequi vestigia apostoli, vel etiam, si potuissent, excellere ipsum. Dicit ergo apostolus: si ergo volunt me imitari, in hoc imitentur, ut nihil accipiant. Et quia sciebat quod pseudo praedicabant ut acciperent, et, per consequens, quod non praedicarent si deficeret eis lucrum, dicit *quod facio*, ideo facio *et faciam* hoc, non propter odium, sed *ut amputem occasionem eorum*, scilicet pseudo, *qui volunt*, supple meo exemplo, habere *occasionem* accipiendi vestra. Sciebat enim, secundum

Ambrosium, quod si non acciperent, non diu praedicarent. E contrario dicitur Prov. VI: *da occasionem sapienti*, et cetera. Et hoc, ut tales *inveniantur*, scilicet pseudo, *sicut et nos*, scilicet non accipientes pecunias, sicut et nos non accipimus. In quo quidem ipsi gloriantur, scilicet quod imitantur nos, et ego nolo, si perfecte volunt nos imitari, quod accipiant. I Cor. VII, 7: *volo omnes homines esse sicut me*, scilicet non accipientes. *Ut in quo*, et cetera. Hoc legitur tripliciter. Uno modo sic: ut inveniantur tales, supple sicut et nos, non accipiendo sicut et nos non accipimus, et, per consequens, a praedicatione cessando. In quo, scilicet esse tales, sicut et nos gloriantur; contendebant enim esse similes veris apostolis. Secundo modo sic: ut in eo in quo gloriantur, scilicet accipiendo, quia hoc solum quaerebant, inveniantur sicut et nos, id est similes nobis, cessando scilicet et desistendo ab acceptione, ut nobis assimilentur. Tertio modo sic: ut in eo in quo gloriantur, scilicet in non accipiendo, dicunt enim se nihil accipere, inveniantur sicut et nos, id est non meliores nobis, ne scilicet possint se in hoc nobis praeferre. *Nam eiusmodi*, hoc continuatur tripliciter. Primo modo sic: ita gloriantur et contendunt, non sicut nos, *nam eiusmodi*, et cetera. Secundo modo sic: et vere desistant accipere, ut nobis assimilentur, *nam eiusmodi*, et cetera. Tertio modo sic: ita in non accipiendo gloriantur, ut nobis similes videantur. Posita autem vera causa, probat eam consequenter, dicens *nam eiusmodi*, etc., ostendens quomodo student assimilari apostolos. Et circa hoc tria facit. Primo ponit causam; secundo probat eam, ibi *sed non mirum*; tertio consequenter ostendit differentiam pseudo ad veros apostolos, ibi *quorum finis*, et cetera. Dicit ergo: recte dico, quod hoc facio, ut amputem eis occasionem accipiendi. *Nam eiusmodi pseudo-apostoli sunt operarii*, scilicet falsi. Phil. III, 2: *videte canes, videte malos operarios*, et cetera. *Subdoli*, id est, callidi et vulpini, sub specie religionis decipientes. Ez. XIII, 4: *quasi vulpes in desertis*, et cetera. Cant. II, 15: *capite nobis vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas*, et cetera. Matth. VII, 15: *veniunt ad vos in vestimentis ovium*, et cetera. Et hoc est quod dicit *transfigurantes se in apostolos Christi*, id est exterius portantes signa bonorum apostolorum. II Tim. III, 5: *habentes quidem speciem pietatis*, et cetera. Et hoc probat, quia sicut veri apostoli mittuntur a Deo et informantur ab ipso, sic *Satanas transformat se in Angelum lucis*, qui est dux et incentor eorum, ostendens se esse vel Angelum Dei, vel aliquando Christum. Non est ergo mirum neque magnum si ministri eius, scilicet pseudo, transformant se in ministros iustitiae, id est simulant se esse iustos. Eccli. X, 2: *secundum iudicem populi, sic et minister eius*, et cetera. Notandum autem est, quod Satanus transfigurat se aliquando visibiliter, sicut beato Martino, ut deciperet eum, et hoc modo multos decipit. Sed ad hoc valet et necessaria est discretio spirituum, quam specialiter Deus contulit beato Antonio. In hoc tamen potest cognosci, quod Satanus sit, quia bonus Angelus in principio hortatur ad bona, et perseverat in eis, sed malus in principio quidem praetendit bona, sed postmodum volens explere desiderium suum, et quod intendit, scilicet decipere, inducit et instigat ad mala. I Io. IV, 1: *omni spiritui nolite credere*, et cetera. Et ideo Iosue cum videret Angelum in campo suo, dixit Iudic. V: *noster es an adversariorum?* Aliud etiam signum est, quod bonus Angelus etsi terreat in principio, tamen statim consolatur, et confortat, sicut Zachariam, Lc. I, v. 13: *ne timeas, Zacharia*. Et ad beatam virginem dixit: *ne timeas, Maria*, et cetera. Malus autem Angelus stupefacit et desolatum dimittit. Et hoc ideo, ut stupefactum facilius decipiat et persuadeat sibi. Aliquando autem transfigurat se invisibiliter, et hoc quando ea, quae in se mala sunt, facit apparere bona, pervertendo sensus hominis et inflammando concupiscentiam. Prov. c. XVI, 25: *est via quae videtur homini recta*, et cetera. Sic decipit monachum quemdam, qui cum proposuisset in animo suo numquam exire cellam, suggessit ei Diabolus, quod bonum esset quod exiret ad Ecclesiam et reciperet corpus Christi. Cui suggestioni consentiens, propositum mutavit vadens ad Ecclesiam. Postmodum cognoscens eum fuisse Diabolum, gloriatus est monachus quod non deceperat eum, quia ad bonum iverat, et tamen iam removit eum a proposito continue standi in cella. Postmodum vero iterum suggessit ei, quod pater suus esset mortuus, et dimiserat sibi multas divitias distribuendas inter pauperes, quod iret ad civitatem, ad quam cum iret, numquam rediit ad cellam, et mortuus est in peccato. Unde valde difficile est, quod homo caveat sibi, et ideo recurrendum est ad adiutorium divinum. Iob XLI, 4: *quis revelabit faciem indumenti eius*, etc., quasi dicat: nullus nisi Deus. Consequenter ponit ministrorum, et malorum et bonorum differentiam, quae consistit in hoc, quod *finis illorum*, scilicet ministrorum Christi, et Satanae, *erit secundum opera eorum*. Nam finis bonorum erit bonus, et malorum erit malus, et boni inducuntur ad bonum, et mali ad malum. Phil. c. III, 19: *quorum finis interitus*, et cetera. Item boni recipient bona, et mali mala. Supra V, v. 10: *omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*.

Lectio 4

[87732] Super II Cor., cap. 11 l. 4 Supra apostolus induxit Corinthios, ut patienter sustinerent suam commendationem, ostendens, quod hoc faciebat ex zelo quem habebat ad eos, et quia zelus ille erat rationalis et ordinatus, hic autem consequenter ponit aliam rationem, per quam ostendit, quod dato, quod insipienter ageret, nihilominus tamen deberent eum supportare. Unde in ista ratione procedit ex suppositione stultitiae. In hac autem parte duo facit. Primo enim proponit suam petitionem; secundo rationem dictorum assignat, ibi *quod loquor*, et cetera. In petitione sua duo facit. Primo enim petit, quod non reputent eum insipientem, quod pertinet ad praemissam rationem. Et ideo dicit *iterum dico*, quod ex quo zelus meus est rationalis, et ego rationaliter commendo me, *ne quis*, scilicet vestrum, *me reputet insipientem*. Secundo petit, quod dato, quod insipienter agat, tamen supportent eum, et hoc pertinet ad rationem hanc. Et ideo dicit *alioquin*, id est si non rationaliter commendo me, et penitus velitis me ex hoc insipientem reputare, tamen *accipite*, id est supportate, *me velut insipientem*. Et dicit, *velut*, quia licet ipsi reputent eum insipientem in hoc, tamen in rei veritate non est insipiens. *Accipite me*, inquam, *velut insipientem, ut et ego modicum quid glorier*. Et dicit *modicum*, quia infra commendabit se de gloria, quae est secundum carnem, quae valde modica est. Iob XXV, 6: *homo putredo et filius hominis vermis*. Eccli. X, 9: *quid superbis, terra et cinis?* Rationem autem dictorum assignat, dicens *quod loquor*, et cetera. Dixerat autem tria. Primo quia supponit insipienter commendasse se ipsum; secundo quod vult gloriari; tertio quod sustineant eum. Et horum trium rationem assignat. Et primo de hoc, quod supposuit insipienter commendare se; secundo quare vult gloriari, ibi *quoniam multi gloriantur*, etc.; tertio quod debeant eum supportare, ibi *libenter enim suffertis*, et cetera. Dicit ergo primo: ratio quare debetis insipientem accipere me est, quia illud *quod loquor in hac substantia gloriae, id est commendatione carnis, quae a quibusdam appetitur, ac si per eam debeant subsistere, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia*. Et dicit ex hypothesi, sicut illud quod supra dixit: *velut insipientem*. Unde ibi posuit *velut*, hic ponit *quasi*. Ac si diceret: si non rationaliter commendarem me, tunc illud quod loquor, in commendatione mea, non est secundum Deum, id est, secundum rationem divinae sapientiae. Et tunc merito acciperetis me non secundum Deum loqui, sed insipienter. Supra X, 18: *non enim, qui seipsum commendat, ille probatus est*, et cetera. Prov. XXVII, 2: *laudat te alienus*, et cetera. Rationem autem suae commendationis et gloriae ostendit, subdens *quoniam multi gloriantur*, et cetera. Ubi sciendum est, quod pseudo, quia ex Iudaeis erant, gloriabantur secundum carnem, dicentes se esse filios Abrahae et ex hoc volebant haberi in reverentia a Corinthiis et auctoritate. Dicit ergo apostolus: dato, quod sit insipientia, quod glorier secundum carnem, tamen *quoniam multi*, scilicet pseudo, *gloriantur secundum carnem, et ego etiam gloriabor secundum carnem*, Prov. XXVI, 5: *responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur*. Sed contra est quia Seneca dicit *summa malorum est, quod ad exemplum vivitur malorum*. Et Ex. XXIII, 2: *non sequaris turbam ad faciendum malum*. Non ergo apostolus debet gloriari secundum carnem, eo quod pseudo gloriantur. Respondeo. Dicendum est, quod licet sit eadem materia gloriationis, non tamen est eadem intentio et idem finis, quia pseudo commendabant se propter gloriam propriam, et ut ipsi haberentur in auctoritate, et possent lucrari; apostolus autem gloriabatur, ut verbum Dei, per eum praedicatum, esset maioris auctoritatis et ponderis, et fructum faceret Christo. Rationem autem quare debeant eum supportare, subdit, dicens *libenter enim suffertis*, etc., et primo ponit rationem hanc, quod scilicet debeant eum supportare. Possent enim dicere: quare debemus te supportare, si es insipiens? Et dicit apostolus, quod ideo, quia cum vos ipsi sitis sapientes in oculis vestris et in vestra reputatione, *libenter suffertis*, id est estis consueti supportare, *insipientes*, pseudo scilicet. Secundo ostendit in quo supportent insipientes. Et ponit quinque gravia quae sustinebant a pseudo: primum est iugum servitutis. Et quantum ad hoc dicit *sustinetis enim si quis*, id est aliquis pseudo, *redigit vos in servitutem*, quasi dicat: per Christum liberati fuistis a servitute legis, quae est in timore, et reducti estis in libertatem filiorum Dei, quae est in charitate. Gal. IV, 31: *non sumus ancillae filii, sed liberae*. Et tamen vos sustinetis pseudo, qui ex huiusmodi libertate redigunt vos in servitutem legis, quia cogunt vos servare legalia. Gal. V, 1: *nolite iugo servitutis*, et cetera. Multo ergo magis debetis sustinere me, qui volo vos praeservare in libertate Christi, quam pseudo, qui volunt vos reducere in servitutem legis. Secundum est grave valde, scilicet quod pseudo vivunt de bonis vestris laute, nos vero non. Supra VIII, 13: *non ut aliis sit remissio*, et cetera. Et ideo dicit *si quis devorat*, Matth. c. XXIII, 14: *vae qui comeditis domos viduarum*, et cetera. Tertium grave est depraeditio et expoliatio, quia isti ad litteram blandis verbis et praetextu pietatis accipiebant eis omnia, et quantum ad hoc dicit *si quis accipit*, id est blande decipit, subtrahendo vestra. Rom. c. XVI, 18: *per blandos sermones seducunt corda insipientium*. Quartum grave est nimia iactantia super

eos cum Corinthiorum contemptu. Ideo dicit *si quis extollitur*, iactando se importune. Eccli. c. VI, 2: *non te extollas in cogitatione*, et cetera. Quintum grave est illatio opprobriorum. Nam pseudo non solum tam gravia eis inferebant, sed super hoc addebant impropria, dicentes eis iniurias, et maxime de ignobilitate. Nam quia ipsi erant Iudaei, et cultores unius Dei, dicebant se nobiles esse, et Corinthios ignobiles, quia non erant de semine Abrahae, nec circumcisi, et quod de idololatriis. Et quantum ad hoc dicit *si quis in faciem vos caedit*, id est coram vobis infert contumelias et dicit iniurias. Et huiusmodi iniuriae sunt *secundum ignobilitatem*, quam vobis obiiciunt, vel ignominiam quam inferunt. Et tamen illos sustinetis, et nos non, *quasi nos fuerimus infirmi in hac parte gloriae*, quam attribuistis eis, praefendo eos nobis, praesertim cum pseudo dicant, quod ideo nos non dicimus nec facimus vobis ista, quia nos sumus infirmi in hac parte, id est quia sumus ignobiles. I Cor. c. IV, 10: *nos infirmi, vos fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles*.

Lectio 5

[87733] Super II Cor., cap. 11 l. 5 Positis rationibus suae commendationis et causis quare supportandus est, hic consequenter incipit se commendare. Et circa hoc duo facit. Primo enim adaequat se pseudo et aliis, qui commendabant se; secundo praefert se eis, ibi *ut minus sapiens*, et cetera. Adaequat autem se apostolus eis in gloria. Est autem gloria duplex. Una secundum carnem, quae modica est et contemnenda. Unde ipse dicit Phil. III, 7: *sed quae mihi fuerunt lucra, arbitratus*, et cetera. Alia est secundum Christum, quia *magna gloria est sequi dominum*, Eccli. XXIII, 38. Et haec est quaerenda. Gal. ult. 14: *mihi absit gloriari nisi in cruce*, et cetera. Et ideo apostolus adaequat se eis quantum ad utramque gloriam. Et primo quantum ad primam; secundo quantum ad secundam, ibi *ministri Christi*, et cetera. Et, primo, adaequat se eis in generali, dicens: *recipiatis me insipientem*, si tamen insipientia est. Ex hypothesi enim loquor, quia si quis ausus est praesumere de se, et commendare se, et ego possum bene audere et commendare me in eodem, in quo ipse commendat se, quia non subest eis maior causa suae commendationis, quam mihi. Et hoc *dico in insipientia*, id est dico, quod insipienter agam, cum tamen ipse sapienter ageret, cum hoc non faceret pro sui iactantia sed ut pseudo humiliaret. Supra eodem: *existimo me non minus fecisse a magnis apostolis*, et cetera. Secundo cum dicit *Hebraei sunt*, etc., adaequat se eis in speciali, ostendens per singula se parem eis esse in quibus pseudo gloriabantur. Commendatio autem istorum et gloria erat de tribus. Primo de natione et lingua, quia dicebant se Hebraeos; secundo de genere, quia dicebant se esse de genere Israel; tertio de promissione, quia dicebant se esse participes promissionis Abrahae, cum essent de semine eius. Et quantum ad haec tria adaequat se eis. Primo quantum ad nationem et linguam, dicens *Hebraei sunt, et ego*, scilicet lingua et natione, quasi dicat: ita sicut et illi. Et notandum est, quod, secundum quod quidam dicunt, Hebraei dicuntur ab Abraham, quia ante eum de facili non invenitur illud nomen. Potest tamen dici et forte melius, quod dicuntur a quodam Heber, de quo habetur Gen. cap. XI, 14: *vixit sale triginta annis, et genuit Heber*. Et sequitur: *vixit Heber triginta tribus annis, et genuit Phaleg*. Et tempore eius fuerunt divisae linguae, et lingua Hebraeorum remansit in familia sua. Secundo adaequat se eis quantum ad genus, dicens *Israelitae sunt, et ego*, scilicet secundum ritum. Tertio quantum ad tertium, dicens *semen Abrahae sunt, et ego*. Et de istis tribus dicitur Phil. III, 4 s.: *si quis alius sibi confidere videtur, ego magis circumcissus octavo die quantum ad tertium, ex genere Israel de tribu Benjamin quantum ad secundum, Hebraeus, ex Hebraeis quantum ad primum*. Rom. XI, 1: *nam ego Israelita sum ex semine Abrahae*, et cetera. Sic ergo patet, quod non sum minor eis quantum ad gloriam, quae est secundum carnem; sed nec etiam quantum ad gloriam, quae est secundum Christum, quia *ministri Christi sunt*, id est dicunt se sic, ut decipiant vos, *et ego sum minister Christi*. I Cor. IV, 1: *sic nos existimet homo, ut ministros Christi*, et cetera. Supra III, 6: *qui et nos idoneos fecit*, et cetera. Consequenter cum dicit *ut minus sapiens*, etc., praefert se omnibus apostolis et pseudo. Et primo quantum ad mala perpessa, secundo quantum ad beneficia recepta, et hoc cap. XII, ibi *si gloriari oportet*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo praefert se quantum ad mala, quae pertulit; secundo quantum ad modum quo mala vitavit, ibi *Damasci praepositus*. Circa primum tria facit. Primo proponit se aliis praefendum; secundo ostendit in quo sit praefendus, ibi *quia in laboribus*, etc.; tertio confirmat quaedam dictorum, ibi *si gloriari oportet*, et cetera. Dicit ergo: si videor insipiens vobis, quia commendo me et adaequo me aliis, quanto magis videbor vobis minus sapiens, si praeferam me eis? Et ideo dicit: non solum sum minister Christi sicut et illi, sed *ut minus sapiens*, secundum vestrum iudicium, *dico* quod ego sum *plus* minister Christi quam illi, et quantum ad hoc dicit se praefendum esse. Rom. XI, 13: *ministerium meum honorificabo*,

praeponendo scilicet illud ministerio aliorum. In quo autem sit praefendus ostendit, dicens *quia in laboribus*, etc., quasi dicat: in hoc plus ego, quia sum magis ostensus minister Christi. In hoc, primo, quantum ad mala illata, secundo quantum ad mala sponte assumpta, ibi *in itineribus saepe*. Mala autem illata primo ponit in generali, dicens: plus ego sum, scilicet ostensus minister, *in laboribus plurimis* quam illi, etsi aliquos labores pertulerint. I Cor. XV, v. 10: *abundantius omnibus illis laboravi*. Secundo enumerat ista mala in speciali, et hoc, primo, quantum ad carceris squalores, quia *in carceribus abundantius*, scilicet quam illi. Act. XVI, 23: *cum multas plagas illis intulissent*, scilicet Paulo et sociis, *miserunt in carcerem*. Secundo quantum ad flagellorum dolores, quia *in plagis*, scilicet ostensus sum, *supra modum* aliorum, scilicet modum humanae virtutis, vel supra modum humanae consuetudinis. Supra XI, 23: *in plagis, in carceribus*, et cetera. Sed contra I Cor. X, 13: *fidelis Deus, qui non permittet vos tentari supra id*, et cetera. Non ergo supra modum humanae virtutis. Respondeo. Dicendum est, quod Deus non permittit nos tentari sine adiutorio gratiae divinae. Et ideo dicebat apostolus I Cor. XV, v. 10: *non autem ego, sed gratia Dei mecum*. Et quantum ad mortis terrorem; unde dicit *in mortibus frequenter*, id est in periculis et terroribus mortis. Unde dicebat ipse Rom. VIII, 36: *mortificamur tota die*. I Cor. c. XV, 31: *quotidie morior propter gloriam vestram*. Sed consequenter, cum dicit *a Iudaeis quinquies*, etc., manifestat duo ultima pericula, quae perpessus est. Et primo periculum plagarum, secundo periculum mortis. Plagarum autem periculum manifestat per ipsa perpessa a suis, scilicet Iudaeis. Et ideo dicit *a Iudaeis quinquies*, et cetera. Notandum est autem, sicut dicitur Deut. c. XXV, 2 s., *pro mensura delicti erit plagarum modus. Ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant*, et cetera. Ex quo habetur quod homines pro minoribus peccatis debent flagellari, ita tamen, quod flagellatus non reciperet ultra quadraginta plagas. Iudaei autem, ut viderentur misericordes, semper faciebant citra mandatum legis, dantes pauciores quam quadraginta, secundum quod eis videbatur. Quia ergo odio habebant Paulum, quando flagellabant eum, dimittebant sibi de numero praedicto quantumvis poterant, scilicet unam tantum minus, dantes sibi trigintanovem. Et hoc est, quod quinque vicibus accepit, id est recepit *quadraginta* plagas, *minus una*, plaga, id est trigintanovem. Secundo manifestat pericula perpessa ab extraneis, scilicet a gentibus, dicens *ter virgis caesus sum*. Act. XVI, 22: *magistratus, scissis eorum tunicis, iussit eos virgis caedi*. Item XXII, 24: *iussit eum tribunus duci in castra, et flagellis caedi, et torqueri eum*, et cetera. Pericula vero mortis illata, et primo pericula mortis illata ab hominibus ostendit, dicens *semel lapidatus sum*. Hoc fuit in civitate Licaoniae, ibi obrutus lapidibus fuit quasi mortuus. Act. XIV, 18: *lapidantes Paulum eiecerunt eum extra civitatem, credentes eum mortuum*. Secundo pericula mortis illata a periculis naturae, et haec sunt specialiter maris, et aggravat ea, primo, ex numero, quia *ter naufragium feci*, id est pertuli; secundo ex continuitate, quia *nocte et die in profundo maris fui*, quod est gravius; quia ad litteram dicit, quod cum pluries passus sit naufragium, tamen semel stetit sub aqua per diem et noctem, divina eum virtute protegente. Unde poterat dicere illud Ionae II, 4: *et proiicite me in profundum*, et cetera. Enumeratis autem malis illatis, enumerat consequenter etiam mala assumpta, cum dicit *in itineribus*. Et primo exteriora, secundo interiora, ibi *praeter illa quae extrinsecus*, et cetera. Mala exteriora exprimit, et primo quantum ad mala, quae contingunt in itineribus; secundo quantum ad ea quae eveniunt in domibus. Quantum ad primum, primo, ponit multipliciter itinerum, dicens *in itineribus saepe*, scilicet ostensus sum minister Christi, sustinendo multa dura et gravia patienter. Rom. XV, 19: *ab Ierusalem usque in Illyricum*, et cetera. Et cum hoc multas alias vias fecit, et Romam, et Hispaniam vadens. Psalmo XVI, 4: *propter verba labiorum tuorum*, et cetera. Secundo enumerat periculum itinerum. Et primo praemittit minora, secundo subdit gravius periculum, quod in falsis fratribus. Praemittit autem tria, secundum quae multa pericula passus est. Primo pericula secundum causas. Et hoc, vel ex causa naturali, et ideo dicit *periculis fluminum*. Naturaliter enim flumina hyeme excrescunt, et sunt rapida et valde periculosa, et cetera. Vel ex malitia violenta, et quantum ad hoc dicit *periculis latronum*, quos excitabat ei Diabolus, ut vel vestes ei auferrent. Iob XIX, 2: *simul venerunt latrones*, et cetera. Secundo enumerat pericula metum inferentia, et hoc vel ex suis, unde dicit *periculis ex genere*, id est, a Iudaeis procuratis; vel ab extraneis, et ideo dicit *periculis ex gentibus*, propter unius Dei praedicationem, qui eum capere volebant; et sic in suis et in aliis non habebat requiem. Ier. XV, 10: *ut quid me genuisti, mater mea, virum doloris?* et cetera. Tertio enumerat pericula quantum ad loca, et hoc, vel quantum ad civitates, unde dicit *periculis in civitate*, id est, in commotionibus civitatum contra me sicut fuit Ephesi et apud Corinthum, ut patet Act. XVIII, 12 et XIX, 23; vel quantum ad solitudines, et quantum ad hoc dicit *periculis in solitudine*, quae erant vel a bestiis malis, sicut quando vipera momordit manum suam, Act. ult., quando congregavit sarmata, vel ex penuria ciborum. Vel quantum ad maria, et ideo dicit *periculis in mari*, non ex mari, sicut supra, sed in mari, ut pericula quae

proveniunt ex praedonibus et piratis. Eccli. XLIII, 26: *qui navigant mare*, et cetera. Sed gravius periculum subdit, dicens *periculis in falsis fratribus*, id est in falsis Christianis et haereticis, et in pseudo. Ier. c. IX, 4: *unusquisque a fratre suo se custodiat*.

Lectio 6

[87734] Super II Cor., cap. 11 l. 6 Hic consequenter enumerat mala sponte assumpta, quae sustententur in domibus. Et enumerat tria mala opposita tribus bonis, quae sunt necessaria ad vitam domesticam. Primum bonum est requies somni, secundum est sustentatio cibi, tertium est fomentum vestis. Requiei ergo somni, opponit laborem et vigilias. Quantum ad laborem dicit *in labore*, scilicet manuum. Act. XX, 34: *ad ea quae mihi opus erant*, et cetera. Et ideo dicit supra VI, v. 5: *in laboribus*, quia, ad litteram, ut dictum est supra, manu sua victum quaerebat. Et II Thess. III, 8: *nocte et die laborantes*, et cetera. Quantum ad laboris defectum dicit *aerumna*, quae est defectus et languor consequens ex labore, vel ex morbo naturali. Ps. c. XXXI, 4: *conversus sum in aerumna*, et cetera. Quantum vero ad vigilias dicit *in vigiliis multis*, vel in vacando praedicationibus de nocte, vel operi manuali. Act. XX, 7 dicitur quod protraxit sermonem usque ad mediam noctem. Sustentationi vero cibi opponit duplicem subtractionem cibi, unam quae est ex necessitate; unde dicit *in fame et siti*, quia scilicet, ad litteram, deficiebat sibi aliquando cibus et potus. I Cor. IV, 11: *usque in hanc horam*, et cetera. Aliam quae est ex voluntate, unde dicit *in ieiuniis multis*, scilicet voluntarie assumptis, et propter exemplum bonum et propter macerationem carnis. I Cor. IX, 27: *castigo corpus meum*, et cetera. Sed contra, Matth. VI, 33: *haec omnia adiicientur vobis*, scilicet temporalia. Quare ergo in fame et siti? Respondeo. Dicendum est quod quando expedit, adiiciuntur nobis, scilicet temporalia, et propter utilitatem nostram, sed aliquando expedit carere eis. Fomento vero vestis opponit duo, unum ex parte naturae, unde dicit *in frigore*, aliud ex parte inopiae, unde dicit *et nuditate*, scilicet ostensus sum, scilicet minister Christi. I Cor. IV, 11: *nudi et instabiles*, etc. supra VI, 4: *in necessitatibus*, et cetera. Consequenter cum dicit *praeter illa*, etc., enumerat mala assumpta interiora, quae causantur ex sollicitudine cordis pro pseudo. Bonus autem praelatus dupliciter affligitur pro subditis. Et primo sollicitudine conservationis subditorum, secundo pro defectu ipsorum. Et istam duplicem afflictionem passus est apostolus. Primam cum dicit *praeter illa, quae extrinsecus*, etc., quasi dicat: praeter omnia quae exterius patior et passus sum, angit me gravius interior afflictio, scilicet sollicitudo subditorum. Et ideo dicit *instantia omnium Ecclesiarum* magna est et multum gravat, quia multum sollicitat. Lc. X, 41: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima*, et cetera. Rom. XII, 8: *qui praeest in sollicitudine*. Secundam afflictionem passus est pro defectu subditorum, et hoc dupliciter, scilicet pro defectu spiritualium; unde dicit *quis infirmatur*, scilicet in fide et bono, et *ego non infirmor?* In corde dolens de eo, sicut de me. I Cor. IX, 22: *factus sum infirmis infirmus*, et cetera. Ier. IX, 1: *quis dabit capiti meo aquam*, et cetera. Item pro defectu corporalium; unde dicit *quis scandalizatur*, malo poenae, id est quis patitur tribulationes, *et ego non uror?* Igne compassionis. Iste est ignis, quem dominus venit mittere in terram, Lc. XII, 49. Et attende, quod congrue utitur hoc verbo *uror*, quia compassio procedit ex amore Dei et proximi, qui est ignis consumens, dum movet ad sublevandas miseras proximorum, et purgat ex affectu compassionis, et per quem nobis peccata relaxantur: charitas autem illius compassionis operit multitudinem peccatorum. Vel, aliter, aliquando enim labitur homo in peccatum ex seipso, et tunc infirmatur; aliquando autem ex malo exemplo aliorum, et tunc scandalizatur. Lc. XVII, 1 et Matth. c. XVIII, 7: *vae homini illi per quem scandalum venit*, et cetera. Deinde cum dicit *si gloriari oportet*, etc., confirmat quaedam dictorum superius. Vel dic quod supra loquitur quantum ad mala, quae pertulit commendabiliter, hic autem quantum ad mala, quae vitavit prudenter. Sed quia vitare pericula, quae surgunt propter fidem, videtur pertinere ad infirmitatem, ideo primo praemittit, quod in illis, quae infirmitatis sunt, vult gloriari; secundo proponit iuramentum ad confirmationem dicendorum, ibi *Deus et pater*, etc.; tertio ostendit modum vitandi, ibi *Damasci*, et cetera. Proponit ergo primo de quibus gloriatur, si debet gloriari, dicens *si*, pro quia, *oportet gloriari, quae sunt infirmitatis meae gloriabor*; quasi dicat: alii gloriantur in genere et in aliis mundanis rebus. Phil. c. III, 19: *gloria in confusione*, et cetera. Et ego etiam coactus gloriatus sum in eis. Tamen si gloriari oportet, gloriabor in infirmitatibus meis. Infra XII, 9: *libenter gloriabor in infirmitatibus meis*, et cetera. Secundo subdit, quod non mentitur invocans testimonium divinum per modum iuramenti, ut credatur sibi, dicens *Deus et pater*, et cetera. Ubi tria ponit: unum per quod inducit ad amorem, unde dicit, *Deus*, Ier. X, 7: *quis non timebit te*, et cetera. Aliud per quod excitavit ad amorem, unde dicit: *pater*, Iac. I, 17: *omne datum optimum*, etc.;

Mal. I, 6: *si ego pater, ubi est amor meus?* Vel, secundum aliam litteram, *honor meus*. Tertium per quod movet ad reverentiam et laudem; unde dicit *qui est benedictus Deus in saecula*, supra I, 3: *benedictus Deus et pater*, et cetera. Iste ergo tam reverendus, tam diligendus, tam timendus *scit, quod non mentior*, scilicet in his quae dixi et dicturus sum. Supra c. I, 18: *non enim est apud nos est, et non*, et cetera. Consequenter cum dicit *Damasci praepositus*, etc., ostendit quanta mala vitavit, et hoc in quodam particulari periculo. Ubi sciendum est, quod apostolus primo coepit praedicare Christum in Damasco, ubi dum pergeret Christianos capere, prostratus est et ad fidem conversus. Et ideo Iudaei ad praepositum illius civitatis, qui erat ibi pro Aretha rege, confugerunt, ut Paulum caperent et occiderent. Et ideo ille faciebat custodiri nocte et die portas civitatis, ut dicitur Act. IX, v. 24. Christiani autem, qui erant ibi, volentes servare Paulum, eum submiserunt in sporta per murum, et sic evasit. Hunc ergo modum evadendi tangit apostolus, dicens: vere non mentior de hoc quod dico etiam modo, nam *Damasci praepositus*, qui sub Aretha rege, genti Damascenorum praeerat, custodiri faciebat, inductus a Iudaeis, *civitatem Damascenorum*, ad hoc scilicet *ut me comprehenderet*, et comprehensum assignaret Iudaeis, ne amplius praedicarem; sed ego *per fenestram submissus sum per murum, et sic effugi manus eius*, scilicet praepositi. Et hoc fuit de mandato domini dicentis Matth. X, 23: *si vos persecuti fuerint*, et cetera. Sic Michol David deposuit per fenestram, ne caperetur a Saule, I Reg. c. XIX, 2. Sic Rahab exploratores demisit cum fune per fenestram, Ios. II, 15. Sed hic obiicitur contra apostolum, primo, quia videtur quod non fuerit sufficienter confisus in domino, sed fugit. Respondeo. Dicendum est, quod quamdiu adest humanum auxilium, homo non debet confugere ad auxilium divinum, quia hoc esset tentare Deum, sed debet illo uti auxilio quantum potest. Apostolo autem nondum deerat humanum auxilium. Secundo obiicitur, quia Io. X, 12 dicitur: *mercenarius autem et qui non est pastor, videt lupum venientem, et fugit*. Unde videtur quod non fuerit bonus pastor. Respondeo. Dicendum est, quod aliquando quaeritur persona praelati tantum, aliquando cum praelato totus populus. Quando ergo quaeritur praelatus solus, tunc debet committere curam alteri, et absentare se. Et sic fecit hic Paulus. Et ideo dicit Glossa quod licet fugeret, tamen fuit ei cura de ovibus, bono pastori in caelo sedenti eas commendando, et utilitati eorum se, per fugam, praeservando. Quando vero quaeritur totus grex, tunc debet praeponere utilitatem et salutem gregis saluti corporis sui. Nota autem, quod est quaedam fuga humilitatis, quando quis fugit honores, sicut Christus fugit Io. VI, 15, cum vidisset quod vellent eum eligere in regem. Sic Saul cum electus fuit in regem, abscondit se domi, I Reg. X, 22. Quaedam vero fuga est cautelae, quando scilicet fugit pericula, ut praeservetur ad maiora. Sic Helias fugit propter Iezabel, III Reg. XIX, 3; et sic apostolus hic fugit manus praepositi.

Caput 12

Lectio 1

[87735] Super II Cor., cap. 12 l. 1 Posita sua commendatione quantum ad mala perpessa, hic consequenter apostolus commendans se, ostendit praeeminentiam suae dignitatis quantum ad bona divinitus recepta. Prima autem gloriatio fuit de infirmitatibus; ista vero est de bonis eius. Unde circa hoc duo facit. Primo commendat se de bonis susceptis divinitus; secundo excusat se de hac commendatione, quod hoc fecerit quasi coactus, ibi *factus sum insipiens*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo extollit magnitudinem eorum quae sunt sibi collata a Deo; secundo manifestat remedium infirmitatis sibi adhibitum contra periculum superbiae, ibi *et ne magnitudo*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit bonum sibi divinitus collatum; secundo ostendit quomodo se habuit in gloriando de huiusmodi bono, ibi *pro huiusmodi*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod hoc sit sibi collatum divinitus in generali; secundo vero in speciali, ibi *scio hominem*, et cetera. Bonum autem apostolo collatum divinitus, sunt revelationes sibi divinitus factae, et de istis vult hic gloriari. Unde dicit *si gloriari oportet*, id est quia gloriari oportet propter vos, tamen secundum se non expedit, quia qui gloriatur de bono recepto, incidit in periculum amittendi quod habet. Eccli. XLIII, 15: *aperti sunt thesauri*, scilicet virtutum, per gloriationem inanem, *et evanuerunt nebulae sicut aves*. Et hoc significatur in Ezechia, Is. XXXIX, 2, quando ostendit thesauros domus domini nuntiis regis Babylonis. Et licet simpliciter non expediat gloriari, tamen aliquando propter aliquam specialem causam potest homo gloriari, sicut ex praemissis manifestum est. Et ideo dicit: quia gloriari oportet, ideo dimissis commendationibus de infirmitatibus, *veniam*, commendando me, *ad visiones et revelationes domini*. Ubi notandum est, quod differentia est inter visionem et revelationem. Nam revelatio includit visionem, et non e converso. Nam aliquando videntur aliqua, quorum intellectus et significatio

est occulta videnti et tunc est visio solum. Sicut fuit visio Pharaonis et Nabuchodonosor Daniel II, 1 et Gen. XLI, 1. Sed quando cum visione habetur significatio intellectus eorum quae videntur, tunc est revelatio. Unde quantum ad Pharaonem et Nabuchodonosor visio de spicis et de statua, fuit solum visio; sed quantum ad Ioseph et Daniele, qui significationem visorum habuerunt, fuit revelatio et prophetia. Utrumque tamen, scilicet visio et revelatio, quandoque quidem fit a Deo. Dan. II, 28: *est Deus in caelo revelans mysteria*. Os. XII, v. 10: *ego visiones multiplicavi eis*. Ps. CXVIII, v. 18: *revela oculos meos*, et cetera. Quandoque vero a malo spiritu. Ier. XXIII, 13: *prophetae prophetabant in Baal*. Apostolo autem facta est et visio, et revelatio, quia secreta, quae vidit, plene intellexit a domino, non a malo spiritu. Unde dicit *veniam autem ad visiones et revelationes domini*. Est autem revelatio amotio velamenti. Potest autem esse duplex velamen. Unum ex parte videntis, et hoc est infidelitas, vel peccatum, vel duritia cordis; et de hoc supra III, v. 14: *usque in hodiernum diem velamen*, et cetera. Aliud ex parte rei visae, quando scilicet res spiritualis proponitur alicui sub figuris rerum sensibilibus, et de hoc dicitur Num. IV, v. 15, quod sacerdotes tradebant Levitis vasa sanctuarii velata, quia scilicet debiliores non possunt spiritualia capere, secundum quod in seipsis sunt. Et ideo dominus loquebatur turbis in parabolis, Matth. XIII, 13. Consequenter visiones et revelationes huiusmodi, manifestat apostolus in speciali, loquens de se tamquam de alio. Unde dicit *scio hominem in Christo*, et cetera. Et ponit duas visiones. Prima incipit hic, secunda vero incipit ibi *et scio huiusmodi hominem in Christo*, et cetera. Circa primam autem visionem utitur apostolus quadam distinctione. Dicit enim se, circa huiusmodi revelationem, scire quaedam et quaedam nescire. Dicit autem se scire tria, scilicet videntis conditionem unde *scio hominem in Christo*; visionis tempus quia *ante annos quatuordecim*; et visionis fastigium quia *raptus usque ad tertium caelum*. Dicit autem se nescire videntis dispositionem, quia *sive in corpore, sive extra corpus, nescio*. Videamus ergo ea quae scivit, ut, per nota ad ignota, facilius pervenire possimus. Et primo videntis conditionem, quae est laudabilis, quia *in Christo*, id est conformem Christo. Sed contra: in Christo nullus est, nisi qui habet charitatem, quia I Io. IV, 16 dicitur: *qui manet in charitate, in Deo manet*. Ergo scivit se habere charitatem, quod est contra illud: *nescit homo utrum odio, vel amore dignus sit*, et cetera. Respondeo, quod esse in Christo potest intelligi dupliciter. Uno modo per fidem et fidei sacramentum, secundum illud apostoli, Gal. III, 27: *quotquot baptizati estis, Christum induistis*, scilicet per fidem et fidei sacramentum. Et hoc modo scivit se apostolus in Christo esse. Alio modo dicitur aliquis esse in Christo per charitatem, et hoc modo nullus scit se esse in Christo certitudinaliter, nisi per quaedam experimenta et signa, in quantum sentit se dispositum et coniunctum in Christo, ita quod nullo modo, etiam propter mortem, permetteret se separari ab eo. Et hoc de se expertus erat apostolus, cum dicebat Rom. c. VIII, 38: *certus enim sum, quod neque mors, neque vita, etc., separabit nos a charitate*. Unde potuit habere huiusmodi signa, quod esset in charitate Christi. Secundo visionis tempus, quod fuit conveniens, *quia ante annos quatuordecim*, quia quatuordecim anni transacti erant ab eo tempore quo viderat visionem usque ad tempus quo scripsit hanc epistolam. Quando enim hanc epistolam scripsit, nondum apostolus erat positus in carcerem. Et sic videtur, quod fuit circa principium imperii Neronis, a quo post multum tempus occisus fuit. Unde si computemus annos descendentes a principio imperii Neronis usque ad quatuordecim annos, manifeste apparet, quod apostolus habuit has visiones in principio suae conversionis. Ipse enim conversus fuit ad Christum anno quo Christus passus est. Christus autem passus est circa finem Tiberii Caesaris, quo mortuo successit ei Gaius imperator, qui vixit quatuor annis, post quem Nero factus est imperator. Et sic inter Tiberium et Neronem fluxerunt quatuor anni. Et sic, additis duobus annis de tempore Tiberii, quia nondum mortuus erat quando Paulus fuit conversus, et octo de tempore Neronis, quod fluxerat usque ad tempus quando scripsit hanc epistolam, relinquatur quod a tempore suae conversionis, usque ad tempus quo hanc epistolam scripsit, fuerunt anni quatuordecim. Et ideo quidam dicunt satis probabiliter, quod apostolus has visiones habuit in illo triduo, quo post prostrationem suam a domino stetit neque videns, neque manducans, neque bibens, Act. IX, 9. Commemorat autem tempus suae conversionis apostolus ut ostendat, quod si a tempore suae conversionis tantum erat gratus Christo, ut talia sibi ostenderet, quanto magis post quatuordecim annos, cum profecerit et in auctoritate apud Deum, et in virtutibus, et gratia? Tertio videamus fastigium visionis, quod quidem est excellens, quia *raptus usque ad tertium caelum*. Sed sciendum quod aliud est furari et aliud rari. Furari quidem proprie est, cum res alicui latenter aufertur. Unde Gen. XL, 15 dicebat Ioseph: *furtim sublatus sum*. Sed rari proprie dicitur quod subito et per violentiam aufertur. Iob VI, 15: *sicut torrens raptim*, id est subito et rapide, *transit in convallibus*. Inde est quod praedones, qui violenter expoliant, dicuntur raptores. Sed attende quod aliquis homo dicitur rari ab hominibus, sicut Enoch. Sap. IV, 11: *raptus est, ne malitia*, et cetera. Aliquando rapitur anima a

corpore. Lc. XII, 20: *stulte, hac nocte animam tuam*, et cetera. Aliquando aliquis dicitur rapi a seipso, quando propter aliquid homo efficitur extra se ipsum, et hoc est idem quod extasis. Sed et extra se ipsum efficitur homo et per appetitivam virtutem et cognitivam. Per appetitivam enim virtutem homo est solum in se ipso, quando curat quae sunt sua tantum. Efficitur vero extra se ipsum, quando non curat quae sua sunt, sed quae perveniunt ad bona aliorum, et hoc facit charitas. I Cor. c. XIII, 4: *charitas non quaerit quae sua sunt*. Et de hac extasi dicit Dionysius, IV cap. de divinis nominibus: *est autem extasim faciens divinus amor non sinens amatorem sui ipsius esse, sed amatorum*, scilicet rerum amatarum. Secundum cognitivam vero aliquis efficitur extra se, quando aliquis extra naturalem modum hominis elevatur ad aliquid videndum, et de isto raptu loquitur hic apostolus. Sed sciendum quod modus naturalis humanae cognitionis est, ut cognoscat simul per vim mentalem quae est intellectus, et corporalem quae est sensus. Et inde est quod homo non habet in cognoscendo liberum iudicium intellectus, nisi quando sensus fuerint in suo vigore bene dispositi, absque aliquo ligationis impedimento, alias, cum impediuntur, etiam iudicium intellectus impeditur, sicut in dormientibus patet. Tunc ergo homo efficitur extra se secundum cognitivam, quando removetur ab hac naturali dispositione cognitionis, quae est ut intellectus, ab usu sensuum et sensibilibus rerum abstractus, ad aliqua videnda moveatur. Quod quidem contingit dupliciter, uno modo per defectum virtutis, undecumque talis defectus contingat, sicut accidit in phreneticis et aliis mente captis, et haec quidem abstractio a sensibus non est elevatio hominis, sed potius depressio, quia virtus eorum debilitatur. Alio vero modo per virtutem divinam, et tunc proprie dicitur elevatio, quia cum agens assimilet sibi patiens, abstractio quae fit virtute divina et est supra hominem, est aliquid altius, quam sit hominis natura. Et ideo raptus, sic acceptus, diffinitur sic: raptus est ab eo quod est secundum naturam in id quod est supra naturam, vi superioris naturae, elevatio. In qua quidem definitione tangitur eius genus, dum dicitur elevatio; causa efficiens, quia vi superioris naturae; et duo termini motus, scilicet a quo et in quem, cum dicitur ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra naturam. Sic ergo patet de raptu. Sequitur de termino raptus, scilicet ad quem, cum dicitur *usque in tertium caelum*. Notandum est autem, quod tertium caelum tripliciter accipitur. Uno modo secundum ea, quae sunt infra animam; alio modo secundum ea, quae sunt in anima; tertio modo secundum ea, quae sunt supra animam. Infra animam sunt omnia corpora, ut dicit Augustinus in libro de vera religione. Et sic possumus accipere triplex caelum corporeum, scilicet aereum, sydereum et Empyreum. Et hoc modo dicitur quod apostolus erat raptus usque ad tertium caelum, id est usque ad videndum ea quae sunt in caelo Empyreum, non ut existeret ibi, quia sic sciret si fuisset sive in corpore, sive extra corpus. Vel secundum Damascenum, qui non ponit caelum Empyreum, possumus dicere quod tertium caelum, ad quod raptus est apostolus, est supra octavam sphaeram, ut scilicet evidenter videret ea quae sunt supra totam naturam corporalem. Si autem accipiamus caelum secundum ea, quae sunt in ipsa anima, sic caelum debemus dicere aliquam altitudinem cognitionis, quae excedit naturalem cognitionem humanam. Est autem triplex visio, scilicet corporalis, per quam videmus et cognoscimus corporalia, sive imaginaria, qua videmus similitudines corporum, et intellectualis, qua cognoscimus naturas rerum in seipsis. Nam proprie obiectum intellectus est, quod quid est. Huiusmodi autem visiones, si fiant secundum naturalem modum, puta, si video aliquid sensibile, si imaginor aliquid prius visum, si intelligo per phantasmata, non possunt dici caelum. Sed tunc quaelibet istorum dicitur caelum, quando est supra naturalem facultatem humanae cognitionis, puta, si aliquid vides oculis corporalibus, supra facultatem naturae, sic es raptus ad primum caelum. Sicut Baltassar raptus est videns manum scribentis in pariete, ut dicitur Dan. V, 6. Si vero eleveris per imaginationem, vel per spiritum ad aliquid supernaturaliter cognoscendum, sic es raptus ad secundum caelum. Sic raptus fuit Petrus, quando vidit linteum immissum de caelo, ut dicitur Act. X, 10. Sed si aliquis videret ipsa intelligibilia et naturas ipsorum, non per sensibilia, nec per phantasmata, sic esset raptus usque ad tertium caelum. Sed sciendum est, quod rapi ad primum caelum, est alienari a sensibus corporalibus. Unde cum nullus possit abstrahi totaliter a sensibus corporeis, manifestum est quod nullus potest dici simpliciter raptus in primum caelum, sed secundum quid, in quantum contingit aliquando aliquem sic esse intentum ad unum sensum quod abstrahitur ab actu aliorum. Rapi ad secundum caelum est, quando aliquis alienatur a sensu ad videndum quaedam imaginabilia, unde tales semper consueverunt fieri in extasi. Et ideo, Act. X, 10, quando Petrus vidit linteum, dicitur quod factus fuit in extasi. Paulus vero dicitur raptus ad tertium caelum, quia sic fuit alienatus a sensibus, et sublimatus ab omnibus corporalibus, ut videret intelligibilia nuda et pura eo modo quo vident Angeli et anima separata, et, quod plus est, etiam ipsum Deum per essentiam, ut Augustinus expresse dicit XII super Genesim ad litteram, et in Glossa, et ad Paulin. in Libr. de videndo Deum. Nec etiam est probabile, ut Moyses, minister veteris testamenti ad Iudaeos,

viderit Deum, et minister novi testamenti ad gentes et doctor gentium, hoc dono fuerit privatus. Unde dicit ipse supra III, 7: *si ministratio damnationis fuit in gloria*, et cetera. De Moyse autem quod viderit Deum per essentiam, patet. Nam ipse a domino petivit Ex. XXXIII, v. 13: *ostende mihi faciem tuam*. Et licet tunc negatum fuerit sibi, non tamen dicitur, quod dominus finaliter negaverit ei. Unde dicit Augustinus, quod concessum fuit ei per hoc quod dicitur Num. XII, 6 ss.: *si quis fuerit inter vos propheta domini*, et cetera. *At vero non talis servus meus Moyses*, et cetera. Palam enim et non per aenigmata vidit Deum. Sed numquid fieri potuisset Paulo, ut non raptus videret Deum? Dicendum quod non. Nam impossibile est, quod Deus videatur in vita ista ab homine non alienato a sensibus, quia nulla imago, nullum phantasma est sufficiens medium ad Dei essentiam ostendendam, ideo oportet quod abstrahatur et alienetur a sensibus. Tertio modo accipiendo caelum secundum ea quae sunt supra animam: et sic triplex caelum est triplex hierarchia Angelorum, et secundum hoc apostolus raptus fuit usque ad tertium caelum, id est ad hoc, ut videret essentiam Dei ita clare, sicut vident eum Angeli superioris et primae hierarchiae, qui sic vident Deum, quod immediate in ipso Deo recipiunt illuminationes, et cognoscunt divina mysteria. Et sic vidit Paulus. Sic ergo vidit Dei essentiam sicut Angeli superioris hierarchiae. Ergo bene videtur, quod apostolus fuerit beatus, et per consequens fuerit immortalis. Respondeo, quod licet viderit Deum per essentiam, non tamen fuit beatus simpliciter, sed solum secundum quid. Sciendum est autem, quod visio Dei per essentiam fit per lumen aliquod, scilicet per lumen gloriae, de quo dicitur in Ps. XXXV, v. 10: *in lumine tuo videbimus lumen*. Sed aliquod lumen communicatur alicui per modum passionis, alicui vero per modum formae inhaerentis, sicut lumen solis invenitur in carbunculo et in stellis, ut forma inhaerens, id est connaturalis effecta, sed in aere invenitur ut forma transiens, et non permanens, quia transit, abeunte sole. Similiter et lumen gloriae dupliciter menti infunditur. Uno modo per modum formae connaturalis factae et permanentis, et sic facit mentem simpliciter beatam. Et hoc modo infunditur beatis in patria, et ideo dicuntur comprehensores, et, ut ita dicam, visores. Alio modo contingit lumen gloriae mentem humanam sicut quaedam passio transiens, et sic mens Pauli fuit in raptu lumine gloriae illustrata. Unde etiam ipsum nomen raptus ostendit transeundo hoc esse factum. Et ideo non fuit simpliciter glorificatus, nec habuit dotem gloriae, cum illa claritas non fuerit effecta proprietas. Et propter hoc non fuit derivata ab anima in corpus, nec in hoc statu perpetuo permansit. Unde solum actum beati habuit in ipso raptu, sed non fuit beatus. Sic per hoc patet quid apostolus scivit in suo raptu, scilicet videntis conditionem, visionis tempus et visionis fastigium. Sequitur quid nescivit, scilicet utrum esset in corpore, vel extra corpus, quod tamen dicit Deum scire. Unde dicit *sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit*; quod quidam intelligere voluerunt, ut raptus referatur ad corpus, dicentes apostolum dixisse se nescire, non quidem an anima esset coniuncta corpori in illo raptu an non, sed esset raptus secundum animam et corpus simul, ut simul corporaliter portaretur in caelum, sicut Habacuc portatus fuit Dan. ult.; an secundum animam tantum esset in visionibus Dei, ut dicitur Ez. c. VIII, 3: *in visione adduxit me in terram Israel*. Et iste fuit intellectus cuiusdam Iudaei, quem exponit Hieronymus in prologo super Daniele, ubi dicit: *denique et apostolum nostrum dicit non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse: sive in corpore*, et cetera. Sed hunc intellectum Augustinus maxime improbat II super Genesim ad litteram, quia non conveniunt cum aliis verbis apostoli. Apostolus enim dicit se raptum usque in tertium caelum; unde scivit pro certo, illud fuisse verum caelum. Scivit ergo an illud caelum esset corporeum an incorporeum, id est res incorporea. Sed si fuit incorporeum, scivit quod corporaliter ibi raptus non potuit, quia in re incorporea non potest esse corpus. Si vero corporeum fuerat, scivit quod non fuit ibi anima sine corpore; quia anima coniuncta corpori non potest esse in loco ubi non est corpus, nisi caelum incorporeum dicatur similitudo caeli corporei. Sed si sic, apostolus non dixisset se scire quod esset raptus in tertium caelum, id est in similitudinem caeli, quia, pari ratione, dicere potuisset quod fuisset raptus in corpore, id est in similitudine corporis. Dicendum est ergo, secundum Augustinum, quod divinam essentiam nullus in hac vita positus, et in hac mortali vita vivens, videre potest. Unde dicit dominus Ex. c. XXXIII, 20: *non videbit me homo, et vivet*, id est non videbit me homo, nisi totaliter separetur a corpore, ita scilicet quod anima eius non insit corpori, ut forma, vel si inest ut forma, tamen mens eius omnino in huiusmodi visione totaliter alienetur a sensibus. Et ideo dicendum est, quod hoc quod apostolus dicit se nescire, utrum scilicet in illa visione anima eius fuerit totaliter separata a corpore, unde dicit *sive extra corpus*; vel utrum anima eius extiterit in corpore, ut forma, tamen mens eius fuerit a sensibus corporeis alienata, unde dicit *sive in corpore*. Et hoc etiam alii concedunt.

Lectio 2

[87736] Super II Cor., cap. 12 l. 2 Posito primo raptu, ponitur consequenter secundus raptus. Et duo facit: primo ponitur raptus, secundo raptus excellentia, ibi *audivit arcana*, et cetera. Sed notandum, quod Glossa dicit istum raptum esse alium a primo. Et si bene consideretur, bis legitur aliquid de apostolo, ad quod possunt isti duo raptus referri. Nam Act. IX, 9 legitur de eo quod stetit tribus diebus non videns et nihil manducans, neque bibens, et ad hoc potest referri primus raptus, ut scilicet tunc fuerit raptus usque ad tertium caelum. Sed Act. XXII, 17 legitur quod factus est in templo in stupore mentis, et ad hoc refertur iste secundus raptus. Sed hoc non videtur verisimile, quia quando in stupore mentis factus fuit, missus iam fuerat in carcerem apostolus; sed hanc epistolam scripsit apostolus diu ante, unde prius scripta fuit haec epistola, quam apostolus fuisset in stupore. Et ideo dicendum est, quod differt iste raptus a primo, quantum ad id in quod raptus est. Nam in primo raptus est in tertium caelum; in secundo vero in Paradisum Dei. Si vero aliquis tertium caelum acciperet corporaliter, secundum primam acceptionem caelorum superius positam, vel si fuerit visio imaginaria, posset similiter dicere Paradisum corporalem, ut diceretur quod fuerit raptus in Paradisum terrestrem. Sed hoc est contra intentionem Augustini, secundum quem dicimus, quod fuit raptus in tertium caelum, id est visionem intelligibilem, secundum quod in se ipsis et in propriis naturis videntur, ut supra dictum est. Unde secundum hoc oportet non aliud intelligere per caelum, et aliud per Paradisum, sed unum et idem per utrumque, scilicet gloriam sanctorum, sed secundum aliud et aliud. Caelum enim dicit altitudinem quamdam cum claritate, Paradisus vero quamdam iucundam suavitatem. In sanctis autem beatis et Angelis Deum videntibus sunt excellenter haec duo, quia est in eis excellentissima claritas, qua Deum vident, et summa suavitas, qua Deo fruuntur. Et ideo dicuntur esse in caelo quantum ad claritatem, et in Paradiso quantum ad suavitatem. Is. LXVI, 14: *videbitis et gaudebitis*, et cetera. Fuit ergo utrumque collatum apostolo, ut scilicet sublimaretur ad illam altissimam claritatem cognitionis, et hoc significat cum dicit *ad tertium caelum*, et ut sentiret suavitatem divinae dulcedinis, unde dicit *in Paradisum*. Ps. XXX, 20: *magna multitudo dulcedinis tuae*, et cetera. Apoc. II, 17: *vincenti dabo manna absconditum*, et cetera. Et ista dulcedo est gaudium de divina fruitione, de qua Matth. XXV, 21 dicitur *intra in gaudium domini tui*. Sic ergo patet terminus raptus, quia *in Paradisum*, id est in eam dulcedinem, qua indeficienter reficiuntur illi, qui sunt in caelesti Ierusalem. Sequitur consequenter ipsius raptus excellentia, quia *audivit arcana verba, quae non licet homini loqui*. Et hoc potest dupliciter exponi. Uno modo, ut *ly homini* construatur cum *licet et loqui*; et sensus est: *audivit arcana verba*, id est percepit intima cognitione, secreta de Dei essentia quasi per verba, quae scilicet verba non est licitum ut homini dicantur. Alio modo, ut *ly homini* construatur solum cum *non licet*, et tunc est sensus: *audivit verba*, etc., quae verba non licet homini loqui, homini scilicet imperfecto. Sciendum autem, quod secundum Augustinum, Paulus est raptus ad videndum divinam essentiam, quae quidem non potest videri per aliquam similitudinem creatam. Unde manifestum est, quod illud quod Paulus vidit de essentia divina nulla lingua humana potest dici, alias Deus non esset incomprehensibilis. Et ideo secundum primam expositionem dicendum est *audivit*, id est consideravit *arcana verba*, id est magnificentiam divinitatis, quam nullus homo potest loqui. Dicit autem *audivit* pro vidit, quia illa consideratio fuit secundum interiorem actum animae, in quo idem est auditus et visus, secundum quod dicitur Num. XII, 8: *ore ad os loquitur ei et palam*, et cetera. Dicitur autem illa consideratio visio, inquantum Deus videtur in hoc, et locutio, inquantum homo in ipsa instruitur de divinis. Et quia huiusmodi spiritualia non sunt pandenda simplicibus et imperfectis, sed perfectis, secundum quod dicitur I Cor. II, 6: *sapientiam loquimur inter perfectos*, ideo, secundo modo, exponitur quod secreta, quae ibi *audivit, non licet mihi loqui homini*, id est imperfectis, sed spiritualibus, inter quos loquimur sapientiam. Prov. XXV, 2: *gloria Dei est celare verbum*, id est hoc ipsum, quod necesse est celare magnalia Dei, pertinet ad gloriam Dei. Psalmus secundum translationem Hieronymi: *tibi silet laus, Deus*, id est quod incomprehensibilis est verbis nostris. Deinde cum dicit *pro huiusmodi gloriabor*, etc., ostendit quomodo se habet ad gloriam. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit se non gloriari de huiusmodi revelationibus; secundo insinuat se habere aliquid praeter illud unde gloriari possit, ibi *nam et si voluero*, etc.; tertio assignat causam, quare non gloriatur de omnibus, ibi *parco autem, ne quis*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod hoc quod dicit *pro huiusmodi autem gloriabor*, etc., potest dupliciter legi. Uno modo, ut apostolus ostendat se esse ipsum pro quo gloriatur, ut scilicet ipse sit qui vidit has visiones; alio modo, ut ostendat quod alius sit qui vidit has visiones. Sciendum est enim, quod in homine duo possunt considerari, scilicet donum Dei et humana conditio. Si ergo aliquis gloriatur in aliquo dono Dei, ut a Deo accepto, illa est bona gloria, quia sic in domino gloriatur, ut dictum est supra, X, 17. Sed si gloriatur de illo

dono, sicut a se habito, tunc mala est gloriatio huiusmodi. I Cor. IV, 7: *quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Dicit ergo apostolus, secundum hoc: *pro huiusmodi*, scilicet visionibus et donis Dei mihi collatis, *gloriabor, pro me autem non*, id est non gloriabor inde, quasi a me acceperim, quia a Deo habui. Sed si pro me oportet gloriari, *nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis*, id est non habeo unde possim gloriari, nisi de infirma conditione mea. Si autem exponatur, ut ostendat alium esse, qui vidit, etsi ipse sit, tunc est sensus, ut quasi loquatur de quodam alio, dicens *pro huiusmodi gloriabor*, id est pro illo homine, qui hoc vidit et qui haec dona recepit, gloriabor; sed *pro me*, quasi velim manifestare me esse talem, *nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus meis*, id est de tribulationibus quas patior. Sed quia isti possent sibi dicere: o apostole, non est mirum si non gloriaris, quia non habes unde glorieris; ideo apostolus ostendit quod etiam praeter illas visiones habet aliquid unde possit gloriari, dicens: licet pro huiusmodi homine glorier, et non pro me, tamen etiam bene pro me possum gloriari. *Nam, si voluero gloriari, etc.*, vel pro huiusmodi tribulationibus, vel pro aliis mihi a Deo collatis, vel etiam pro infirmitatibus, *non ero insipiens*, id est non insipienter agam. Et quare? *Veritatem enim dicam* de aliis, de quibus praeter dictas visiones gloriari possum. Dicit autem *non ero insipiens*, quia gloriabatur de his quae habebat. Quando enim gloriatur quis de his quae non habet, stulte gloriatur. Apoc. III, 17: *dicis quia dives sum, et nullius egeo, et nescis*, et cetera. Et quia gloriabatur ex causa sufficienti, ut ex praedictis est manifestum. Consequenter autem cum dicit *parco autem, etc.*, ostendit rationem quare non gloriatur de omnibus si potest gloriari; quae quidem ratio est, ut eis parcat. Unde dicit *parco autem, etc.*, quasi dicat: possem de pluribus aliis gloriari, sed *parco*, id est parce glorior, vel *parco* vobis commendando me, nolens esse onerosus vobis. Nam talia mihi Deus concessit, quae si sciretis, reputaretis me multo maiorem, et haec sunt dona gratuita multa, quae habebat apostolus. Ex quibus homines huius mundi consueverunt plus commendare homines, et maiores eos reputare quam ex gratum facientibus. Et ideo dicit: nolo ex gratuitis commendari, et ideo *parco*, id est non glorior. Et quare? *Ne quis existimet me*, commendare, vel gloriari, *supra id quod videt*, et cetera. Vel aliter: homo dupliciter cognoscitur, per conversationem et doctrinam suam; apostolus autem nolebat aliqua de se dicere, licet posset, quae excedebant et vitam et doctrinam suam. Et ideo *parco autem, ne quis existimet me esse supra id quod videt*, de conversatione mea exteriori, *aut audit aliquid ex me*, id est ex doctrina praedicationis, et exhortationis, et instructionis meae: quia forte crederent eum esse vel immortalem, vel Angelum. Prov. XI, 12: *vir prudens tacebit*. Prov. XXIX, 11: *totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt*, et cetera. Vel dicit *parco autem, etc.*, pro detractoribus, scilicet pseudo, qui dicebant eum gloriari ex elatione et non ex causa, neque de his quae in ipso erant. Et ideo dicit *parco autem*, id est parce glorior, *ne quis pseudo existimet me* excedere elationis spiritu, *supra id*, id est in aliquid, *quod videt in me, vel audit ex me*, id est supra posse meritorium. Ps. CXXX, 1: *domine, non est exaltatum cor meum*, et cetera. Eccli. c. III, 20: *quanto magnus es*, et cetera.

Lectio 3

[87737] Super II Cor., cap. 12 l. 3 Hic agit de remedio adhibito contra superbiam. Et circa hoc tria facit. Primo enim ponit remedium adhibitum; secundo manifestat suam orationem de remedio removendo, ibi *propter quod ter dominum*, etc.; tertio insinuat domini responsionem assignantis rationem de adhibito remedio, ibi *et dixit mihi dominus*, et cetera. Circa primum sciendum est quod plerumque sapiens medicus procurat et permittit supervenire infirmo minorem morbum, ut maiorem curet, vel vitet, sicut ut curet spasmus, procurat febrem; hoc evidenter in se beatus apostolus a medico animarum domino nostro Iesu Christo factum ostendit. Christus enim, velut medicus animarum summus, ad curandum graves animae morbos permittit plurimos electos suos et magnos in morbis corporum graviter affligi, et, quod plus est, ad curandum maiora crimina, permittit incidere in minora etiam mortalia. Inter omnia vero peccata gravius peccatum est superbia. Nam sicut charitas est radix et initium virtutum, sic superbia est radix et initium omnium vitiorum. Eccli. X, 15: *initium omnis peccati superbia*. Quod sic patet: charitas enim ideo dicitur radix omnium virtutum, quia coniungit Deo, qui est ultimus finis. Unde sicut finis est principium omnium operabilium, ita charitas est principium omnium virtutum. Superbia autem avertit a Deo. Superbia enim est appetitus inordinatus propriae excellentiae. Si enim aliquis appetit aliquam excellentiam sub Deo, si moderate quidem appetit, et propter bonum, sustineri potest; si vero non debito ordine, potest quidem alia vitia incurrere, scilicet ambitionis, avaritiae, seu inanis gloriae, et huiusmodi, tamen non est proprie superbia, nisi quando quis appetit excellentiam, non ordinando illam ad Deum. Et ideo superbia

proprie dicta separat a Deo, et est radix omnium vitiorum, et pessimum omnium; propter quod *Deus resistit superbis*, ut dicitur Iac. IV, 6. Quia ergo in bonis est maxime materia huius vitii, scilicet superbiae, quia eius materia est bonum, permittit aliquando electos suos impediri, ex aliqua sui parte, ut per infirmitatem, vel per aliquem defectum, et aliquando etiam per peccatum mortale, ab huiusmodi bono, ut sic ex hac parte humilientur, quod ex illa non superbiant, et homo sic humiliatus recognoscat se suis viribus stare non posse. Unde dicitur Rom. VIII, 28: *diligentibus Deum omnia*, etc., non quidem ex eorum peccato, sed ex ordinatione Dei. Quia igitur apostolus magnam habebat superbiendi materiam, et quantum ad specialem electionem, qua a domino electus est, Act. IX, 15: *vas electionis est*, etc., et quantum ad secretorum Dei cognitionem, quia hic dicit se *raptum in tertium caelum et in Paradisum, ubi audivit arcana verba quae non licet homini loqui*, et quantum ad malorum perpeccionem, quia supra XI, 23: *in carceribus plurimis, in infirmitatibus, ter virgis caesus sum*, etc., et quantum ad virginalem integritatem, quia *volo omnes esse sicut et ego*, I Cor. VII, 7, et quantum ad bonorum operationem, quia, supra, *plus omnibus laboravi*, et specialiter quantum ad maximam scientiam qua emicuit, quae specialiter inflat: ideo dominus adhibuit ei remedium, ne in superbiam extolleretur. Et hoc est quod dicit *et ne magnitudo revelationis mihi factae extollat me*, in superbiam. Eccli. VI, 2: *non te extollas in cogitatione animae tuae velut taurus*, et cetera. Ps. LXXXVII, 16: *exaltatus autem humiliatus*, et cetera. Et dicit, ut ostendat sibi factas fuisse revelationes praedictas, *datus est mihi*, id est ad meam utilitatem et humiliationem. Iob XXX, v. 22: *elevasti me, et quasi super ventum ponens*, et cetera. Datus est, inquam, mihi *stimulus*, crucians corpus meum per infirmitatem corporis, ut anima sanetur; quia, ad litteram, dicitur quod fuit vehementer afflicto dolore iliaco. Vel *stimulus carnis meae*, id est concupiscentiae surgentis ex carne mea, a qua multum infestabatur. Rom. VII, 15: *non enim, quod volo*, etc.: *igitur ego ipse mente servio legi Dei*, et cetera. Unde Augustinus dicit quod inerant ei motus concupiscentiae, quos tamen divina gratia refraenabat. Iste, inquam, stimulus est *Angelus Satanae*, id est Angelus malignus. Est autem Angelus a Deo missus seu permissus, sed Satanae, quia Satanae intentio est ut subvertat, Dei vero ut humiliet et probatum reddat. Timeat peccator, si apostolus et vas electionis securus non erat. De remotione autem huius stimuli removendi sollicitus erat apostolus. Unde propter hoc orabat. Et hoc est quod subdit *propter quod ter*, et cetera. Ubi sciendum est, quod infirmus nesciens processum medici apponentis mordax emplastrum, rogat medicum, ut removeat; quod tamen sciens medicus causam quare faciat, scilicet propter sanitatem, non exaudit eum quantum ad voluntatem petentis, magis curans de eius utilitate. Sic apostolus sentiens stimulum sibi gravem esse, ad singularis medici confugit auxilium, ut eum removeat. Ter enim expresse et devote rogavit, ut Deus tolleret ab eo, scilicet stimulum. II Par. c. XX, 12: *cum ignoremus quod agere debeamus*, et cetera. Forte pluries hoc petiit, sed expresse et instanter ter eum petiit, vel ter, id est multoties. Ternarius enim est numerus perfectus. Et vere ipse rogandus est, *quia ipse vulnerat, et medetur*, Iob V, 18. Lc. XXII, v. 40: *orate ne intretis in tentationem*, et cetera. Sequitur responsio domini *et dixit mihi dominus*, et cetera. Ubi duo facit. Primo ponit domini responsionem; secundo responsionis rationem assignat, ibi *nam virtus*, et cetera. Dicit ergo: ego rogavi, sed dominus dixit mihi *sufficit tibi*, etc., quasi dicat: non est tibi necessarium, quod infirmitas corporis recedat a te, quia non est periculosa, quia non duceris ad impatientiam, cum gratia mea confortet te; nec infirmitas concupiscentiae, quia non protrahet te ad peccatum, quia gratia mea proteget te. Rom. c. III, 24: *iustificati gratis*, et cetera. Et vere sufficit gratia Dei ad mala vitanda, ad bona facienda, et ad vitam consequendam aeternam. I Cor. XV, 10: *gratia Dei sum id quod sum*, et cetera. Rom. VI, 23: *gratia Dei vita aeterna*. Sed contra Io. XV, 16: *quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis*, et cetera. Aut ergo Paulus discrete petivit, et tunc debuit exaudiri; aut indiscrete, et tunc peccavit. Respondeo. Dicendum est quod de una et eadem re potest homo dupliciter loqui. Uno modo secundum se et naturam illius rei; alio modo secundum ordinem ad aliud. Et sic contingit, quod illud quod est malum secundum se, est vitandum: secundum ordinem ad aliud est appetendum. Sicut potio in quantum secundum se est amara, est vitanda, tamen qui considerat eam secundum ordinem ad sanitatem, appetit eam. Ergo et stimulus carnis secundum se est vitandus ut affligens, in quantum vero est via ad virtutem et exercitium virtutis, est appetendus. Apostolus autem, quia nondum revelatum ei erat illud secretum divinae providentiae, ut ad utilitatem suam cederet, considerabat sibi malum quantum in se est, et ideo petierat suam amotionem, nec in eo peccavit; sed Deus, qui ordinaverat hoc ad bonum humilitatis suae, non exaudit eum quantum ad eius voluntatem; quod tamen sciens, postmodum apostolus gloriabatur cum diceret: *libenter gloriabor in infirmitatibus meis*, et cetera. Et licet non exaudierit eum quantum ad voluntatem, exaudit tamen eum, et exaudit sanctos suos, quantum ad eius utilitatem. Unde dicit Hieronymus in epistola ad Paulinum: *bonus dominus, qui saepe non tribuit quod*

volumus, ut tribuat quod mallems. Rationem autem suae responsionis subdit consequenter, cum dicit *nam virtus*, et cetera. Mirus modus loquendi. *Virtus in infirmitate perficitur*: ignis in aqua crescit. Intelligi vero potest hoc, quod dicitur *virtus perficitur in infirmitate*, dupliciter, scilicet materialiter et occasionaliter. Si accipiatur materialiter, tunc est sensus: *virtus in infirmitate perficitur*, id est infirmitas est materia exercendae virtutis. Et primo humilitatis, ut supra dictum est, secundo patientiae, Iac. I, 3: *tribulatio patientiam operatur*, tertio temperantiae, quia ex infirmitate debilitatur fomes, et temperatus efficitur quis. Si vero accipiatur occasionaliter, tunc *virtus in infirmitate perficitur*, id est occasio perveniendi ad perfectam virtutem, quia homo sciens se infirmum, magis sollicitatur ad resistendum, et ex hoc, quod magis resistit et pugnat, efficitur exercitior et per consequens fortior. Et ideo Levit. legitur et Iudic. c. III, 1 s., quod dominus noluit destruere omnes habitatores terrae; sed aliquos reservavit, ut scilicet filii Israel exercitarentur pugnando cum eis. Sic etiam Scipio volebat destructionem civitatis Carthaginensis, ut scilicet dum Romani haberent hostes exterius, non sentirent hostes interiores, contra quos durius bellum est, quam contra exteriores, ut ipse dicebat. Consequenter ponit apostolus effectum huius responsionis dominicae, dicens *libenter gloriabor*, et cetera. Ponit autem duplicem effectum. Unus est gloriationis; unde dicit: quia virtus mea perficitur in infirmitatibus, igitur *libenter gloriabor in infirmitatibus meis*, id est mihi ad utilitatem meam datis. Et hoc, quia magis coniungitur Christo. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce*, etc., Gal. ult. Eccli. c. X, 34: *qui in paupertate gloriatur*, et cetera. Et ratio quod libenter gloriabor, *ut inhabitet in me virtus Christi*, ut scilicet per infirmitates inhabitet et consummetur in me gratia Christi. Is. XL, 29: *qui dat lapso virtutem*, et cetera. Alius effectus est gaudii, unde dicit *propter quod complaceo*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit huiusmodi effectum; secundo huius effectus rationem assignat, ibi *cum enim infirmor*, et cetera. Ponit autem effectum gaudii et materiam gaudii. Dicit ergo *propter quod*, quia virtus Christi habitat in me in infirmitatibus et in tribulationibus omnibus, et ideo *complaceo mihi*, id est multum delector et gaudeo dictis infirmitatibus meis. Iac. I, 2: *omne gaudium existimate, fratres*, et cetera. Defectus autem in quibus propter gratiam Christi abundanter delectatur, enumerat. Et primo illos, qui sunt a causa interiori, et huiusmodi sunt infirmitates, et ideo dicit *in infirmitatibus*. Ps. XV, 4: *multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt*, scilicet ad gratiam. Secundo, illos qui sunt a causa exteriori. Et hos quidem quantum ad verbum, cum dicit *in contumeliis*, scilicet mihi illatis. Act. V, v. 41: *ibant apostoli gaudentes*, etc.; et quantum ad factum, et hoc, vel quantum ad defectum bonorum, cum dicit *in necessitatibus*, id est in penuriis necessariorum et in paupertate qua premebatur. Et hoc modo accipitur necessitas, cum dicitur Rom. XII, v. 13: *necessitatibus sanctorum communicantes*. Vel quantum ad experimentum malorum illatorum, et hoc quantum ad exteriora, Matth. V, 10: *beati qui persecutionem*, etc. cum dicit *in persecutionibus*, scilicet corporis, quas de loco ad locum et ubique experimur. Et quantum ad interiora, dicens *in angustiis*, id est in anxietatibus animi. Dan. c. XIII, 22: *angustiae sunt mihi undique*, et cetera. Sed materia omnium horum, quae faciunt ad gaudium est, quia *pro Christo*, quasi dicat: ideo complaceo, quia propter Christum patior. I Petr. IV, 15: *nemo vestrum patiatur quasi homicida, vel fur*. Et huius gaudii rationem assignat, dicens *cum enim infirmor*, etc., quasi dicat: merito complaceo mihi in illis, quia quando infirmor, etc., id est quando ex his, quae in me sunt, vel ex persecutione aliorum incido in aliquod praedictorum, adhibetur mihi auxilium divinum, per quod confirmor. Ps. XCIII, 19: *consolationes tuae laetificaverunt animam meam*. Joel III, 10: *infirmus dicat, quia ego fortis sum*. Supra IV, 16: *licet is qui foris est, noster homo corrumpatur*, et cetera. Ex. I, 12 legitur, quod quanto plus premebantur filii Israel, tanto plus multiplicabantur.

Lectio 4

[87738] Super II Cor., cap. 12 l. 4 Posita commendatione sua consequenter apostolus excusat se de his quae dixit, ostendens se coactum hoc dixisse, quae ad gloriam suam pertinent. Et circa hoc duo facit. Primo imponit Corinthiis causam eiusmodi gloriationis; secundo exponit et manifestat hanc causam, ibi *ego enim debui*, et cetera. Dicit ergo: confiteor quod in his omnibus commendationibus meis *factus sum insipiens*, id est videtur vobis, quod opus insipientis fecerim, sed hoc non ex me, nec sponte, immo coactus feci, et vestra culpa fuit, quia *vos me coegistis*, id est dedistis mihi occasionem. Frequenter enim subditi cogunt praelatos aliqua facere, quae insipienter facta esse iudicari possunt, sed tamen pro loco et tempore sapienter facta sunt. Hoc autem quod dixerat in communi, scilicet quod ipsi fuerant causa suae commendationis, exponit consequenter, cum dicit *ego enim debui*, etc.; ubi dicit quod ipsi fuerunt causa suae commendationis, primo omittendo bona quae facere

debuissent, in quo exaggerat eorum ingratitude; secundo committendo mala, in quo detestatur eorum malitiam, ibi *timeo enim ne forte*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo commemorat quid facere debuissent, ostendens causam, ibi *nihil enim minus*, etc.; secundo removet ipsorum excusationem, ibi *quid est enim quod minus*, et cetera. Dicit ergo: vere vos me coegistis, quia vos debuissetis facere illud quod ego feci. Unde dicit *ego debui commendari a vobis*, quod non fecistis quando necesse erat, scilicet quando pseudo vilipendendo me, et praeferendo se reddebant vilem doctrinam et Evangelium Christi a me praedicatum. Unde quia vos non commendastis me, ne deperiret fides Christi in vobis, prorupi in commendationem propriam. Sed contra supra III, 1 dicit: *numquid egemus commendationibus epistolis*, et cetera. Quare ergo voluit commendari ab istis? Respondeo. Dicendum est quod apostolus propter se non egebat commendationibus sed propter alios, ut scilicet dum commendaretur, doctrina sua esset in maiori auctoritate, et pseudo confutarentur. Sed quia possent isti dicere: ideo non commendavimus te, quia non est in te aliquid commendatione dignum, propter hoc apostolus probat eis, quod bene poterant eum commendare, cum dicit *nihil enim*, etc., ostendens esse in se multa commendatione digna. Et primo quantum ad praeterita bona, quae fecit; secundo quantum ad futura, quae facere intendit, ibi *ecce tertio hoc paratus*, et cetera. Ostendit autem praeterita commendabilia, quae fecit primo in generali, quantum ad omnes Ecclesias; secundo in speciali, quantum ad ea, quae egit apud eos, ibi *tametsi nihil*, etc.; tertio excludit obiectionem, ibi *quid est enim*, et cetera. Dicit ergo: merito debui commendari a vobis, quia multa sunt in me commendatione digna. Nam *nihil minus feci ab eis*, scilicet Petro et Iacobo et Ioanne, *qui sunt supra modum apostoli*, id est qui videntur a quibusdam digniores apostoli, quam ego sum. Pseudo enim dicebant, quod erant docti a Petro et Ioanne, qui fuerunt docti a Christo, et quod Petrus et Ioannes servabant legalia, unde et ipsi debebant servare. Sed quia nihil minus feci ab eis, nec quantum ad praedicationem, nec quantum ad conversionem fidelium, ostensiones miraculorum, et perperationem laborum, immo plus, quia ut supra plus omnibus laboravi, I Cor. c. XV, 10: *abundantius omnibus*, etc.; ideo magis sum commendandus. Vel dicuntur *supra modum apostoli*, scilicet Petrus, Ioannes et Iacobus, quia fuerunt primo conversi ad Christum. I Cor. XV, 8: *novissime autem visus est et mihi*, et cetera. Si secundum hoc accipiatur, nihil tamen minus fecit eis, quia in modico tempore, et postquam conversus fuit, plus laboravit. Sed esto quod nihil fecerim quantum ad Ecclesias, per quod possem commendari, multa tamen specialia egi apud vos, de quibus potuissetis me commendare. Et ideo dicit *tametsi nihil*, id est, dato, quod nihil fecerim in comparatione ad eos, tamen effectus meae virtutis manifeste apparent in vobis, et, primo, quantum ad praedicationem nostram, qua conversi estis ad fidem. Et sum apostolus vester. Et ideo dicit *signa apostolatus mei*, id est meae praedicationis, *facta sunt supra vos*, a Deo, in quantum credentes conversi estis. I Cor. IX, v. 2: *signaculum apostolatus mei vos estis*. I Cor. IV, 15: *in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui*. Secundo per conversationem, per quam confirmatur fides, quia quando vita concordat doctrinae, maioris auctoritatis est doctrina. Et virtus praedicatoris magis apparet per patientiam. Prov. XIX, 11: *doctrina viri per patientiam noscitur*. Et ideo dicit *in omni patientia*. Tertio quantum ad operationem miraculorum. Et ideo dicit *in signis*, et cetera. Mc. ult. *illi autem profecti*, et cetera. Et haec tria distinguuntur, quia virtus est commune ad omnia miracula. Nam virtus est ultimum de potentia. Et ideo aliquid dicitur virtuosum, quia ex magna virtute. Quia ergo miracula fiunt ex magna virtute, scilicet divina, ideo dicuntur virtutes. Signum vero refertur ad minus miraculum. Prodigium autem ad maximum. Vel dicit signa quantum ad miracula facta de praesenti, prodigia quantum ad miracula de futuris. Vel signa et prodigia dicit miracula quae fiunt contra naturam, sicut illuminatio caeci, suscitatio mortui, et cetera. Virtutes vero dicit, quae sunt secundum naturam, sed non eo modo quo natura facit, sicut quod ad impositionem manus statim sanentur infirmi, quod etiam natura facit, sed successive. Vel virtutes dicit virtutes mentis, sicut est castitas et huiusmodi. Consequenter excludit obiectionem cum dicit *quid enim est quod minus*, et cetera. Possent enim Corinthii respondere ad praedicta, et dicere: verum est quod multa bona fecisti et magna, et tamen alii fecerunt plura et maiora quam tu, et ideo apud eos et in eorum comparatione nolumus te commendare. Et ideo hoc excludit, ostendens quod nihil minus fecit quam illi, sed plus. Et ideo dicit *quid est enim quod minus habuistis a me prae caeteris Ecclesiis*, id est quam aliae Ecclesiae Christi habuerunt per illos quantum ad spiritualia? Quasi dicat: nihil; quia ipsi praedicaverunt fidem, et apostolus praedicavit; illi ostenderunt signa et virtutes, et apostolus similiter. Et non solum non minus habuistis, sed plus, quia alii apostoli vivebant de sumptibus illorum quibus praedicabant; sed apostolus non, quia nihil accepit a Corinthiis. Et ideo dicit *nisi quod ego ipse non gravavi vos*, accipiendo vestra, quasi dicat: nihil habuistis minus, nisi hoc forte reputetis minus, quia nihil accepi a vobis, quod tamen plus est. Act. XX, 34: *ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, necessaria ministraverunt*, et cetera. II Thess.

III, 8: *nocte ac die laborantes*, et cetera. Is. XXXIII, 15: *qui excutit manus suas*, et cetera. Quod si hoc ipsum reputatis iniuriam, scilicet quod nolui vestra recipere, quod feci, quia non dilexi vos, et videtur vobis quod male fecerim, parcatis mihi. Et ideo dicit ironice loquendo *donate*, id est parcite, *mihi hanc iniuriam*. Hoc modo accipitur donare Eph. IV, 32: *donantes invicem, sicut et Christus vobis donavit*.

Lectio 5

[87739] Super II Cor., cap. 12 l. 5 Hic ostendit se esse commendabilem quantum ad bona futura, quae facere intendit. Et tria facit. Primo ostendit suum propositum de futuro bono, quod intendit; secundo propositi huius rationem assignat, ibi *non enim quaero quae vestra sunt*, etc.; tertio ad rationem, similitudinem adhibet, ibi *nec enim debent*, et cetera. Sciendum est circa primum, quod aliquando contingit, quod ideo aliqui non accipiunt uno tempore, ut reservent se ad aliud tempus, in quo possint et plus recipere et audacius. Ne ergo isti simile crederent de apostolo, ut ideo noluisset prima vice recipere ab eis, ut postmodum reciperet plus, dicit, quod non solum hoc fecit olim, sed etiam paratus est facere in futurum. Unde dicit *ecce iam tertio*, id est tertia vice, *paratus sum venire ad vos, et non ero vobis gravis*; quasi dicat: nec etiam tunc gravabo vos, accipiendo vestra. Supra II: *in omnibus sine onere me servavi et servabo*. Iob XXVII, 6: *iustificationem quam coepi tenere*, et cetera. Dicit autem *tertio paratus sum venire*, et non dicit tertio venio, quia bene ter paratus fuit ire ad eos, sed tamen non ivit nisi bis. Paratus enim fuit ire prima vice, et tunc ivit, et conversi sunt. Secunda vice fuit paratus, et fuit impeditus propter peccatum eorum, et tunc non ivit, de quo excusat se in principio huius epistolae. Modo est paratus ire tertio, et ivit, unde bis ivit, et ter fuit paratus ire. Rationem autem huius boni propositi subdit, dicens *non enim quaero*, etc., quae talis est: constat quod artifex disponit opus suum secundum finem quem intendit; praedicatores autem in praedicando, aliqui intendunt quaestum et bona temporalia, et ideo totam praedicationem ad hoc ordinant et disponunt; aliqui vero intendunt salutem animarum, et ideo hoc modo disponunt praedicationem suam, secundum quod vident expedire saluti illorum quibus praedicant. Quia ergo apostolus intendebat in praedicatione sua salutem Corinthiorum, et videbat, quod non expediebat quod reciperet ab eis sumptus, tum ut confutaret pseudo, tum etiam quia avari erant, ideo noluit accipere sumptus. Et ideo huius rationem assignat, dicens: ideo non gravabo vos, sumptus accipiendo, quia *non quaero quae vestra sunt*, in praedicatione mea, *sed vos*, et vestram salutem procurare intendo. Phil. IV, 17: *non quaero datum, sed fructum*. Et ideo dominus dixit apostolis: *faciam vos fieri piscatores hominum*, non pecuniae. Hoc etiam figuratur Gen. XLVII, 19, ubi legitur, quod Ioseph emit Aegyptios in servitutem regis, quia bonus praedicator debet ad hoc studere, ut infideles convertat ad servitium Christi. Sed huiusmodi rationi adaptat similitudinem, cum dicit *nec enim debent*, et cetera. Et primo ponit similitudinem; secundo adaptat eam, ibi *ego autem libentissime*, etc.; tertio arguit eorum ingratitude, ibi *licet plus vos*, et cetera. Dicit ergo: quod autem non quaeram vestra, patet per simile. Videmus enim, quod parentes carnales debent thesaurizare filiis carnalibus, quia *filiis non debent thesaurizare parentibus, sed parentes filiis*. Cum ergo ego sim pater vester spiritualis, et vos sitis filii mei, nolo quod vos thesaurizetis mihi, sed ego vobis. Sed hic est quaestio de patribus carnalibus. Nam Ex. XX, 12 dicitur: *honora patrem tuum*, et cetera. In quo etiam praecipitur nobis, quod ministremus eis necessaria. Ergo filii tenentur thesaurizare parentibus. Respondeo. Dicendum est quod ex praecepto tenentur filii ministrare et subvenire parentibus in necessariis, non autem congregare et thesaurizare eis. Nam thesaurizatio et congregatio fit in posterum. Sed nos videmus quod secundum naturam filii succedunt parentibus, et non e contrario, nisi in aliquo tristi eventu; et ideo naturaliter amor parentum est ad hoc, ut congregent filios. Et hoc modo loquitur apostolus. Exodi autem c. XX, 12 loquitur dominus de subventionem in necessariis. Item quaestio oritur de hoc quod dicit *parentes filiis*, et cetera. Ergo cum praelati sint parentes nostri spirituales, videtur quod male fecerint principes et alii dando divitias praelatis. Responsio. Dicendum est quod non dederunt praelatis propter se, sed propter pauperes. Et ideo non dederunt eis, sed pauperibus. Et hoc dominus monet Matth. VI, 20: *thesaurizate vobis thesauros in caelis*, et cetera. Praelatis autem dantur tamquam pauperum dispensatoribus. Consequenter positam similitudinem adaptat. In similitudine autem duo proposuit. Unum est, quod filii non debent thesaurizare parentibus, et hoc iam patet; et aliud est, quod parentes debent thesaurizare filiis, et dare. Et quantum ad hoc dicit: quia ergo ego sum pater vester, ideo paratus sum dare vobis. Et hoc est quod dicit *ego libentissime impendam vobis bona*, non solum bona spiritualia, praedicando et exempla monstrando, sed etiam temporalia, quod et faciebat, in quantum praedicabat et serviebat eis cum sumptibus aliarum Ecclesiarum. Haec tria ministrare debet

quilibet praelatus suis subditis. Unde dominus dixit ter Petro Io. XXI, 17: *pasce oves meas*, id est pasce verbo, pasce exemplo, pasce temporali subsidio. Et non solum ista impendam vobis, sed paratus sum mori pro salute animarum vestrarum. Unde dicit *et superimpendar pro animabus vestris*. Io. XV, 13: *maiolem charitatem nemo habet*, et cetera. I Io. III, 16: *si Christus animam suam pro nobis posuit, et vos debetis*, et cetera. Io. X, 11: *bonus pastor animam suam*, et cetera. Ingratitudinem istorum increpat consequenter, dicens *licet plus vos diligens*, etc., quasi dicat: libenter impendar pro vobis, licet sitis ingrati, quia *licet plus vos diligens*, et cetera. Et haec comparatio potest exponi dupliciter. Uno modo sic: licet plus diligam vos quam pseudo, tamen minus diligor, scilicet a vobis, quam diligentur pseudo, quos plus diligitis quam me. Et sic patet, quod ego plus vos diligo, quam illi; quia ego quaero salutem vestram tantum, illi vero bona vestra solum. Alio modo sic: licet plus diligam, scilicet vos, quam alias Ecclesias, tamen minus diligor a vobis, quam ab aliis Ecclesiis. Phil. I, v. 8: *testis est mihi Deus quomodo cupiam*, et cetera. Et quod plus dilexerit Corinthienses, quam alias Ecclesias, patet, quia plus pro eis laboravit. Illud autem in quo plus laboramus, magis consuevimus diligere. Consequenter cum dicit *esto, ego vos*, etc., removet suspicionem. Et primo ponit suspicionem ipsam; secundo excludit eam, ibi *numquid per aliquem*, etc.; tertio rationem exclusionis assignat, ibi *olim putatis quod excusemus*, et cetera. Posset autem esse istorum suspicio talis, quod ideo ipse ab eis per se ipsum non acceperit, ut per alios dolose ab eis plus accipiat. Et ideo dicit, hoc ponens, *esto*, id est dato et concesso, quod *ego*, in persona mea et eorum qui mecum sunt, aliquid accipiendo *non gravavi vos, sed*, sicut credidistis, *cum essem astutus, dolo*, etc., id est per alios detraxi vobis bona vestra plurima: sed hoc est falsum, quia nihil ex dolo feci. I Thess. II, 3: *exhortatio nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo*. Nam ipse erat verus Israelita, in quo dolus non fuit, Io. I, 47. Hanc ergo suspicionem excludit consequenter, cum dicit *numquid per aliquem*, et cetera. Et primo in generali, secundo in speciali. In generali sic: si per alios voluissem surripere vestra, misissem aliquos, qui hoc procurarent apud vos. Sed *numquid per aliquem eorum quem misi ad vos, circumveni vos*, extorquendo per eos vestra? Quasi dicat: non. Supra VII, 2: *neminem circumvenimus*, et cetera. I Thess. IV, 6: *ne quis circumveniat in negotio fratrem suum*. In speciali vero excludit suspicionem praedictam, cum dicit *rogavi Titum*, etc., quasi dicat: nullus eorum in speciali, quem misi ad vos, circumvenit vos. Titum enim cum precibus misi ad vos. Et hoc est, quod dicit *rogavi Titum*, et cetera. De isto habetur supra VIII, 18. *Misi etiam cum illo fratrem*, scilicet Barnabam, vel Lucam. Supra c. VIII, 18: *misimus cum illo*, scilicet Tito, *fratrem* (scilicet alterum dictorum) *cuius laus est in Evangelio*. Sed *numquid Titus circumvenit vos*, etc., quasi dicat: non. Supra VIII, 16: *gratias ago Deo meo, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi*, et cetera. Et quod Titus non circumvenerit eos, probat per conformitatem Titi ad seipsum apostolum, et ponit duplicem conformitatem, scilicet cordis. Et ideo dicit *nonne eodem spiritu ambulavimus*, id est eandem voluntatem habemus? Vel eodem spiritu instigamur ad bene et recte agendum? Supra IV, 13: *habentes autem eundem spiritum*, et cetera. Item conformitatem operis. Et ideo dicit *nonne eisdem vestigiis*, id est operibus intendimus, scilicet vestigiis Christi? Nam ego sequor vestigia Christi. Iob XXIII, 11: *vestigia eius*, scilicet Christi, *secutus est pes meus*, et cetera. I Petr. II, 21: *Christus passus est*, etc., *ut sequamini vestigia eius*. Et Titus sequitur vestigia mea. I Cor. XI, 1: *imitatores mei estote*, et cetera. Et sic patet, quod si conformis est mihi in voluntate et opere, et ego non circumveni vos, nec intendo circumvenire; quod autem nec ipse circumvenerit vos, patet per illud Matth. VII, 16: *a fructibus eorum cognoscetis*, et cetera. Rationem autem exclusionis subdit, dicens *olim*, seu rursus, *putatis*, et cetera. Et primo ponit eorum opinionem, secundo excludit eam. Opinio autem istorum erat, quod apostolus quasi reus et culpabilis omnia verba ista epistolae diceret ad excusationem suam, et quod non essent vera sed ad excusandum tantum inventa; et ideo ponens hanc opinionem ipsorum, dicit *vos putatis olim*, id est a principio huius epistolae, *quod excusemus nos apud vos*, id est quod haec verba non sint vera, sed sint ad excusandum conficta. Hanc autem excludit sic: qui enim sic excusat se, duo habet; unum est, quod non utitur verbis veris, sed confictis; aliud est, quia non vult pati detrimentum famae suae et gloriae. Unde specialiter propter dispendium famae aliqui excusant se. Sed neutrum istorum est in nobis; non ergo vera est opinio vestra. Quod autem neutrum istorum sit in nobis, patet. Non enim dicimus verba falsa; quod probo, primo per testimonium Dei, quia *coram Deo loquimur*. Quasi dicat: teste Deo, hoc in veritate dico. Iob XVI, 20: *ecce in caelo testis meus*, et cetera. Secundo per testimonium Christi, quia *in Christo loquimur*, id est per Christum, in quo nulla est falsitas. Supra II, 17: *ex sinceritate sicut ex Deo in Christo loquimur*. Item non quaerimus gloriam nostram, nec timemus infamiam, quia *omnia*, quae dixi et de revelationibus et de tribulationibus, facio, seu dico, *propter vestram aedificationem*, ut scilicet permaneat in virtute, et expellatis pseudo. Io. XIV: *quae aedificationis sunt invicem*,

et cetera. I Cor. XIV, v. 26: *omnia ad aedificationem fiant*. Io. XII, v. 30: *non propter me haec vox venit, sed propter vos*, et cetera.

Lectio 6

[87740] Super II Cor., cap. 12 l. 6 Posita una causa commendationis, quae provenit ex omissione Corinthiorum, quantum ad ea bona quae facere debuissent, in qua detestatur eorum ingratitude, hic consequenter ponit aliam causam, quae provenit ex eorum commissione quantum ad mala quae debuissent vitare, in qua exaggerat eorum malitiam. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eorum culpam in generali; secundo explanat eam in speciali, ibi *ne forte*, et cetera. Dicit ergo: non solum laudavi me propter hoc, quod vos omisistis me laudare, sed etiam propter periculum vestrum, quod est in hoc quod vos adhaeretis pseudo, quia, dum fovent vos in peccatis, exponunt vos in magno periculo. Et ideo dicit *timeo*, scilicet *ne forte cum venero*, ad vos personaliter, *non inveniam vos quales vos volo*, scilicet iustos sed peccatores et incorrectos, et displiceatis mihi et ego vobis, quia iusto non placent peccatores, in quantum peccatores. *Et inveniar talis a vobis*, scilicet contristatus et puniens, *qualem me non vultis habere*. Mali enim odiunt correctionem, et veritatem. *Ergo inimicus factus sum vobis, verum dicens vobis?* etc., Gal. IV, 16. Sic patet eorum malitia in generali, scilicet quod timebat ne nondum plene poenituerint. In speciali etiam manifestat eorum malitiam, cum dicit *ne forte contentiones*, et cetera. Et circa hoc duo facit. Primo enim enumerat eorum mala praesentia; secundo commemorat praeterita mala, de quibus nondum poenituerunt, ibi *ne iterum cum venero*, et cetera. Sciendum est autem, circa primum, quod Corinthienses post conversionem inciderunt in peccatum carnale, ut patet de illo qui uxorem patris habuit, et de hoc in hac parte correcti sunt per primam epistolam, non tamen plene sed adhuc aliquid in eis remansit, et supra hoc remanserunt in eis multa peccata spiritualia, quae proprie opponuntur charitati. Charitas vero duo facit. Primo enim facit corda hominum ad invicem consentientia; secundo inducit homines ad mutuam profectum. Et ideo, peccata spiritualia, e contrario, primo, faciunt homines ad invicem dissentientes; secundo faciunt eos invicem offendentes. Et ideo primo enumerat peccata spiritualia quae pertinent ad dissensionem; secundo ea quae faciunt ad offensionem, ibi *detractiones*, et cetera. In dissensionibus autem procedit ordine retrogrado. Nam, secundum rectum ordinem, homines primo dissentiunt, in quantum unus vult unum, alius vult contrarium; secundo, ex hoc procedunt ad inferendum nocumenta, in quantum quilibet vellet obtinere in proposito suo; tertio, quando non potest obtinere in proposito suo, sed succumbit, accenditur zelo invidiae; quarto, ex hoc prorumpit ad contentiones verborum. Et ab isto ultimo incipit apostolus, dicens *ne forte contentiones*, etc., quasi dicat: non solum timeo mala vestra in generali, sed in speciali, ne forte sint in vobis contentiones de meritis praelatorum, et de Baptistis, et cetera. Prov. XX, 3: *honor est homini qui separat se a contentione*, et cetera. Ambrosius: contentio est impugnatio veritatis, cum confidentia clamoris. Et haec contentio venit ab aemulatione; et ideo dicit *et aemulationes*, id est invidiae, in his qui minores sunt, et minus habent. Iac. c. III, 16: *ubi zelus et contentio, ibi inconstantia*, et cetera. Job V, 2: *parvulum occidit invidia*, et cetera. Sap. II, 24: *invidia Diaboli*, et cetera. Et aemulatio venit ab animositate, unde dicit *animositates*, in ultione et illatione nocumenti. Eccli. VIII, 18: *cum audace ne eas*, et cetera. Et animositas venit ex dissensionibus, et ideo dicit *dissensiones*, id est odia et contrarietas animorum. Rom. ult.: *observetis eos qui dissensiones et offendicula*, et cetera. I Cor. I, 10: *idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata*. Consequenter enumerat eorum mala praesentia quantum ad offensionem. Et quia ista specialiter sunt mala in nocumentis verborum, et non factorum, ideo dimissis nocumentis factorum, enumerat nocumenta verborum, in quibus etiam procedit ordine retrogrado, incipiens a posteriore, et hoc est, cum quis expresse malum dicit de aliquo, et, siquidem in manifesto, sic est detractor, et ideo dicit *detractiones*, Rom. I, 30: *detractores, Deo odibiles*, etc.; si vero in occulto, tunc est susurro, et ideo dicit *susurriones*. Sunt enim susurrones, qui latenter seminant discordias. Eccli. XXVIII, 15: *susurro et bilinguis maledictus erit*. Et haec duo procedunt ex superbia, quae animum inflatum contra aliquos prorumpere facit in mala verba. Et ideo dicit *inflationes*, I Cor. IV, 18: *tamquam non sim venturus ad vos, sic inflati*, et cetera. Et hae inflationes veniunt ex seditionibus, quae sunt praeparationes partium ad pugnam, quia *inter superbos semper iurgia sunt*, Prov. c. XIII, 10. Et ideo dicit *seditiones*, id est, tumultus ad pugnam. Prov. XVII, 11: *semper iurgia quaerit malus*. Sic ergo patet eorum malitia quantum ad mala praesentia, quae multa sunt et in dissensionibus et in nocumentis. Manifestat autem eorum malitiam quantum ad mala praeterita, de quibus non poenituerunt, cum dicit *ne iterum cum venero, humiliet me Deus*, id est affligat, *apud vos*, ita quod *et lugeam multos vestrum, ex his qui ante*

peccaverunt, id est ante primam epistolam, *et non egerunt poenitentiam*, plene post primam epistolam. Et merito lugeam, quia, sicut gloria patris est gloria filiorum, ita confusio patris est confusio filiorum. Sic Samuel lugebat Saul, I Reg. XVI, 1: *usquequo luges Saul*, et cetera. Et hoc quia non poenituerunt, nec *egerunt poenitentiam* de peccatis carnalibus praedictis, quorum quaedam sunt contra naturam, et ideo dicit *super immunditia*, id est luxuria contra naturam. Quaedam sunt, quae committuntur cum mulieribus corruptis, scilicet viduis seu coniugatis, et ideo dicit *et fornicatione*. Quaedam sunt, quae fiunt in corruptione virginum, et ideo dicit *et impudicitia quam gesserunt*. Gal. V, 19: *manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia*, et cetera.

Caput 13

Lectio 1

[87741] Super II Cor., cap. 13 l. 1 In praecedentibus apostolus multa locutus est ad detestationem pseudo, hic consequenter loquitur contra illos qui a pseudo sunt seducti. Et circa hoc duo facit. Primo increpat seductos; secundo consolatur persistentes, ibi *de caetero, fratres, gaudete*, et cetera. Circa primum, primo comminatur sententiae severitatem; secundo ostendit suam iudiciariam potestatem, ibi *an experimentum quaeritis*, etc.; tertio monet ad correctionem, ibi *vosmetipsos tentate*, et cetera. Circa primum, primo promittit suam praesentiam; secundo praedeterminat sui iudicii formam, ibi *in ore duorum vel trium*, etc.; tertio comminatur severam sententiam, ibi *praedixi enim, et praedico*, et cetera. Promittit ergo, primo, suum adventum, dicens *ecce ego venio*, quasi dicat: certum sit vobis, quod *venio ad vos*, et ideo cavete vobis ne inveniam vos imparatos. Et dicit *tertio*, non quod tertio iverit, sed quia tertio iam paraverat ire, etsi non iverat nisi semel, in secundo apparatu impeditus. I Cor. IV, 19: *veniam ad vos cito*, et cetera. Veniam, inquam, et iudicabo malos, secundum ordinem tamen, ita scilicet quod *in ore duorum vel trium testium*, accusantium seu testantium contra aliquem, *sit omne verbum*, accusatorum; quod quidem dicitur Deut. XVII, 6: *nemo occidetur, uno teste dicente testimonium*, et eiusdem XIX, 15: *non stabit testis unus contra aliquem*. Vel aliter *in ore duorum*, etc., quasi dicat: hoc quod dico de adventu meo ad vos, ita est certum, sicut testimonium duorum, vel trium. Sic ergo ordo iudicii erit. Sed severitatem sententiae comminatur, dicens *praedixi enim*, et cetera. Ubi, primo, insinuat ordinem iudicarium quo est procedendum, in quo exigitur ut praecedat trina admonitio. Et quantum ad hoc dicit *praedixi vobis ut praesens*, bis, quando scilicet eram vobiscum, *et nunc absens* praedico, ut sic ter admoneat. Praedico, inquam, *his qui ante peccaverunt*, et omnibus aliis; quasi dicat: omnes moneo. Secundo, praemissa monitione, comminatur sententiam. Unde dicit *quoniam si venero, non parcam iterum*, quasi dicat: illis qui peccaverunt pepercit prima vice, sed, si iterum peccaverint, vel si non egerint poenitentiam, non parcam eis iterum. Et hoc iuste fit, quia ille cui semel remittitur et iterum peccat, si remitteretur sibi, cresceret in malitia, et efficeretur insolens. Et ideo dicit sapiens Prov. XIII, 24: *qui parcat virgae, odit filium suum*, et cetera. Ex hoc ergo ordinatum est in Ecclesia, ut praecedat trina monitio antequam quis sententiam excommunicationis fulminet, quia contingit, quod aliqui, licet sint in peccatis et offendant, tamen ex solo verbo admonitionis corriguntur et satisfaciunt. Et etiam a levioribus semper incipiendum est. Quod si admonitione non ducitur, ne magis insolescat, adhibenda est severitas sententiae. Eccle. VIII, v. 11: *ex eo quod non profertur cito contra malos sententia*, et cetera. Consequenter ne possent calumniari de potestate apostoli, ostendit apostolus suam iudiciariam potestatem, dicens *an experimentum*, et cetera. Ubi tria facit. Primo ostendit se habere legationem et potestatem iudicandi a Christo; secundo ostendit virtutem Christi, ibi *qui in vobis non infirmatur*, etc.; tertio ostendit, quod virtus Christi etiam ad alios derivatur, ibi *nam et nos infirmi sumus in illo*. Dicit ergo: *si venero, non parcam*, immo severissime iudicabo, et hoc bene possum, quia habeo auctoritatem Christi in puniendo et remittendo. Supra II, 10: *nam si quid donavi*, et cetera. Supra V, 20: *pro Christo legatione fungimur*, et cetera. Et ideo dicit *an experimentum*, etc., quasi dicat: non est dubitandum de potestate mea, quia quidquid ego loquor, vel proferendo sententias, vel remittendo, vel praedicando, loquor a Christo. Ex. IV, 12: *perge, ergo, ego ero in ore tuo*. Lc. XXI, 15: *ego dabo vobis os et sapientiam*, et cetera. Quae ergo homo facit ex instinctu spiritus sancti, dicitur quod spiritus sanctus facit; ideo apostolus quia a Christo motus hoc loquebatur, attribuit Christo tamquam principali, dicens *qui in me loquitur Christus*, et cetera. Sed ne dubitetur de potestate et virtute Christi, ideo consequenter apostolus ostendit virtutem Christi, cum dicit *qui in vobis*, et cetera. Ubi primo ostendit virtutem Christi, quantum ad ea quae in eis apparuerunt; secundo quantum ad ea quae in Christo sunt, ibi *nam*

etsi, et cetera. Dicit ergo: habeo potestatem iudiciariam a Christo, qui in me loquitur, qui magnae virtutis est in vobis, dando dona gratiarum, distributionem spiritus et alia multa, quae experti estis; et non solum *non infirmatur, sed potens est in vobis*, quia potenter vos liberavit a peccato, potenter vos convertit ad bonum. Ps. XXIII, 8: *dominus fortis et potens*, et cetera. Sap. XII, 18: *subest tibi cum volueris posse*. Et paulo ante: *virtutem enim ostendis tu*, et cetera. Et non solum potentia Christi apparuit in vobis, sed etiam in seipso, scilicet in quantum a morte crucis, quam sustinuit ex infirmitate humana, quam assumpsit infirmatam in paupertate, surrexit, *et vivit ex virtute Dei*, quae est ipse Deus. Talis enim erat illa susceptio, quae Deum hominem faceret, et hominem Deum. I Cor. I, 25: *quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*, et cetera. Vel, *ex virtute Dei*, scilicet patris, qui est etiam virtus Christi, quia eadem est virtus patris et filii. Apoc. I, 18: *fuit mortuus*, et cetera. Haec etiam virtus Christi derivatur ad nos. *Nam et nos infirmi*, etc., quasi dicat: ad nos etiam pertinet illa virtus, quia *et nos infirmi sumus in illo*, id est ad intentionem illius, in quantum propter ipsum multa patimur, et mortificamus nosmetipsos, et humiliamus nos. I Cor. IV, 10: *nos infirmi propter Christum*, et cetera. Supra X, 10: *praesentia corporis infirma*. Supra IV, 10: *semper mortificationem*, et cetera. Et ideo *vivemus*, id est vivificabimur, *ex virtute Dei in vobis*, iudicandis. Gal. I, 1: *qui suscitavit Iesum Christum*, et cetera. Et est sensus: nos ex virtute qua Christus vivit, resuscitatur; et illa virtute habemus etiam potestatem iudicandi in vobis, vel *vivemus*, simili beatitudine, *cum eo*, et hoc *ex virtute Dei*, quae quidem virtus Dei est *in vobis*, id est in conscientiis vestris.

Lectio 2

[87742] Super II Cor., cap. 13 l. 2 Post comminationem severi Dei iudicii, subdit apostolus admonitionem ad praeparationem, ut iudicium severum non patiantur, et primo ponit ipsam admonitionem; secundo rationem admonitionis assignat, ibi *ideo haec absens scribo*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo ponit admonitionem; secundo excludit falsam suspicionem, ibi *oramus autem ad Deum*, et cetera. Circa primum duo facit. Primo monet ut se examinent; secundo innuit quid per huiusmodi examinationem invenire possint, ibi *an non cognoscitis*, et cetera. Circa primum sciendum est, quod ille, qui secure vult comparere in iudicio, debet se primo examinare de factis suis, et sic poterit scire utrum tute compareat. Et ideo apostolus monet ut antequam veniant ad iudicium, quod erit in adventu suo ad eos, examinent se, dicens *vosmetipsos tentate*, id est examine et considerate actus vestros. I Thess. V, 21: *omnia probate, quod bonum est tenete*, et cetera. Monet autem, ut de duobus se examinent, scilicet de fide. Unde dicit *si estis in fide*, scilicet quam praedicavi vobis, et a me accepistis de domino Iesu Christo, an excideritis ab ea et sitis prolapsi in aliam. Et hoc necessarium est, quia I Cor. XI, 31 dicitur: *si nosmetipsos iudicaremus*, et cetera. Ier. II, 23: *vide vias tuas*, et cetera. Item de operibus. Unde dicit *ipsi vos probate*, scilicet an sitis in operibus bonis, et utrum conscientia remordeat vos aliquid mali fecisse. Et hoc utile est, quia I Cor. XI, v. 28 dicitur: *probet autem seipsum homo*, etc.; Gal. VI, 4: *opus suum probet unusquisque*. Consequenter cum dicit *an non cognoscitis*, etc., ostendit quid per huiusmodi examinationem invenire poterunt. Et primo quid inveniant in seipsis; secundo quid inveniant in apostolo, ibi *spero autem*, et cetera. In seipsis autem duo invenire poterunt per examinationem, quia aut scient se tenere fidem, et sic invenire poterunt et cognoscere, quod Christus sit in eis, et hoc est quod dicit *an non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus in vobis est?* Id est numquid si examinaretis vos, sciretis vos habere fidem, et cognosceretis, quod Christus est in vobis? Quasi dicat: sic, quia ubi est fides Christi, ibi est Christus. Eph. III, 17: *habitare Christum per fidem*, et cetera. I Cor. VI, v. 19: *nescitis quia corpora vestra templum*, et cetera. Aut scient se non tenere fidem, et sic invenient quod sint reprobi. Et ideo dicit *nisi forte reprobi estis*, id est vere invenietis vos habere Christum, nisi forte dimiseritis fidem et reprobi sitis ab eo, quod prius habuistis per fidem. Ier. XV, 6: *reliquisti me, retrorsum abiisti*. Ier. VI, 29: *malitiae eorum non sunt consumptae, argentum reprobum*, et cetera. Sed hic quaestio est litteralis de hoc quod dicit *an non cognoscitis*, et cetera. Nam Christus in eis solum manet, qui habent charitatem, ut dicitur I Io. IV, 16: *Deus charitas est*, et cetera. Si ergo cognoscimus, quod Christus per fidem sit in nobis, oportet quod hoc sit per fidem formatam. Cognoscentes ergo hoc modo Christum esse in nobis, sciemus nos habere charitatem qua informatur fides, quod est contra illud Eccle. IX, 1: *nemo scit utrum odio*, et cetera. Respondeo. Dicendum est, quod habitare Christum in nobis, potest accipi dupliciter: vel quantum ad intellectum, vel quantum ad affectum. Si quantum ad intellectum, sic ipse habitat in nobis per fidem informem. Et hoc modo nihil prohibet nos per certitudinem scire, quod Christus habitet in nobis, scilicet cum scimus nos tenere fidem, quam Ecclesia Catholica docet et tenet. Si vero quantum

ad affectum, sic habitat Christus in nobis per fidem formatam, et hoc modo nullus potest scire, quod Christus habitet in nobis, vel quod habeamus charitatem, nisi per revelationem et specialem gratiam alicui concedatur certitudo. Per quamdam tamen coniecturam nihil prohibet nos scire posse quod in charitate sumus, quando scilicet quis invenit se taliter paratum et dispositum, ut nullo modo propter aliquod temporale vellet aliquid facere contra Christum. I Io. III, 21: *si cor nostrum non reprehenderit nos*, et cetera. Patet ergo quod apostolus loquitur quantum ad primum modum. Vel etiam loquitur de cognitione, quae est per coniecturam quamdam, ut dictum est. Argumentum autem procedit quantum ad secundum modum, et de cognitione quae est per certitudinem. Quid autem in apostolo possint invenire subdit, dicens *spero autem*, et cetera. Nam quia isti Corinthii possent dicere: nos non sumus reprobi, sed ideo non tenemus documenta tua, quia non sunt recta, sed reprobanda. Et ideo dicit: quidquid sit de vobis, tamen *spero*, quod ex vita et doctrina nostra, quam ostendi vobis, *cognoscetis, quia non sumus reprobi*, et non docuimus mala, nec exclusi sumus a potestate quam dicimus nos habere. Eccli. XIX, 26: *ex visu cognoscitur vir*. Matth. VII, 16: *a fructibus eorum*, et cetera. Consequenter cum dicit *oramus*, etc., excludit suspicionem. Comminatus enim fuerat eis iudicium severum, cum ostenderat potestatem suam in iudicando, et indixerat examinationem, credens Christum in eis esse, nisi ipsi essent reprobi. Sed tamen hoc dimittit sub dubio, utrum sit Christus in eis. Et quia ipsi possent credere et suspicari, quod apostolus gauderet de hoc quod essent reprobi, ut ipse in comparatione ad eos maior appareat et ut in eis posset exercere severius iudicium: ideo apostolus hanc suspicionem removet hic, primo, per orationem, quam pro eis ad Deum dirigit; secundo per gaudium, quod de eis concepit, ibi *gaudemus enim*, et cetera. Orat autem, ut ipsi inveniantur innocentes, ut non examinentur ex severitate iudicii. Et ideo dicit *oramus autem*, scilicet Deum, *ut vos nihil mali faciatis*; quasi dicat: non credatis, quod velimus, quod sitis reprobi, sed *oramus, ut nihil*, et cetera. Item orat, quod ipse appareat infirmus, per quod excluditur appetitus excellentiae apostoli in comparatione ad eos. Et ideo dicit *non*, scilicet *oramus, ut probati appareamus*, id est non ut nos commendemur probati in comparatione ad vos, *sed magis, ut vos quod bonum est, faciatis*, Gal. VI, 9: *bonum autem facientes*, et cetera. Ps. XXVI: *viriliter agite et confortetur cor vestrum; nos autem, ut reprobi simus*, amittendo potestatem puniendi et iudicandi, quia ubi non est culpa, omnes sumus pares, et unus non habet potestatem iudicandi super alios. Magis ergo vult apostolus, ut sint boni, quam ut subiaceant potestati iudicii sui. Et quod careat potestate iudicandi si boni sint, ostendit cum dicit *non enim possumus*, etc., quasi dicat: nos non laboramus nisi pro veritate et pro ipsa stamus. Constat autem, quod si puniremus innocentes, faceremus contra veritatem, et contra iustitiam. Unde cum apostolus non possit facere contra veritatem sed pro veritate, id est pro iustitia, manifestum est, quod non puniet innocentes. Notandum est, secundum Augustinum in Glossa, quod ad vitandum peccata, necessaria sunt duo, scilicet liberum arbitrium, et gratia Dei. Si enim liberum arbitrium non esset necessarium, numquam darentur homini praecepta, nec prohibitiones, nec exhortationes. Frustra etiam darentur poenae. Gratia etiam est necessaria, quia nisi Deus omnes regeret per gratiam suam, non posset homo stare. Frustra etiam orarem, quod non inducat nos in tentationem. Et ideo apostolus ostendens utrumque esse necessarium, et orat Deum pro gratia obtinenda, et monet ut per liberum arbitrium recedant a malo et faciant bonum. Unde dicit *oramus* quantum ad primum, *ut nihil mali faciatis* quantum ad secundum. Consequenter cum dicit *gaudemus*, etc., removet falsam suspicionem propter gaudium de bono ipsorum conceptum. Et primo ponit gaudium, quod de ipsorum innocentia concepit; secundo orationem quam pro ipsorum perfectione emittit, ibi *hoc autem oramus, vestram*, et cetera. Dicit ergo: oramus quod vos probati appareatis, sed nos infirmi, et hoc apparet ex affectu nostro, quia gaudemus, quod scilicet aliqui sint inter vos boni et innocentes, ex quo subtrahatur nobis potestas iudicandi et videamur infirmi. Et hoc est quod dicit *gaudemus, quoniam nos infirmi sumus*, id est non exercentes potestatem nostram, *vos autem potentes*, id est sic bene agentes et vitia vincentes, quod subtrahitis vos a potestate nostra iudicandi. Cum enim aliquis male agit, subdit se potestati iudicis, sed bene faciendo repellit illam a se. Rom. c. XIII, 3: *vis non timere potestatem? Benefac*, et cetera. I Cor. IV, 10: *nos infirmi, vos fortes*. De isto gaudio dicitur Phil. II, 17: *gaudeo et congratulor vobis*, et cetera. Et non solum de his gaudemus, sed etiam super hoc *oramus vestram consummationem*, id est perfectionem. In rebus enim naturalibus videmus quod quaelibet res naturalis naturaliter tendit ad suam perfectionem, ad quam habet naturale desiderium. Et ideo cuilibet rei datur virtus naturalis, ut ad suam perfectionem naturalem possit pervenire. Gratia autem datur homini a Deo, per quam homo perveniat ad suam ultimam et perfectam consummationem, id est beatitudinem, ad quam habet naturale desiderium. Unde quando aliquis non tendit ad suam perfectionem, signum est, quod non habet satis de gratia Dei. Et ideo apostolus, ut isti possint in gratia crescere, orat ut perficiantur. Et Phil. I, 9: *oro ut*

charitas, et cetera. Eph. VI, 13: *ut possitis resistere in die malo*, et cetera. Consequenter posita admonitione, causam admonitionis assignat, dicens *ideo haec absens scribo*, etc., id est ideo absens scribo vobis haec, monendo vos, ne scilicet cogar aliquid facere contra voluntatem meam, quae est ut nihil dure agam contra vos, nisi quatenus per vos compellar. Et ideo dicit *ut non praesens vobis durius agam* contra vos quam velim vel quam velitis. Sap. XI, 11: *hos quidem tamquam pater monens probasti*, et cetera. Supra X, 1: *absens confido in vobis. Rogo autem vos ne praesens audeam*, et cetera. Sed quia Corinthii possent dicere: numquid etiam si benefecerimus, non poteris contra nos, o apostole, dure agere? Ideo respondet, dicens: non, quia non propono nec possum agere, nisi secundum quod recepi a Deo potestatem. Deus autem *dedit mihi hanc potestatem*, scilicet ligandi atque solvendi, *in aedificationem, non in destructionem*, id est ut vos aedificemini, et non ut destruamini. Et si dure vos corrigerem, non aedificarem, sed destruerem. Supra X, v. 8: *de potestate nostra, quam dedit nobis dominus ad aedificationem*, et cetera. Hanc autem potestatem dedit dominus Paulo, Act. IX: *segregate mihi Barnabam et Paulum ad opus*, et cetera.

Lectio 3

[87743] Super II Cor., cap. 13 l. 3 In praecedentibus apostolus increpavit seductos a pseudo, hic vero consolatur persistentes in fide et doctrina sua. Et primo ponit monitionem; secundo subdit salutationem, ibi *salutate in osculo*, et cetera. Circa primum, primo ponit monitionem; secundo praemium impletae monitionis, ibi *et Deus pacis*, et cetera. Monet autem ad tria. Primo qualiter se habeant in seipsis; secundo qualiter se habeant ad proximos; tertio qualiter debent esse omnes ad invicem. In seipsis autem debent bona duo habere. Primo gaudium de bono habito, et quantum ad hoc dicit *de caetero, fratres*, qui constantes fuistis, *gaudete*, in his quae ad servitium Dei facitis. Et hoc est necessarium ad hoc quod sitis iusti et virtuosus, quia nullus est virtuosus, seu iustus, qui non gaudet iusta et virtuosa operatione. Et ideo dicitur in Ps. XCIX, 2: *iubilare Deo, omnis terra, servite domino in laetitia*; Phil. IV, 4: *gaudete in domino semper; iterum dico, gaudete*, et cetera. Et vere semper est gaudendum, quia gaudium conservat hominem in bono habitu, quia nullus potest esse diu in eo quod contristat. Secundo debent habere boni in seipsis aemulationem perfectionis, et quantum ad hoc dicit *perfecti estote*, id est semper tendatis ad profectum. Hebr. VI, 1: *quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem*, et cetera. Non est autem hoc, quod hic dicitur, praeceptum, scilicet quod homo sit perfectus, sed hoc, quod semper tendat ad perfectionem. Et hoc est necessarium, quia qui non studet ad proficiendum, est in periculo deficiendi. Videmus enim quod nisi remiges conentur ascendere, navis semper descendit. Et ideo dicebat dominus Mc. ult.: *estote perfecti*, et cetera. Proximis autem est impendenda exhortatio ad bona. Et quantum ad hoc dicit *exhortamini*, et cetera. Eccli. XVII, 12: *unicuique mandavit Deus de proximo*, et cetera. Rom. c. XII, 8: *qui exhortatur in exhortando*, Apoc. ult.: *qui audit, dicat, veni*. Communia autem omnibus debent esse duo, scilicet ut idem sapiant, et ideo dicit *idem sapite*, et ut pacem habeant, et ideo dicit *pacem habete*. Et haec duo ita se habent, quod unum est exterius, aliud interius. Constat enim quod corpora non possunt servari et ordinari, nisi membra ordinentur ad invicem. Similiter nec Ecclesia, nec Ecclesiae membra, nisi ordinentur et uniantur ad invicem. Est autem duplex unio necessaria ad membra Ecclesiae unienda. Una est interior, ut scilicet idem sapiant per fidem, quantum ad intellectum, idem credendo, et per amorem, quantum ad affectum, idem diligendo. Et ideo dicit *idem sapite*, id est idem sentiatis de fide, et idem diligatis affectu charitatis. Quia tunc est vera sapientia, quando operatio intellectus perficitur et consummatur per quietationem et delectationem affectus. Unde sapientia dicitur, quasi sapida scientia. Rom. XV, 6: *ut sic unanimes, uno ore honorificetis Deum*, et cetera. I Cor. I, 10: *idipsum dicatis*, et cetera. Phil. c. II, 2: *idem sapiatis*, et cetera. Alia est exterior, scilicet pax, et ideo dicit *pacem habete* inter vos. Hebr. XII, 14: *pacem sequimini*, et cetera. Ps. XXXIII, 15: *inquire pacem*. II Thess. III, v. 16: *ipse Deus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco*. Consequenter cum dicit *et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum*, ponit praemium quod redditur implentibus monitionem praedictam; quasi dicat: si servabitis pacem inter vos, Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. Circa quod notandum est, quod apud gentiles consuetum erat, quod aliqui ex donis denominabant deos, quia licet esset unus Deus tantum, tamen singula dona sua denominabant deos ex illis donis, sicut ex dono pacis denominabant Deum pacis, et ex dono salutis, Deum salutis. Huic vocabulo alludens apostolus dicit *Deus pacis*, et cetera. Non quod pax sit unus Deus, sicut illi dicebant, sed ideo Christus dicitur Deus pacis, quia est dator pacis et amator. Io. XIV, 27: *pacem meam do vobis*, et cetera. I Cor. XIV, 33: *non est Deus dissensionis, sed pacis*. Rom. V, 5:

charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, et cetera. Ipse etiam est auctor pacis. Io. XVI, 33: *in me pacem habebitis*, et cetera. Ipse in pace habitat. Ps. LXXV, 3: *in pace factus est locus eius*, et cetera. Item non solum est Deus pacis, sed etiam dilectionis. Et ideo dicit *Deus pacis et dilectionis erit vobiscum*. Et hoc ideo est, quia qui est in vera pace cordis et corporis, est in charitate, *et qui manet in charitate, in Deo manet et Deus in eo*, ut dicitur I Io. IV, 16, et quia homo non meretur nisi per pacem et dilectionem. Io. XIV, 23: *si quis diligit me*, et cetera. Consequenter cum dicit *salutate invicem in osculo*, etc., ponit salutationem, et circa hoc primo indicit eis mutuam salutationem; secundo salutatur eos ex parte aliorum, ibi *salutant vos*, etc.; tertio salutatur eos ex parte sua, ibi *gratia Dei*, et cetera. Mutuam salutationem indicit faciendam per osculum. Unde dicit *salutate invicem*, vos ipsos, *in osculo sancto*. Ubi notandum est, quod osculum est signum pacis. Nam per os in quo datur osculum, homo respirat. Et ideo quando homines dant sibi mutua oscula signum est quod uniunt spiritum suum ad pacem. Est autem pax simulata, et haec est eorum *qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum*, etc., ut dicitur in Ps. XXVII, 3. Quae quidem fit per osculi fraudulentiam. Prov. XXVII, 6: *meliora sunt verbera diligentis*, et cetera. Est et pax mala et turpis, quando scilicet conveniunt ad malum faciendum. Sap. XIV, v. 22: *in magno viventes inscientiae bello*, et cetera. Et haec fit per osculum libidinosum. Prov. VII, 13 dicitur de mala muliere, quod apprehensum deosculatur iuvenem, et cetera. Est et pax sancta quam facit Deus. Phil. c. ult.: *et pax Dei, quae exsuperat*, et cetera. Et haec fit per osculum sanctum, quia unit spiritum ad sanctitatem. Et de hoc osculo dicitur hic *in osculo sancto*. Et ex hoc inolevit consuetudo, quod fideles et sancti viri, in signum charitatis et unionis, se invicem osculantur, et datur pax in Ecclesiis in osculo sancto. Ex parte autem aliorum salutatur eos, dicens *salutant vos sancti omnes*, quia omnes sancti et fideles sperant et desiderant, ac orationibus procurant salutem nostram; unde omnes fideles Christi ad invicem sperant et desiderant sibi salutem. Ps. CXVIII, *participem me fac, Deus*, et cetera. Ex parte autem sua salutatur eos apostolus, dicens *gratia domini nostri*, et cetera. Ubi sciendum quod duplex est modus appropriandi aliquid divinis personis. Unus est essentialiter, alius causaliter; essentialiter autem appropriatur divinis personis, sicut patri potentia, quia ipse est potentia essentialiter, in quantum est principium; filio sapientia, in quantum est verbum; spiritui sancto amor, in quantum est bonitas. Hic vero apostolus non appropriat ista hoc modo, scilicet per essentialitatem, quia sic omnia appropriarentur spiritui sancto, sed appropriat per causam. Et ideo cum gratia sit donum, quo dimittuntur nobis peccata Rom. c. III, 24: *iustificati gratis*, etc., et remissio peccatorum sit nobis facta per filium, qui, carnem nostram accipiens, pro peccatis nostris satisfecit, Io. I, 17: *gratia et veritas per Iesum Christum facta est*, etc.; propter hoc apostolus attribuit gratiam Christo. Unde dicit *gratia domini nostri*, et cetera. Charitas autem est nobis necessaria, quia oportet nos uniri Deo. I Io. IV, 16: *qui manet in charitate, in Deo manet*, et cetera. Et quia hoc est a Deo patre, in quantum ipse sic dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut dicitur Io. III, 16, Rom. V, 8: *commendat autem Deus suam charitatem*, ideo sibi, ut principio istius charitatis, attribuit charitatem cum dicit *et charitas Dei*, scilicet patris. Communicatio vero divinorum fit per spiritum sanctum, quia est distributor donorum spiritualium. I Cor. XII, 11: *haec omnia operatur unus atque idem spiritus*. Et ideo spiritui sancto attribuit communicationem, cum dicit *et communicatio sancti spiritus*. Vel attribuit sibi hoc, quia ipse est communis aliis duabus personis. Sic ergo apostolus in salutatione sua optat omnia necessaria, cum dicit *gratia domini nostri Iesu Christi, et charitas Dei, et communicatio spiritus sancti, sit semper cum omnibus vobis. Amen*. Gratia Christi, qua iustificamur et salvamur; charitas Dei patris, qua sibi unimur; et communicatio spiritus sancti, divina nobis dona distribuentis. Amen.